A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára
59

Image courtesy of Jan Pietruszka at Free Digital Photos.net

Készült a Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Karán
a Bűnügyi Tudományok Intézetében.

Tanszékvezető:
Karsai Krisztina
egyetemi tanár

Gácsi Anett Erzsébet

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban

Iurisperitus Kiadó
Szeged, 2016

A Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára

Sorozatszerkesztő:
Balogh Elemér
egyetemi tanár

Lektorálta:
Elek Balázs
Fenyvesi Csaba

Felelős kiadó:
Balogh Elemér dékán, a Pólay Elemér Alapítvány kuratóriumának elnöke
Készült a Generál Nyomda Kft.-ben
Felelős vezető: Hunya Ágnes
ISSN 1786-352X
ISBN 978-615-5411-36-6

TARTALOM

ELŐSZÓ

Jelen munka, amelyet az olvasó a kezében tart a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájában Fantoly Zsanett habilitált egyetemi docens témavezetésével 2015. november 20. napján megvédett doktori dolgozat szerkesztett változata.

A disszertáció témája a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszközök, valamint az azokból származó bizonyítékok büntetőeljárásban való értékelésének kérdése. A vizsgált terület a hazai monográfia-irodalomban csak szórványosan, egy-egy büntető eljárásjogi intézmény, illetve kérdés kapcsolódó pontjaként fordult elő [lásd Kertész (1965), Cséka (1968), Király (1972), Bárd (1987) és (2007), Farkas (2002), Tremmel (2006), Elek (2008), Fenyvesi (2008) és (2014a), Erdei (2011), Mészáros (2011a), Fantoly (2012)], azonban kifejezetten a büntetőeljárásbeli bizonyítási tilalomra koncentráló monografikus feldolgozásra nem került sor. Munkámmal (elsősorban a magyar szabályozás és kialakult joggyakorlat elemzése útján) e hiányt igyekszem tompítani.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a dolgozat hivatalos bírálóinak, és jelen munka lektorainak: Elek Balázs tanszékvezető habilitált egyetemi docensnek (Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszék) és Fenyvesi Csaba habilitált egyetemi docensnek (Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék), építő jellegű kritikájuk segített abban, hogy munkám a jelenlegi formáját elérje.

Köszönettel tartozom továbbá a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék (a szegedi büntetőjogi iskola) oktatóinak, mestereimnek, kollégáimnak: Karsai Krisztina tanszékvezető egyetemi tanárnak, Nagy Ferenc egyetemi tanárnak, témavezetőmnek Fantoly Zsanett habilitált egyetemi docensnek, Juhász Zsuzsanna és Szomora Zsolt habilitált egyetemi docenseknek, Gál Andor tanársegédnek, és barátnőimnek Juhász Andrea Erika és Molnár Erzsébet állami ösztöndíjas PhD hallgatóknak. Az ő szakmai és baráti támogatásuk nélkül a dolgozat nem jöhetett volna létre. A joggyakorlati anyagok feldolgozásához kiemelkedő segítséget kaptam Mezőlaki Eriktől, a Szegedi Ítélőtábla Büntető Kollégiumának tanács elnökétől, a kutatási módszertanhoz Bató Szilviától. Köszönettel tartozom a feltett sok-sok elgondolkodtató kérdésért, az együtt gondolkodásért.

Jelen munka megjelentetésért köszönettel tartozom a Pólay Elemér Alapítványnak, kiemelve Balogh Elemér tanszékvezető professzor úr közreműködését, segítségét.

Végül, de nem utolsó sorban hálás köszönettel tartozom családomnak és páromnak (Rab Tibornak) a támogatásért, hiszen sok türelem kellett hozzám, illetve ahhoz, hogy a dolgozat és annak jelen szerkesztett változata elkészüljön.

Szeged, 2016. május 15.

A Szerző

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Jelölés	*Megnevezés, értelmezés*
AB	Alkotmánybíróság
AB hat.	Alkotmánybírósági határozat
I. Be.	A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet
Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
BH	Bírósági Határozatokban közzé tett eseti döntés
BKv.	A Kúria Büntető Kollégiumának véleménye
I. Bp.	A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk
II. Bp.	A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
Btk.	A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
ÍH	Ítélőtáblai Határozatokban közzé tett eseti döntés
régi Be.	A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

BEVEZETÉS

Témaindító gondolatok

Alapvető tétel, hogy valamennyi (modern) büntetőeljárási rendszer végső célja (és ezen belül a lefolytatott büntetőeljárások feladata) az igazság szolgálata.[1] Az igazság fogalma és természete azonban bizonytalanságok forrása mind az elmélet művelői, mind a gyakorlati szakemberek számára.[2] A fogalom vizsgálatának perspektívája alapvetően a *materiális* (anyagi vagy objektív) és a *processzuális* (eljárási vagy alaki) igazság körül forog.[3]

A kontinentális, és azon belül is a hazai büntetőeljárást tekintve a jelenlegi kutatások azt sugallják, hogy „a materiális igazság doktrínájának igazolásától messze távolodtunk, mi több a materiális igazságot övező kételyekből is kibontakozott a processzuális igazság(osság) modellje".[4] Utóbbi (processzuális igazság) a terheltek törvény előtti egyenlőségének megvalósítására alkalmas, biztosítékokkal övezett, tisztességes eljárást állítja a középpontba, amely a pozitív jogban megfogalmazható és utólag ellenőrizhető garanciákon keresztül szolgálja a jogbiztonságot.[5]

Amennyiben górcső alá vesszük a magyar *büntetőeljárásról szóló törvényt* (1998. évi XIX. törvény, a továbbiakban Be.) láthatjuk, hogy abban az igazság szó (önmagában)[6] nem fordul elő,[7] egyes szerzők szerint azonban sem a törvény szelleme, sem a joggyakorlat nem hagy kétséget afelől, hogy a büntetőeljárás elé állított követelmény az ún. *anyagi igazság megállapítása, legalábbis az arra való törekvés*.[8] A Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondata szerint: „A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni [...]".[9] Álláspontom szerint a Be. a „kell törekedni" kifejezés használatával azt fejezi ki, hogy az anyagi igazság elérése nem egyértelmű követelmény a bíróságok felé. Ennek megfelelően eljárásjogunk igazságfelfogása kettős: az anyagi igazság megállapítására ugyan törekedni kell, de a bíróság igazságmonopóliuma és a bizonyítékok normatív tulajdonsága miatt a jelleg ma is kettős (*cél és*

[1] Vö. BÁRD (2007) 48. p.
[2] Vö. ERDEI (2014) 75. p.; ELEK (2014b) 52. p.
[3] Az egyes igazságfogalmakhoz lásd összefoglalóan: ELEK (2014b) 53-71. p.
[4] KADLÓT (2010) 30. p.; továbbá BÁRD (2004) 44-50. p. *Kadlót Erzsébet* a jelzett tanulmányában levezeti, hogy a hazai bizonyításelméleti irodalom miként mutatta be (kezdve Cséka Ervintől), hogy milyen tényezők vezetik félre a büntetőeljárásokban az (objektív) igazság megállapításának lehetőségét; sőt arra is rámutatott, hogy a magyar Alkotmánybíróság ugyancsak a processzuális igazság javára döntötte el a kérdést. Vö. KADLÓT (2010) 27-31. p.
[5] KADLÓT (2010) 31. p.
[6] Vö. ERDEI (2010a) 9., 15. p.; Kiemelendő azonban, hogy az *igazságszolgáltatás* mint a bíróság feladata meghatározásra került a Be.-ben [Be. 12. § (1) bekezdés].
[7] Megjegyzést érdemel, a német büntetőeljárási törvény sem tartalmazza az igazság kifejezést. A német felfogás ugyanis a terhelt bűnösségének vagy nem bűnösségének megállapításában látja az igazság lényegét. Ez az igazság azonban nem anyagi, hanem eljárási természetű, amelyhez az eljárási jogszabályok megtartásával lehet eljutni. MOHÁCSI (2009) 316-326. p.
[8] KIRÁLY (2003) 21. p.; FANTOLY (2013a) 18. p.
[9] *Kadlót Erzsébet* szerint noha az igaz, hogy materiális igazság doktrínájának igazolásától messze távolodtunk, azonban úgy tűnik, hogy a jogtudomány és az Alkotmánybíróság együttes ereje sem volt képes ledönteni a materiális igazság bálványát. A Be. 75. § (1) bekezdésének 2. mondata a jogalkotó részéről egyfajta szégyenlős átalakítás. KADLÓT (2010) 31. p.

*eszköz mátrix*ában való értelmezés).[10] Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság már több határozatában kifejtette,[11] hogy az Alkotmány/Alaptörvény nem biztosít alanyi jogot az anyagi igazság érvényesülésére, a törvénysértő bírósági ítéletek kizárására. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehoznia és az érintett alanyi jogokat garantálnia. Az alkotmányos törvény tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges – és az esetek többségében alkalmas – eljárásra ad jogot. Ennek megfelelően a bíróságnak törekednie kell ugyan az objektív igazság, teljes és valóságos tényállás felderítésére, de azt csakis a jogi keretek között teheti meg.[12]

Megfontolandó az anyagi vs. eljárásjogi igazság „vitában" az ún. *középutas igazság modellje*. *Tremmel Flórián* utóbbin az igazság elérését kettős megszorítással értelmezi: egyfelől az igazságról nem mint erkölcsi (jogi) igazságról, azaz igazságosságról, hanem csupán ténykérdések megoldásával kapcsolatos, azaz ismeretelméleti megközelítésben (gnoszeológiai aspektusban) vett igazságról van szó, arról, hogy az ügydöntő határozatokban megállapított tényállás a valósággal megegyezzen, megfeleljen a valóságnak. Másfelől pedig, hogy felesleges és kifejezetten káros a bűnügyekben elérhető igazság elé bármilyen jelzőt tenni. Az igazság ugyanis a megismerés minőségi tulajdonsága, megismerés pedig nem folyhat megismerő alany, azaz szubjektum nélkül. Ebből következően az igazságnak mindig van több-kevesebb szubjektív mozzanata, oldala, és tisztán objektív igazság nem is létezik. A középutas megoldás lényege tehát, hogy törekedni kell az igazság elérésére, de teret kell engedni az ún. negatív ügydöntő határozatoknak (pl. nyomozás megszüntetésének, felmentő ítéletnek). Így *Tremmel* álláspontja az, hogy főszabály szerint csak a bűnösség megállapításához és a büntetés kiszabásához követeli meg a törvény az igazság elérését.[13] A szakirodalom szerint e középutas jelleg abban ölt testet, hogy kötelezettségként írja elő az eljárási törvény [vö. Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondat] a valós tényállás megállapítására irányuló törekvést; elismeri azonban hogy ez nem mindig lehetséges.[14] A bíróságnak kötelezettsége a megalapozott tényállás megállapítása, ami azonban korántsem jelenti minden esetben, hogy a tényállás a valós tényeket tartalmazza.[15]

A fentiekből az is következik/következhet, hogy az igazság egy elméleti elképzelés, amelyet valamilyen „gyakorlatias úton" kell elérni.[16] Ennek a „gyakorlatias útnak" egyik fontos állomása a *bizonyítás* jogszerű lefolytatása.

A bizonyítás tanán belül ma is kiemelkedő jelentőséggel bír – *Cséka Ervin* szavaival élve, „örökzöldnek" számít – a *bizonyítási tilalmak* témaköre. A bizonyítási tilalmakat (vagy másképp fogalmazva a bizonyítást kizáró szabályokat) gyűjtő kategóriaként kell értelmezni, így a magyar büntetőeljárási jogban a bizonyítási tilalmak vonatkozhatnak a bizonyítás tárgyára (egyes tényekre, amelyekre bizonyítás nem folytatható),[17] a bizonyítás eszközeire, valamint a bizonyítás módjára is.[18]

[10] FANTOLY – GÁCSI (2016) 388. p.
[11] 14/2002. (III. 20.) AB határozat; 49/1998. (XI. 27.) AB határozat; 9/1992. (I. 30.) AB határozat.
[12] FANTOLY – GÁCSI (2016) 388. p.
[13] TREMMEL (2001) 36. p.
[14] Vö. HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 33. p.
[15] Sőt ismeri az eljárási törvény az ún. magyar vádalku intézményét is (mint külön eljárást), ami már-már a tényállásra nézve is lehetséges, és emellett az ügyész által nem indítványozott bizonyítást nem is mindig kötelező lefolytatni. ELEK (2014b) 72. p.
[16] FANTOLY (2009) 36. p.
[17] Ehhez lásd: HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 146. p.
[18] KIRÁLY (1972) 117. p.; CSÉKA (1991) 71-95. p.

Jelen munka keretei között elsősorban a *bizonyítás módjára vonatkozó bizonyítási tilalmak*at vettem górcső alá. (Zárójelesen megjegyzem, a módra vonatkozó szabályok némelyütt szükségképpen kapcsolódnak a bizonyítás eszközére és tárgyára vonatkozó tilalmakkal, így e helyeken utóbbiak vizsgálatát is elvégeztem.)[19] A bizonyítás módjára vonatkozó tilalmak megsértésével lefolytatott bizonyítás törvénysértő (jogellenes) bizonyítékokat eredményez(het), amelyeket az eljárás tisztességes voltának megőrzése végett ki kell zárni a bizonyítékok köréből. A jogállami büntetőeljárásokban ugyanis a bizonyítási tilalmak elismerése demonstrálja a perben szereplők és a „közösség" számára, hogy a rendszer tisztességesen működik.[20]

A büntető ügyekben lefolytatott eljárásokban tehát a *tisztességes eljárás* (fair trial) követelményeihez tartozik, hogy „a felhasznált bizonyítékok a törvény által megkívánt minőségűek legyenek".[21] Mint arra a miskolci jogi iskola is rámutatott, ez a bizonyos minőségi követelmény kétirányú: egyfelől követelmény, hogy a megszerzett bizonyíték valóságtartalma ne legyen megkérdőjelezhető, másfelől pedig az, hogy a bizonyíték a jog által szabályozott keretek között keletkezzen.[22] A jelzett követelmények jelentőségét mutatja, hogy ezek valamelyikének megsértése a beszerzett bizonyíték jogellenesség címén büntetőeljárásból való kirekesztéséhez vezet/vezethet. Azzal ugyanis, hogy az állam a hatóságai által maga is jogsértővé válik, elveszíti annak a *morális alapját*, hogy a jogsértő állampolgárait megbüntesse.[23] (Előre bocsátva megjegyzem, ez a morális korlát egyetlen állam büntetőeljárási rendszerében sem állít fel azonban teljesen egyértelmű és szilárd akadályokat a jogalkalmazó – elsősorban az ítélkező bíróság – elé, legtöbb esetben ugyanis a büntetés célszerűségével – valamint legújabban a büntetőeljárások hatékonysága fokozásának előtérbe helyezésével – szembeni elvárások áttörik, megkerülik ezeket az akadályokat.)

A büntető eljárásjogi bizonyításnak ennél fogva az egyik legérzékenyebb területe a *jogellenesen (tiltott módon) megszerzett bizonyítási eszközök és az azokból származó bizonyítékok felhasználhatóságá*nak kérdése. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok esetén ugyanis kettős érdek ütközik egymással. Amíg a mérleg egyik serpenyőjében a *terhelt büntetőjogi felelősségre vonásának követelménye* áll – amely érdek azt diktálja, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítására alkalmas (adott esetben perdöntő jelentőségű) bizonyítékok ne kerüljenek kizárásra csupán azért, mert valamely előírás megszegésével szerezték meg azokat,[24] – addig a mérleg másik oldalán álló érdek a *büntetőeljá-*

[19] *Nem képezte* azonban *a dolgozat tárgyát* egyfelől a titkos információgyűjtéshez és a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzéshez tartozó bizonyítási tilalmak részletes vizsgálata, másrészt a törvénysértően beszerzett bizonyítékok EJEB előtti gyakorlata. Előbbi terület kihagyását az indokolta, hogy annak részletes elemzése (tekintettel a Be.-n kívül alkalmazandó háttérjogszabályokra is) szétfeszítette volna a doktori munka kereteit. Az idetartozó kérdéskörök ugyanis önmagukban is alkalmasak önálló kutatás témájául. Vö. Mészáros (2011a). Utóbbi kapcsán pedig álláspontom az, hogy azt kifejezetten a tisztességes eljárást elemző kutatás keretében érdemes vizsgálni, tekintettel arra is, hogy az EJEE nem tartalmaz eligazítást a törvénysértően beszerzett bizonyítékok sorsáról, a kérdés eldöntését a nemzeti törvényhozásra bízza. „A büntetőügyekben ugyanis az egész bizonyítási eljárást az EJEE 6. cikk 2. és 3. bekezdése fényében kell értékelni, és ennek alapján állapítja meg az EJEB, hogy az eljárás egészét tekintve megfelelt-e a tisztességes eljárás követelményének. Ez azt jelenti, hogy a tisztességes eljárás a bizonyíték kizárását igényelheti, még ha a törvénysértés a ténymegállapítás korrektségét nem is érinti. E tétel magától értetődő, ha figyelemmel vagyunk arra, hogy fair eljárásról csak akkor beszélünk, ha az eljárás tisztességesnek is látszik." BÁRD (2007) 227-228., 230-232., 239. p.
[20] Vö. FINSZTER (2006) 92. p.
[21] FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.
[22] FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.
[23] FARKAS – RÓTH (2007) 117. p.
[24] KIS (2005) 57. p.

rásbeli törvényesség betartásához, a büntetőeljárásban résztvevők jogainak biztosításához kapcsolódik.[25]

Visszakanyarodva a *Témaindító gondolatok* elején felvetett igazság szolgálata kérdéshez: osztom *Elek Balázs* azon álláspontját, amely szerint az eljárás gyakran meghirdetetten maga is gátat emel az igazság megállapítása elé.[26] *Az igazság elé állított legkeményebb jogi korlát pedig pont a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának intézménye.*[27]

Problémafelvetés; célkitűzés – hipotézisek

A pécsi büntető eljárásjogi iskola szerint a *bizonyítékok jogellenességnek különböző fokozatai* vannak.[28] Így a jogellenesség lépcsőjén az első fok az ún. pertechnikai jellegű, formális előírások, részletrendelkezések megszegése (pl. szabálytalan idézés, vagy értesítés elmulasztása). A második lépcsőfok az egyes eljárásjogi kellékek, biztosítékok elhagyása (pl. csak egy hatósági tanú volt kettő helyett; vagy nem készült jegyzőkönyv a házkutatásról.) Jogellenességet eredményezhetnek (harmadik lépcsőfok) az ún. tartalommal összefüggő hiányosságok vagy nem szabályos lépések (pl. a terhelt összefüggően nem tehetett vallomást; vagy nem került sor kérdésekre, szembesítésre). A negyedik lépcsőfokot a Be.-ben kifejezetten vagy burkoltan megfogalmazott bizonyítási tilalmak megszegése eredményezheti (pl. a tanúzási akadályok figyelmen kívül hagyása; vagy a terhelt kihallgatását megelőzően az ún. Miranda-figyelmeztetés elmaradása). Végül a bizonyítékok jogellenességének vizsgálata során a legmagasabb szint az, ha a bizonyíték beszerzése alkotmánysértő[29] vagy a Btk.-ba ütköző módon történt (ennek leggyakoribb esetköre a törvénytelen kényszerintézkedések kapcsán nyert bizonyítékok kérdése).[30] Itt szükséges megjegyeznem, hogy *Tremmel Flórián* 2005-ben még arról írt, hogy „sajnálatos, hogy ez idáig az alkotmánysértő bizonyítékszerzés kérdésével nem foglalkozott sem az Alkotmánybíróság, sem a Legfelsőbb Bíróság, sőt még az alapelvekbe ütköző bizo-

[25] Érdekességként megjegyzem, *Bencze Mátyás* az ártatlanság vélelmének vizsgálata kapcsán szintén kettős érdekütköztetésről szól. (Ezen érdekek – a büntető igazságszolgáltatás hatékonysága, valamint a terhelt jogainak védelme – nemcsak konkrétan az ártatlanság vélelmének vizsgálatakor, hanem valamennyi büntetőeljárási cselekmény lefolytatásakor megjelennek, így végső soron a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésekor is.) Álláspontja szerint a hatékony büntetőeljáráshoz olyan szabályok kellenek, „amelyek elősegítik az igazság kiderítését, míg a büntetőhatalom elé állított korlátoknak a hibák minimalizálását és az eljárás alá vont személyek védekezési esélyét kell biztosítaniuk. A jogalkotó előtt álló megválaszolandó kérdés tehát az, hogy melyik értéknek milyen súlyt, jelentőséget tulajdonít. A közösség mint egész érdeke nyilvánvalóan az, hogy a büntető igazságszolgáltatás minél hatékonyabban működjön, azt ne akadályozzák pusztán formális gátak. Ha azonban a közösséget individumok összességeként fogjuk fel, akkor nyilvánvalóan felmerül a terheltet megillető garanciák és a tisztességes eljárás követelménye". BENCZE (2013)

[26] Sőt *Elek* szerint „e gát, s a valóság objektív megismerhetőségének nehézségei miatt van az, hogy az eljárásjogok nem az igazságot kérik számon az eljáró és döntéshozó bíróságon, hanem a meggyőződést". ELEK (2014b) 74. p.

[27] *Elek Balázs* szerint „a nem jogszerűen megszerzett bizonyíték felhasználhatóságának tilalmából következik, hogy legyen az bármennyire alkalmas az igazság feltárására, a jogrend előbbre való az igazságnál". ELEK (2014b) 74. p.

[28] TREMMEL (2005) 307. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144-145. p.

[29] Már itt kiemelésre szorul, hogy az Alkotmányba ütközés mint jogellenesen megszerzett bizonyíték módja leginkább az USA büntetőeljárási rendszerére jellemző. Vö. GRAHAM (2011).

[30] Az utolsó fokozat kapcsán kiemelendő, hogy az alkotmánysértő bizonyítékszerzés többnyire vagy bűncselekmény útján való bizonyítékszerzést jelent, vagy legalább a Be. alapelveibe ütközőt. Fejlett jogállamokban nagyszámú felsőbírósági állásfoglalás születik, s ezek igen nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy minél inkább minden szempontból törvényes bizonyítékokat használjanak fel a bűnügyekben, illetve a bűnügyekben elkövetett túlkapások elapadjanak. TREMMEL (2005) 307. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p

nyítékszerzéssel is csak érintőlegesen, alkalomszerűen".[31] Nézetem szerint – az Alkotmánybíróság vonatkozásában – e ponton 2013-ban fordulat következett be [lásd: 8/2013. (III.1.) AB hat.]. Ezzel kapcsolatban mindenképp szükséges egy rövid kitérőt tennem, arra tekintettel is, hogy a határozatot részletesen elemzem a VII. fejezetben.

Noha vitathatatlan, hogy az általam mérföldkőnek tekintett 2013-as AB határozat előtt is született olyan alkotmánybírósági döntés, amely foglalkozott a bizonyítékok felhasználhatósága kérdésével,[32] azonban a *8/2013. (III.1.) AB határozatban* az Alkotmánybíróság *konkrét büntető ítéletet*[33] vizsgált *alkotmányjogi panasz alapján*. Az áttörési pontot abban látom, hogy az Alkotmánybíróság befogadta az alkotmányjogi panaszt, tehát ezt a kérdést elfogadta az AB alapjogi kérdésként, innentől kezdve a bírói gyakorlat kontrolljaként is foglalkozhat ezzel a kérdéssel.[34] Véleményem szerint nem árnyalja ezt a fordulatot az a tény, hogy az Alkotmánybíróság a támadott konkrét ítélet alaptörvény-ellenessé nyilvánítása és megsemmisítése érdekében benyújtott alkotmányjogi panaszt elutasította. Az AB ugyanis megállapította, hogy a védő igénybevételéhez fűződő jog hatékony elősegítése, így a védőnek a nyomozási cselekményekről kellő időben és igazolható módon történő értesítése az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében foglalt védelemhez fűződő jog oltalma alatt álló, és feltétlen érvényesítést kívánó büntetőeljárási garancia, amelynek be nem tartása a terhelti vallomás bizonyítási eszközök közüli kirekesztését eredményezi.[35]

Visszatérve a problémafelvetéshez: a pécsi iskola álláspontja az, hogy a felsorolt jogellenességi fokozatok első három foka esetén elsősorban a fogyatékos eljárási cselekményekkel kapcsolatos eszközök és módszerek alkalmazandók, így kijavítás, kiegészítés, az eljárási cselekmény szabályszerű megismétlése, pótlás stb.[36] (Álláspontom szerint a harmadik lépcsőfok már nem feltétlenül e megoldási kategóriába tartozik.) A pécsi iskola szerint az utolsó két fokozat esetén kerül előtérbe a bizonyítékok semmisségének kimondása, a törvény szerint kizárt bizonyítékok jogintézménye.[37] De még ebben a kör-

[31] TREMMEL (2005) 307. p.

[32] Így pl. a 2/2007. (I. 24.) AB határozat a titkos adatszerzéssel és titkos információgyűjtéssel kapcsolatban 6 évvel korábban a „mérföldkő-határozat" előtt komoly garanciális tételeket állított fel a bizonyítékok felhasználhatósága tekintetében.

[33] Győri Törvényszék 3. Bf.109/2012. szám.

[34] Ehhez képest a korábban példaként felhívott 2/2007. (I. 24.) AB határozat *utólagos normakontrol* volt.

[35] Az Alkotmánybíróság csak ezek után vizsgálta meg, hogy az alkotmányjogi panaszban kifogásolt ítélet és az annak alapjául szolgáló városi bírósági döntés alaptörvény-ellenességét eredményezheti-e az, hogy az eljárási garancia mellőzésével beszerzett terhelti vallomást az eljáró bíróság a bizonyítási eljárásban felhasználta. Ezzel összefüggésben az AB-nak azt a kérdést kellett megválaszolnia, hogy a panaszban kifogásolt terhelti vallomáson alapult-e az elítélés. Az Alkotmánybíróság a bírói döntések vizsgálat során megállapította, hogy az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló büntetőügyben nem a kifogásolt terhelti vallomás alapozta meg az elítélést, és a vallomás nem befolyásolta érdemben az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítéletet. Ennek megfelelően a védelem jogának helyrehozhatatlan sérelme, és így a törvényszéki ítélet alaptörvény-ellenessége nem volt megállapítható. Az AB ilyen okokból az alkotmányos követelmény megállapítása mellett a törvényszéki ítélet alaptörvény-ellenessé nyilvánítása és megsemmisítése érdekében benyújtott alkotmányjogi panaszt elutasította. 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 404 [55] – [56].

[36] Vö. TREMMEL (2005) 308. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p. Így pl. a bírói gyakorlat nem zárja ki a bizonyítékot, mert a tolmács a jegyzőkönyv minden oldalát nem írta alá [BH 1997. 432. IV. pont]; vagy a tolmácsot nem figyelmeztették a hamis tolmácsolás következményeire [BH 1998. 117. II. pont]. De nem zárta ki a gyanúsított vallomását sem azért, mert a védő az első kihallgatásnál nem volt jelen, még ha a védelem az adott ügyben kötelező is [BH. 1998. 117. I. pont]. A BH 2002. 258. számú döntés szerint pedig az írástudatlanságra hivatkozó vádlott vallomásairól az eljárás nyomozati szakában felvett, de hatósági tanú közreműködése nélkül készült kihallgatási jegyzőkönyv tartalma bizonyítékként figyelembe vehető, ha a vádlott e korábbi vallomásait a perrendszerű kihallgatásai során fenntartja, és azokból megállapítható, hogy a korábban hatósági tanú közreműködése nélkül felvett jegyzőkönyvek a vádlott akkor tett vallomásait helyesen tartalmazzák.

[37] TREMMEL (2005) 309. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p.

ben sem feltétlenül indokolt a bizonyítékok semmissé nyilvánítása.[38] [Álláspontom szerint a hatályos eljárási törvény 78. § (4) bekezdése alapján és a kialakult joggyakorlat szerint e két kategóriánál a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása szabályának vizsgálata és annak alkalmazása indokolt.]

A bizonyítékok jogellenességeinek fokozatai alapján *két módon zárhatóak ki a jogellenes bizonyítékok*: egyfelől a generálklauzulával (az általános bizonyítási szabályok és alapelvek körében általános módon); másfelől a speciálklauzulákkal (az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódóan különös módon). A pécsi iskola szerint az általánosságban megfogalmazott bizonyítási tilalmak nem szerencsések, mert nehezen értelmezhetők és még kevésbé alkalmazhatók. Ezzel szemben a speciálklauzulákba öntött bizonyítási tilalmak nemcsak egyértelműbbek, hanem sokkal hatékonyabbak is.[39]

Jelen monográfiával *cél*om az, hogy megvizsgáljam a magyar szabályozás keretében a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generál- és speciálklauzuláit, rávilágítsak a jogalkotói hibákra, a joggyakorlatban felmerülő problémákra, olykor anomáliákra és *de lege ferenda* megoldási javaslatokkal szolgáljak.

A megfogalmazott célkitűzéssel összefüggésben a következő hipotézisekből indultam ki:

1. hipotézis: A büntetőeljárási törvényben generálklauzula formájában megfogalmazott bizonyítási tilalomra [hatályos Be. 78. § (4) bekezdés] szükség van, mert az ún. garancia-infláció veszélyére tekintettel nem lehet minden egyes eljárási szabályhoz speciálklauzula formájában bizonyítási tilalmat kapcsolni.

2. hipotézis: Eljárás-dogmatikai oldalról megközelítve a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzulája átfogalmazásra, egyértelműsítésére (de nem újradefiniálásra) szorul.

3. hipotézis: A büntetőeljárási törvényben szabályozott generálklauzula [Be. 78. § (4) bekezdés] második és harmadik fordulatának értelmezése – a speciálklauzulák megléte mellett is – összemosódik, elhatárolásuk bizonytalan.

Szerkezeti felépítés

A monográfia 10 fejezetből épül fel. A kutatás tárgyát képező témát a *jogállam, jogállamiság, jogállami büntetőeljárás* kérdéseinek összefoglalásával vezettem be (*I. fejezet*). Kiindulópontom ugyanis az, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése a jogállami büntetőeljárás egyik eleme.

Ezt követően alapvetően négy fő szempont mentén jártam körbe a jogellenesen megszerzett bizonyítékok büntetőeljárásokban való felhasználhatóságának kérdését (*II-IX. fejezet* – e fejezeteket tekintem az ún. fő fejezeteknek).

Így első aspektusban (lásd: *II. fejezet*) részletesen megvizsgáltam a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdéskörét az *Amerikai Egyesült Államok bizonyítási jogán belül.*[40] Ennek indokát az adja, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a legszabályozottabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki. Az USA jogrendszerében ugyanis nem csak annak a kérdésnek került sor az elméleti és gyakorlati szintű kidolgozására, hogy *„felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték?”*, hanem annak is, hogy *„mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa?”*. Az első kérdést a jogellenesen megszerzett bizonyítékok elsődleges kizárási szintjének nevezzük, a másik kérdést pedig a jogellenesen megszerzett bizonyítékok másodlagos kizárási szintjének. Utóbbin belül olyan klasszikus elvek kerültek kidolgozásra, mint a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elve. Megfigyelhető, hogy ezen princípiumokkal a kontinentális, ennélfogva a magyar büntetőeljárási tudományban is foglalkoznak, azonban azok jelentése csak általánosságban használt. Így pl. a mérgezett fa gyümölcse doktrínával kapcsolatban annak csak a főszabályára szokás hivatkozni, a kivételei nem igazán ismertek hazánkban; vagy pl. az ezüsttálca elvet úgy kezeli a magyar szakirodalom, mintha az USA-ban ma is „élő” elv volna, a valóság azonban az, hogy a jelzett elvet mindösszesen csak 46 évig alkalmazták hazájában (1914-1960). A Supreme Court ugyanis 1960-ban kimondta, hogy a szabály nem alkalmazható a továbbiakban. Az eljárásjog-tudományon túl az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva az is megállapítható, hogy a magyar bírói határozatok indokolásaiban ma már néhol megjelenik a mérgezett fa gyümölcse elvére vagy éppen annak kivételeire való hivatkozás. Teszi mindezt a jogalkalmazó azért, mert a magyar büntetőeljárási törvény arról a kérdésről egyáltalán nem rendelkezik, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa (annak ellenére, hogy a jogesetekben ilyen szituációk is előfordulnak, a magyar bírónak pedig mint ismert indokolási kötelezettsége van).

Második aspektusból (lásd: *III. fejezet*) a magyar büntetőeljárás szabályainak a vizsgálatát kezdtem el. Mint ahogyan az alább kifejtésre kerül, a dolgozat a vizsgálódást „csak” az *1973. évi I. törvény*től (régi Be.) kezdi el, tekintettel arra, hogy a régi Be. egyfajta cezúrát hozott a bizonyítási tilalmak szabályozását illetően.

Harmadik oldalról (lásd: *IV-VIII. fejezetek*) a *hatályos magyar büntetőeljárási törvény és az az alapján kialakult joggyakorlat szerint* elemeztem a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének, felhasználhatóságának kérdéskörét. Részletesen megvizsgáltam a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját [Be. 78. § (4) bekezdés], teljességre törekedve térképeztem fel annak rendszerét, ismertettem a speciálklauzulákat, utóbbiak közül azonban részletelemzést csak azokra végeztem, amelyeknek nagy a gyakorlati relevanciája. Közülük is kiemelt figyelmet fordítottam a tanúvallomáshoz kapcsolódó relatív akadályok közül a Be. 82. § (1) bekezdés b) és d) pontjában szereplő rendelkezéseknek; valamint a szakvéleményhez és a terhelti vallomáshoz kapcsolódó bizonyítási tilalmaknak, az ezekkel kapcsolatos dogmatikai kérdéseknek.

Negyedik oldalról (lásd: *IX. fejezet*) megvizsgáltam, hogy az *új Be. kodifikációja* során milyen reformgondolatok merültek fel a bizonyítás, ezen belül is a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tana kapcsán. Megfogalmaztam egy olyan irányt, amely nézetem szerint a kodifikációs munkálatokban követhető lenne a téma szempontjából; továbbá megadtam a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása generálklauzulának – az eljárás-dogmatikai szempontból is helyesnek vélt – „új” definícióját.

Az utolsó (X.) fejezetben a *Bevezetésben* rögzített hipotézisek igazolását végzem el.

A monográfia elkészítése során problémaorientált felépítési és elemzési rendszer kidolgozására törekedtem. Ennélfogva következtetéseimet, *de lege ferenda* javaslataimat nem csak a munka végén (X. fejezet), hanem az egyes fő fejezeteken belül, az adott szerkezeti egység végére beépítve – *részösszegzésként* – is rögzítettem.

[38] TREMMEL (2005) 309. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145. p.

[39] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.

[40] Ez távolról sem öncélú tevékenység volt, nem „kötelező gyakorlat”, amelyet valamilyen módon le kell tudni, hanem azt szolgálta, hogy a USA szolgáltatta példák tükrében, az összehasonlítás révén kitűnjenek az intézmény gyenge pontjai, és megoldási javaslatokat kapjunk. A vizsgálódás módszertanát vö. BENCZE – MÁRKI – ZSOLDICS (2014) 25. p.

Kutatási módszertan

Az *alkalmazott kutatási módszereket* tekintve az ún. fő fejezetek kidolgozása során kiindulópontom az adott kérdés, intézmény *eljárás-dogmatikai központú megközelítése* volt, ahol különösen *nyelvtani, logikai, rendszertani és teleologikus értelmezési módszert alkalmaztam.*

Fontosnak tartottam továbbá a kutatás során (a szakirodalom feldolgozása mellett) a kialakult joggyakorlatot („élő jogot") is bemutatni. Így a II.-VIII. fejezetekhez ún. *„empirikus" kutatási (jogeset-elemzési) eredményeket* is felhasználtam. A II. fejezetben 44 releváns Supreme Court döntést dolgoztam fel és azok eredményeit tematizáltan, egy-egy dogmatikai probléma köré csoportosítva jelenítettem meg. A monográfia a IV-VIII. fejezeteiben az empirikus kutatást, jogeset-elemzést 2006-2015 közötti időintervallumban végeztem el, az anonim bírósági határozatok tárában található jogesetek feldolgozásával. A vizsgált tíz évben[41] az összes, témám szempontjából releváns határozatot rendszereztem, végül 164 anonim határozatot (továbbá a III-VIII. fejezetek vonatkozásában 44 BH-t, EBH-t, 14 ÍH-t, 9 EJEB döntést) dolgoztam fel. Közülük munkámban két bizonyítási eszköznél – a tanúvallomásnál [azon belül is a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott tanúzási mentességnél]; valamint a szakvéleménynél – egy-egy anonim határozat komplex (bizonyítás tilalmi szempontú) elemzését végeztem el. Az anonim határozatok feldolgozásánál a könnyebb átláthatóság végett két összegző táblázatot is készítettem, azokat 1. és 2. számú mellékletként helyeztem el a könyv végén. Ezek az értekezés szerves részét képezik, több helyen történik rájuk utalás a monográfia (fő)szövegében, kiemelten az egyes intézmények közötti összefüggések bemutatásakor, azokra történő visszautaláskor.

A feldolgozott jogeseteknél [mind a külföldi (amerikai), mind a hazai ügyeket illetően] kiindulópontnak a jogszabályoknak (hazai joggyakorlatnál: elsősorban Be.-nek) megfelelő bírói joggyakorlatot tekintettem. A vizsgálat alá vont esetek többségében az alapos, pontos hatósági (bírósági) tevékenység kimutatható, azonban néhol hiányosságokat, értelmezési problémákat, diszfunkciókat is tapasztaltam. Utóbbiakat – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok témakörének egy-egy pontjánál – részletesen bemutattam, a nézetem szerint helyesnek tartott „megoldást" mindenütt megadtam, indokoltam. Hangsúlyozandó azonban, hogy az elemzés alá vont határozatokban feltárt hibák, hiányosságok, ellentmondások egyetlen esetben sem jelentették azt, hogy az adott bírósági határozat egésze kifogásolható lenne.

Mindezek alapján jelen munka elsősorban egy *kritikai-elemző módszert érvényesít*, másodsorban *normatív metódust* és néhol *funkcionalizmust* mint módszert is használ.

Itt szükséges kiemelni, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok magyar szabályozását tekintve a klasszikus értelemben vett *történeti módszert nem alkalmaztam.* Álláspontom ugyanis az, hogy valamely jogintézmény fejlődésmenetének (ha kimutatható ilyen) egyszerű bemutatása vagy az események kronológiai rögzítése nem jelenti a történeti módszer alkalmazását, az átvett megállapítások pedig nem pótolják a szigorú értelemben vett büntető eljárásjogi szempontú elemzést. A történeti vizsgálódás hasznát az eljárásjog tudományában az adhatja, hogy bizonyos, az előzmények kialakulásában szerepet játszó tények feltárásával érthetőbbé válik az egy-egy intézmény megteremtéséhez vezető elképzelések összefüggése.[42] Így a jogellenesen megszerzett bizonyítékok intézményének a vizsgálatát az 1973. évi I. törvénytől (régi Be.) kezdtem el. Ennek oka az, hogy a régi Be. újfajta szemléletet hozott a bizonyítási tilalmak szabályozását illetően. Amíg a korábbi írott büntetőeljárási kódexek (így az 1896. évi XXXIII. tc.– *A bűnvádi perrendtartásról*;[43] az 1951. évi III. törvény – *A büntető perrendtartásról*;[44] illetve az 1962. évi 8. tvr. – *A büntetőeljárásról*) csak az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolt szankciót (semmisséget vagy „figyelmen kívül hagyást") határozták meg, ha azt az eljárási szabálysértéssel szerezték meg;[45] addig az 1973. évi I. törvény már megfogalmazta a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját, amely megoldást a hatályos 1998. évi XIX. törvény is követett. Kiemelendő, hogy a régi Be.-ben megjelenő szemléletváltással párhuzamosan az 1960-as években a hazai *kriminalisztika szemléletében* is lényeges változások történtek. Ennek gyökerei az 1954. évi V. törvényre nyúlnak vissza.[46] Ekkor öltött ugyanis egyre határozottabb alakot az a felfogás, hogy a nyomozást végző hatóság csak formalizált körülmények között érintkezhet más személyekkel.[47] Mivel pedig az eljárásban mindenkinek jogilag pontosan körvonalazott jogállása van, a hatóság eljáró tagja és közöttük a kommunikációnak jogilag szabályozott eljárási cselekmény keretei között kell végbemennie ahhoz, hogy az eredménye eljárásjogi értelemben törvényes bizonyítási eszközből nyert perrendszerű bizonyíték legyen.[48]

Visszatérve a büntető eljárásjogi szemléletváltásra: az utóbbi két büntetőeljárási törvény jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása generálklauzuláját illetően [régi Be. 60. § (3) bekezdés, Be. 78. § (4) bekezdés] közös vonás, hogy nem az eredményre, hanem az alkalmazott módszerre vannak tekintettel.[49] *Bárd Károly* szerint ez megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.[50] (Kérdés az, hogy ezzel valójában megteremtette-e a jogalkotó az egységességet?)

A *felhasznált szakirodalmak* vonatkozásában hazai és külföldi (utóbbiak közül elsősorban angol nyelvű, néhol francia) monográfiákat, tankönyveket, szakcikkeket, kommentárokat használtam fel.[51] (Itt jegyzem meg, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok német szabályozásával nem foglalkoztam. Ismert, hogy a német irodalom különbséget tesz a bizonyítékszerzési tilalmak és a bizonyítékértékelési tilalmak között.[52] A *bizonyítékszerzési tilalmakba* sorolják a bizonyítási eszközök és módszerek tilalmát.[53] A

[41] A vizsgálat kezdőidőpontja azért a 2006. év, mert ettől az évtől kezdve találhatóak meg az anonim határozatok a portálon.

[42] ERDEI (2010b) 13-14. p.

[43] Lásd Bp. 135. §; 204. §; 205-206. §; 229. §; 304. §; 310. §; 331. §; 353. §; 363. §; 382. § 2. mondat; 384. § 5. és 8. pont; 404. §.

[44] Lásd: 4. §; 55-57. §; 59. § (2) bekezdés; 94. § (4) bekezdés 2. mondat; 160. § (2) bekezdés

[45] *Király Tibor* az 1962. évi 8. tvr. kapcsán megjegyezte, hogy „a magyar jogban csak elvétve találunk tételes szabályt, amely kifejezetten rendelkezne a jogellenesen beszerzett bizonyíték figyelmen kívül hagyásáról [...] meggyőződésem szerint eljárási szabálysértés, ha a bíróság jogellenesen beszerzett bizonyítékot figyelembe vesz és mérlegel [...] ennek azonban a törvényben és a gyakorlatban is egyértelműen hangot kellene adni." KIRÁLY (1972) 137. p.

[46] *A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról*

[47] BÓCZ (2011) 67. p.

[48] A büntetőeljárási jog és a kriminalisztika közötti szerepmegoszlásra vetítve ez azt jelenti, hogy a kriminalisztika rendeltetése nem a releváns tények kiderítésének, hanem csupán az ezt szolgáló alakszerű büntetőeljárási cselekmények „technológiájának", célszerű lebonyolítási módjának kidolgozása. BÓCZ (2011) 67. p.

[49] BÁRD (2007) 230. p.

[50] BÁRD (2007) 230. p.

[51] A külföldi szakirodalom felhasználásánál kerültem a haszontalan *juxtaposition-t.*

[52] TREMMEL (2005) 309. p.

[53] Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a német bírósági gyakorlatban és a szakirodalomban is felmerült az ún. törvényes bizonyítékszerzés hipotézise. Ezen azt kell érteni, hogy főszabály szerint ki kell zárni a bizonyítékok

bizonyítékértékelési tilalmak közé sorolják azokat az önállónak nevezett eseteket, amelyeknél nem feltétel a hatóság jogellenes cselekedete. Különbséget tesznek ugyanis az abszolút jellegű bizonyítékértékelési tilalmak és az önállótlan, azaz kifejezetten a hatóság jogellenes magatartását feltételező bizonyítékértékelési tilalmak között.[54])

köréből azt a bizonyítékot, amelyet pl. házkutatási engedély nélküli házkutatás során szereztek meg, illetve ha határozat nélkül került sor a vérvételre és a vérvételt ráadásul még nem is orvos végezte el. De ezekben az esetekben is elképzelhető az, hogy még sem zárják ki az így megszerzett bizonyítékot, ha valószínűsítik, hogy az adott bizonyítékot „nagy valószínűséggel" jogszerűen is be tudták volna szerezni. SCHRÖDER (1992) 130-136. p. Idézi: TREMMEL (2005) 310. p.

[54] BAUMANN (1991); JAGER (2003) Idézi: TREMMEL (2005) 309. p.

I. JOGÁLLAMI BÜNTETŐELJÁRÁS ÉS A JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK KÉRDÉSE

Farkas Ákos szavaival élve „ha a büntetőeljárás és a jogállamiság összefüggéseit vizsgáljuk, nyugodtan kijelenthetjük, hogy a büntetőeljárás egész menete a jogállamisággal szorosan összefüggő kérdés, mivel lényegéből fakadóan az egyén (kiemelten a terhelt) alkotmányos jogait érinti".[55] Az elismert és garantált egyéni jogok tehát nem rendelhetőek alá magasabb érdekekre hivatkozással más jogállami érdeknek: az állam büntető igényének érvényesítése nem járhat az egyén jogállamiságból következő alkotmányos jogainak sérelmével, hiszen ha ez így történne, akkor a megsértett jogrend védelmére hivatkozó állam az egyén (terhelt) jogainak sérelmén keresztül magát a jogrendet sértené meg.[56] Álláspontom szerint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdése a jogállami büntetőeljárás egyik eleme. Így jelen fejezetben a jogállam és a jogállamiság fogalmán keresztül a jogállami büntetőeljárás lényegét, alapvető elemeit foglalom össze.

1. Fogalmi alapvetések (jogállam, jogállamiság)

A *jogállam fogalmát* tekintve egyetértek azzal a megállapítással, hogy nincs egy általánosan elfogadott definíció, mindössze annak fontosabb kritériumai, összetevői határozhatók meg.[57] Ezek alapján a jogállam két együttes összetevője: a *formális jogállam* és a *materiális jogállam* ismérveivel határozható meg.[58] Amíg az előbbit *„a törvények uralmával azonosítjuk"* – azaz a jogot a legmagasabb rangú, végső zsinórmértéknek tekintjük – addig az utóbbi alatt *„az igazságosság érvényesülését* – az az állam jogállam, amelyet áthat az igazságosság gondolata – *értjük*".[59]

A *jogállamiság fogalmát* ehhez képest eleve gyűjtőfogalomként kell kezelni, amelynek egyik összetevője a jogbiztonság, míg másik összetevője az igazságosság követelményével jellemezhető. Megjegyzendő, hogy a jogállamiság fogalmától elválaszthatatlanok az *eljárási garanciák*, hiszen azok eleve a jogállamiság, illetve a jogbiztonság elvéből fakadnak.[60] A *büntetőeljárásban* a jogállamiság pedig többek közt a tisztességes (fair) eljárással és a jogszerű eljárással (jogszerű kihallgatáshoz és nyilatkozattételhez való jog) jellemezhető.[61]

[55] FARKAS (1995) 221. p.
[56] FARKAS (1995) 221. p.
[57] „Úton-útfélen hivatkoznak (hivatkozunk) rá, alkalmasint nem is tudva, mit kellene tartalmilag érteni az olyan gyakran (és könnyedén) használt kifejezéseken. Valójában persze nincs is általánosan elfogadott definíció, mindössze (bár ez sem kevés) a fontosabb kritériumai, összetevői határozhatóak meg. Ahhoz tehát, hogy a jogállamra hivatkozással legyünk valamint, e komponensek mibenléte felől kellene először is közös nevezőre jutni. Bár a jogállam építőelemeit illetően sem állítható fel *communis opinio doctorum*, mégis viszonylag nagy biztonsággal sorolhatjuk ide a következőket: a fontos jogok egyre szélesedő körének alapjogokká transzformálása; a törvény primátusának megteremtése; a hatalommegosztás elvének gyakorlatba történő átültetése." KISS (1998) 102-103. p. Megjegyzendő azonban, hogy az Alkotmánybíróság a 11/1992. (III. 4.) határozatában megadta a jogállam értelmezését (azonban nem a fogalmát). A jelzett Alkotmánybírósági határozat a jogállam megvalósítását egy folyamatként kezelte, amely alapvető elemének a jogbiztonságot tekintette.
[58] VÉGVÁRI (2002) 137. p.
[59] VÉGVÁRI (2002) 137. p.; KÜPPER (2011) 98. p. A jogállam fogalmát illetően *Ádám Antal* már alkotmányos jogállamról (és ennek a kritériumairól) szólt. ÁDÁM (1998) 21-23. p.
[60] BALOGH – HOLLÓ – KUKORELLI – SÁRI (2003) 48-49. p.
[61] KATONA (1990) 11-14. p.

2. A jogállamiság és a büntetőeljárás

A *magyar büntetőeljárás szakirodalmát* tekintve elmondható, hogy a rendszerváltozás környékén kezdtek ismét megjelenni a *jogállamiság és a büntetőeljárás kapcsolatát* elemző tanulmányok.[62] *Tremmel Flórián* egy 1989-ben írt munkájában a jogállam fogalmát az *emberi jogokkal szorosan összefüggő fogalomként* értelmezte, szerinte, ami „felülről" nézve a jogállam problematikája, az „alulról" nézve gyakorta az emberi jogok érvényesülésének kérdéskörét érinti. Ez azt jelenti, hogy egyrészt csak ott beszélhetünk fejlett jogállamról, ahol az emberi jogok igen széleskörűen és következetesen érvényesülnek, másfelől pedig csak ott beszélhetünk az emberi jogok hatékony biztosításáról, ahol jogállam van.[63]

Király Tibor a jogállam jelentését a *diktatórikus rendszer és a demokratikus jogállam* fogalmainak vizsgálata útján elemezte. Véleménye szerint „ahol az állam a személyektől a kezdeményezés jogát, az önszerveződés lehetőségét megtagadja, a véleménynyilvánítás szabadságát, a lelkiismereti szabadságot korlátozza, a jogegyenlőséget nem valósítja meg, ahol az állam ellenőrzi az egyén teljes életét, behatol a társadalom sejtjeibe, ott demokratikus jogállamról aligha beszélhetünk".[64]

Szabó András már az *alkotmányos büntetőjog*ról szól,[65] szerinte „a jogállamiság elvéből fakadnak nem csak a büntető anyagi jog garanciái, hanem az eljárásjogi garanciák is [...] törvényes büntetőjogi felelősségre vonási eljárás garantálja csak a jogállami igazságos büntetőhatalom gyakorlását [...]".[66]

3. A jogállami büntetőeljárás alkotóelemei

A jogállami büntetőeljárás összetevői mindezek alapján a következők:[67] (1) az igazságszolgáltatás és a büntetés monopóliuma; (2) az alkotmány [alaptörvény] szabályainak megfelelő bírói munka garantálása; (3) a bírói meghallgatáshoz való jog; (4) az arányosság elve; (5) a *bizonyítási tilalmak léte*; (6) az ártatlanság vélelme; (7) a személyi szabadság bírói korlátozása és a nyilvános tárgyalás elve; (8) az ingyenes jogsegélyhez való jog; (9) a bírósági döntés indokolásának kötelezettsége; (10) a jogorvoslati jogosultság elve; (11) a ne bis in idem elve; (12) a perújrafelvételhez [perújítás] való jog; valamint (13) a büntető igazságszolgáltatási szervek működőképességének fenntartásához fűződő igény.[68]

A továbbiakban a jogállami büntetőeljárásnak csak egy elemével, a bizonyítási tilalmak (jogellenesen megszerzett bizonyítékok) kérdéskörével foglalkozok. A vizsgálódás során végig figyelemmel leszek arra, hogy a jogállamiság megerősödésével szükségszerűen együttjáró folyamat a törvény szerint kizárt bizonyítékok (egyre bővü-

[62] Vö. BÁRD (1989) 792. p.; KŐHALMI (2006) 43. p.; KŐHALMI (2014) 254., 256. p.

[63] TREMMEL (1989) 619. p.

[64] KIRÁLY (1995) 12. p.

[65] Az alkotmányos büntetőjoghoz lásd továbbá: *Finszter Géza* álláspontját, aki szerint ez „egy soha be nem fejezhető folyamatként elképzelhető jelenség", összefoglalja KŐHALMI (2014) 256-257. p.

[66] SZABÓ (1999) 7. p.

[67] A jelzett összetevőknek azonban nem adható taxatív felsorolása. Az összetevők nem képeznek lezárt rendszert, amelyből elvéve vagy hozzátéve a büntetőeljárás alul- vagy épp fordítva: túlbiztosítottá válna. A jogág rendszerének (paradigmáinak) változásai szükségszerűen maguk után vonják ezen összetevők esetleges megváltozását, anélkül, hogy az adott kor büntetőeljárási garanciarendszere csorbulna. Vö. FARKAS (1995) 224. p.

[68] FARKAS (1995) 223-224. p.; TREMMEL (2001) 71. p. *Tremmel Flórián* egyébként a jogállami büntetőeljárást alapvetően a német büntető eljárásjogi irodalomban ismert és elismert jogállamiság összetevőiből vezeti le. A jogállami büntetőeljárás egyes összetevőit vö. FARKAS (2002) 81-96. p.

lő) intézményesülése, ugyanis éppen a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet az egyik meggyőző jele annak, hogy adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság.[69]

[69] TREMMEL (2006) 154. p.; TREMMEL (2012) 495. p.

II. A JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSÉNEK AMERIKAI (USA) MODELLJE – AZ ELSŐDLEGES ÉS MÁSODLAGOS KIZÁRÁSI SZABÁLYOK SZINTJE

1. Bevezető gondolatok – az amerikai (USA) modell vizsgálatának szükségessége (?)

Ernst Beling, német jogtudós 1902-ben vezette be a „*bizonyítási tilalmak*" („*Beweisverbote*") fogalmát a jogtudományba.[70] A Németországban kibontakozó jogállam-eszme alkotmányos tartalmi elemeinek felerősödése magával hozta ugyanis a büntetőeljárási garanciális szabályok elvi általánosítását. Ezek sorába tartozott/tartozik a bizonyítékok értékelésének tilalma arra tekintettel, hogy az anyagi igazság csak annyiban érvényesülhet, amennyiben az az eljárás eltérő érdekű résztvevőinek érdekeire és az erkölcsi elvárásokra tekintettel van.[71] Beling e fogalmat azokra a bizonyítási módokra alkalmazta, amelyek (elsősorban az európai kultúrkörhöz tartozó országokban) a tételes jogszabályok szerint annak ellenére megengedhetetlenek, hogy egyébként a bűncselekmények felderítésében és a vád bizonyításában hasznosak volnának.[72] Így idesorolta a kényszervallatás tilalmát, valamint a vádlott hallgatási, vagy a vádlott közeli hozzátartozóinak tanúvallomás-megtagadási jogának megsértésével lefolytatott bizonyítás eredményét.[73] A bizonyítási tilalom fogalma (a fogalom finomodásának és differenciálódásának eredményeként: legújabban a jogellenesen vagy tiltott módon megszerzett bizonyíték értékelésének, felhasználhatóságának kérdése) ma már nemcsak a német, hanem általában a kontinentális jogtudomány, ezen belül is a büntető eljárásjogi bizonyítás egyik alapfogalmává vált.[74] A bizonyítékokra vonatkozó „kizárási szabályok" („*exclusionary rules*") hasonló tartalommal bíró fogalma az angolszász joggyakorlatban és -elméletben is megtalálható.[75]

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a *legszabályozottabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki.*[76] Utóbbi magyarázata álláspontom szerint kettős. Egyfelől az, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának intézménye mint a tisztességes eljárás érvényesülésének követelménye értelmezhető, a fair eljárás pedig az amerikai jogi gondolkodás szülte fogalom.[77] Másfelől magyarázható azzal is, hogy az USA-ban a

[70] Tulajdonképpen *Beling* 1902-ben tartott székfoglalójáról van szó, amely 1903-ban jelent meg írásos formában. Vö. BELING (1903). Idézi: PAPP (2011) 15. p.

[71] BELING (1903) 33. p. Idézi: BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 44. p.

[72] *Beling* szerint a bizonyítási tilalmak valami idegent visznek be kívülről a bizonyítási jogba. A törvényhozó a bizonyítási tilalmak megalkotásával tehát egy járható utat zár le, egy olyan utat, amely biztonságosan elvezetne a célhoz, azért, mert úgy gondolja ezen mégsem kellene járni. „Mint amikor a tulajdonos az Alpokban egy hegycsúcsra vezető ösvényt azért zár le, mert nem óhajtja, hogy a hegymászók a zergéket zavarják." BELING (1903) 4. p. Idézi: BÁRD (2007) 227. p.

[73] PAPP (2011) 15. p.

[74] A francia jogban *nullité*, azaz semmisség szabályaként ismert a jogintézmény. Lásd: BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) 770-784. p.; FOURMENT (2013) 61-69. p.

[75] BÉNÉDICT (1994) 75. p.; PAPP (2011) 15-19. p

[76] TREMMEL (2006) 151. p.

[77] *Bárd Károly* szerint a fentiekből következik, hogy „nem véletlen, hogy [a *fair* eljárás] a kontinentális Európa nyelveire lefordíthatatlan". BÁRD (2007) 73. p.

kiemelkedő jelentőségű ügyekben még ma is kizárólag laikus ténybíráskodás történik.[78] A laikus személyek büntetőeljárásba való bevonásának pedig következménye, hogy az amerikai büntetőeljárási jog nagy hangsúlyt fektet a bizonyítási szabályok fejlődésére – a jogi oktatásban pl. külön kurzusokat tartanak bizonyítási tanok címmel –, így biztosítva a törvényes bizonyítékok szolgáltatását az esküdtek számára. Gondot jelenthet azonban, hogy a laikus elemek nem tudják megfelelően értékelni a bizonyítékokat.[79] Ezért a hivatásos bíró legfőbb szerepe a bizonyíték minőségének értékelése,[80] azaz annak meghatározása, hogy melyik bizonyíték elfogadható, és melyiket nem veheti figyelembe a döntés meghozatala során az esküdtszék.[81] Mindezt *Tremmel Flórián* a következőképpen fogalmazta meg: „a szecska elválasztása a búzától mégsem bízható a laikus esküdtekre";[82] azaz az amerikai büntetőeljárási jogban a jogellenesen megszerezett bizonyítékok kizárásával kapcsolatos részletszabályok kidolgozása azért „létkérdés", mert egy bizonyíték kizárásáról csak a hivatásos bíró dönthet.[83]

Jelen fejezetben az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogán belül a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának lehetséges *indokait* (II. fejezet 2. pont), majd a *bizonyítékok kizárásának szintjeit* (II. fejezet 3. és 4. pont) vizsgálom meg. Utóbbi kapcsán előrevetítem, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése során két lépcsős vizsgálatot kell elvégezni. Egyfelől azt a kérdést kell megválaszolni, hogy felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték – ez az ún. *elsődleges kizárási szabályok alkalmazásának szintje*. Másfelől pedig arra a kérdésre kell választ találni, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa – ez az ún. *másodlagos kizárási szabályok alkalmazásának szintje.*[84]

Felmerül a kérdés, hogy vajon *miért indokolt a kontinentális típusú magyar büntetőeljárási rendszerben részletes vizsgálat tárgyává tenni az angolszász hagyományokból építkező amerikai (USA) bizonyítékértékelési szabályokat.* Ennek indoka abban ragadható meg, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Így ez a modell egyfajta példaként (akár követendő, akár elutasítandó példaként) állhat a kontinentális büntetőeljárások – így a magyar büntetőeljárások – előtt. Az vitathatatlan, hogy a (kontinentális) jogtudományt már régóta foglalkoztatja az USA-beli büntető bizonyítási szabályok vizsgálata [noha kiemelést érdemel, hogy eddig sem az elsődleges, sem a másodlagos kizárási szabályok témaköréből nem készült összefoglaló munka, sőt megjegyzést érdemel, hogy az ezüsttálca elvvel kapcsolatban pedig részint „hatálytalan"

[78] MAHLER (2003) 78. p.

[79] *Langbein* úgy tartja, hogy „az angolszász rendszer bizonyítási szabályai egyértelműen az esküdtszéki rendszer gyengéit, mindenek előtt a laikus döntéshozók megismerési potenciáljának hiányosságait hivatottak ellensúlyozni". LANGBEIN (1996) 1194. p.

[80] WIGMORE (1961) 6-7. p.; MARTIN (1988) 271-272. p.

[81] FANTOLY (2012) 12-13.; 16. p.

[82] TREMMEL (2006) 152. p.

[83] Vö. MARTIN (1988) 272. p.; A bizonyítékok elfogadhatóságáról főszabály szerint a bíróság a tárgyalást megelőzően dönt, amelynek oka, hogy az esküdtszék ne ismerhesse meg a kérdéses bizonyíték tartalmát mielőtt azt elfogadhatóvá nyilvánítják. A bizonyítékok elfogadhatóságáról kivételesen közvetlenül a tárgyaláson is határozhat a bíróság. Erre akkor kerülhet sor, ha valamelyik fél kérdést intéz a tanúhoz, és a bíró a válaszadást megtiltja, ilyenkor a bizonyítékban rejlő veszélyt az elmaradt válasz rejti, amely ily módon nem jut az esküdtek tudomására. Ha azonban a válaszadást követően derül ki a bizonyíték hibás volta, a bíró utasítást intézhet az esküdtekhez, hogy hagyják figyelmen kívül az elhangzottakat. (Ez azonban a gyakorlatban nehezen kivitelezhető.) A bizonyítékok elfogadhatóságának szabályairól részletesen ír: FANTOLY (2012) 133-139. p.

[84] TREMMEL (2006) 163. p.; GÁCSI (2014a) 5-6. p.

(már nem irányadó) tényeket közöltek a magyar szakirodalmak[85]; legújabban azonban úgy látszik, hogy a joggyakorlat is fogékony e kérdésekre. Ennek alátámasztására elöljáróban megjegyzem, hogy 2014. január 1. és 2015. január 30. között a Szegedi Ítélőtáblán három olyan határozat is született, amelyekben egy-egy bizonyíték elfogadhatóságának megítélésekor az eljáró tanács a mérgezett fa gyümölcse doktrínát (annak tagadását) hívta fel indoklásként.[86] Azaz, amíg a jelzett három döntést megelőzően a magyar joggyakorlat (legalábbis a bírósági határozatok indokolásaiban) nem „használta" az angolszász büntetőeljárási rendszerben meghonosodott mérgezett fa gyümölcse doktrínát;[87] addig 2014-ben fordulópont következett be: úgy tűnik, hogy innentől kezdve a magyar büntetőeljárásokban a jogalkalmazók az amerikai terminológiákkal (is) mernek dolgozni,[88] egy-egy adott bizonyíték elfogadhatóságát vagy kizárását a magyar Be. szabályai szerint, de nemzetközi kitekintésként a jelzett doktrína értelmezésével (is) rendelik el. Ezt a nyitást a magam részéről pozitívumként értékelem. Kiemelést érdemel továbbá, hogy az új Be. kodifikációja során, a törvényt előkészítő munkaanyag a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése című résznél mottóként a *Hudson vs. Michigan döntésében* használt elvi tételt emeli ki,[89] e szerint „A bizonyíték kizárása az utolsó megoldásunk, és nem pedig az első reakciónk.".[90] Mindezek fényében (is) indokolt tehát mind az elsődleges, mind a másodlagos kizárási szabályok részletes bemutatása, elemzése.

Mielőtt a fentebb megjelölt kérdések elemzésébe fogok, kiemelést érdemel, hogy mind az elsődleges, mind a másodlagos kizárási szabályok értelmezésekor kiindulópontnak az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányához fűzött *Negyedik Alkotmány-kiegészítés* tekinthető. Ez az Alkotmány-kiegészítés rögzíti, hogy: „Minden embernek joga van ahhoz, hogy saját személye, lakása és más személyes tulajdona biztonságban legyen az ésszerűtlen/indokolatlan házkutatástól és lefoglalástól".[91] Rögzíti továbbá azt is, hogy „házkutatásra, valamint lefoglalásra vonatkozó parancs csak megalapozott gyanú esetén, illetve eskü alatt tett, arra vonatkozó vallomás alapján bocsátható ki, hogy bizonyos személyek vagy tárgyak hol találhatóak meg".[92] Kiemelendő azonban az is, hogy az állampolgár jogainak védelmét ezen jogok puszta deklarálása önmagában még nem biztosítja (noha kétségtelen, hogy a fair eljárások látszatát megteremti). Szükség

[85] Lásd: jelen fejezet 4.2 pont.
[86] Bhar.II.426/2013/5. szám; Bf.III.595/2013/22. szám; Bf.II.534/2014/23. szám.
[87] A teljesség kedvéért kiemelést érdemel, hogy a Legfelsőbb Bíróság 2010-ben – harmadfokú bíróságként eljárva – döntésében rendelkezett az ún. *másodlagos bizonyíték kirekesztésének kérdéséről*: „[...] a terhelő vallomást még nem teszi törvényellenesen beszerzett bizonyítékká, és nem teszi kizárttá annak az egyébként törvényesen beszerzett bizonyítéknak az értékelését, ami a törvénysértő bizonyíték beszerzésének a további következménye [...] attól ugyanis, hogy a titkos információgyűjtés – egy adott esetben – nem felhasználható bizonyíték, még koholt bizonyítéknak nem fogható fel, így nem állítható, hogy „bűncselekmény útján", vagy „más tiltott módon" [Be. 78. § (4) bekezdés] történt meg a terhelttárs vallomásra késztetése [...]." Bhar.I.777/2009/9.szám. Azaz a Legfelsőbb Bíróság 2010-ben burkoltan a mérgezett fa gyümölcs doktrína főszabályának hazai elutasításáról rendelkezett az ún. másodlagos bizonyíték kirekesztése kérdésében. Vö. továbbá: 12.B.68/2009/328. szám és 2.Bf.359/2012/49. szám.
[88] Köszönettel tartozom e pontom PhD dolgozatom egyik opponensének, Dr. Elek Balázsnak, aki az elkészített opponensi véleményében alátámasztotta e 2014-es fordulópontot: „Érdekes gondolat, amit támadni nem tudok, ugyanis a Debreceni Ítélőtábla is csak 2015-ben kihirdetett végzésében jelenik meg először ez a fogalom (mérgezett fa gyümölcse doktrína) (Bf.2.619/2014/36. szám)."
[89] 547 U.S. 586 (2006)
[90] Az új büntetőeljárási törvény kodifikációjának előkészítő munkaanyaga, bizonyítás 32. p.
[91] „The right of people – it is to be secure in [our] persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures."
[92] „No Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the palace to be searched, and the persons or things to be seized."

van olyan előírásokra, amelyek a deklarált jogok megsértésének kívánják elejét venni.[93] Közülük a legegyszerűbb a közvetlen tiltást kimondó szabályok (ún. bizonyítási tilalmak) lennének, ezektől ugyanis már remélhető bizonyos védelmi hatás. Ez azonban csak akkor jelentős, ha a tilalom nem marad *lex imperfecta*, s a szankció a bizonyítást folytató személyre vagy hatóságra kellő súlyú hátrányt jelent.[94]

Erdei Árpád szerint a bizonyítási tilalom tulajdonképpen az eljárási szankciók egyik sajátos esete.[95] Az *eljárási szankciók* feladata ugyanis az, hogy az eljárás alanyainak eljárásszerű, vagyis az eljárási jog szabályainak megfelelő magatartását kikényszerítsék. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy sok esetben „az eljárást kudarcra ítélő káros szabálynak"[96] tekintik a hatóság tagjai e szankciókat. Ehhez képest a *bizonyítási tilalmak* pedig arra valók, hogy a bizonyítás más szabályaival együtt a tisztességes és átlátható eljárást biztosítsák.[97] Ezek a szabályok általában a terhelt érdekét szolgálják, és a hatóságok (elsősorban a nyomozó hatóságok) eljárását korlátozzák, akadályozzák. Mindez a tisztességes eljárás szempontjából egyfelől kedvező, másfelől azonban problematikus is, mert amely szabály kedvez a terheltnek, az nem szükségképpen kedvez a bűnüldözés társadalmi érdekének.[98] Még kevésbé kedvez talán a sértettnek, aki csalódik a büntetőeljárásban, ha a vádlott azért menekül meg a büntetőjogi szankciótól, mert őt önvádló beismerésre kényszeríteni nem lehet, vagy bűnösségének bizonyítása tilalomba ütközik.[99] Így a kérdés az: *meddig kell elmennünk és meddig mehetünk el a bizonyítási tilalmakkal, hogy védelmezzük a terhelt jogait, de ne tegyük lehetetlenné a büntetőeljárást.*[100] A II. fejezetben ezt a kérdést (is) vizsgálom. (A vizsgálatot a Supreme Court ítélkezési gyakorlatát figyelembe véve végzem el.[101])

2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának lehetséges indokai

A tiltott módon megszerzett bizonyítékok kizárásának jogpolitikai indokait tekintve számos nézet látott napvilágot, ehelyütt az amerikai szakirodalom és joggyakorlat által kimunkált indokok kerülnek bemutatásra.[102] Az egyes indokok részletezése előtt azonban indokolt tömören megvizsgálni az *amerikai büntetőeljárási jog jellegzetességeit*. E vizsgálat első lépcsőfoka a *büntetőeljárási rendszer* releváns alapvonásainak bemutatása, míg második lépcsőfoka a *bizonyítási rendszer* vonatkozó kérdéseinek elemzése. (A jelzett vizsgálat elvégzése nélkül nem lenne teljes a kizárt bizonyítékok jogpolitikai indokainak ismerete.)

[93] ERDEI (1995) 48. p.
[94] ERDEI (1995) 48. p.; vö. VASSEUR (1951) 1-48. p.
[95] ERDEI (1995) 49. p. Hasonlóan vélekedik erről a francia szakirodalom is. Vö. GLAZIOU (1996); GUERRIN (1999); BOULOC (2001) 417-427. p.; DIGOT (2001); CONCHON (2002); GUÉRY (2002) 4-7. p.; HENNION-JACQUET (2003) 7-28. p.; FOURMENT (2013) 61. p.
[96] *Erdei Árpád* szerint ha a „jó" ügyet szolgáló hatósági szabálytalanságot jóvátehetetlen érvénytelenséggel szankcionálja a törvény, ez olykor még a nem hatósági oldalon elhelyezkedő személyek szemében is káros, de legalábbis értelmetlen kötözködésnek minősül. ERDEI (1995) 49. p.
[97] ERDEI (1995) 61. p.
[98] Vö. BROUILLAUD (1996) 98-102. p.
[99] ERDEI (1995) 61. p.
[100] ERDEI (1995) 61. p.
[101] Itt szükséges megjegyezni hogy az USA jogrendszerének bemutatásánál kiemelendő a *Supreme Court* (Legfelsőbb Bíróság) *szerepe*, amely – amellett, hogy a legfőbb bírói fórum – az Alkotmány értelmezésének letéteményese. BÉNÉDICT (1994) 75. p. Jelen fejezet is ebből indul ki, hiszen mind a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzítetteket, mind az elsődleges és másodlagos kizárási szabályokat a Supreme Court töltötte ki és tölti ki tartalommal. A Supreme Court szerepéhez lásd: BADÓ – BÓKA (2007) 81. p.
[102] A német szakirodalomban kialakult indokokhoz lásd: SCHRÖDER (1992) Idézi: TREMMEL (2006) 158. p. A francia szakirodalomban kialakult indokokhoz pedig lásd: FOURMENT (2013) 61-69. p.

2.1. Az USA büntetőeljárási és bizonyítási rendszerének alapvonásai

Ismert tény, hogy valamennyi (modern) *büntetőeljárási rendszer végső célja az igazság szolgálata*: azaz a bűncselekmények megbízható felderítése, a terhelt büntetőjogi felelősségének pártatlan és nyilvános eljárásban való tisztázása, a bűnös számára arányos szankció kiszabása, alkalmazása, és megfelelő jogorvoslati rendszer biztosítása.[103] Az igazság azonban egy elméleti elképzelés, amelyet valamilyen gyakorlatias úton kell elérni.[104] Amíg az *inkvizitórius büntetőeljárási rendszerben* maga az igazság a közvetlen cél – ahol a gyakorlat nem közömbös a fair play iránt, de esetenként úgy tűnhet, hogy az igazságkeresés érdekében könnyen feláldozza azt –; addig az *akkuzatórius büntetőeljárási rendszer* „letudja" az igazság kérdését úgy, hogy a feleknek biztosítja az egyenlő bánásmódot.[105] Noha az akkuzatórius modell számára sem közömbös az anyagi (materiális) igazság, de ragaszkodik egy sajátos – az eljárást előtérbe helyező – igazságkeresési módhoz.[106] Mindez az akkuzatórius elemeket magánviselő tradicionális *amerikai büntetőeljárási rendszer*ben úgy jelenik meg, hogy a büntetőeljárásokat úgy tekinti, mint a sportküzdelmeket: mindkettőben érvényre kell ugyanis juttatni a „fair play" szabályait.[107] *Roscoe Pound* úgy tartja, hogy „ha valamilyen szabálysértést fedeznek fel az eljárás során, ugyanúgy, mint a futballmeccsek esetében – ahol a szabálysértő csapattól öt vagy tíz yardot visszavesznek – a büntetőeljárásban is érvényesülnie kell annak, hogy lehetővé váljon új eljárás megindítása, az ítélet hatályon kívül helyezése, illetve bárminemű tiltakozás, fenntartás a szabályszerű eljárás megtartása érdekében".[108] Az amerikai büntetőeljárási rendszer másik alapvonása a kormányzattal szembeni bizalmatlanság; annak felismerése, hogy a kormányszervek saját céljaik és érdekeik érvényesítésére használhatják az igazságszolgáltatási rendszert. Így az amerikai büntetőeljárási rendszer minden szakaszában kiemelten figyel az „állami úthengernek" kiszolgáltatott személyek védelmére.[109]

Az angolszász, így az *amerikai (büntető)bizonyítási rendszer* részint negatíve kötöttnek tekinthető, mivel a törvény szerint kizárt (ún. jogellenesen megszerzett) bizonyítékok széles körű intézményesítést nyertek;[110] másrészt azonban a szabad bizonyítási rendszer elemeit is hordozza, mert a bizonyítottság fennforgását elsősorban az ésszerű kételyek hiányában (más megfogalmazásban: az ésszerű kétséget kizáró bizonyítottságban „beyond resonable doubt"[111]) látja, és nem annyira a belső meggyőződésben.[112] Ez a szabadság azonban nem teljes (így tehát inkább mondható nem teljesen

[103] Vö. MAHLER (2003) 71. p.
[104] FANTOLY (2009) 36. p.
[105] Vö. BÁRD (2007) 47-48. p.
[106] Vö. FOUCAULT (1998) 51. p.; FANTOLY (2009) 36. p. Megjegyzendő, a két büntetőeljárási rendszer közötti ez irányú különbségének az egyik vetülete, hogy pl. az inkvizitórius modell kevésbé érzékeny a bizonyítás során elkövetett jogsértésekre, vagy a hatóságok eljárási szabálysértéseire, az akkuzatórius büntetőeljárási rendszer pedig igen széles körben ismeri el a felek rendelkezési jogát (pl. a vádalku intézményében). Ehhez lásd: HACK (2009) 107-122. p.
[107] Ez az eljárás tehát egy olyan per képét idézi fel, amelynek szabályai mindkét fél számára adnak esélyt arra, hogy az álláspontját az ítélkezésre jogosult elfogadja. Az ilyen per eredményét a szabályok esélyegyenlőségét garantáló minősége és azok megtartása legitimálja, nem pedig annak érdemi helytállósága. Vö. BÁRD (2007) 74. p.
[108] GEISLER (1998) 125. p. Idézi: FANTOLY (2012) 88. p.
[109] MAHLER (2003) 72. p.
[110] Vö. BÁRD (2011) 30. p.; Nem könnyű azonban elemezni az angolszász bizonyítási rendszert, mert esetjogi rendszer lévén, számos bírósági határozat tartalmaz iránymutatást a bizonyítékok kizárásával kapcsolatban. TREMMEL (2006) 152. p.
[111] Vö. CLEARY (1984) 533. p.
[112] Az USA bíróságai azonban a mai napig nem tisztázták, hogy mit értenek pontosan a *beyond resonable doubt* fogalma alatt. A *Cage vs. Louisiana ügy*ben [498 U.S. 39, 41 (1990)] a bíróság kimondta, hogy az „ész-

szabad bizonyítási rendszernek), lévén a hivatásos bíró nemcsak a kérdés-feleletet tilthatja meg a tárgyaláson, hanem arra is utasíthatja az eljárásban résztvevő laikus elemeket, az esküdteket, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékokat ne vegyék figyelembe.[113]

2.2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indokai az amerikai (USA) modellben

Az amerikai szakirodalom az alábbi három csoportba sorolja a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indokait: „condonation rationale" (1); „corrective justice rationale" (2); valamint „deterrence rationale" (3).[114]

2.2.1. Condonation rationale – az elhatárolódási indok

A „*condonation rationale*" – ún. elhatárolódási indok – értelmében az ítélkező bíróság függetlensége, pártatlansága miatt kell kizárni a jogellenesen megszerzett bizonyítékokat. Ez azt jelenti, hogy a bíróság úgy tudja bizonyítani/megőrizni a pártatlanságát a nyilvánosság előtt, ha elhatárolódik a nyomozó hatóság jogellenes bizonyítási cselekményeitől, azaz a törvénysértő módon beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékokat automatikusan kizárja a felhasználható bizonyítékok köréből. Végső soron ezzel az állam magát is igazolja azon vád alól, hogy a saját jogsértő magatartását (ti. a nyomozó hatóság a végrehajtó hatalom része) nem kívánja saját előnyére felhasználni.[115] Az Amerikai Legfelsőbb Bíróság már 1914-ben a *Weeks vs. United States ügyben* lefektette eme indok alapjait.[116] Az említett ügyben ugyanis a Bíróság megállapította, hogy az igazságszolgáltatás „feladatát mindig az Alkotmány szemüvegén keresztül kell végrehajtani [...] az ügyészek számára annak lehetővé tétele, hogy alkotmányellenesen szerzett bizonyítékokat használjanak fel a bírósági tárgyaláson egyértelműen azt támasztaná alá, hogy a bíróságok nyíltan szembeszegülnek az Alkotmány tilalmaival". Azaz, a bíráknak nem szabad bepiszkítania a kezeiket azzal, hogy alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékokat engednek felhasználni.[117]
Kiemelendő, a Legfelsőbb Bíróság később született döntéseiben „*a bírósági rendszer integritásának kényszereként*" definiálta a condonation rationale indok lényegét.[118]

2.2.2. Corrective justice rationale – a helyreállító igazságszolgáltatás indoka

Ezzel szemben a „*corrective justice rationale*" – ún. helyreállító igazságszolgáltatás indoka – a jogsértés áldozata oldaláról közelíti meg a jogellenesen megszerzett bizonyí-

szerű kétely" kisebb fokú kétséget jelent, mint az „elemi kétely" vagy a „súlyos bizonytalanság", azonban nincs szükség „erkölcsi bizonyosság" eléréséhez sem a bűnösség megállapításához. A belső meggyőződés (*intime conviction*) a francia terminológia sajátja, vö. BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) 130-131., 895-896. p.; DELMAS-MARTY – SPENCER (2002) 7-9. p. Érdekességként megjegyzem, hogy a magyar büntető eljárásjogi terminológiától főszabály szerint idegen „ésszerű kétely" kifejezés [kivétel: Be. 211. § (4) bekezdés, Be. 542/A. § (2) bekezdés] ma már néhány bírósági ítélet indokolásában megjelenik a bizonyítékok értékelése során. Vö. 8.B.319/2013/31. szám.
[113] TREMMEL (2006) 63-64. p.
[114] PENNEY (2004) 110. p.
[115] ISRAEL – LAFAVE (1988) 264-265. p.; MARTIN (1988) 275. p.; PENNEY (2004) 110-111. p.
[116] 232 U.S. 383 (1914)
[117] MCGUIAN (1986) 4. p.
[118] Lásd pl. Mapp vs. Ohio ügyet, 367 U.S. 643 (1961)

ték kizárásának kérdését.[119] A „corrective justice rationale" alapján ugyanis a jogsértés miatt kompenzációt nyújtanak a jogsértés áldozatának, úgy hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékot kizárják a mérlegelés köréből, és az érintett személyt a jogsértés megtörténtét megelőző állapotba helyezik (*to restore the status quo ante*).[120]

Erről az indokról a Legfelsőbb Bíróság 2009-ben a *Herring vs. United States ügyben* tett említést, amelyben azt rögzítette, hogy „ezáltal (a jogellenesen megszerzett bizonyíték kizárásával) a bíróság visszahelyezi a polgárt és az államot abba az eljárási pozícióba, amelyben az Alkotmány megsértése nélkül lenne".[121]

2.2.3. *Deterrence rationale – az elrettentés indoka*

A harmadik indok – *„deterrence rationale"* (elrettentés indoka) – a nyomozó hatóság oldaláról közelíti meg a tiltott módon megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdését.[122] Ezen megközelítés lényege, hogy a nyomozó hatóságok belássák a *„cél ma már nem szentesítheti az eszközt"*, azaz a büntető ügyeket jellemző bizonyítékínség ellenére[123] sem lehet a mindenáron való (akár törvénysértő) bizonyítékszerzésre törekedni. A nyomozó hatóság által jogellenesen beszerzett bizonyítékot ugyanis ki kell zárni az ítélethozatal alapjából, a bizonyítékok köréből.[124] Az eljáró bíróság pedig nem lépi túl a hatáskörét, hanem épp az alkotmányos funkcióját teljesíti, amikor kizárja a törvényellenesen megszerzett bizonyítékot, és ezáltal kétségtelenül egyfajta szankciót alkalmaz a jogsértő rendőrökkel szemben.[125]

Az elmélet szerint az elrettentő hatás pedig nemcsak az adott ügyben eljáró rendőrségnél érvényesül (ti. a felderítés és bizonyíték megszerzése a kizárás folytán hasztalan volt), hanem közvetetten valamennyi nyomozó hatóság is érzékeli azt. Ez az okfejtés lényegében azt jelenti, hogy ha abból indulunk ki, hogy a bűnelkövetőket a büntetéstől való félelem elrettenti az újabb bűncselekmény elkövetésétől, akkor joggal lehet feltételezni, hogy a rendőrtisztek is elrettennek az alkotmányos jogok megsértésétől, ha tudják, hogy az ilyen módon szerzett bizonyítékok nem használhatók fel a büntető tárgyaláson.[126]

A deterrence rationale-t mint kizárási indok létét a Legfelsőbb Bíróság 1961-ben a *Mapp vs. Ohio ügyben* erősítette meg,[127] azáltal, hogy háttérbe szorította a 2.2.1. pont alatt taglalt condonation rationale-t. Ennek kettős magyarázatát adta a Bíróság. Egyfelől arra hivatkozott, hogy „az utóbbi indok alkalmazása a gyakorlatban egyre inkább kihalófélben van".[128] Másfelől pedig arra, hogy „az elhatárolódási indok valójában erkölcsi alapokon nyugszik, és mint ilyen, nagyon nehéz a segítségével azt analizálni, hogy a kizáró szabály alkalmazásának egy adott ügyben milyen előnyei és hátrányai vannak, márpedig ezt a Legfelsőbb Bíróság igen kedveli".[129]

Későbbi döntéseiben a Legfelsőbb Bíróság elvi éllel leszögezte: *„a kizárási szabály legfőbb, hanem egyedüli célja az elrettentés"*.[130]

2.2.4. *Mi is valójában a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának indoka, célja?*

Az Amerikai Egyesült Államokban a három jelzett indok közül tehát az utóbbi dominál: „a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának való[já]ban egyetlen mozgatórugója, hogy a nyomozó hatóságok tagjait visszatartsák a jogsértésektől.[131] Ez az esetjogban is visszatükröződik".[132] Az USA bizonyítási jogában tehát attól teszik függővé a jogellenesen megszerzett bizonyíték kizárását, hogy azt ki szerezte be. Jogszabályi rendelkezés hiányában ugyanis (valamint azzal a magyarázattal alátámasztva, hogy az elrettentő hatás csak a rendőrökkel szemben érvényesíthető) a harmadik személyek (pl. sértett) által így megszerzett bizonyítékokat nem kell kizárni a bizonyítékok köréből.[133] E ponton pedig kapcsolódási pontot láthatunk a (hatályos) magyar büntetőeljárási rendszerrel: a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája [Be. 78. § (4) bekezdés] a bűnügyi hatóságok (bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság) eljárásában tilalmazza a bizonyíték jogellenes beszerzését. Így a magyar büntetőeljárásokban sincs főszabály szerint akadálya annak, hogy bizonyítékként használjanak fel olyan bizonyítási eszközből „származó tényeket", ténybeli adatokat, amelyeket jogi vagy természetes személy bűncselekmény útján szerzett meg.[134]

Álláspontom szerint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok büntetőeljárásból való kizárásának fő oka – a fentebb említett elhatárolódási, helyreállító igazságszolgáltatási, valamint elrettentő indok mellett, esetleg helyett – az *emberi jogok tiszteletben tartása* kellene, hogy legyen. Megjegyzem továbbá, hogy egyetértek *Tremmel Flórián* azon gondolatával, miszerint „a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet [az] egyik meggyőző jele annak, hogy [egy] adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság".[135] Azaz a kizárt bizonyítékok intézménye végső soron *mint jogállami ismérv* határozható meg.

Itt szükséges végezetül kiemelni azt, hogy a fentiek mellett a *kizárási szabályok* (legyen az akár angolszász vagy kontinentális típusú) *nyomatékos célja a justizmord elke-*

[119] Véleményem szerint a „jogsértés áldozata" alatt elsősorban – de nem kizárólagosan – a bűncselekmény elkövetésével megvádolt személyt kell érteni.
[120] PENNEY (2004) 111-113. p.
[121] 129 S. Ct. 695 (2009)
[122] Vö. HERRMANN (1997) 329-330. p.
[123] A bizonyítékínség problematikájáról részletesen ír: TREMMEL (2006) 92.; 151. p. Itt jegyzem meg, hogy az USA-ban a bizonyítékínség következtében egyre több rendőrnél tapasztalható az ún. „vadász-effektus" kialakulása. Ennek lényege abban áll, hogy az eljáró rendőrök – az igazság kiderítése érdekében – úgy üldözik a bűnelkövetőket, mint a vadász a vadat, amelynél a végeredmény (a vad elejtése – a bűnelkövető kézre kerítése, majd a beismerő vallomásának megszerzése), és nem feltétlenül az emberi jogok tiszteletben tartása a lényeg. Lásd: SKOLNICK (2011) 129.; 151. p.; valamint PEPINSKY (1970) 386. p.
[124] PENNEY (2004) 113-114. p.
[125] LYNCH (1998) 1. p. Kiemelést érdemel, hogy napvilágot láttak olyan nézetek is, amelyek szerint „az igazságszolgáltatásnak a szűkebb értelemben vett jogalkalmazás körében kellene maradnia, ezért a bíróság nem vindikálhat magának semmiféle «felügyeleti» vagy ilyen jellegű hatáskört a végrehajtó hatalom körébe tartozó rendőrséggel és más bűnüldöző szervekkel szemben". Lásd pl. BAUGHMAN (1999) 701-729. p.
[126] DRESSLER – MICHAELS (2010) 351. p.
[127] 367 U.S. 643 (1961)

[128] Lásd: BENNETT (1973) 1129. p.
[129] Utóbbi indokot az amerikai szakirodalom *dogmatikai alapon megközelített indoknak* is nevezi. Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 352. p.
[130] Lásd: United States vs. Janis ügy, 428 U.S. 433 (1976)
[131] Ez azonban nem jelenti azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság minden tagja maradéktalanul osztaná ezt az álláspontot. Példaként hozhatjuk ugyanis a Herring vs. United States ügyet [129 S.Ct. 695 (2009)], amelyben Ginsburg bíró – a többség álláspontjával szemben – azt állította: „a kizáró szabály egyik fő célja az elrettentés, ki kell azonban emelni, hogy az más fontos célokat is szolgál, [...] így az elhatárolódási és a helyreállító igazságszolgáltatási cél is megjelenik benne".
[132] KIS (2005) 59. p. Számos kutató az USA adverzariális büntetőeljárási rendszerének egyik hibáját jelöli meg ebben. *Badó Attila* szerint „az a tény, hogy a büntető eljárásoknál igen gyakran másra sem kíváncsi a védőügyvéd, minthogy követett-e el valamilyen szabályszegést a rendőrség a nyomozás során, jelzi e szisztéma buktatóit". BADÓ (2004) 182. p.
[133] EMBREGETS (2000) 219-224. p.
[134] LÜE – Emlékeztető az 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről, 93. pont (megjelent: Ügyészségi Közlöny 2004/1. szám).
[135] TREMMEL (2006) 154. p.

rülése, megelőzése is.[136] A büntetőeljárások „sikeressége" ugyanis nem csak abban mérhető, hogy megtörtént-e az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása, hanem abban is, hogy ártatlan személyeket nem vontak felelősségre (nem ítélték el őket tévesen).[137] E sikerességi indexhez (annak utóbb említett pontjához) szervesen kapcsolódik a bizonyítási tilalmak tana. A bizonyítási tilalmaknak azonban csak egy része szolgálja, szolgálhatja ezt a célt: azok amelyek kifejezetten a megismerés megbízhatóságát hivatottak szolgálni és mindenek előtt annak kívánják elejét venni, hogy ártatlan személyt ítéljenek el.[138] (A másik részük – *Bárd Károly* szerint – emberi jogi megfontolásból, a perbeli megismeréstől független szubsztantív értékek védelme érdekében tiltanak bizonyítási módszereket, illetve rendelik, hogy a tilalom ellenére szerzett bizonyítékot a bíróság hagyja figyelmen kívül.[139]) *Fenyvesi Csaba* szavaival élve: *„[...]* A bűnüldözés társadalom védelmi érdekéből adódóan drukkolhat minden jószándékú, jogkövető polgár a vád királyának, de ne feledjük, hogy csak tisztességes, a sakkjáték „fair play" szabályai (...) szerint alkalmazható kombinációkat vethet be. Minden eszközzel törekedni kell a hű tükörtartásra, a múlt pontos, torzításmentes megismerésére, a justizmordok, a király elárulásának elkerülésére. Ez minden bűnüldöző sakkjátékos örök felelőssége."[140]

3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának első szintje (elsődleges kizárási szabályok): az exclusionary rule doktrína

Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték: az ún. *elsődleges kizárási szabályokkal* (exclusionary rule doktrína) *tehető meg.*[141]

3.1. Történeti kialakulás

Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányához fűzött Negyedik Alkotmány-kiegészítés (a továbbiakban: Negyedik kiegészítés) rögzíti, hogy „Minden embernek joga van ahhoz, hogy saját személye, lakása és más személyes tulajdona biztonságban legyen az ésszerűtlen/indokolatlan házkutatástól és lefoglalástól".[142] Rögzíti továbbá azt is, hogy „házkutatásra, valamint lefoglalásra vonatkozó parancs csak megalapozott gyanú esetén, illetve eskü alatt tett, arra vonatkozó vallomás alapján bocsátható ki, hogy bizonyos személyek vagy tárgyak hol találhatóak meg".[143] Felmerül a kérdés, hogy vajon mi a következménye a Negyedik kiegészítésben fogalt eme jogok megszegésének, megsértésének? Az Alkotmány szövege e tekintetben „néma", az azonban elvi éllel leszögezhető, hogy elfogadhatatlan azon bizonyítékok büntetőeljárásban való felhasználása, amelyekhez törvénysértő (Alkotmánysértő) módon jutottak hozzá; azokat az exclusionary rule – a „kizáró szabály" alapján ki kell zárni a bizonyítékok köréből.[144]

Az exclusionary rule szabályát, annak tartalmát az Amerikai Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) lépésről lépésre dolgozta ki.[145]

3.1.1. Szövetségi szintű szabályozás

Elsőként az ún. *szövetségi szintű kizárási szabály* (federal exclusionary rule) tartalmát fektette le a Supreme Court.[146] A *Weeks vs. United States ügyben* (1914), ugyanis arra a megállapításra jutott, hogy a Negyedik kiegészítés kizárja az olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket a szövetségi bűnüldöző szervek alkotmányellenes módon szereztek meg.[147] Ahogyan ezt a Bíróság a későbbiekben kifejtette *„egy efféle szabály nélkül a Negyedik kiegészítés csupán üres szavak halmaza lenne"*.[148]

3.1.2. Tagállami szintű szabályozás

Ezt követően a tagállamok *büntetőeljárási jogában* is alkalmazandó szabályként rendelte az exclusionary rule-t a Legfelsőbb Bíróság. A kizáró szabály tagállami alkalmazást tekintve az amerikai szakirodalom három lépcsőfokról beszél, amelynek a kezdőfoka a Wolf vs. Colorado ügy (1949); második foka a Rochin vs. California ügy (1952); még harmadik foka a Mapp vs. Ohio ügy (1961).[149]

A) Wolf vs. Colorado ügy (1949)

Amikor 1914-ben a Weeks vs. United States ügyben döntés született, a Legfelsőbb Bíróság még nem hangolta össze a Negyedik Alkotmány-kiegészítés vívmányait a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésben megfogalmazott tisztességes eljárás elvével.[150] Ebből kifolyólag a Bíróságnak a Weeks ügyben még nem volt alapja arra, hogy a kizáró szabályt a tagállamok büntetőeljárásaiban is alkalmazni rendelje.

1949-ben a *Wolf vs. Colorado ügyben*[151] azonban a szabály alkalmazása tekintetében megtette az első lépést a Bíróság: egyfajta „jó hír/rossz hír" („good news/bad news") párossal állt elő a büntetőügyek terheltjei számára.[152]

A „jó hírt" a terhelteknek a Negyedik kiegészítés középpontjában álló szabály szolgáltatta, miszerint „a nyomozó hatóság önkényes benyomulásának tilalmazása valamely személy magánéletébe, alapvető követelménye egy szabad, független társadalom kialakulásának". Ennek pedig következménye az – a Bíróság szerint – hogy e döntéstől kezdve a tagállamok büntetőeljárásaiban is alkalmazni kell a Negyedik kiegészítés szabályait, figyelemmel a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt tisztességes eljárás elvére. Másfelől azonban, ami a „rossz hírt" jelenti, felhívta a Bíróság a figyelmet arra,

[136] A hazai szakirodalomban e téma elhanyagolt. Vitathatatlan azonban a kapcsolódási pont a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tana és a téves elítélések között. A justizmord témájával hazánkban részletesen foglalkozott HACK (2008) 41. 45. p.; HACK (2009) 107-122. p.; HACK (2011) 43. p.; BÁRD (2011) 29-34. p.; HANDRIK (2011) 41-63. p.; FENYVESI (2014a) 169-206. p.; A justizmord kérdését az „igazság, igazságosság iránti igény" fényében vizsgálja ELEK (2014b) 51. p.

[137] Vö. BADÓ – BÓKA (2003); FENYVESI (2016a) 1-9. p.

[138] BÁRD (2011) 31. p.

[139] BÁRD (2011) 32. p.

[140] FENYVESI (2016b) 14. p.

[141] Vö. WIGMORE (1961) 42, 50. p.; BÉNÉDICT (1994) 75. p.

[142] „The right of people – it is to be secure in [our] persons, houses, papers and effects, against unreasonable searches and seizures."

[143] „No Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the palace to be searched, and the persons or things to be seized."

[144] DRESSLER– MICHAELS (2010) 347. p.

[145] BÉNÉDICT (1994) 75-80. p.

[146] Vö. BÉNÉDICT (1994) 75., 229. p.

[147] 232 U.S. 383 (1914), valamint vö. WIGMORE (1961) 51. p.; ISRAEL – LAFAVE (1988) 265. p.; MARTIN (1988) 275. p.

[148] Silverthorne Lumber Co. vs. United States ügy, 251 U.S. 385, 392 (1920)

[149] DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

[150] BÉNÉDICT (1994) 76. p.; DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

[151] 338 U.S. 25 (1949)

[152] DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.

hogy „egy ilyen alapvető jog érvényre juttatása másféle szabályozást kíván [...] a Weeks ügy során alkalmazott kizáró szabály alkalmazása ugyanis nem vezethető le egyértelműen a Negyedik kiegészítés leírt szabályaiból [...] ez a probléma tehát bírósági értelmezést kíván". Azaz a Bíróság indokolásából az olvasható ki, hogy a Weeks ügyben alkalmazott kizáró szabály (noha nagy előrelépés annak kimondása) alkotmányos szempontból nem teljesen aggálytalan.[153]

A Legfelsőbb Bíróság végül egy köztes megoldást fogadott el: a tagállamok büntetőeljárási jogában alkalmazni lehet ugyan a kizárási szabályt,[154] ám a tagállami bíróságok nem kötelezhetők arra, hogy eljárásukból kizárják az összes olyan bizonyítékot, amelyeket alkotmányellenesen (indokolatlan házkutatás vagy lefoglalás útján) szereztek meg, hiszen köztük lehetnek olyan bizonyítékok, amelyek „logikai szempontból releváns" – perdöntő – bizonyítéknak minősülhetnek.[155]

B) Rochin vs. California ügy (1952) és annak következményei

A Legfelsőbb Bíróság második lépcsőfokként a *Rochin vs. California ügyben (1952)* vette górcső alá az exclusionary rule tagállami büntetőeljárásokban való alkalmazhatóságát.[156] Elöljáróban le kell szögeznem: a Bíróság *másfajta alkotmányossági alapon közelítette meg a kizáró szabályt*, mint a Wolf ügyben.

A történeti tényállás szerint a Rochin ügyben a rendőrök házkutatási parancs és megalapozott indok nélkül az éjszaka folyamán behatoltak R. lakásába, betörték a második emeleti hálószoba ajtaját, ahol megtalálták az alvó R.-t és feleségét. Amikor R.-t felébresztették, az az éjjeli szekrény tetején lévő három pirula után nyúlt, és lenyelte azokat. Ekkor a rendőrök lefogták R.-t és megpróbálták kiszedni R. szájából a pirulákat. A próbálkozás sikertelen volt, így R.-t megbilincselték, majd kórházba szállították, ahol arra utasították a rendőrök az ügyeletes belgyógyász orvost, hogy az juttasson hányást előidéző oldatot R. gyomrába, a kapszulák megszerzése végett. Az orvos ennek eleget tett, R. kihányta a kapszulákat, amelyek kábítószert tartalmaztak. R. – mint a büntetőügy terheltje – kérte az ügyében eljáró elsőfokú bíróságot, hogy a pirulákat, mint terhelő bizonyítékokat ne vegyék figyelembe, hiszen azt erőszakkal szerezték meg tőle.

Amikor az ügy a Legfelsőbb Bírósághoz került, a Bíróság megállapította, hogy a rendőrök magatartása *„nyilvánvalóan és súlyosan igazságtalannak és mindemellett kegyetlennek is minősül"*.[157] Ennek következményeként a Bíróság a megszerzett kapszulákat mint jogellenesen megszerzett bizonyítékokat, kizárta a büntetőeljárásból. A Bíróság egyebekben azt a következtetést vonta le, hogy a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítés által megfogalmazott tisztességes eljárás klauzulába ütközik minden olyan bizonyíték felhasználása, amelyet – legyenek azok bármennyire is terhelőek – a *„civilizált magatartás alapvető szabályainak"* megszegésével szereztek meg.[158]

Megállapítható tehát, hogy amíg a Bíróság a Wolf ügyben a kizárási szabály (exclusionary rule) alkalmazhatóságát elsősorban a Negyedik kiegészítés értelmezéséből próbálta levezetni, addig a Rochin ügyben előtérbe helyezte a Tizennegyedik kiegészítésben megfogalmazott tisztességes eljárás (fair trial) elvét, és ezzel összefüggésben a

[153] DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.
[154] Vö. jelen fejezet 4.2.2. pontjával.
[155] DRESSLER – MICHAELS (2010) 348. p.
[156] 342 U.S. 165 (1952); vö. BÉNÉDICT (1994) 76. p.
[157] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 349. p.
[158] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 349. p.

társadalmi igazságérzetet (*„civilizált magatartás alapvető szabályait"*) is becsempészte a kizáró szabály alkalmazhatóságába.

Kiemelést érdemel továbbá, hogy a Bíróság a későbbi döntéseiben elvi éllel leszögezte: a Rochin ügyben megfogalmazottakat akkor lehet alkalmazni, ha személy ellen irányul [1. feltétel],[159] és erőszak útján történik a bizonyíték megszerzése [2. feltétel].[160]

C) Mapp vs. Ohio ügy (1961)

Amíg a Wolf ügyben közvetlenül, a Rochin ügyben pedig közvetetten hivatkoztak a kizárási szabály alkalmazása kapcsán a Negyedik Alkotmány-kiegészítésre, addig a *Mapp vs. Ohio ügyben*[161] (1961) sem a védelem, sem pedig az alapügyben eljáró bíróság nem vette elő azt.[162]

Az elemzett esetben a rendőrök állítása szerint egy robbantás ügyében folytattak nyomozást, és azért hatoltak be M. házába, hogy ott megtalálják az egyik lehetséges gyanúsítottat. Amikor a rendőrök először engedélyt kértek a házba való belépésre,[163] M. felhívta az ügyvédjét, aki azt tanácsolta ügyfelének, hogy házkutatási parancs nélkül senkit se engedje be lakásába. Három órányi megfigyelés után a rendőrök visszatértek M. házához, akiknél még mindig nem volt „megfelelő" házkutatási parancs.[164] Ismét kopogtattak, bejelentették a házkutatás foganatosításának tényét, M. azonban ekkor már nem válaszolt nekik, így a rendőrök betörték a bejárati ajtót. A lakásban megtalálták M.-t, felmutattak neki egy papírdarabot, amelyről azt állították, hogy az a házkutatási parancs. Ezt a papírdarabot M. kitépte a rendőrök kezéből, és azt beletette a fehérneműjébe. Ezt követően az egyik rendőrtiszt és M. között dulakodás kezdődött, a rendőr hátracsavarta M. kezét, majd eközben kiszedte M. fehérneműjéből a „parancsot". Később átkutatták M. egész lakását, ám sem a keresett gyanúsítottat, sem pedig robbantásra utaló bizonyítékokat nem találtak. Érdekességként megjegyzem, hogy találtak viszont néhány – a rendőrség állítása szerint – obszcén jellegű tárgyat, és végül ezek birtoklásáért indítottak eljárást M. ellen.

A Legfelsőbb Bíróság, annak ellenére, hogy az alapügyben fel sem merült a Negyedik kiegészítésre való hivatkozás, mégis elővette azt, és kimondta, hogy *„a kizáró szabály szerves része a Negyedik és Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítésnek egyaránt"*, azaz az exclusionary rule klauzula alkalmazhatósága a két alkotmány-kiegészítés *együttes megszegéséből* vezethető le.[165]

3.2. A doktrína létjogosultsága

Amíg a 3.1. pontban az exclusionary rule szövetségi, illetve tagállami szintű alkalmazásának *szükségességét* tárgyaltam, ehelyütt arra mutatok rá, hogy a Legfelsőbb Bíró-

[159] Nem személy elleni erőszak történt pl. az Irvine vs. California ügyben [347 U.S. 128 (1954)].
[160] A Breithaupt vs. Abram ügyben [352 U.S. 432 (1957)] pl. kimondta a Bíróság, hogy „az igazságérzetünk, ami a Rochin ügyben vezetettet bennünket, jelen esetben nem sérült", lévén a terhelttől vérmintát úgy szerzett a nyomozó hatóság, hogy őt eszméletlen állapotában bevitték a kórházba, és a vért bármiféle erőszak alkalmazása nélkül a kórház egyik orvosa vette le.
[161] 367 U.S. 643 (1961)
[162] Ehhez lásd: DAVIES (2007) 619-639. p.
[163] Az amerikai büntető eljárásjogban ugyanis létezik az ún. *„knock-and announce"* klauzula, amely előírja, hogy minden házkutatás első mozzanata a kopogás kell, hogy legyen, majd második mozzanata, hogy bejelentik a házkutatás foganatosításának tényét. Harmadik lépésként előírja a klauzula, hogy a kopogást és bejelentést követően 20-30 másodpercet várni kell a házba való behatolással. Ehhez lásd részletesen: DRESSLER – MICHAELS (2010) 171-174. p; 369-371. p.
[164] Nem volt „megfelelő" a parancs, azaz azt nem az ügyész bocsátotta ki.
[165] Lásd: BÉNÉDICT (1994) 76. p.; DRESSLER – MICHAELS (2010) 351. p.

ság 1974-ben a *United States vs. Calandra ügyben*[166] hozott döntésével elindította azt a folyamatot, amely mára odáig „fejlődött", hogy megkérdőjelezi az exclusionary rule – az elsődleges kizáró szabály büntetőeljárásokban való alkalmazásának létjogosultságát.[167]

A *Calandra ügyben* ugyanis a Legfelsőbb Bíróság *implicite érvénytelenítette azt a tézist, amely szerint a kizáró szabálynak alkotmányos gyökerei lennének.*[168] Azaz amíg 1914-től kezdve a Bíróság hol a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, hol a Tizennegyedik Alkotmány-kiegészítés, hol pedig a két alkotmány-kiegészítés szabályaiból együttesen vezette le a szabály alkalmazhatóságát, 1974-től kezdve a kizáró szabályt nem tekinti a Negyedik, illetve Tizennegyedik kiegészítés szerves részének. Ahogy a Bíróság megfogalmazta *„noha a kizáró szabály „alkotmánytalanítva"* lett, de továbbra is megmaradt az a célja, hogy elrettentse a hivatalos személyeket az alkotmányellenes, és szakmai etikába ütköző cselekmények megvalósításától.[169]

Felmerül a kérdés, hogy vajon milyen következménnyel jár(t) a kizáró szabály alkotmányos alapoktól való megfosztása? Amint azt a Supreme Court is kimutatta: az ún. „alkotmánytalanítás" (de-constitutionalization) a kizáró szabály alkalmazási körének jelentős mértékű csökkenéséhez vezetett, legújabban pedig eltörlésének a gondolata is felmerült.[170] Utóbbi természetesen akkor valósulhat meg, ha a kizáró szabály helyett megalkotnak egy olyan jogorvoslatot (legyen az akár polgári jogi, akár igazgatási jellegű) amely alkalmas a házkutatáshoz és lefoglaláshoz kapcsolódó alkotmányos jogok érvényesülésének biztosítására.[171]

3.3. El kell-e törölni a doktrínát? Érvek – ellenérvek

Az *amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom* az exclusionary rule eltörlése-fenntartása kapcsán három szempontot vizsgál: (1) a Negyedik Alkotmány-kiegészítés értelmezése; (2) megakadályozza-e a kizáró szabály az alkotmányos jogsértéseket?; (3) arányban áll-e a szabály a büntetőeljárás során felmerülő költségekkel?.[172]

3.3.1. A Negyedik Alkotmány-kiegészítés értelmezése

A Negyedik Alkotmány-kiegészítés lényegi tartalmát – az exclusionary rule doktrína fényében – alapvetően kétféleképpen lehet megadni: nyelvtani, valamint történeti értelmezéssel.

[166] 414 U.S. 338 (1974)

[167] A kizáró szabály *eltörlése-fenntartása dilemmát* a fejezet 3.3. pontjában elemzem; míg a kizáró szabály alkalmazása alóli *kivételeket* a fejezet 3.4. pontjában fejtem ki.

[168] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

[169] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

[170] Lásd: Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006); valamint Herring vs. United States ügy [129 S.Ct. 695, 700 (2009)]. Megjegyzem, *William Brennan* bíró már a Calandra ügy kapcsán is kifejtette az exclusionary rule megszűnésével kapcsolatos aggályait. Különvéleményében leírta, „ha a kizáró szabályt nem tekintjük alkotmányos gyökerekkel rendelkezőnek – hanem csupán úgy tekintünk rá, mint egy körültekintően létrehozott szabályra, amelyet a Legfelsőbb Bíróság alkotott – akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy amit a Bíróság megalkotott, azt a Bíróság ugyanúgy el is vetheti, méghozzá nagyon drámai módon." Idézi: DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.

[171] DRESSLER – MICHAELS (2010) 354. p.

[172] DRESSLER – MICHAELS (2010) 355-366. p. Mindemellett az amerikai szakirodalom politikai aspektusból (jobb-bal oldal) is vizsgálja a doktrína létjogosultságát. Ehhez lásd pl. CALABRESI (2003) 111-118. p.; valamint SLOBOGIN (1999) 363-446. p.

Ha a Negyedik kiegészítést *szó szerint értelmezem* (nyelvtani értelmezés), akkor valóban az mondható, hogy *a kizárási szabálynak nincs alkotmányos alapja*, a jelzett kiegészítés ugyanis a büntetőeljárások során foganatosított házkutatásoknak, lefoglalásoknak „csak" az alkotmányos standardjait rögzíti, azok megsértésének következményeiről azonban nem tartalmaz semmit.[173] Azaz az nyelvtani értelmezés az exclusionary rule eltörlésére adhat alapot.

Ezzel szemben, ha a Negyedik kiegészítést ún. *történeti értelmezésnek* vetem alá – amely azt vizsgálja, hogy vajon mi volt a célja a jogalkotónak a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megszövegezésével – végső soron arra az álláspontra is jutok, hogyha már egyszer az alkotmányozó az Alkotmány keretei közé illesztette a házkutatások, lefoglalások szabályait, azok megsértésének esetére nyilván védelmet kívánt nyújtani. A védelem pedig az exclusionary rule alkalmazásával érhető el.[174]

3.3.2. Megakadályozza-e a kizáró szabály az alkotmányos jogsértéseket?

A kérdés megválaszolásánál a kiindulópontom az a tétel, amit a Legfelsőbb Bíróság 1960-ban az *Elkins vs. United States ügyben* kimondott: a „kizáró szabályt a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogok megsértésének megelőzésére, nem pedig a sérelem orvoslásra szánták".[175] Azaz a megválaszolandó kérdés valójában az, hogy *a kizáró szabály alkalmas-e arra, hogy megelőzze a jogellenes házkutatásokat, illetve lefoglalásokat.*[176]

A kizáró szabály *eltörlése* mellett állást foglalók szerint a szabály nem alkalmas erre a feladatra, az ugyanis „se nem tud, se nem funkcionál érdemben visszatartóként".[177] Álláspontjuk alátámasztására a tudatos („knowingly") szabályszegőket emelik ki: „azon rendőrök, akik tudatosan megsértik a Negyedik-kiegészítést, elméletben megakadályozhatóak, de a kizáró szabály túl közvetett és túl gyenge büntetési forma („form of punishment"), ahhoz, hogy ezt megfelelően megtegye".[178] Ahhoz, hogy az exclusionary rule teljes mértékben hatékony legyen, ezeket a rendőri „nemkívánatos" magatartásokat mindig fel kellene deríteni a büntetőeljárás során, és egyfajta „büntető válaszként" az így felderített bizonyítékot minden egyes esetben ki kellene zárni a büntetőeljárásból. Ez azonban nem feltétlenül jár eredménnyel: „egy házkutatást, amit a bíróság esetleg később jogellenesnek tart, a többi bűnüldöző hatóság hajlamos rokonszenvvel kezelni, ezért a bizonyíték kizárása nem biztos, hogy ezen az alapon vissza fogja tartani az átlagos rendőrt".[179]

Megjegyzik továbbá a kizáró szabály *ellenzői*, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértéséért a „szankció" (a bizonyíték kizárása), gyakran aránytalan a rendőrség által elkövetett „bűnhöz" (a jogellenes cselekményhez) képest. Megjelenik ez az aránytalanság egyfelől akkor, amikor a jóhiszemű rendőr gondatlan tévedésére („inadvertent mistake of a good-faith police officier") ugyanúgy alkalmazni rendelik a kizáró szabályt mint ahogy azt a rosszhiszemű rendőr szándékos magatartására is („malicious conduct of a bad-faith police officer"). Erre hozza példaként a Legfelsőbb Bíróság, hogy „habár egy tigris vagy egy egér szabadon eresztése egy tanteremben jogel-

[173] A nyelvtani értelmezéshez lásd bővebben: AMAR (1994) 757, 785. p.

[174] A történeti értelmezéshez lásd: STEWART (1983) 1365-1404. p.

[175] 364 U.S. 206 (1960)

[176] DRESSLER – MICHAELS (2010) 356. p.

[177] Lásd pl. AKERS – LANZA-KADUCE (1986) 1-6. p.

[178] SLOBOGIN (1999) 374-377.

[179] WASBY (1978) 461., 466. p.

lenes cselekmény [...] egyetlen józan ésszel gondolkozó ember sem mondaná azonban, hogy egyformán kell mindkettőt büntetni".[180] Másfelől megjelenik az aránytalanság abban is, amikor a kizáró szabály nem tesz különbséget súlyos bűncselekmény („serious crime") és egy kisebb szabályszegés között (lásd: az esetlegesen veszélyes elkövető elkerülheti a büntetőjogi felelősségre vonást még akkor is, ha a rendőr által elkövetett szabályszegés csekély jelentőségű is volt).[181]

Ezzel szemben a kizárási szabály *megtartása* mellett kardoskodók, azzal érvelnek, hogy „valószínűleg egyszerűbb azt igazolni, hogy a szankciónak nincs visszatartó ereje, mint azt megmutatni, hogy az sikeres".[182] Érvként hozzák továbbá fel azt is, hogy az exclusionary rule-t támadók szerint a kizárási szabály nem rettent vissza *egyes* rendőröket. A támogatók szerint ez hibás megközelítés, ugyanis a kizáró szabály célja nem az egyedi visszatartás kellene, hogy legyen, hanem a *rendszerszintű (vagy általános) visszatartás*.[183] Ezen túlmenően a kizáró szabály „védelmezői" rámutattak arra is, hogy az exclusionary rule legtöbb bírálója, azon kívül, hogy vitatja a szabály visszatartó erejét, azt is állítja, hogy a szabály túl sok bűnöző szabadon hagyását eredményezi. Így a „védelmezők" ezen csoportja úgy érvel, hogy „valószínűnek tűnik [...], hogy a bírálók elégedetlenségének valódi forrása nem a kizárási szabály hatástalansága, hanem annak hatékonysága". (Ha a Negyedik kiegészítés sérelmének orvoslása kivételesen jól működne, több olyan eset lenne – és nem kevesebb – ahol a fontos, perdöntő bizonyítékokra nem derülne fény, és még több bűnös úszná meg a büntetőjogi felelősségre vonást.)[184]

3.3.3. Arányban áll-e a kizáró szabály a büntetőeljárásban felmerülő költségekkel?

Az exclusionary rule *eltörlése* mellett állást foglalók szerint a szabály állítólagos költségei magasabbak (nagyobbak), mint az esetleges visszatartás előnyei.[185] Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy a Supreme Court 2006-ban a *Hudson vs. Michigan ügyben* tett kijelentése alapján – „a kizáró szabályt csakis akkor alkalmazzák, amikor a visszatartás előnyei túlnyomó arányban vannak a tényleges társadalmi költségekkel" – úgy tűnik, hogy a Bíróság figyelembe veszi a szabály alkalmazáskor a *visszatartó erő – költség arányosság* követelményét.[186]

A kizárási szabály *támogatói* ugyanakkor elvetik az e fajta megközelítést. Álláspontjuk szerint a büntetőügyben eljáró bíróságoknak „az eljárás épségének megőrzésére kellene fókuszálniuk –, hogy elkerüljék annak veszélyét, hogy a hatósági törvénytelenséghez közük legyen [...] mindezt az alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmával tehetik meg".[187]

Álláspontom szerint (szinte) lehetetlen tárgyilagosan elemezni a kizáró szabály költségeit és előnyeit, mert ez a folyamat – *Yale Kamisar* szavaival élve – magában foglalja

[180] Bivens vs. Six Unknow Named Agenst ügy. 403 U.S. 388. 419 (1971)

[181] KAMISAR (1987) 1-50. p.

[182] DRESSLER – MICHAELS (2010) 358. p.

[183] MERTENS – WASSERSTROM (1981) 394. p. A rendszerszintű visszatartó erőt – mint a kizáró szabály célját – a Legfelsőbb Bíróság egyik bírája (*Brennan* bíró) is megállapította az United States vs. Leon ügyben [468 U.S. 897 (1984)]: „a szabály legfőbb visszatartó funkciója annak intézményi szintű betartását elősegítő tendenciájában rejlik, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés bűnüldöző hatóságokra vonatkozó követelményeinek általában megfeleljenek".

[184] WASSERSTROM – SEIDMAN (1988) 19., 36-37. p.

[185] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 360. p.

[186] 547 U.S. 586 (2006)

[187] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 360. p.

a „*kiszámíthatatlanok mérését és a megmérhetetlenek összehasonítását*".[188] Így pl. elég nehéz pénzösszegben mérni, hogy mennyit nyom a magánélethez való jog a mérlegen, vagy azt, hogy egyenlő-e (arányban áll-e) egy indokolatlan (jogellenes) házkutatásból származó bizonyíték kizárása egy bűnös szabadlábon hagyásával.

3.3.4. Melyik a járható út: az exclusionary rule eltörlése, megtartása vagy vannak jobb megoldások?

Amint az a fentebb leírtakból kitűnik, az exclusionary rule *eltörlését* támogatók egyetlen járható utat fogadnak el: a kizáró szabály eltörlését. Érvelésük szerint, a kizáró szabály eltörlésével a büntető tárgyalás csak és kizárólag a vádlott bűnösségének vagy ártatlanságának eldöntésére tudna összpontosítani.[189]

A kizáró szabály eltörlése melletti érvként hozzák fel továbbá azt is, hogy ha még lenne is visszatartó ereje a kizáró szabálynak, és ha az még nagyobb is lenne, mint a büntetőeljárás költsége, akkor is lehet találni más „eszközt", amely több előnyt biztosítana. Így pl. napvilágot láttak olyan nézetek, amelyek szerint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének elsődleges (netán egyetlen) jogorvoslati eszköze a polgári jogi út kellene, hogy legyen: a jogellenes házkutatással vagy lefoglalással érintett személy (a büntetőügy terheltje) jogellenes károkozás címén indíthatna pert a rendőrség, és ezzel együtt az állammal szemben.[190]

Ezzel szemben az exclusionary rule *támogatói* szerint „*számos hibája ellenére a kizáró szabály* [...] *a legjobb, amit reálisan alkalmazhatunk*".[191] Ebben a megfogalmazásban a kulcsszó: a „reálisan" kifejezés. A Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértése miatti rendőrséggel szembeni büntetőeljárások ugyanis jóformán ismeretlenek. Ennek oka valószínűleg nem más, minthogy az ügyészek ritkán akarnak a rendőrséggel – mint természetes szövetségesükkel – szemben eljárni.[192] Másfelől a polgári perek – mint büntető mechanizmusok – is viszonylag hatástalanok a rendőrökkel szemben.[193] Ennek elsősorban az az oka, hogy maga a nyomozó hatóság tagja (illetve a kormányzat) számos esetben mentes a polgári felelősség alól.[194] Mindezekből pedig az következik, hogy az alkotmányos büntetőeljárást leginkább az szolgálná, ha megmaradna az exclusionary rule alkalmazhatósága, azaz a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásával lehetne orvosolni az Alkotmányt sértő büntetőeljárást.

3.4. Az exclusionary rule doktrína alóli kivételek, avagy amikor a kizárási szabály nem alkalmazható

Ahogyan az a jelen fejezet 3.2. pontjában is kifejtettem a *Calandra ügy* óta a Legfelsőbb Bíróság más szemüvegen keresztül nézi az exclusionary rule doktrínát: implicite érvénytelenítette ugyanis azt a tézist, amely szerint a kizáró szabálynak alkotmányos gyökerei lennének. A Legfelsőbb Bíróság ugyanebben az ügyben kimondta azt is, hogy „mint minden jogorvoslati szabálynak, úgy a kizárási szabálynak az alkalmazását is le

[188] KAMISAR (1984) 551., 613. p.

[189] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 364. p.

[190] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 364-365. p.

[191] STEIKER (1994) 820., 825-826. p.

[192] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 365. p.

[193] SLOBOGIN (1999) 385. p.

[194] SKLANSKY (2008) 572. p.

kellene szűkíteni azokra a területekre, ahol a jogorvoslat a céljait feltehetően a leghatékonyabban elérheti".[195]

A Supreme Court ítélkezési gyakorlatát tekintve, úgy tűnik az a Calandra ügy óta egyre inkább kiábrándult a kizárási szabályból, amelynek következménye az, hogy egyre több kivételt fogalmaz(ott) meg alóla.[196] A kivételek körének bővítését pedig azzal indokolja, hogy *„a bizonyítékok kizárása az utolsó megoldásunk, és nem pedig az első reakciónk"*.[197]

Mielőtt rátérek a nevesített kivételekre, kiemelem, egyfelől azt, hogy az amerikai bizonyítási jog egyes, *nem büntetőjogi tárgyú eljárásokban* („non-criminal proceedings") is alkalmazni rendeli a kizáró szabályt.[198] Így pl. alkalmazni kell az exclusionary rule-t olyan eljárásokban, amelyekben szabálysértés miatt ún. tulajdon-elkobzást rendeltek el.[199] Nem alkalmazható azonban a szabály a hagyományos polgári perekben, az adóügyi eljárásokban,[200] valamint az ún. kitoloncolási eljárásokban.[201]

Másfelől megjegyzem, hogy a *büntetőjogi tárgyú eljárásokon* belül, a *non-trial proceedings*-ek (ezek a büntetőjogi tárgyú „nem peres eljárások") kapcsán a kialakult gyakorlat szerint fel lehet használni az alkotmányellenesen megszerzett bizonyítékokat, ha az az esküdtszéki eljárás keretében merül fel,[202] vagy ha előzetes meghallgatáson („preliminary hearings"),[203]óvadéki eljárásban („bail proceedings"),[204] ítélethozatalban („sentencing"),[205] vagy a feltételes szabadon bocsátást megszüntető eljárásban („proceedings to revoke parole") merült fel.[206]

3.4.1. Az ún. kétségbe-vonási („impeachment") kivétel

Az *impeachement kivétel alkalmazását* az amerikai szakirodalom azzal *indokolja*, hogy ezzel jelentős előrelépést tehetnek az igazságkeresési folyamatban azáltal, hogy elrettentik a terheltet a hazudozástól.[207] A jelzett kivétel szerint ugyanis, az ügyész a büntetőeljárásokban felmutathat olyan bizonyítékokat, amelyeket a terhelt Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogainak a megsértésével szereztek meg. Ez azonban korlátozott:[208] a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésével megszerzett bizonyítékot ugyanis csak két esetben lehet felhasználni. Egyfelől akkor, ha az ügyész célja e bizonyíték felmutatásával a *vádlott közvetlen vallomásának kétségbe-vonása*, másfelől

[195] United States vs. Calandra ügy, 414 U.S. 338 (1974)
[196] DRESSLER – MICHAELS (2010) 366. p. Kiemelendő, hogy a kivételek körének bővítésével a *védelem oldalára többlet terheket* aggatott a Legfelsőbb Bíróság; innentől kezdve ugyanis a védelemnek már nem „csak" azt kell bizonyítania, hogy jogellenesen történt a bizonyíték megszerzése, hanem azt is, hogy az kívül esik/kívül eshet az exclusionary rule kivételek körén. Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy *vajon még mindig érvényesül a fegyverek egyenlősége az amerikai büntetőeljárásokban?* Álláspontom szerint a mérleg nyelve – a kivételek körének bővítésével – inkább a vád oldalára billent át.
[197] „Exclusion of evidence is our last resort, not our first impulse." Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006)
[198] DRESSLER – MICHAELS (2010) 367. p.
[199] Ehhez lásd pl. a *One 1958 Plymouth Sedan vs. Pennsylvania* ügyet, 380 U.S. 693 (1965)
[200] United States vs. Janis ügy, 428 U.S. 433 (1976)
[201] I.N.S. vs. Lopez-Mendoza ügy, 468 U.S. 1032 (1984)
[202] United States vs. Calandra ügy, 414 U.S. 338 (1974)
[203] Giordenello vs. United States ügy, 357 U.S. 480 (1958)
[204] 18. U.S.C. § 3142 (f) (2005)
[205] United States vs. McCrory ügy, 930 F.2d 63 (D.C. Cir. 1991)
[206] Pennsylvania Bd. of Probation and Parole vs. Scott ügy, 524 U.S. 357 (1998)
[207] Az angolszász tárgyalási rendszerekben ugyanis a terheltet – ha már megszólalt – igazmondási kötelezettség terheli, vallomását mint tanúvallomást fogják majd figyelembe venni. DRESSLER – MICHAELS (2010) 368-369. p.
[208] Vö. BÉNÉDICT (1994) 80. p.

pedig akkor, ha a cél a terhelt *szembesítés során feltett célirányos kérdésekre adott válaszainak a megcáfolása.*[209]

A Legfelsőbb Bíróság 1990-ben, a *James vs. Illinois ügyben* pontosította a kivétel alkalmazásának szabályát.[210] Kimondta ugyanis, hogy „a vádlott Negyedik kiegészítésben foglalt jogainak megsértésével megszerzett bizonyítékokat arra nem lehet felhasználni, hogy kétségbe vonják a védelem által felsorakoztatott valamennyi tanú szavahihetőségét". A Bíróság érvelése szerint ilyen esetben ugyanis csorbulna a terhelt tisztességes eljáráshoz való joga, azáltal, hogy a terheltek nem mernének tanúkat bevonni a büntetőeljárásba, ha azok szavahihetőségét az ügyész egy jogellenes módon megszerzett bizonyítékkal meg tudja dönteni. Ha ezt jóváhagyná a Legfelsőbb Bíróság – érvel a szakirodalom – az semmiféle előrelépést nem eredményezne az igazságkeresési folyamatban; másfelől pedig jelentősen gyengítené a kizárási szabályba vetett bizalmat.[211]

3.4.2. Az ún. kopogási-és-bejelentési („knock-and-announce") kivétel

A *knock-and-announce-t* mint második *kivételt,* a Legfelsőbb Bíróság a 2006-ban meghozott *Hudson vs. Michigan döntésében* nevesítette.[212] Megjegyzem, hogy a jelzett kivétel összetett, annak szabályai ugyanis nemcsak az elsődleges kizárási szabályhoz (exclusionary rule), hanem a másodlagos kizárási szabályokhoz, ezen belül is a mérgezett fa gyümölcsének doktrínájához, annak kivételeihez is kapcsolódik. A továbbiakban a szabályt e pontban elsősorban mint az exclusionary rule alóli nevesített kivételt vizsgálom.

A *Hudson ügyben* a detroiti rendőrség érvényes házkutatási engedéllyel ment Brooker T. Hudson lakásához, ahol kokaint, valamint egy illegálisan tartott fegyvert találtak. A rendőrség azonban eljárási szabálysértést követett el, amikor a kopogást-és-bejelentést követően mindösszesen 3-5 másodpercet várakozott (a gyakorlat szerint 20-30 másodpercet kell várakozni), majd bement Hudson lakásába. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróságnak lényegében arra kellett választ adnia, hogy a kopogás-és-bejelentés szabályának ily módon történő megsértésével megszerzett bizonyítékokat ki kell-e zárni a bizonyítékok sorából?

A *Bíróság érvelésének kiindulópontja* az volt, hogy a *kizárási szabályt mint végső megoldást („last resort")* kell figyelembe venni a büntetőeljárások során. A megtalált drogok, valamint lőfegyver felhasználhatósága kapcsán pedig ún. *hármas jogalapot* sorakoztatott fel.[213] Egyfelől kimondta a Bíróság, hogy *„ha nem történt volna eljárási szabálysértés* – azaz 3-5 másodperc helyett 20-30 másodpercig várakoznak – *akkor is megtalálták volna a drogokat, és a lőfegyvert*", azaz álláspontja szerint a mérgezett fa gyümölcs doktrína alóli kivétel, az ún. *független forrás doktrína („independent source*

[209] DRESSLER – MICHAELS (2010) 368. p. Így pl. ha a kábítószerrel visszaélés miatt indított büntetőeljárásban a terhelt az állítja, hogy ő sosem látott kábítószert [mint ahogyan az történt a Walder vs. United States ügyben, 347 U.S. 62 (1954)]; vagy tagadja a szembesítés során, hogy korábban birtokában voltak azok [mint ahogyan az történt a United States vs. Havens ügyben, 446 U.S. 620 (1980)], ezekben az esetekben az ügyész bemutathat olyan vallomást a terhelt szavahihetőségének kétségbe vonására, amely szemben áll ezekkel az állításokkal, és amelyet alkotmányellenesen szereztek meg.
[210] 493 U.S. 307 (1990)
[211] DRESSLER – MICHAELS (2010) 369. p.
[212] 547 U.S. 586 (2006) Természetesen a Legfelsőbb Bíróság a jelzett döntést megelőzően is foglalkozott a *kopogás-és-bejelentés* szabályával, így pl. a *Wilson vs. Arkansas ügyben*, [514 U.S. 927 (1995)] kimondta, hogy „a szabály nem más mint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés alapján végzett ésszerű/indokolt nyomozás alapelve".
[213] Lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 369-371. p.

doctrine") alapján e bizonyítékok felhasználhatóak. Álláspontom szerint a Bíróság ezen a ponton eljárás-dogmatikai hibát vétett: összekeverte ugyanis a független forrás doktrínáját a mérgezett fa gyümölcse alóli másik kivétellel az ún. elkerülhetetlen felfedezés („inevitable discovery rule") elvével.[214] Amíg a független forrás doktrína esetében ugyanis nem beszélhetünk a mérgezett fa gyümölcse alóli valódi kivételről (lévén a kérdéses bizonyíték teljesen vagy részben egészséges fa gyümölcse – amelynél az illegalitási kapcsolódási pont hiánya alapján marad felhasználható a bizonyíték); addig az elkerülhetetlen felfedezés elve a mérgezett fa gyümölcse alóli valódi kivételnek minősül (hiszen itt a kérdéses bizonyíték valóban az eljárási szabálysértés terméke).[215]

A bizonyítékok felhasználhatósága kapcsán a Bíróság második jogalapként egy újabb mérgezett fa gyümölcse alóli kivételre: *a meggyengült kapcsolat elvére („attenuated connection principle")* hivatkozott.[216] A szakirodalom álláspontja az, hogy *„noha már a Hudson döntés előtt is létezett ez a kivétel, ám a Hudson eset óta, látszólag meg lehet határozni olyan egyértelmű helyzeteket, tényezőket* (így időbeni közelség, közreható események, szabályszegő szándékossága, a szabályszegésből származó bizonyíték természete, védett érdekeltségi korlátozás), *amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége mindenképp eloszlik".*[217] A Hudson ügyben a Bíróság az utóbbi tényezőre – a védett érdekeltségi korlátozásra – hivatkozott. A Bíróság szerint *a kopogás-és-bejelentés szabálya kifejezetten három érdek védelmét* szolgálhatja. Így a szabály egyfelől védelemben részesíti *az emberi életet és testi épséget* – lévén egy váratlan (előre be nem jelentett) behatolás önvédelmi reakciót válthat ki az érintett személyben. Másodsorban a szabály védelemben részesíti a házkutatással érintett személy *tulajdonjogát* az erőszakos bemenetellel okozott károkozásokkal szemben. Végezetül pedig az érintett személy *magánélethez való jogát* is védi a szabály.[218] A Bíróság érvelése szerint noha a jelzett esetben ezen érdekek megjelennek, azonban „a kapcsolat az illegalitás és a bizonyítékok között eléggé meggyengült ahhoz, hogy a bizonyíték kezdeti szennyezettsége teljes mértékben elússzon [...] azaz az eljárási szabálysértés gyümölcséből származó bizonyítékok kizárása nem szolgálná a kopogás-és-bejelentés szabályában foglalt érdekeket".[219]

Harmadik jogalapként a Bíróság a kopogás-és-bejelentés szabályát a *költségek* (társadalmi költségek) *és előnyök* (elrettentés mint előny) *kontextusában vizsgálta meg*: ez alapján is arra a következtetésre jutott, hogy a kizárási szabályt jelen esetben nem lehet alkalmazni.[220]

Mindezen érvelés után a Bíróság összefoglalva kimondta: „a Negyedik Alkotmánykiegészítésben foglalt kizáró szabály nem alkalmazható abban az esetben, ha a bizonyíték a kopogás-és-bejelentés szabályának megsértésével lefolytatott házkutatás következtében lett megszerezve, feltéve, ha a házkutatás foganatosítására érvényes házkutatási engedély volt kibocsátva".[221] Azaz a Legfelsőbb Bíróság a mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivételek segítségével nevesítette az exclusionary rule alóli második kivételt a *„knock-and-announce"* követelmény formájában.

[214] A független forrás doktrína, valamint az elkerülhetetlen felfedezés részletszabályaihoz lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-388. p.
[215] DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-392. p.
[216] A meggyengült kapcsolat részletszabályaihoz lásd: DRESSLER – MICHAELS (2010) 388-392. p.
[217] DRESSLER – MICHAELS (2010) 389. p.
[218] DRESSLER – MICHAELS (2010) 171. p.
[219] DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.
[220] Ehhez lásd jelen fejezet 3.3.3. pontját.
[221] Hudson vs. Michigan ügy, 547 U.S. 586 (2006)

3.4.3. Rendőrségi bűnösségi tényező („police culpability factor") mint kivétel

Az exclusionary rule alóli kivételek harmadik csoportját az amerikai szakirodalom összefoglalóan *„police culpability factor"*-nak (azaz rendőrségi bűnösségi tényezőnek) nevezi,[222] az Amerikai Legfelsőbb Bíróság azonban *„good faith"* (jóhiszeműségi) kivételről beszél.[223] A jelzett kivétel tartalmát alapvetően négy döntés határozta meg: így a kiinduló eset az *United States vs. Leon ügy* (1984) volt, majd az *Illinois vs. Krull ügy* (1987); az *Arizona vs. Evans ügy* (1995); valamint a *Herring vs. United States ügy* (2009). Utóbbi döntéssel kapcsolatban elöljáróban le kell szögeznem, hogy „sokkal mélyebb vágást vezetett be a kizáró szabály hatáskörébe, korlátozva annak használatát [...] amelynek úgy tűnik, hogy végső üzenete abban áll, hogy a bizonyítékok kizárásának szabálya csak szűk körülmények között állja meg a helyét és így e szabály – mint gyakorlati kérdés – halottnak bizonyulhat [...]".[224]

A) United States vs. Leon ügy (1984) és annak következményei

Az *United States vs. Leon ügyben* (1984) egy *látszólag érvényes házkutatási parancs* alapján foganatosították a rendőrök házkutatást. Erről a parancsról azonban később kiderült, hogy érvénytelen.[225] A Legfelsőbb Bíróság – a jóhiszeműség kivétele alapján – nem zárta ki az így megszerzett bizonyítékokat. Indokolásában elvi éllel kimondta, hogy „egy később érvénytelennek nyilvánított házkutatási parancs/engedély alapján megszerzett bizonyítékot fel lehet használni a büntetőeljárás során, feltéve, ha a megfelelő gyakorlati tapasztalattal rendelkező rendőr („reasonably well-trained officer") azt feltételezhette, hogy a parancs/engedély érvényes" volt. Megjegyezte továbbá a Bíróság azt is, hogy „a Leoni jóhiszeműségi elv azt feltételezi, hogy az eljáró rendőr megfelelően hajtotta végre a parancsot [...] ez az elv ugyanis nem védi az alaptalanul végrehajtott (bár érvényes) parancsokat*".*[226]

A Bíróság azonban úgy látta, hogy a Leon döntésben lefektetett szabály pontosításra szorul, így meghatározott négy olyan esetet, ahol a kizáró szabály mégis alkalmazható (*kivételek a Leon-szabály alól*).[227]

Nem érvényesül a Leon-szabály egyfelől abban az esetben, ha a házkutatási parancsot kibocsátó rendőrbíró *olyan más rendőr által szolgáltatott információban bízott* (és erre alapította a házkutatási engedélyt), aki tudta, hogy az okiratban lévő állítások hamisak.[228] Másodsorban szintén nem érvényesül a Leon-szabály, ha „a házkutatási parancsot kibocsátó rendőrbíró [...] a *mindenáron való bizonyítékszerzés jegyében* [...] teljes mértékben elhagyta a bírói szerepét", azaz inkább a vád (a bűnüldözés) oldalán áll, mintsem az igazságszolgáltatás érdekeit képviseli.[229] A Leon-szabály alóli harmadik kivétel szerint, ha a terhelt vonatkozásában *nem áll fenn megalapozott gyanú* (ami a házkutatás elrendelésnek alapjául szolgálhatott volna) szintén ki kell zárni az így megszerzett bizo-

[222] Lásd pl.: DUKE (1986) 1405-1423. p.; HANSON (1988) 393-576. p.
[223] Lásd: Herring vs. United States ügyet [129 S.Ct. 965 (2009)], valamint BÉNÉDICT (1994) 79-80. p.
[224] DRESSLER – MICHAELS (2010) 372., 382. p.
[225] 468 U.S. 897 (1984)
[226] 468 U.S. 897 (1984)
[227] Megjegyzem, a négy esetből három (legalábbis az ezek alapját képező döntések) a Leon döntéshez képest időben korábban (1978, 1979, 1983) születtek.
[228] Lásd: Franks vs. Delaware ügyet [438 U. S. 154 (1978)]
[229] Lásd: Lo-Ji Sales Inc. vs. New York ügyet [442 U.S. 319 (1979)]

nyítékot.[230] Végezetül pedig szintén nem érvényesül a Leon-szabály abban az esetben, amikor *a kibocsátott házkutatási parancs nyilvánvalóan hibás*, mert az nem beazonosítható módon tartalmazza a házkutatás helyszínét vagy nem jelöli meg pontosan a keresett (lefoglalandó) dolgot.[231]

B) Illinois vs. Krull ügy (1987)

Az *Illinois vs. Krull ügyet* (1987) alapvetően az különbözteti meg a Leon ügytől, hogy míg az utóbbi egy kibocsátott házkutatási parancson alapult, addig a Krull ügyben egy *„parancs nélküli ún. rendeleten alapuló közigazgatási házkutatást*" foganatosítottak. A házkutatás eredményeképpen a megtalált lopott dolgokat lefoglalták.[232]

A Krull ügy terheltje indítványozta a lefoglalt dolgok bizonyítékok közüli kirekesztését, arra hivatkozással, hogy a rendeletet (amelyen a házkutatás alapult) később alkotmányellenesnek minősítették.

A *Legfelsőbb Bíróság nem zárta ki az így megszerzett bizonyítékokat.* Indokolásában rögzítette, hogy „logikailag nem járul hozzá a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésétől való elrettentéshez az, ha az eljáró rendőrt nem a saját, hanem a törvényhozó hibája miatt rendelik büntetni a bizonyíték kizárásával", így a Leon döntésben rögzített jóhiszeműség elvének megfelelően jelen esetben is felhasználható lesz az így megszerzett bizonyíték.[233]

C) Arizona vs. Evans ügy (1995)

Az *Arizona vs. Evans ügyben* (1995) E.-t egy általános közúti ellenőrzés során azért tartóztatták le, mert személyi adatainak ellenőrzésekor az elektronikus adatbázis szerint letartóztatási parancs volt vele szemben kibocsátva. A közúti ellenőrzés alkalmával mindemellett átvizsgálták E. személygépkocsiját is, amelynek csomagtartójában nagyobb mennyiségű marihuánát találtak. Később kiderült, hogy az elektronikus adatbázisban szereplő letartóztatási parancsot visszavonták, azt azonban az illetékes bírósági alkalmazott nem törölte ki az elektronikus adatbázisból. Így fordulhatott elő, hogy E.-t érvényes letartóztatási parancs hiányában letartóztatták.[234]

E. az eljárás során indítványt tett arra, hogy az ellenőrzés során nála megtalált marihuánát mint jogellenesen megszerzett bizonyítékot zárják ki a bizonyítékok sorából. A kizárást az alkotmánysértő módon foganatosított letartóztatási paranccsal indokolta.

A Legfelsőbb Bíróság a *jóhiszeműség elvére hivatkozással nem rendelte kizárni az ellenőrzés során megtalált drogot.* Indokolásában kitért arra, hogy jelen esetben ismételten alkalmazni lehetett a *Leon-szabályt* (a letartóztatást végző rendőr jóhiszeműen bízott az elektronikus nyilvántartásban), annyi *pontosítással*, hogy e szabály *nemcsak a rendőrök (rendőrbírók) általi jogsértésekre, hanem a bírósági alkalmazottak által elkövetett jogsértésekre is alkalmazandó.*[235]

[230] Lásd: Illinois vs. Gates ügyet [462 U.S. 213 (1983)]
[231] Lásd: Groh vs. Ramirez ügyet [540 U.S. 551 (2004)]
[232] 480 U.S. 340 (1987)
[233] 480 U.S. 340 (1987)
[234] 514 U.S. 1 (1995) Az ügyet részletesen feldolgozza: LAFAVE (1996) 2553-2589. p.
[235] 514 U.S. 1 (1995) Kiemelést érdemel, hogy az Evans ügyben a Bíróság még kifejezetten visszautasította azt, hogy válaszoljon arra a kérdésre, hogy a megtalált marihuánát akkor is ki kellett-e volna zárni a bizonyítékok közül, ha az elektronikus adatbázisban egy rendőrségi (és nem bírósági) alkalmazott követte volna el a hibát. DRESSLER – MICHAELS (2010) 379. p.

D) Herring vs. United States ügy (2009)

A 2009-ben megszületett *Herring vs. United States ügyben* H.-t a lakóhelye szerint illetékes rendőrség, egy szomszédos megye rendőrségének adatbázisában lévő parancs alapján tartóztatta le, majd ezt követően házkutatást foganatosítottak nála. A házkutatás során H. lakásában drogokat és illegálisan tartott lőfegyvereket foglaltak le. Az eljárás későbbi szakaszában azonban fény derült arra, hogy a H.-val szemben a letartóztatási parancsot már hónapokkal korábban visszavonták, ám azt a szomszédos megye rendőrkapitánysága gondatlanságból nem törölte ki az elektronikus adatbázisból.[236]

H. az eljárás során arra hivatkozott, hogy mivel már a letartóztatása is jogsértő volt, az azt követően foganatosított házkutatás is jogellenesnek minősül, így indítványozta a megtalált és lefoglalt tárgyak bizonyítékok közüli kirekesztését.

A Legfelsőbb Bíróság úgy vélte, hogy *az ügyben nem alkalmazható az exclusionary rule doktrína.* Roberts főbíró indokolásában kifejtette, hogy a kizáró szabály alkalmazása nem automatikus következménye a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének, „az csak akkor alkalmazható, ha tényleges elrettentést eredményez, és az elrettentés előnyei meghaladják a kizárási szabály során felmerülő költségeket [...] valamint a rendőri magatartás is kellően bűnös [...]".[237] A rendőri magatartással kapcsolatban rögzítette a döntés, hogy „a bizonyítékok kizárásának szabálya arra szolgál, hogy megakadályozza a szándékos, hanyag vagy súlyos gondatlan magatartásokat [...] jelen ügyben azonban a rendőrség által elkövetett hiba nem érte el ezt a szintet", ez ugyanis mindössze egyszeri gondatlanság volt a rendőrség részéről.[238]

3.5. Részösszegzés: az elsődleges kizárási szabály (exclusionary rule doktrína)

A terhelt jogait a büntetőeljárás során a jogszabályok eleve korlátok közé szorítják, ezért nem engedhető meg, hogy az ellene irányuló jogellenesen lefolytatott bizonyítás gyümölcseit vele szemben felhasználják.[239] Kiemelten igaz (lenne) ez a megállapítás az amerikai büntetőeljárásokra, ahol – a kormányzattal szemben kialakult bizalmatlanság következtében – az eljárás minden szakaszában kiemelt figyelmet fordítanak az „állami úthengernek" kiszolgáltatott személyek védelmére.

A jogellenesen (tiltott módon) megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az amerikai büntetőeljárási rendszerben, mint a kontinentálisban. (Természetesen nem hallgatható el, hogy a jogtudományba a „bizonyítási tilalmak" – „Beweisverbote" fogalmát *Ernst Beling*, német jogtudós vezette be a XX. század elején.) Úgy tűnik azonban, hogy az amerikai büntetőeljárásában a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelését tekintve egyfajta dogmatikai űr keletkezett, amit a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésein keresztül igyekezett és még ma is igyekszik kitölteni (a hangsúly azonban a kitöltésen és nem pedig megoldáson van). Teszi mindezt úgy, hogy beáll a szakirodalomnak az exclusionary rule létjogosultsága ügyében folytatott csatározásába: hol az egyik, hol a másik oldalt erősítve.

Az *exclusionary rule létjogosultságának* vizsgálatakor két elv ütközik egymással: a *formális (eljárási) igazság(osság) elve* szerint nem engedhető meg a büntetőeljárás felhígulása: az államnak inkább futni kell hagynia a bűnelkövetőt, minthogy eljárási sza-

[236] 129 S.Ct. 695 (2009)
[237] 129 S.Ct. 695 (2009) DRESSLER – MICHAELS (2010) 380. p.
[238] 129 S.Ct. 695 (2009) DRESSLER – MICHAELS (2010) 380. p.
[239] SPENCER (2002) 603. p.

bálysértéssel ítélje el; az *anyagi igazság elve* szerint azonban minden bűnelkövetőt meg kell büntetni, pusztán a formális szabályok betartása ennek nem lehet gátja.

Amint azt jelen munka bevezetőjében is előre bocsátottam: a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárását megalapozó *morális korlát* – nevezetesen, ha maga az állam is jogsértővé válik, elveszíti annak (morális) alapját, hogy a jogsértő állampolgárait megbüntesse – az USA büntetőeljárási jogában sem állított fel szilárd akadályokat a jogalkalmazó elé. A Supreme Court ítélkezési gyakorlatából ugyanis az olvasható ki, hogy 2009-re az exclusionary rule doktrína alkalmazása már csak igen szigorú, szinte taxatív módon felsorolt feltételek, körülmények fennállása esetén lehetséges. Végigtekintve a kizárási szabály alóli (egyre bővülő) kivételek körén, úgy tűnik e kivételek a gyakorlatban inkább főszabállyá kezdik kinőni magukat, és ezzel párhuzamosan a főszabályként megfogalmazott kizárási szabály egyre ritkábban kerül alkalmazásra, sőt az amerikai szakirodalom szerint az exclusionary rule a végnapjait éli.[240] Noha jelen fejezetben nem tértem ki a terhelt hallgatási jogának vizsgálatára (az ugyanis külön dolgozat tárgyát képezné), azonban az exclusionary rule-lal összefüggésben (annak a végnapjait erősítő rémképként?) megemlítendő, hogy az elmúlt két évtizedben az amerikai (büntető eljárásjogi) szakirodalomban napvilágot láttak olyan nézetek, miszerint a terhelt hallgatáshoz való jogát korlátok közé kell szorítani. E nézet egyik legradikálisabb képviselője a Harvard Jogi Egyetem egyik professzora (*Alan M. Dershowitz*), aki a terrorcselekményekkel gyanúsítható személyekkel szemben[241] megfontolandónak tartja a „visszafogott" kínvallatás alkalmazását.[242] Azaz a terhelt beismerő vallomásának megszerzése érdekében nagyvonalúan eltekint az exclusionary rule alkalmazásától.[243]

Felmerül a kérdés, hogy vajon *milyen hatással van az amerikai büntetőeljárási rendszerre* a kizárási szabály egyre szűkebb körben való alkalmazása (más nézőpont szerint a kizáró szabály alóli kivételek körének növekedése)? Álláspontom szerint azzal, hogy az Amerikai Legfelsőbb Bíróság a kizárási szabály alkalmazhatóságának körét egyre jobban leszűkíti, azt a látszatot kelti, mintha az angolszász büntetőeljárási rendszerek alapvető célját – az eljárási igazság kiderítését – háttérbe szorítaná – és helyette – közelítve a kontinentális büntetőtárgyalási rendszerek céljához – egyre inkább az anyagi igazság feltárására (sőt megkockáztatom: ezzel együtt a szinte bármely áron való bizonyítékszerzésre) törekedne. Úgy tűnik, hogy a büntetőeljárási rendszerek egymáshoz való közeledésében az angolszász (amerikai) modell is felvette a versenyt (ez idáig – néhány kivételtől eltekintve – inkább a kontinentális rendszer közeledéséről lehetett beszélni). Mindemellett az exclusionary rule alóli kivételek körének bővítésével a *védelem oldalára többletterheket* aggatott a Legfelsőbb Bíróság; innentől kezdve ugyanis a védelemnek már nem „csak" azt kell bizonyítania, hogy jogellenesen történt a bizonyíték megszerzése, hanem azt is, hogy az kívül esik/kívül eshet az exclusionary rule kivételek körén. Ez pedig felveti azt a kérdést, hogy *vajon még mindig érvényesül a fegyverek egyenlősége*

[240] DRESSLER – MICHAELS (2010) 382. p.: Kiemelést érdemel, vannak szerzők, akik nem fogalmaznak ilyen sarkosan. Így pl. BRADLEY (2012) 2. p. tanulmányában úgy fogalmaz, hogy a mai exclusionary rule „se nem halott, se nem elfogadhatatlanul korlátozott, noha a korlátozása vitathatatlan".
[241] Vö. MAYERFELD (2008) 110. p.
[242] DERSHOWITZ (2002); FILÓ (2005) 89-97. p.; KORINEK (2008) 37-44. p. Megjegyzendő, 2005-ben olyan tanulmány is napvilágot látott, amely szerint „az emberi értékeket mélyen sértő kínvallatás nem korlátozódik a Dershowitz által leírt «ketyegő bomba» helyzetére. A valóságban ugyanis az Egyesült Államok kormányzata brutális, megalázó kihallgatások gyakorlatát engedélyezi, illetve hajtja végre közegei révén." Lásd: LUBAN (2005) 1460-1461. p.
[243] Más szerzők azonban rámutattak arra, hogy egy ilyen gyakorlat nemzetközi jogilag és az amerikai alkotmányos értékrendben is teljes mértékben elfogadhatatlan. RODLEY (2007) 65-80. p., valamint THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE (2007) 15-16. p.

az amerikai büntetőeljárásokban? Álláspontom szerint a mérleg nyelve – a kivételek körének bővítésével – inkább a vád oldalára billent át.

Végezetül meg kell jegyeznem, hogy a *monográfia e részének (II. 3. pont) kifejezett célja* az amerikai elsődleges kizárási szabály (exclusionary rule) bemutatása (történeti kialakulása, létjogosultságának vizsgálata, alkalmazásának indoklása és legújabb fejlődési irányának bemutatása) volt. Nézetem szerint e szabályok részletes ismerete nélkülözhetetlen a kontinentális eljárásjogászok számára is: noha eltérő eljárási rend uralkodik a kontinensen (így a magyar büntetőeljárásokban is), azonban e büntetőeljárásoknak is az igazság kiderítése, a bűnösök felelősségre vonása a végső célja, ahol bizonyítékok beszerzése során történnek, történhetnek szabálytalanságok, amelyekre megfelelő módon kell „reagálni". Az amerikai kizáró szabály eme reagáláshoz nyújthat (követendő vagy éppen elvetendő) példát.

4. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának második szintje (másodlagos kizárási szabályok): a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elv

Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa: az ún. *másodlagos kizárási szabályok*, így a *mérgezett fa gyümölcse doktrína* (fruit of the poisonous tree doctrine) és az *ezüsttálca elv* (silver platter doctrine) elemzésével tehető meg.

Kiemelendő, hogy a *másodlagos kizárási szabályok szintjének részletszabályait* az amerikai szakirodalom dolgozta ki a legkorábban és a legrészletesebben. Kezdetben két elmélet látott napvilágot. Egyfelől az abszolút kizárás elvét képviselő *mérgezett fa gyümölcse doktrína* (fruit of the poisonous tree doctrine) jelent meg, amely szerint mind a jogellenes bizonyíték, mind az annak folyományaként beszerzett bizonyíték kizárt a bizonyítékok köréből.[244] Másfelől a relatív kizárás elméletét hirdető *ezüsttálca elv* (silver platter doctrine) vált ismertté,[245] amely szerint az eljárás korábbi szakaszában, a tagállami szervek által jogellenesen szerzett bizonyíték, csak az adott (tagállami) eljárási szakaszban nem használható fel bizonyítékként, az eljárás későbbi szakaszában (a szövetségi bíróság előtt) – bizonyos feltételek megléte esetén – már felhasználható.[246] A két doktrína mellett azonban manapság további két elv van kibontakozóban.

Az egyik az ún. *féloldalasan kizárt bizonyítékok doktrínája*, amely azt jelenti, ha valamely bizonyítékot a terhelt büntetőeljárási jogainak megsértésével szerzett meg a hatóság, azt főszabály szerint ki kell zárni a bizonyítékok sorából. Azonban, ha a védelem indítványozza (egyes tagállamokban elegendő a védelem hozzájárulása is), azt mégis fel lehet használni (a védelem javára) bizonyítékként.[247]

A másik kialakulóban lévő doktrína a *szakértői burkolt kijátszás doktrínája*, amelynél a fő kérdés, hogy fel lehet-e használni azt a szakvéleményt bizonyítási eszközként, amelyet a szakértő (akár csak részben is) spontán nyilatkozatokat, szóbeszédeket (hearsay evidence) felhasználva készített el. Megfordítva a kérdést: a szakvéleménnyel vissza lehet-e csempészni azokat a bizonyítékokat a büntetőeljárásba, amit egyszer a hatóság törvénysértő magatartása miatt (esetleg korábban már) kizártak, de arról valamilyen formában a szakértő tudomást szerzett és beépítette a szakvéleményébe?[248] Az amerikai

[244] A doktrína részletes elemzését a II. fejezet 4.1. pontban adom.
[245] Az elv részletes elemzését a II. fejezet 4.2. pontban adom.
[246] TREMMEL (2006) 164. p.
[247] A féloldalasan kizárt bizonyítékok tanáról részletesen ír: AMAR (1997).
[248] A doktrína álláspontom szerint – sajátos, kontinentális textusban ugyan – de megjelent a magyar a büntetőeljárásokban is. Lásd: III. fejezet 2. pont, kiemelten BH 1991. 463. számú döntést.

szakirodalom szerint a szakértői burkolt kijátszás doktrínájának tipikus esete a családon belüli erőszaknál a hozzátartozó spontán nyilatkozatának szakértői véleményben való felhasználása.[249] Ilyenkor ugyanis kétféle „előszituáció" fordulhat elő. Az egyik szerint azért szükséges a hozzátartozó spontán nyilatkozatának visszacsempészése, mert őt úgy hallgatta ki a hatóság tanúként, hogy nem figyelmeztette a mentességi jogára, holott az megillette volna, és e kihallgatása során mondott olyat, amellyel a terhelti pozícióban lévő hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta. Ebben az esetben az eljáró hatóság jogellenesen jutott a hozzátartozó nyilatkozatához, így az nem vehető figyelembe bizonyítékként. Amennyiben a szakértő valamilyen formában tudomást szerez erről a nyilatkozatról és azt beépíti a szakvéleményébe: valódi bizonyíték visszacsempészésről van szó, hiszen az egyszer már kizárt bizonyíték újra visszakerülhet a büntetőeljárásba. A másik „előszituáció" szerint nem volt előzetes kihallgatás vagy az nem volt törvénysértő, ám a szakértő olyan adatokat is beépített a szakvéleményébe, amelyek mindössze szóbeszéden (*hearsay evidence*) alapultak, azokhoz tehát nem a jogszabály szerinti eljárása során jutott hozzá. Ez utóbbi azonban álláspontom szerint inkább a bizonyíték büntetőeljárásba való becsempészése, mintsem visszacsempészése.

A továbbiakban csak a két klasszikus doktrína (mérgezett fa gyümölcse és ezüsttálca elvek) elemzésével foglalkozok.

4.1. A mérgezett fa gyümölcse doktrína (*fruit of the poisonous tree doctrine*)

4.1.1. Fogalmi alapvetések – a mérgezett fa gyümölcse doktrína mint főszabály

> „*Ha mérgezett a fa, mérgezett annak gyümölcse,*
> *és mérgezett lesz az is, aki eszik belőle.*"
> (Supreme Court)

A másodlagos kizárási szabályok egyik klasszikus doktrínája: a *mérgezett fa gyümölcse elv.*[250] A doktrína létjogosultságát a Supreme Court 1939-ben a *Nardonne vs. United States ügy*ben mondta ki,[251] azóta az elvet – kisebb-nagyobb korlátozásokkal ugyan – mind a mai napig alkalmazzák az USA büntetőeljárási rendszerében. A doktrína főszabály szerint kizárja a jogellenesen megszerzett bizonyíték továbbhatását.[252] Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárásokban sem a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz, sem az annak folyományaként megszerzett további bizonyíték nem használható fel a terhelttel szemben. Egy fiktív példával megvilágítva. Ha a nyomozó hatóság törvénysértő módon foganatosít házkutatást a terhelt otthonában és találnak egy naplót, amelyben a terhelt nem csak a bűncselekmény elkövetésének a részleteit, hanem azt is rögzíti, hogy volt egy szemtanúja a bűncselekménynek, a kérdés az, hogy mi lesz ezen „bizonyítékok" (egyfelől: a napló; másfelől pedig a napló alapján fellelt és a terheltre terhelő vallomást tevő tanú vallomásának) sorsa. Az exclusionary rule (elsődleges kizárási szabály) alapján, a napló nem használható fel a terhelttel szemben, mivel az a jogellenes házkutatás közvetlen terméke (ez a mérgezett fa). A szemtanú vallomása – mint a jogellenes házkutatásból származtatható bizonyíték – a mérgezett fa gyümölcse doktrína alapján szintén

[249] Lásd pl. GARDNER – ANDERSON (2010) 134-136. p.
[250] Vö. MARTIN (1988) 288. p.; BÉNÉDICT (1994) 77. p.
[251] 308. U.S. 338, 341 (1939)
[252] A másodlagos kizárási szabályok kérdését a német szakirodalom a *kizárt bizonyíték továbbhatása* (az ún. Fernwirkung) intézményének nevezi. Erről részletesen ír: REINECKE (1990) 248 p. Idézi: TREMMEL (2006) 163. p.

nem használható fel bizonyítékként, hiszen az valójában a mérgezett fának a gyümölcse lesz.

Álláspontom szerint az elv megfelel ugyan a következetesen felfogott jogállamiság követelményének, valamint az emberi jogok tiszteletben tartásának, azonban önmagában túl szigorú szabály, amely csak bizonyos megszorítások mellett fogadható el szükséges és elégséges megoldásként.[253] Az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom (majd később a joggyakorlat is) eme megszorításokat három kivétel formájában fogalmazta meg: egyfelől a *független forrás elmélet* képletében, másodsorban az *elkerülhetetlen felfedezés doktrínában*, harmadsorban pedig a *meggyengült kapcsolat elvén* keresztül.

Mielőtt részletes elemzését adnám az egyes nevesített kivételeknek, két kérdésre mindenképp szükséges kitérni. Ezek közül az egyik, hogy a mérgezett fa gyümölcse doktrína főszabály szerint a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzített követelmények megszegése jogkövetkezményeként alkalmazható. Legújabban azonban – ha annak további feltételei fennállnak – az Ötödik, illetve a Hatodik Alkotmány-kiegészítésben foglaltakra is alkalmazható.[254] Ebből pedig az következik, hogy az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom és joggyakorlat kiemelt figyelmet fordít a *mérgezett fa tipizálására* (beazonosítására). Ennek a kategorizálásnak minden esetben az az első pontja, hogy el kell dönteni mely alkotmányos alapjog megsértése eredményezte az elsődleges illegalitást. Ebből lehet ugyanis következtetni arra, hogy a mérgezett fának valóban mérgezett lesz-e a gyümölcse (azaz azt ki kell e zárni a bizonyítékok köréből). Egy iskolapéldával szemléltetve:[255] tegyük fel, hogy a terheltet megalapozott gyanú hiányában tartóztatják le. A nyomozó hatóság a kihallgatása előtt tájékoztatja ugyan a fogva lévő terheltet a vallomásmegtagadási jogáról és a hozzákapcsolódó részjogosítványokról (összefoglalóan: Miranda jogairól), a terhelt azonban nem él ezzel a jogával és vallomást tesz. A beismerő vallomást önmagában az Ötödik és a Hatodik Alkotmány-kiegészítés, valamint a Miranda jogok szabályainak megfelelően, nem kellene kizárni a bizonyítékok közül, hiszen a terhelt a figyelmeztetések elhangzását követően döntött úgy, hogy vallomást tesz.[256] Tekintettel azonban arra, hogy a vallomást megelőzte egy jogellenes – megalapozott gyanú nélküli – letartóztatás (ez lesz az elsődleges illegalitás), a terhelt beismerő vallomását – mint a Negyedik Alkotmány-kiegészítés mérgezett fájának gyümölcsét – ki kell zárni a bizonyítékok köréből.[257]

A másik kitérő pedig a Supreme Court egy 2006-os döntéséhez, a *Hudson vs. Michigan ügy*höz kapcsolódik.[258] Az ügy azért bír kiemelkedő jelentőséggel, mert a 2006-ig kialakult mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezését – amely addig sem volt egyszerű – „*némely szintig következetlenné tette*".[259] A történeti tényállás szerint a Hudson ügyben a nyomozó hatóság érvényes házkutatási engedéllyel ment Brooker T. Hudson lakásához, ahol kokaint, valamint egy illegálisan tartott lőfegyvert találtak. A rendőrség azonban eljárási szabálysértést követett el, amikor a kopogást-és-bejelentést (knock-and-

[253] Vö. TREMMEL (2006) 164. p.
[254] DRESSLER - MICHAELS (2010) 383. p.
[255] DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-384. p
[256] A kihallgatás, valamint az abból származó beismerő vallomás egyes követelményei az Ötödik, illetve Hatodik Alkotmány-kiegészítés rendelkezéseiből vezethethetőek le. Vö. ISRAEL – LAFAVE (1988) 252. p.; MARTIN (1988) 285. p.; BÉNÉDICT (1994) 76. p.
[257] A letartóztatások alapvető követelményeit a Negyedik Alkotmány-kiegészítés rögzíti. Vö. DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-384. p
[258] 547 U.S. 586 (2006)
[259] A szavazatával kisebbségben maradt *Breyer* bíró pl. azt mondta, hogy „egyfajta számítógépes vírust engedtek szabadjára a Hudson döntéssel [...] amelynek következményei előre nem láthatóak". DRESSLER – MICHAELS (2010) 382. p

announce) követően mindösszesen 3-5 másodpercet várakozott (a gyakorlat szerint 20-30 másodpercet kell várakozni), majd bement Hudson lakásába. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróságnak lényegében arra kellett választ adnia, hogy a kopogás-és-bejelentés szabályának ily módon történő megsértésével megszerzett bizonyítékokat (kábítószer, lőfegyver) ki kell-e zárni a bizonyítékok sorából. A válasz összetett volt: a Bíróságnak egyszerre kellett vizsgálnia az elsődleges kizárási szabályt (exclusionary rule), másrészt a másodlagos kizárási szabályok közül a mérgezett fa gyümölcse doktrínát és annak kivételeit is. A Bíróság végül a következőt állapította meg: „a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt kizáró szabály nem alkalmazható abban az esetben, ha a bizonyíték a kopogás-és-bejelentés szabályának megsértésével lefolytatott házkutatás következtében lett megszerezve, feltéve, ha a házkutatás foganatosítására érvényes házkutatási engedély volt kibocsátva".[260]

A Hudson döntést – annak rendhagyó indokolása miatt – a továbbiakban mindhárom, mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivétel elemzése során górcső alá veszem.

4.1.2. Kivételek a mérgezett fa gyümölcse doktrína alól

„A mérgezett fa is teremhet jó gyümölcsöt."
(Supreme Court)

A) Független forrás elmélet (independent source doctrine)

A *független forrás elmélet* – mint a mérgezett fa gyümölcse elv alóli kivétel – lényege, hogy a megszerzett bizonyítékot azért nem kell kizárni a büntetőeljárásból, mert az nem áll okozati kapcsolatban a bűnügyi hatóság részéről elkövetett eljárási szabálysértéssel.[261] Meg kell jegyeznem, hogy ez a kivétel a szó valódi értelmében nem minősül a mérgezett fa gyümölcse alóli kivételnek, ebben az esetben ugyanis a kérdéses bizonyíték egy teljesen vagy részben egészséges fa gyümölcse, tehát ezen az alapon (azaz az illegalitási kapcsolódási pont hiánya miatt) maradhat a felhasználható bizonyítékok között. A joggyakorlat szerint két esetben beszélhetünk a független forrás doktrínájának létjogosultságáról.[262]

Egyrészről akkor, ha a kérdéses bizonyíték eredetileg ugyan jogszerű eljárás során került felfedezésre, később azonban mégis történt valamilyen eljárási szabálysértés.[263] Azaz, pl. ha a nyomozó hatóság jogszerűen foganatosított házkutatás során lefoglalja a terhelt naplóját, amely felfedi annak a tanúnak a személyét, aki az eljárás során tanúskodik a terhelt ellen; majd a későbbiekben a nyomozó hatóság egy újabb házkutatást végez a terhelt otthonában, ám ezúttal törvénytelen módon, amelynek során egy másik dokumentumban is felfedezi a szemtanú nevét. A kérdés az, hogy a tanú vallomása felhasználható-e bizonyítékként. A megoldás a független forrás doktrína alapján egyértelmű: a

[260] 547 U.S. 586 (2006) Az eset abból a szempontból is érdekes, hogy itt a Legfelsőbb Bíróság egyfajta fordított logikai sorrendet alkalmazott, amikor a mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli kivételek segítségével nevesítette az exclusionary rule alóli egyik kivételt az ún. *„knock-and-announce"* követelmény formájában. Azaz a másodlagos kizárási szabály kivételeiből vezette le az elsődleges kizárási szabály kivételeit. Erről részletesen ír: GÁCSI (2014a) 19-21. p.

[261] CLEARY (1984) 499. p.; ISRAEL – LAFAVE (1988) 283-284. p.; BRADLEY (1989) 907-923. p.; CÉDRAS (1990) 206. p.; BÉNÉDICT (1994) 77-78. p.

[262] Vö. DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-385. p.

[263] DRESSLER – MICHAELS (2010) 384. p.

bizonyítékot nem kell kizárni, hiszen a rendőrség a szemtanú személyét eredetileg az első, jogszerűen foganatosított házkutatásból derítette ki.

Másodsorban pedig akkor merülhet fel a független forrás doktrínájának gyakorlati alkalmazása, ha a bizonyítékot eredetileg törvénysértő módon fedték fel, de a későbbiekben törvényesen – egy, a bizonyíték eredeti felderítésétől eltérő módon – kerül az a bűnügyi hatósághoz.[264] Ezt a szituációt a Supreme Court a *Murray vs. United States ügy*ben elemezte.[265]

A Murray ügyben a nyomozó hatóság tagjai – megalapozott gyanúval, ám házkutatási engedély hiányában – alkotmánysértő módon mentek be egy raktárba, ahol néhány vászonba csomagolt bálát találtak, amelyek, gyanújuk szerint, marihuánát tartalmaztak. A rendőrök a bálák megvizsgálása és lefoglalása nélkül elhagyták a raktárt, az épület kintről történő megfigyelése mellett döntöttek. Amíg ők megfigyelés alatt tartották a területet, a nyomozó hatóság többi tagja engedélyt szerzett az épület átkutatására. Az eset kulcspontja, hogy a házkutatási engedélyt, egy a még engedély nélküli raktárba történő bemenetel előtt szerzett tanú vallomására alapították (a tanú eskü alatt vallotta, hogy a raktárban kábítószert tartanak). A nyomozó hatóság megkapta a házkutatási engedélyt, a rendőrök visszatértek a raktárhoz és lefoglalták a bálákat. A kérdés az volt, hogy a kábítószert tartalmazó bálákat fel lehet-e használni, vagy az alkotmánysértő bemenetel miatt ki kell zárni a bizonyítékok közül. A Legfelsőbb Bíróság indokolása szerint fel lehet használni bizonyítékként a bálákat, tekintettel arra, hogy azok a második, jogszerű, engedéllyel felhatalmazott házkutatás eredményei voltak, nem pedig az első, törvénytelen, azaz engedély nélküli házkutatásé. A Bíróság arra is kitért, hogy a jelzett esetben egyetlen mód lehetett volna arra, hogy a második házkutatás az elsődleges illegalitás gyümölcse legyen: ha „a rendőrtisztek kérvényét a házkutatási engedélyre az első bemenetelük alkalmával látottak motiválták volna". Ebben az esetben a házkutatási engedély az első, jogtalan behatolás gyümölcse lenne, maga az engedély „mérgezetté" válna, mivel az első, jogtalan házkutatás szolgált volna motivációként a második házkutatás engedélyének kérvényezéséhez.[266] Jelen esetben azonban nem erről volt szó: a házkutatási engedélyt egy, az első házkutatást megelőzően beszerzett tanú vallomására alapították.

A szakirodalom szerint a Murray ügy rendelkezései arra ösztönözhetik a rendőrséget, hogy gyanújuk megerősítése miatt törvénytelen házkutatásokat végezzen. Azaz, mivel a házkutatási engedély kérvényezése bonyolult és sok időt vesz igénybe, előfordulhat, hogy a nyomozás (és ezzel együtt a büntetőeljárás) gyorsaságára és hatékonyságára hivatkozva a rendőrök jogszerűtlen (engedély nélkül végzett) házkutatással megpróbálják igazolni gyanújukat az engedély kérvényezése előtt. Ilyen esetben pedig, ha törvénysértő módon házkutatást végeznek, de terhelő bizonyítékot nem találnak, hivatkozhatnak arra, hogy időt spóroltak meg azzal, hogy nem igényelték a házkutatási engedélyt.[267] A Murray ügyben a Legfelsőbb Bíróság egyik bírája: *Scalia* bíró ezt az aggályt eloszlatta. Úgy érvelt, hogy *„ha a rendőrség már megalapozott gyanúval rendelkezik a házkutatás előtt* – ahogyan a Murray ügyben is – úgy ostobaság lenne egy engedély nélküli, megerősítő házkutatást lefolytatni, hisz ha meg is találják, amit kerestek, később bizonyítaniuk kell, hogy minden, az azt követő házkutatási engedélyt kérvényező nyilatkozatban fellelhető információt törvényes úton szereztek be, és hogy nem a megerősítő házkutatás

[264] DRESSLER – MICHAELS (2010) 384-385. p.

[265] 487 U.S. 533 (1988)

[266] 487 U.S. 533 (1988)

[267] DRESSLER – MICHAELS (2010) 386. p.

ténye motiválta őket a házkutatási engedély kérvényezésére".[268] Mindez komoly teher, hiszen, ha ezt nem sikerül bizonyítani, a házkutatás során megszerzett valamennyi bizonyítékot ki kell zárni a büntetőeljárásból a *mérgezett fa gyümölcse doktrína alapján*. *Scalia* bíró arra is kitért, hogy *ha még a megalapozott gyanú sem áll fenn* és így foganatosítják a megerősítő házkutatást, akkor pedig az *exclusionary rule alapján* nem lehet felhasználni a megszerzett bizonyítékokat.[269]

Amíg a Murray ügyben a rendőrség kétszer hatolt be a terhelt tulajdonában lévő raktárba (először jogellenesen, majd a második alkalommal törvényesen), addig a *Hudson ügy*ben a rendőrség mindössze egyszer ment be a terhelt otthonába, jogellenesen. Az utóbbi jogesetben, noha érvényes házkutatási engedélye volt a nyomozó hatóságnak, azt alkotmányellenes módon alkalmazták, megsértve a Negyedik Alkotmány-kiegészítés *kopogás-és-bejelentés* (*knock-and-announce*) kritériumát.[270] Felmerül a kérdés, hogy hogyan kapcsolódik a *Hudson eset* a *független forrás doktrínához*. A választ a Legfelsőbb Bíróság ítéletének indokolásában kell keresni. Ahogy azt fent már kifejtettem, a Legfelsőbb Bíróság a Hudson ügyben fenntartotta a megszerzett bizonyítékok (a kokain és lőfegyver) felhasználhatóságát. Indokolásában ezt a következőképpen támasztotta alá: „a 'kopogás-és-bejelentés' mint alkotmányos jog megsértése nem jelentette azt, hogy annak hiányában ne fedezték volna fel és foglalták volna le a kérdéses bizonyítékot [...] (azaz, ha betartják a 20-30 másodperces várakozási időt, akkor is megtalálták volna a bizonyítékokat) [...] a független forrás doktrína alkalmazhatóvá válik az eset tényállására." Általánosítva, a logikus következtetést figyelembe véve, „a Hudson döntés kimondja, hogy a kizáró szabály (az exclusionary rule) nem alkalmazható, ha a látszólag egységes házkutatás több, független, a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben szereplő eseményre bontható, és a megszerzett bizonyíték közvetlenül ahhoz az eseményhez köthető, amely kielégíti a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglaltakat, nem pedig azokhoz a független eseményekhez, amelyek megsértik az abban leírtakat".[271] Ez az indokolás azonban több ponton problematikus. Egyfelől azért, mert *„a döntés homlokegyenest ellentmond több száz, a 'mérgezett fa gyümölcse' néven elkönyvelt esetnek*".[272] Másodsorban pedig problematikus azért, mert álláspontom szerint a Bíróság összekeverte a *független forrás doktrínát* az *elkerülhetetlen felfedezés elvével*, amelynek kifejtését alább adom. Ez az elmélet (elkerülhetetlen felfedezés doktrínája) akkor érvényesül ugyanis, ha az Alkotmány megsértésével fedezték fel a kérdéses bizonyítékot, de a bíróság meggyőződhet róla, hogy a bizonyíték egyébként törvényesen is beszerzésre került volna.

B) Elkerülhetetlen felfedezés elve (inevitable discovery rule)

Áttérve a mérgezett fa gyümölcse doktrína második kivételére, az *elkerülhetetlen felfedezés doktrínára*, megállapítható, hogy itt – és egyébként hasonló módon a harmadik kivételnél is – *valódi kivétel*ről van szó. Ezekben az esetekben a kérdéses bizonyíték ugyanis valóban a mérgezett fának a gyümölcse, azaz valóban történt eljárási szabálysértés, és az adott bizonyítékot abból nyerték, azonban azt még sem kell kizárni a bizonyítékok köréből.[273]

[268] 487 U.S. 533 (1988)
[269] 487 U.S. 533 (1988)
[270] Részletesen: 547 U.S. 586 (2006)
[271] TOMKOVICZ (2008) 1820. p.
[272] DRESSLER – MICHAELS (2010) 387. p.; LAFAVE (2004)
[273] Vö. BÉNÉDICT (1994) 79. p.

A jelzett kivétellel a Legfelsőbb Bíróság a *Nix vs. Williams ügy*ben foglalkozott részletesen.[274] A Bíróság szerint egy korábban elkövetett jogellenességhez (alkotmánysértéshez) köthetően megszerzett bizonyíték is felhasználható a bírósági tárgyaláson, amenynyiben az ügyész minden kétséget kizáróan bizonyítani tudja, hogy a kérdéses bizonyíték „végül, elkerülhetetlenül felfedezésre került volna jogos úton is".[275] Ez az úgynevezett *elkerülhetetlen felfedezés* alapelve, vagy más néven az *elméletben független forrás doktrína*.[276] A történeti tényállás szerint a Nix-ügyben, megsértve a Hatodik Alkotmánykiegészítésben rögzítetteket – amely azt tartalmazza, hogy a terheltnek jogában áll a védőjével beszélni – a rendőrök, amíg a járőrautójukban szállították a terheltet, őt terhelő információkhoz jutottak a terhelthez intézett kérdéseik során, majd rávették, hogy a terhelt az áldozat holttestéhez vezesse őket. Mire a terhelt beleegyezett, hogy megmutatja a rendőrségnek, hol ásta el a holttestet, egy, a járőrautóban lezajló eseményektől teljes mértékben független kutatócsoport már csak pár mérföldre volt a holttest felfedezésétől; azonban a kutatást átmenetileg lefújták, miután a terhelt beleegyezett, hogy együttműködik. A Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy az áldozat holtteste mint az alkotmányellenesen megszerzett, a terhelt részéről tett vallomás gyümölcse, az elkerülhetetlen felfedezés doktrínára alapozva felhasználható a tárgyaláson mint bizonyíték. A Bíróság úgy találta, hogy a holttestet *„rövid időn belül*" felfedezték volna, *„gyakorlatilag ugyanabban az állapotában*", a független kutatócsoport közreműködésének köszönhetően.[277] A Legfelsőbb Bíróság bírói közül ketten: *Brennan és Marshall* bírók azonban a többségtől eltérő véleményüket fejezték ki. Egyetértettek abban, hogy az a bizonyíték, amely végül törvényes úton került felfedezésre, felhasználható legyen a büntetőeljárásban, de elvárásként támasztották volna az ügyész felé, hogy ezt az *„elkerülhetetlenséget*" egy *„egyértelmű és meggyőző bizonyíték*" magasabb mércéjével igazolja. A gondolatmenetük szerint az *elkerülhetetlen felfedezés doktrína*, habár hasonlít a *független forrás doktrínára*, attól egyértelműen eltér abban, hogy nem lelhető fel a bizonyíték egy független forrása, csupán egy elméletileg független forrás. A nyomósabb bizonyítékra, ahogy az ellenvélemény állítja, azért van szükség, hogy az *elkerülhetetlen felfedezés* alapelvet egyértelműen el lehessen határolni az olyan körülményektől, amelyek hasonlóságot mutatnak a *független forrás doktrínával*.[278]

Álláspontom szerint a *Hudson ügyben* a megszerzett bizonyítékokat (kábítószer, lőfegyver) a fenti érvelés alapján az elkerülhetetlen felfedezés doktrína kivétel alapján, és nem a független forrás elvére hivatkozva kellett volna a felhasználható bizonyítékok körében hagyni.

C) Meggyengült kapcsolat elve (attenuated connection principle)

A *Nardone vs. Egyesült Államok ügy*ben (1939) a Legfelsőbb Bíróság mindamellett, hogy lefektette a mérgezett fa gyümölcse doktrínát kimondta azt is, hogy a rendőrség általi eljárási szabálysértés eredményeként lefoglalt bizonyíték mindaddig felhasználható a büntetőeljárásban, amíg a törvénysértés és a kérdéses bizonyíték kapcsolata *„annyira gyenge, hogy a bizonyíték 'szennyezettsége' szertefoszlik*."[279] Azaz a Bíróság a főszabállyal együtt rendelkezett annak egyik kivételéről: a meggyengült kapcsolat elvéről is.

[274] 467 U.S. 431 (1984)
[275] 467 U.S. 431 (1984)
[276] Vö. CLEARY (1984) 502. p.; ISRAEL – LAFAVE (1988) 284. p.; MARTIN (1988) 277. p.; CÉDRAS (1990) 206-207. p.
[277] 467 U.S. 431 (1984)
[278] Részleteiben lásd DRESSLER – MICHAELS (2010) 388. p.
[279] 308 U.S. 338 (1939)

A Supreme Court a *meggyengült kapcsolat kivételét* a *Wong Sun vs. Egyesült Államok ügy*ben tovább vizsgálta.[280] Ebben a döntésében kijelentette, hogy „nem minden bizonyíték tekinthető a mérgezett fa gyümölcsének, pusztán mert nem derült volna rá fény a rendőrség törvénytelen intézkedése nélkül." Ehelyett a valódi kérdés az, hogy „vajon, az elsődleges illegalitás tényét elfogadva, az említett eljárási szabálysértéssel jutottak-e a bizonyítékhoz, amelyet megkérdőjelezünk, vagy kellőképp elkülöníthető módon szerezték azt meg, amely megtisztítja a bizonyítékot az elsődleges szennyezettségétől".[281] Másképp fogalmazva: még ha az adott bizonyíték ok-okozati viszonyban is áll a korábbi eljárási szabálysértéssel, azaz, még ha a fa mérgezett is, egy adott ponton a mérgezett fa gyümölcse kellőképp tisztának tekinthető ahhoz, hogy felhasználják azt a bírósági tárgyaláson.[282]

A mérgezett fa gyümölcse doktrína alóli harmadik kivételre – a *meggyengült kapcsolat elvére* – hivatkozás szintén megjelenik a *Hudson döntés* indokolásában. Mint ismert, a *meggyengült kapcsolat elve* már a Hudson döntés előtt is alkalmazott szabály volt a joggyakorlatban,[283] ekkor azonban nem volt olyan egységes szabály és egyértelmű módszer meghatározva, amely alapján ki lehetett volna mondani, hogy a bizonyíték mikor tisztul meg az elsődleges „szennyezettségétől" (azaz az elsődleges eljárási szabálysértés ellenére mikor válik biztosan felhasználhatóvá a meggyengült kapcsolat elve alapján).[284] A Hudson eset ebben (is) változást hozott: a döntés óta látszólag meg lehet határozni olyan *egyértelmű helyzeteket*, amelyek esetében a bizonyíték „szennyezettsége" mindenképp eloszlik. A kialakult joggyakorlat szerint ezeket az egyértelmű helyzeteket a *meggyengült kapcsolat egyes tényezőiből* [így (1) az időbeni közelség; (2) a közreható események; (3) a szabályszegő szándékossága; (4) a szabályszegésből származó bizonyíték természete; végül pedig (5) a védett érdekeltségi korlátozásból] lehet kimutatni. A továbbiakban górcső alá veszem valamennyi tényezőt.

(1) Az ún. *időbeni közelség* – mint a szennyezettség eloszlásának egyértelmű helyzete – azt jelenti, hogy minél rövidebb az eltelt idő az első eljárási szabálysértés és a kérdéses bizonyíték megszerzése között, annál valószínűbb, hogy az eljáró bíróság a bizonyítékot szennyezettnek (azaz kizárandónak) fogja minősíteni. Ez jelent meg a *Wong Sun vs. Egyesült Államok ügyben* is, ahol a rendőrség közvetlenül a törvénysértő letartóztatását követően, még a terhelt hálószobájában hallgatta ki a terheltet, és szerezte meg annak beismerő vallomását. A Legfelsőbb Bíróság ezt a vallomást kizárta a bizonyítékok közül, mert az „közvetlenül a terhelt otthonába való jogtalan behatolásból és annak törvénysértő letartóztatásából származott."[285]

(2) A *közreható események* alatt azt kell érteni, hogy minél több tényező jelenik meg az első eljárási szabálysértés és a kérdéses bizonyíték lefoglalása között, annál nagyobb eséllyel lesz az felhasználható. Mivel az események ok-okozati lánca így megnyúlik, egyre kevésbé valószínű, hogy a nyomozó hatóság „előre látta/láthatta, hogy a kérdéses

[280] 371 U.S. 471 (1963)
[281] Vö. BÉNÉDICT (1994) 78. p.
[282] 371 U.S. 471 (1963)
[283] CLEARY (1984) 500-501. p.
[284] A kialakult joggyakorlat szerint a meggyengült kapcsolat elvének vizsgálatakor minden esetet a saját tényállása határozott meg, és sosem csak egy faktor számított döntő jelentőségűnek. Ekkor úgy tartotta a Legfelsőbb Bíróság, hogy a *meggyengült kapcsolat* kivétel szorosan kötődik a kizáró szabály (exclusionary rule) céljaihoz: „a szennyezettség eloszlásának elmélete kísérlet arra, hogy kijelöljünk egy pontot, amelytől fogva a rendőrség törvénytelen intézkedésének hátrányos következményei annyira legyengülnek, hogy kizáró szabály (exclusionary rule) rendelkezései többé már nem érvényesülhetnek." Lásd United States vs. Leon ügyet 468 U.S. 897, 911 (1984)
[285] 371 U.S. 471 (1963)

bizonyíték az eljárási szabálysértésük lehetséges terméke lehet".[286] A közreható eseményeknek van egy nevesített esete: ez a *szabad akarat* (önkéntesség) *közrehatása*, amelynek jellemzője, hogy a legtöbb esetben teljesen eloszlatja a bizonyítékról a korábbi illegalitás „szennyezettségét". Szintén a *Wong Sun ügy*ből lehet példát hozni erre, ahol a terheltet a törvénysértő letartóztatását követően később szabadon bocsátották. Ezt követően a terhelt önként visszatért a nyomozó hatósághoz és írásbeli vallomást tett. A Legfelsőbb Bíróság úgy találta, hogy a terhelt saját szabad akaratából döntött úgy, hogy visszamegy a rendőrségre és válaszol a feltett kérdésekre. Ez a momentum pedig kellőképp eloszlatta a vallomás „szennyezettségét", így a terheltnek ez az írásbeli vallomása felhasználható volt a bírósági tárgyaláson.[287]

(3) Az ún. *szabályszegő szándékossága* azt jelenti, hogy az eljárási szabálysértésből származó bizonyíték nagy valószínűséggel szennyezetnek tekinthető akkor, ha az elsődleges illegalitás szándékos és nem pedig gondatlan magatartás eredménye.[288] Általánosítva: a szándékosan elkövetett eljárási szabálysértés nagyobb szennyezettséggel jár, így tovább is tart, amíg az eloszlik. Ebből pedig az következik, hogy abban az esetben indokolt a kizáró törvénykezés (exclusionary rule) szélesebb körű alkalmazása, ha a másodlagos bizonyíték ok-okozati kapcsolatban áll egy szándékos eljárási szabálysértéssel (a kizárás ilyenkor az illegális rendőri magatartások megfékezését szolgálja).[289]

(4) Az ún. *szabályszegésből származó bizonyítékok természete* kapcsán a Supreme Court a következő megállapítást tette: egyes „szennyezett" bizonyítékok, természetükből kifolyólag nagyobb valószínűséggel képesek eloszlatni az őket körülvevő „szennyezettséget", mint más bizonyítékok. Pontosabban: a szóbeli bizonyítékok nagyobb valószínűséggel használhatók fel a tárgyalás során, mint a tárgyi bizonyítékok.

A *szabályszegésből származó bizonyítékok természetének* kérdéskörére (annak problematikus értelmezésére) példaként szolgálhat az *Egyesült Államok vs. Ceccolini ügy*, amelyben a rendőrség egy törvénysértő módon foganatosított házkutatás során eljárási szabálysértéssel nyert tudomást a bűncselekmény egy szemtanújának kilétéről. Amikor a rendőrség felkereste, a szemtanú vállalta, hogy vallomással szolgál a terhelt ellen. A terhelt azonban a szemtanú vallomásának bizonyítékok (bizonyítási eszközök) közüli

[286] COMMENT (1967) 1136, 1148-1149. p
[287] Hozzá kell azonban tennem, hogy a Legfelsőbb Bíróság többször hangsúlyozta, hogy a Miranda jogok felolvasása egyedül és önmagában még nem jelenti azt, hogy az azután tett vallomás mint a szabad akarat terméke, megtöri az ok-okozati kapcsolatot az eljárási szabálysértés és a vallomás között. [Lásd pl. *Brown vs. Illinois ügy* 422 U.S. 590, 603 (1975); vagy *Dunaway vs. New York ügy* 442 U.S. 200 (1979)] Ennek megfelelően, amennyiben a rendőrség nem megalapozott gyanúval tartóztatja le a terheltet, majd ismerteti vele a Miranda jogait, és rögzíti, hogy a terhelt lemondott e jogairól, és így szerzi meg a vádlott vallomását: az adott eset összes körülményét figyelembe véve kell megvizsgálni a kérdést, hogy vajon ez a vallomás a terhelt szabad akaratának terméke-e, és hogy ezzel vajon az elsődleges illegalitás szennyezettsége kellőképp eloszlatható-e. Pl. a *Kaupp vs. Texas állam ügy*ben három egyenruhás és két civil ruhás rendőrtiszt megalapozott gyanú hiányában tett látogatást hajnali 3 órakor a 17 éves gyanúsított családi házánál, ahol hálószobájában felébresztették a gyanúsítottat, majd közölték vele, hogy „*el kell menniük beszélgetni kicsit*" egy gyilkosságról. A rendőrök ezután jogtalanul őrizetbe vették a terheltet, majd megbilincselve, a rendőrségre szállították. Itt levették a terhelt bilincsét, ismertették vele a Miranda jogait, majd nem sokkal ezután megszerezték a beismerő vallomását a gyilkosság elkövetéséről. A Legfelsőbb Bíróság mindezt úgy ítélte meg, hogy a Miranda jogok felolvasásán kívül minden más tényező megakadályozza, hogy a bizonyíték „szennyezettsége" eloszoljon; így arra a döntésre jutott, hogy, „amennyiben az alsóbb bíróságnak tárgyalásra való visszaküldés során az állam nem tud olyan tanúvallomással előállni, amelyet eddig nem ismertettek, és amely elég meggyőző ahhoz, hogy alátámassza az állam érvelését, ellensúlyozva a bizonyíték oly nyilvánvaló 'szennyezettségét', amely itt látható, a beismerő vallomást nem lehet felhasználni a bűnügyi tárgyalás során." [Kaupp vs. Texas ügy 538 U.S. 626 (2003)]
[288] Lásd Brown vs. Illinois ügy 422 U.S. 590, 604 (1975)
[289] THOMAS – POLLACK (1993) 21-23. p.

kizárását kérte, arra hivatkozással, hogy az törvénysértő házkutatás gyümölcse. A Legfelsőbb Bíróság azonban úgy érvelt, hogy a szemtanú vallomását „semmilyen körülmények között nem lehet kizárni a tárgyalásból, legyen az bármilyen közeli kapcsolatban is a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésével."[290] Emellett a Legfelsőbb Bíróság elvetette a Wong Sun ügyben tett megállapítások egy részét is, amely kimondta, hogy „a kizáró szabály mögött rejlő elvek semmilyen megkülönböztetésnek sem adnak lehetőséget a tárgyi és szóbeli bizonyítékok között".[291] Ehelyett a Legfelsőbb Bíróság úgy rendelkezett, hogy egy szemtanú vallomása sokkal valószínűbb, hogy „szennyezetlen", mint egy tárgyi bizonyíték.[292] A Bíróság kettős érvvel igyekezett alátámasztani ezt az állítását. Először is azzal, hogy a szemtanúk gyakran saját elhatározásuk alapján vállalják a tanúskodást, míg az élettelen, tárgyi bizonyítékokat másoknak kell felfedezniük. Ebből pedig az következik, hogy nagyobb a valószínűsége annak, hogy a rendőrség törvényes úton fedezi fel egy szemtanú kilétét; és így a rendőrség kisebb valószínűséggel sérti meg az Alkotmányt, hogy egy szemtanú vallomásához jusson.[293] Nézetem szerint az érv vitatható. A kiindulópontom az, hogy a Supreme Court joggyakorlatát tekintve, valóban az jellemző az amerikai büntetőeljárásokra, hogy a tanúvallomás legtöbb esetben felhasználhatóvá válik a független forrás vagy az elkerülhetetlen felfedezés doktrínák alapján, mivel a szemtanúk (az élettelen, tárgyi bizonyítékokkal ellentétben) képesek és gyakran hajlandók is saját akaratukból a büntetőeljárásba „bekapcsolódni". A Ceccolini ügyben azonban ettől tovább ment a Bíróság, és azt állította: „még abban az esetben is, ha a szemtanú nem hajlandó előállni bármely ügyben, a puszta lehetősége, hogy megteheti már sokkal gyengébbé teszi a vallomásának a szennyezettségét".[294] Ez az érvelés viszont nem több mint egy "bírói módszer a vallomás hitelt érdemlősége kérdésében",[295] erre kizárási okot alapozni nem lehet. A második érve a Legfelsőbb Bíróságnak az volt, hogy ha nem érvényesülne a gyakorlatban az a tétel, hogy „egy szemtanú vallomása sokkal valószínűbb, hogy 'szennyezetlen', mint egy tárgyi bizonyíték", akkor az sok esetben a releváns szemtanúk vallomását „végérvényesen megbénítaná".[296] Utóbbi érvének kifejtésével azonban adós maradt a Bíróság. A Ceccolini ügy összegzéseként elmondható, hogy az amerikai szakirodalomban még mindig megválaszolatlan az a kérdés, hogy miért lenne szükség egy olyan rendelkezés bevezetésére, amely könnyebbé teszi a szóbeli vallomások felmutatását és bizonyítékként való felhasználását, mint a tárgyi bizonyítékokét.[297]

(5) A *Hudson ügyben* a Bíróság az egyértelmű helyzetek közül a *védett érdekeltségi korlátozásra hivatkozott.* Indokolása szerint, a kopogás-és-bejelentés szabálya kifejezetten három érdek védelmét szolgálhatja. Így a szabály egyfelől védelemben részesíti *az emberi életet és testi épséget* – lévén egy váratlan (előre be nem jelentett) behatolás önvédelmi reakciókat válthat ki az érintett személyben. Másodsorban a szabály védelemben részesíti a házkutatással érintett személy *tulajdonjogát* az erőszakos bemenetellel okozott károkozásokkal szemben. Végezetül pedig az érintett személy *magánélethez sérthetetlenségéhez való jogát* is védi a szabály.[298] A Bíróság érvelése szerint, noha a

[290] 435 U.S. 268 (1978)
[291] 371 U.S. 471 (1963)
[292] 435 U.S. 268 (1978)
[293] 435 U.S. 268 (1978)
[294] 435 U.S. 268 (1978)
[295] DRESSLER – MICHAELS (2010) 392. p.
[296] 435 U.S. 268 (1978)
[297] DRESSLER – MICHAELS (2010) 392. p.
[298] DRESSLER – MICHAELS (2010) 171. p

jelzett esetben ezen érdekek megjelentek, azonban „a kapcsolat az illegalitás és a bizonyíték között eléggé meggyengült ahhoz, hogy a bizonyíték kezdeti szennyezettsége teljes mértékben elússzon".[299] Azaz kiemelte a védett érdekeltségi kört, ám úgy határozott, hogy az illegalitás gyümölcséből származó bizonyíték kizárása nem szolgálná a kopogás-és-bejelentés szabályában foglalt érdekeket. Ha pedig nincs gyakorlati haszna a kizárásnak, akkor miért kellene alkalmazni azt – érvelt a Bíróság.[300]

Felmerül a kérdés, hogy milyen veszéllyel fenyeget az, ha a Legfelsőbb Bíróság továbbra is követi a Hudson ügyben felállított ún. *védett érdekek összeütköztetése* logikát. Álláspontom szerint ez – azon túl, hogy a mérgezett fa gyümölcse doktrínát gyakorlatilag alkalmazhatatlanná teszi – visszahat az elsődleges bizonyítékok kizárási szabályának (exclusionary rule) alkalmazására is, pontosítva: annak egyre szűkebb körben történő alkalmazásához vezet.[301] Ez pedig azt sugallja, hogy az USA-ban az állami büntetőhatalomnak a Hudson döntés óta úgy tűnik fontosabb a mindenáron való (anyagi) igazság kiderítése, mintsem az eljárási igazságé. Ezzel pedig (szintén) fordulatot vett az amerikai büntető eljárásjog: elkezdett ugyanis közeledni a kontinentális típusú büntetőeljárási rendszerek felé.

4.1.3. Összegző gondolatok a mérgezett fa gyümölcse doktrínához és annak kivételeihez

A mérgezett fa gyümölcse doktrína – mint a *másodlagos kizárási szabályok egyik prototípusa* – mind a mai napig élő szabály az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogában.[302] Természetesen – mint ahogy azt fentebb kifejtettem – a szabály önmagában túl szigorúnak látszik, így ma már a doktrína mellett, annak kivételei is széles körben alkalmazást nyertek.[303] Általános az az elvi tétel ugyanis, hogy bármely típusú büntető eljárási rendszerről is legyen szó: a büntetőeljárásokban a technikai szabályszegések jelentőségének eltúlzása értelmetlen. Kétségtelen persze az, hogy a jogszabályok alkalmazásában konfliktusokat okozhat, ha valamely rendelkezés érvényét a jogalkalmazó az ésszerűség nevében maga kénytelen meghatározni: az ésszerűség ugyanis nem ugyanazt jelenti valamennyi jogalkalmazó számára.[304] Az említett konfliktus kitűnő példáját szolgáltatja az elemzett amerikai büntető igazságszolgáltatás, ahol a bíróságok szigorú jogértelmezése igen sok esetben vezetett a bűnösök büntetés alóli meneküléséhez,[305] mert a mérgezett fa gyümölcsének általános szabálya alapján technikai szabályszegések miatt is kizárták a perdöntő bizonyítékokat a büntetőeljárásból. Úgy tűnik azonban, hogy a jog-

[299] 547 U.S. 586 (2006) Erről részletesen ír: DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.
[300] 547 U.S. 586 (2006)
[301] A Negyedik Alkotmány-kiegészítésben a logikátlan őrizetbe vételekről és magántulajdonok lefoglalásáról írottak kétségtelenül a szabadság és tulajdonjogi érdekeket szolgálják, nem a lehetséges bizonyítékok visszatartását a hatóság elől. A Hudson ügy logikáját követve, mivel a bizonyíték elvetése nem szolgálná a fenti érdekek egyikét sem, a kizárási szabály nem alkalmazható. Lásd DRESSLER – MICHAELS (2010) 390. p.
[302] Sőt a szabály egyre több, az USA-tól távoli ország büntetőeljárásában alkalmazható alkalmazandó. Így pl. a *török büntetőeljárásokban* a török alkotmány kifejezett rendelkezése alapján alkalmazható a mérgezett fa gyümölcse doktrína. Vö. DEMIRAL BAKIRMAN (2015) 248. p. A *portugál büntetőeljárásokban* a mérgezett fa gyümölcse doktrína egyfajta puha változata alakult ki: ki kell zárni a bizonyítékot, ha azt a büntetőeljárási törvény rendelkezéseivel ellentétben vagy a magánélet védelmére vonatkozó szabályok súlyos megsértésével szerezték be. Vö. DOBROCSI (2013) 58. p. A *román büntetőeljárási törvény* (2010. évi 135. törvény) pedig kifejezetten az erőszakkal megszerzett bizonyítási eszköz és az ebből származó bizonyíték kizárására írja elő a mérgezett fa gyümölcse doktrínát. Ismeri azonban a román Be. a független forrás doktrínát is. Vö. Román Be. 102. cikk.
[303] Vö. BÉNÉDICT (1994) 78. p.
[304] ERDEI (1995) 52. p.
[305] ERDEI (1995) 52. p.

gyakorlat az utóbbi évtizedekben ennek elejét kívánta venni, így felállította a kivételek körét. Felmerül a kérdés, azonban, hogy nem vitték-e túlzásba e kivételeket, legalábbis azok értelmezését. *Erdei Árpád* szerint a trend – amelyet a Supreme Court a mérgezett fa gyümölcs elv alóli kivételek felállításával követ – nem a klasszikus doktrína kikezdése, hanem a „fára" ható „mérgek" hatásának átértékelésében jelentkezik: álláspontja szerint azonban a bizonyítékok kizárását – a kivételek megalkotásával – ma nehezebb elérni, mint korábban.[306]

Az összegző gondolatok körében érdemesnek tartom, hogy további két kérdésre kitérjek: egyfelől arra, hogy *miként hatott a Hudson döntés a mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezésére és gyakorlati alkalmazására;* másfelől pedig arra *miért kell a kontinentális büntetőeljárási rendszerben a mérgezett fa gyümölcsének elvével és annak kivételeivel foglalkozni.*

A *Hudson döntést* tekintve álláspontom az, hogy a döntés némely szintig következetlenné tette a mérgezett fa gyümölcse doktrína értelmezését. Ez két területen jelenik meg. Egyfelől 2006 óta a bíróságok felhatalmazást kaptak arra, hogy „összekeverjék" a független forrás doktrínát az elkerülhetetlen felfedezés elvével. Ez eljárás-dogmatikai szempontból jelent(het) problémát. Másfelől a döntés – a meggyengült kapcsolat tényezőinek felállításával – automatizálni akarta, automatizálni akarja a szennyezettség, és a mérgezettség kizárását. Látszólag olyan egyértelmű helyzeteket akar kidolgozni, amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége automatikusan (gyakorlatilag bírói mérlegelés nélkül) eloszlik.

A kontinentális típusú büntető tárgyalási rendszerekben, esetünkben a *magyar büntető eljárásjog* viszonylatában azért lehet indokolt a mérgezett fa gyümölcse doktrínával foglalkozni, mert az 1973. évi I. törvény (a régi Be.) hasonlóan bizonytalanul fogalmazta meg a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját. Úgy rendelkezett, hogy „az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe".[307] A technikai szabályszegések jelentőségének eltúlzásával a régi Be. jelzett szakaszában foglalt rendelkezés akár a mérgezett fa – mérgezett gyümölcs elv kimondásaként is felfogható volt. A „bizonyítás eredménye" formulázás ugyanis önmagában nem volt korlátozott érvényű, s így elvileg kizárhatóvá tette volna a törvény bármely rendelkezésével ellentétesen lefolytatott bizonyítás minden (akár közvetlen, akár közvetett) eredményét. Úgy látszik azonban, hogy a magyar bíróságok nem hajlottak erre a felfogásra.[308] Meg kell jegyezni továbbá, hogy az sem derült ki ebből a megfogalmazásból, hogy csak a Be. rendelkezéseivel ellentétesen beszerzett bizonyítékot, vagy az ennek alapján megtalált bizonyítékot is ki kellett-e volna zárni a büntetőeljárásokból. Itt is a joggyakorlat szolgálhat útmutatóul: úgy tűnik, hogy a továbbhatás elve nem érvényesült a magyar büntetőeljárásokban. Természetesen egy kontinentális büntetőeljárási rendszerben nem lehet a jogalkotótól azt elvárni, hogy a két megoldás bármelyikének elfogadása által okozott konfliktusokat törvényi úton megoldja, de az mindenképpen elvárható a jogalkotótól, hogy az eljárási törvény világos fogalmazásával álláspontját félreérthetetlenné tegye.[309] A hatályos büntetőeljárási törvényben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulájának megfogalmazásakor a jogalkotó meghúzta a jogsérelem azon alsó határát, amely esetében alkalmazni lehet a kizárási intézményt. Ezzel pedig mára már világossá/világosabbá

[306] ERDEI (1995) 53. p.
[307] Régi Be. 60. § (3) bekezdés
[308] ERDEI (1995) 53. p.
[309] ERDEI (1995) 53. p.

tette, hogy nem minden technikai szabályszegés esetén kell élni a kizáró szabállyal: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban részt vevők jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg".[310]

4.2. Az ezüsttálca elv (*silver platter doctrine*)

A másodlagos kizárási szabályok másik klasszikus doktrínája az ún. *ezüsttálca elv* volt. Az elv lényege abban ragadható meg, hogy ez az elv csupán korlátozta, enyhítette a jogellenes bizonyíték továbbhatását.[311] A doktrína ugyanis lehetővé tette a szövetségi bíróságok számára az olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket a tagállami bűnüldözési szervek törvénysértő házkutatások és lefoglalások során szereztek be.[312] Azaz, az eljárás korábbi szakaszában, az alárendelt szervek által jogellenesen szerzett bizonyíték csak az adott eljárási szakaszban nem volt felhasználható bizonyítékként, az eljárás későbbi szakaszában, magasabb fórum közbelépése esetén bizonyos feltételek meglétekor már felhasználható volt.[313]

A mérgezett fa gyümölcse doktrínával szemben, ennek az elvnek a létrejötte nem köthető konkrét időponthoz. Annyi bizonyos, hogy az 1914-ben meghozott *Weeks vs. United States* döntés – amely lefektette szövetségi szintű kizárási szabályt (*federal exclusionary rule*) – után jelent meg először a gondolata, mint egy lehetséges menekülőút a kizárási szabály alól.[314] Az elv 1949-ben a *Wolf vs. Colorado döntéssel* megerősödött,[315] és ezt követően még 11 évig alkalmazták azt. A Supreme Court ugyanis 1960-ban az *Elkins vs. United States ügy*ben úgy rendelkezett, hogy az ezüsttálca elv a továbbiakban nem alkalmazható.[316] Ettől az időponttól kezdve tehát *nem létezik az amerikai büntető eljárásjogban a klasszikus értelemben vett ezüsttálca elv*. A teljesség kedvéért azonban meg kell jegyezni, hogy 1974-ben a Legfelsőbb Bíróság *United States vs. Calandra* döntésében az ún. *kollaterális használat* szabályának felállításával – a nagy esküdtszéki eljárásokban – egy, a klasszikus ezüsttálcához hasonlító szabályról rendelkezett.[317]

4.2.1. Az ezüsttálca elv kialakulása, megerősödése

Ahogyan azt fentebb is említettem, az ezüsttálca elv kialakulása egy hosszabb folyamat eredménye volt, szemben a másik nagy doktrína: a mérgezett fa gyümölcse elvével, amelynek a Legfelsőbb Bíróság általi deklarálása egyértelműen 1939-re tehető. Noha a mérgezett fa gyümölcse kapcsán is szükséges volt az átfedések miatt a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, valamint a hozzá kapcsolódó *elsődleges kizárási szabályok (exclusionary rule)* vizsgálata, az ezüsttálca elv – annak létrejötte, fejlődése, majd megszűnése – nem értelmezhető ezek nélkül.

Ebből következik, hogy az elv létrejötte kapcsán kiindulópont az 1886. év, amikor a Supreme Court a *Boyd vs. United States ügyben* kimondta a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabályának (exclusionary rule) létezését.[318]

[310] Be. 78. § (4) bekezdés; Elemzéséhez lásd: GÁCSI (2012a) 173-182. p.
[311] TREMMEL (2006) 164. p.
[312] GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 7. p.
[313] TREMMEL (2006) 164. p
[314] 232 U.S. 383 (1914)
[315] 338 U.S. 25 (1949)
[316] 364 U.S. 206 (1960)
[317] 414 U.S. 338 (1974)
[318] 116 U.S. 616, 634-635 (1886)

A kialakulás első lépcsőfoka az 1914-ben meghozott *Weeks vs. United States döntéshez* kapcsolható, amely azt rögzítette, hogy a kizárási szabály elsődleges mechanizmusa lett a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzített jogok érvényesítésének.[319] Azaz a Legfelsőbb Bíróság a döntés révén lefektette az ún. szövetségi szintű kizárási szabály (*federal exclusionary rule*) tartalmát. A döntés szerint: a Negyedik kiegészítés kizárja az olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket a szövetségi bűnüldöző szervek alkotmányellenesen szereztek meg.[320] Ez a rendelkezés pedig automatikusan maga után vonta, hogy a tagállami nyomozó hatóságok tagjai innentől kezdve arra törekedtek, hogy hogyan lehetne a tagállami szinten elkövetett eljárási szabálysértésekkel beszerzett bizonyítékokat mégis felhasználhatóvá tenni.

A második lépcsőfok az 1949-ben meghozott *Wolf vs. Colorado döntéshez* kapcsolódik, amely döntés következtében a Negyedik Alkotmány-kiegészítés beépült a tagállamok jogába.[321] Tekintettel arra, hogy innentől kezdve a jelzett Alkotmány-kiegészítés rendelkezéseinek betartása minden tagállamban kötelező volt, a tagállami bűnügyi hatóság (elsősorban nyomozó hatóság) tagjai még koncentráltabb figyelmet szenteltek a törvénysértő bizonyítékok büntetőeljárásba való visszacsempészésének. Ez tehát az a pont az amerikai büntetőeljárási jogban, amikortól kezdve az ezüsttálca doktrína fénykorát élte.

4.2.2. Az ezüsttálca doktrína mint másodlagos kizárási szabály jellemzője

Az ezüsttálca doktrína alapvető vonásait egy 1927-es jogeset, a *Byars vs. United States döntés* segítségével mutatom be.[322] A Byars ügyben a tagállami nyomozó hatóság tagjai érvényes házkutatási engedéllyel rendelkezve elindultak, hogy átkutassák Byars telephelyét és bizonyítékot gyűjtsenek arra vonatkozólag, hogy a terhelt hamis zárjegyeket tesz a különböző, általa gyártott szeszes italokra.[323] A nyomozó hatóság tagjai – saját döntésük alapján – a házkutatás elvégzésénél egy szövetségi ügynök segítségét is igénybe vették (indokuk az volt, hogy az ügynök már több hasonló jellegű házkutatáson vett részt). A házkutatás – a szövetségi ügynök közreműködésével – eredményes volt: a nyomozó hatóság tagjai több tucat hamis, hamisított zárjegyet találtak Byars telephelyén. Később Byars-szel szemben a házkutatás során lefoglalt hamis és hamisított zárjegyek alapján az ügyészség vádat emelt. A vád – az elsőfokon eljáró bírósági tárgyaláson – a terhelttel szemben közvetlen bizonyítékként csupán ezeket a zárjegyeket tudta felmutatni. A bíróság szerint a tagállami nyomozó hatóság tagjai ugyan jogellenesen foganatosították a házkutatást – engedély nélkül vonták be az ügynököt a házkutatás lefolytatásába – azonban a bizonyítékok alapján bűnösséget megállapító ítéletet hozott a terhelttel

[319] 232 U.S. 383 (1914); Lásd: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.
[320] 232 U.S. 383 (1914)
[321] 338 U.S. 25 (1949); Lásd: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.
[322] 273 U.S. 28 (1927)
[323] A jogesetnek már ez a pontja figyelemre méltó, tekintettel arra, hogy a Supreme Court ítélkezési gyakorlata alapján olyan esetekben, amikor a nyomozási szakban végzett házkutatás célja a „*puszta bizonyíték*" (mere evidence) megszerzése, nem pedig a bűncselekmény „*gyümölcseinek és eszközeinek*" (fruits and instrumentalities) a felkutatása, nem kellett külön házkutatási engedélyt kibocsátani. [Később, 1967-ben A Supreme Court a Warden vs. Hayden ügyben (387 U.S. 294, 301-302) úgy döntött, hogy minden házkutatás törvényességi kelléke az érvényes házkutatási engedély kibocsátása – függetlenül, attól, hogy az csak a „puszta bizonyíték" összegyűjtésére vagy esetleg már a bűncselekmény „gyümölcseinek – eszközeinek" a felkutatására irányul.] 1927-ben tehát nem volt kötelező az érvényes házkutatási engedély beszerzése a „puszta bizonyíték" beszerzéséhez, ennek ellenére a nyomozó hatóság – a mindenáron való bizonyítékszerzés elvére törekedve – mégis beszerezte azt. A Byars esetnek ezt a pontját részletesen elemzi: GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 12. p.

szemben. A Supreme Court az ügy kapcsán kimondta, hogy az ítélkezési gyakorlat által kialakított ezüsttálca doktrína értelmében „az Egyesült Államok Ügyésze tetszése szerint felhasználhatja a büntetőeljárásokban a vád alátámasztásaként a tagállami nyomozó hatóság tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékokat [...] a Bíróságnak azonban jelen ügyben figyelemmel kellett lennie arra, hogy a jogellenes házkutatás foganatosításában szövetségi ügynök is közreműködött – sőt, a szövetségi ügynök gyakorlatának köszönhetően találták meg a bizonyítékokat – így jelen ügyben az ezüsttálca doktrína nem alkalmazható [...] ezért a jogellenesen lefolytatott házkutatás során megszerzett bizonyítékot nem lehet felhasználni [...]" a terhelttel szemben.[324]

Felmerül a kérdés, hogy a *Legfelsőbb Bíróság vajon miért ismerte el az ezüsttálca doktrína gyakorlati alkalmazását* a XX. század első felében. Az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom[325] szerint ennek magyarázata abban keresendő, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítés 1949-ig nem épült be a tagállamok büntetőeljárási jogába, ezért szó szerint lehetetlen volt, hogy a tagállami nyomozó hatóság tagja megsértse a Negyedik kiegészítést. Azaz, ha nincs (nem lehet) jogsértés, akkor az eljárás törvényességével kapcsolatban elvi aggályok sem merülhettek fel. Ezt pedig célszerű volt, ha a Supreme Court is kimondja. 1949-ben a Negyedik Alkotmány-kiegészítés beépült a tagállamok jogába is. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a kizárási szabályt is alkalmaznia kellene a tagállamok büntetőeljárási jogában. Misem támasztja ezt jobban alá, minthogy ugyanazon a napon, amikor a Legfelsőbb Bíróság meghozta és kihirdette a döntését a *Wolf vs. Colorado ügyben*, a *Lustig vs. United States ügyben* megerősítette az ezüsttálca doktrína fennmaradását.[326] E ponton szükségesnek tartom kiragadni azt, hogy ebben a döntésben a Bíróság az ezüsttálca elv kapcsán definiálta a „*a szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyíték beszerzést*" is. Ennek oka az volt, hogy a Wolf döntés kihirdetésével a Bíróság a tagállamok kezébe adta a döntést, hogy alkalmazzák-e a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésének következményeként a kizárási szabályt vagy sem. Amennyiben igen, a „*szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzés*" fogalmát útmutatóul szánta. A Lustig döntés indokolása szerint „szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzés", ha a házkutatás foganatosításában részt vesz a szövetségi nyomozó; míg „nem minősül szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzésnek", ha a házkutatás foganatosításában csak tagállami rendőrök vesznek részt, de az így beszerzett bizonyítékot ezüsttálcán nyújtják át a szövetségi hatóságoknak. Utóbbi esetben ugyanis az alsóbb (tagállami) szinten elkövetett jogsértés, a magasabb (szövetségi) fórum előtt már nem minősült annak, így a jogellenesen megszerzett bizonyítékot is fel lehetett a szövetségi szinten használni.[327]

4.2.3. Az ezüsttálca elv „hatályon kívül helyezése"

A Supreme Court 1960-ban az *Elkins vs. United States ügyben* kimondta, hogy az ezüsttálca elvet nem lehet alkalmazni a büntetőeljárásokban.[328] A határozat indokolása szerint: „az elv veszélyezteti a tagállamok arra irányuló erőfeszítéseit, hogy garantálják az alkotmányos védelmet", mivel a doktrína valójában a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésére ösztönzi a tagállami bűnüldöző szerveket.[329] Az Elkins döntés-

[324] 273 U.S. 28-33 (1927)
[325] Pl. GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 12-13. p.
[326] 338 U.S. 74, 78-79 (1949)
[327] Lásd: pl. Elkins ügyet 364. U.S. 210-211, 219 (1960)
[328] 364 U.S. 206 (1960)
[329] 364. U.S. 222 (1960) GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 7., 10. p.

ben a Bíróság azt is lefektette, hogy „a kizárási szabályt a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglalt jogok megsértésének megelőzésére, nem pedig a már bekövetkezett sérelmek orvoslására szánták".[330] Azaz a kizárási szabály a jogellenesen házkutatások, lefoglalások megelőzésére szolgál,[331] az ezüsttálca elv azonban pont ezek ellen hat.

Az mondható tehát, hogy az ezüsttálca elv – mint másodlagos kizárási szabály – mindösszesen 46 éven keresztül volt alkalmazott szabály az USA büntetőeljárási jogában (1914 – 1960 között).[332]

4.2.4. Az ezüsttálca elv utóélete – a kollaterális használat elve

Az ezüsttálca elv alkalmazhatóságát ugyan elvetette a Legfelsőbb Bíróság 1960-ban, azonban úgy tűnik, hogy a joggyakorlat tovább kereste a doktrínához hasonló kiskapukat mint a kizárási szabály megkerülésének egyik lehetséges eszközét.

Ennek az útnak az egyik állomása a Supreme Courtnak az 1961-ben a *Mapp vs. Ohio ügyben meghozott döntése*, amelynek következtében a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabálya (maga az exclusionary rule) is beépült a tagállami szabályozásba.[333] Ezzel a döntéssel a Legfelsőbb Bíróság megerősítette az egy évvel korábban meghozott döntését: azaz azt, hogy az ezüsttálca elv valóban nem alkalmazható a büntetőeljárásokban, főként akkor nem, ha már nemcsak a Negyedik Alkotmány-kiegészítés, hanem az annak megsértésére szolgáló kizárási szabály is kötelező a tagállamokban.[334]

Kiemelendő, hogy 1886-tól kezdve (az 1961-ben tagállamok jogába való beépülésen keresztül) a Legfelsőbb Bíróság a Negyedik Alkotmány-kiegészítés kizárási szabályára mint *alkotmányos elv által megkövetelt jogorvoslatként tekintett*.[335] A szabályt ugyanis azért alkották meg, hogy egyfelől semmissé tegye a jogsértéseket; másfelől, hogy megakadályozza a kormányt, hogy előnye származzon a negyedik kiegészítésbeli jogok megsértéséből; harmadsorban pedig, megőrizze a bíróságok és a kormány ún. morális integritását.[336] Hozzáteszem, a jelenkori Legfelsőbb Bíróság szakított ezzel a megközelítéssel.[337] Álláspontja szerint a kizárási szabályt nem személyes jogorvoslatnak kell tekinteni, hanem egyfajta *büntető szankciónak*, amely képes elrettenteni a tágabb értelemben vett bűnüldöző szerveket attól, hogy a Negyedik Alkotmány-kiegészítést megsértsék. Ezt szokás *deterrence rationale*-nak (elrettentés indokának)[338] vagy pedig *severance principle*-nek (különválasztási elvnek)[339] nevezni. Utóbbiból nőtt ki az ún. *kolletarális használat elve* (collateral use doctrine).[340]

330 364 U.S. 206 , 207 (1960)
331 DRESSLER – MICHAELS (2010) 356. p.
332 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 11. p.
333 367 U.S. 643, 657 (1961)
334 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 15. p
335 A Supreme Court ítélkezési gyakorlatából lásd Weeks vs. United States. 232 U.S. 383. 393 (1914): Silverthorne Lumber Co. United States. 251 U.S. 385. 392 (1920): Agnello vs. United States. 269 U.S. 20. 35 (1925). Az amerikai szakirodalomból pedig lásd STEWART (1983), 1365-1404. p.; HEFFERNAN (2000) 799-878. p.; BLOOM – FENTIN (2010) 1-45. p; GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 8. p.
336 Lásd Weeks vs. United States ügy indokolását (232 U.S. 393, 394) Kiemelendő, hogy az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom az első és a harmadik okkal részletesen foglalkozik: az első okot *corrective justice rationale*-nak, azaz helyreállító igazságszolgáltatás indokának, a harmadikat pedig *condonation rationale*-nak, azaz elhatárolódási indoknak nevezi. Lásd: PENNEY (2004) 110. p.; valamint GÁCSI (2014a), 6-9. p.
337 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 9. p.
338 PENNEY (2004) 110. p.
339 HEFFERNAN (2000) 825. p.; A *különválasztási elv* sajátosságait a Legfelsőbb Bíróság pl. a Davis vs. United States ügyben elemezte. 131 S. Ct. 2419 (2011)
340 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.

A *kollaterális használat* elve és azzal kapcsolatos kérdések a Legfelsőbb Bíróság 1974-ben meghozott döntésében: a *United States vs. Calandra ügyben* jelentek meg elsőként.[341] A Legfelsőbb Bíróság a Calandra üggyel kezdődően a kizárási szabály (exclusionary rule) alól egy sor kivételt alkotott meg, amelyek értelmében a büntetőeljárásokban (is)[342] felhasználhatóak a jogellenesen megszerzett bizonyítékok. Megjegyzést érdemel, ez a döntés elindította azt a folyamatot, amely mára odáig „fejlődött", hogy megkérdőjelezi az exclusionary rule – az elsődleges kizárási szabály büntetőeljárásokban való alkalmazásának létjogosultságát.[343] A Calandra ügyben ugyanis a Legfelsőbb Bíróság implicite érvénytelenítette azt a tézist, amely szerint a kizáró szabálynak alkotmányos gyökerei lennének.[344] Ezt nevezi a szakirodalom az ún. *„kollaterális használat kivételének"*.[345] A kivétel nem más mint az egykori ezüsttálca elvének egyfajta oldalági változata.[346] (Az ezüsttálca elvvel szemben a legfőbb kritika pont az volt, hogy lehetővé tette a tagállami nyomozó szervek tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználását a szövetségi bíróságok előtti eljárásban, feltéve, hogy a tagállami nyomozó hatóság tagjai nem szövetségi ügynökök utasítására vagy nem annak előzetes jóváhagyásával jártak el; továbbá nem szövetségi bűnüldözési ügynökként léptek fel.[347])

Az ezüsttálca doktrína rehabilitációjával (pontosabban azzal, hogy a Bíróság annak egy változatát állította fel az ún. kollaterális használat kivétel formájában), újból megjelent az ösztönzés a bűnüldöző hatóságok számára, hogy kizárási szabály megsértésével való bizonyítékszerzésre törekedjenek. A kollaterális használat kivételének azonban újdonsága, hogy már nem csak a tagállami nyomozó hatóság tagjait, hanem valamennyi szinten lévő bűnüldöző szervet arra ösztönöz(het), hogy a bizonyítékokat jogellenesen szerezzék be.[348] Sőt, az amerikai szakirodalom szerint a Calandra üggyel felállított doktrína nemcsak a nyomozó hatóság tagjait fogja ösztönözni a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben foglaltak megsértésére, hanem az ügyészek morális integritását is veszélyezteti azáltal, hogy a nyomozó hatóságokat akár ő maguk is a törvénysértő házkutatások és lefoglalások foganatosítására ösztönözheti.[349]

Álláspontom szerint a Legfelsőbb Bíróság a kollaterális használat elvének bevezetésével egyfajta *címkézési csalást* követett el. Noha 1960-tól kezdve a Legfelsőbb Bíróság következetesen azt vallja minden döntésében, hogy az ezüsttálca elvet a Negyedik Alkotmány-kiegészítésben rögzített jogok védelme miatt alkalmazni nem lehet, valójában arról van szó, hogy a kollaterális használat bevezetésével mégis csak megengedi a tagállami nyomozó hatóság tagjai által jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználását.

4.3. Részösszegzés: a másodlagos kizárási szabályok

A büntetőeljárás amerikai rendszere mélyreható változáson ment át az elmúlt évtizedekben.[350] Amíg az 1960-as és '70-es években az eljárásokat az *Earl Warren* vezette Legfelsőbb Bíróság ösztönzésének megfelelően az alapjogok aprólékos figyelembe véte-

341 414 U.S. 338 (1974)
342 A büntetőeljárásokon belül az ún. *grand jury* (nagy esküdtszéki) eljárásokra vonatkozik. GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p
343 GÁCSI (2014a) 13. p.
344 DRESSLER – MICHAELS (2010) 353. p.
345 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.
346 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.
347 Elkins vs. United States, 346 U.S. 206, 213-215 (1960); GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10-11. p.
348 Vö. GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 10. p.
349 GRAY – COOPER – MCALOON (2012) 24. p.
350 BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

le jellemezte (*due process modell*),[351] addig a legutóbbi időszakban inkább a bűnüldözés érdekei dominálnak (*crime control modell*).[352] Ennek egyik következménye, hogy a nyomozó hatóságok eljárása keményebbé vált.[353]

Utóbbi változás – amit talán már szemléletváltásnak is nevezhetünk – a büntetőeljárásokban is megjelent.[354] Az ún. klasszikus másodlagos kizárási szabályok körében úgy, hogy a *mérgezett fa gyümölcse doktrína* gyakorlatilag szinte a kivételek formájában nyer alkalmazást [sőt 2006 óta (Hudson döntés) úgy tűnik, hogy olyan egyértelmű helyzeteket akar kidolgozni a Legfelsőbb Bíróság, amelyek esetében a bizonyíték szennyezettsége automatikusan – bírói mérlegelés nélkül – eloszlik].

Speciális a helyzet a másik klasszikus másodlagos kizárási szabály: az *ezüsttálca elv* esetében. A doktrínát ugyanis a Supreme Court 1960-ban – a *due process modell*nek megfelelően – alkalmazhatatlannak minősítette; a legfőbb indok az elvvel szemben az volt, hogy a „doktrína valójában a Negyedik Alkotmány-kiegészítés megsértésére ösztönözte a tagállami bűnüldöző szerveket". 14 évvel később azonban más elnevezéssel ugyan (*kollaterális használat elve*), de az ún. nagy esküdtszéki eljárásokban a Bíróság ismét megengedte a tagállami szervek jogsértése által megszerzett bizonyítékok szövetségi szinten történő felhasználását.

Véleményem szerint a törvénysértéssel megszerezett bizonyítékok (legyen szó elsődleges vagy másodlagos kizárási szabály megkerüléséről) minél szélesebb körben történő felhasználása arra utal, hogy az amerikai büntetőeljárásokban az eljárás célja ma már nem feltétlenül az eljárásjogi igazság kiderítése. Sőt, megkockáztatom – a mindenáron való bizonyítékszerzés jegyében, a kizárási szabályok kivételeinek erősítésével – az eljárás célja közelít a kontinentális tárgyalási rendszerek céljához: a materiális igazság feltárásához, legalábbis az arra való törekvéshez.

[351] BÉNÉDICT (1994) 76. p.

[352] CÉDRAS (1990) 205. p.; BÉNÉDICT (1994) 78. p.; BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

[353] BADÓ – BÓKA (2007) 89. p.

[354] Amíg a *due process* modell egyik alapvető sajátossága az volt, hogy igyekezett a minimálisra csökkenteni a tévedés lehetőségét, addig a *crime control* modell a szinte mindenáron való megtorlásra törekszik: toleránsabb tehát a téves döntések mennyiségét illetően. *Packer* szerint utóbbi modell egészen addig elfogadja a hibák lehetőségét, amíg az alapértékét, azaz a bűn megtorlását ez nem veszélyezteti azzal, hogy túl sok ténylegesen bűnös személy kerüli el a büntetőjogi felelősségre vonást; vagy mert csökken a büntetőjog normáinak elrettentő ereje, mivel közismert lesz a büntetőeljárásbeli megismerés megbízhatatlansága. PACKER (1968) 164-165. p.

III. A JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE AZ 1973. ÉVI I. TÖRVÉNY (RÉGI BE.) ÉS A KIALAKULT JOGGYAKORLAT ALAPJÁN

1. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésére vonatkozó generálklauzula a régi Be.-ben

Mint ahogyan azt a *Bevezetésben* is kifejtettem, a jogállamiság megerősödésével szükségszerűen együttjáró folyamat a törvény szerint kizárt bizonyítékok (egyre bővülő) intézményesülése, ugyanis éppen a törvény szerint kizárt bizonyítékok rendszere lehet az egyik meggyőző jele annak, hogy adott országban mennyire teljesedett ki a jogállamiság.[355] Amíg a hatályos Be. 78. § (4) bekezdése ennek a kritériumnak részben eleget téve[356] generálklauzula formájában rögzíti a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szabályát, nem ez volt a helyzet az *1973. évi I. törvény* (a büntetőeljárásról szóló törvény, a továbbiakban: régi Be.) *60. § (3) bekezdésében* rögzített szabállyal.

A bizonyítás törvényessége kapcsán a régi Be. eredeti szövege ugyanis – a bizonyítékok felderítésére, összegyűjtésére és biztosítására vonatkozó általános elvi jellegű szabályon túl[357] – csak azt tartalmazta, hogy „erőszakkal, fenyegetéssel vagy más hasonló módon senkit sem szabad vallomásra kényszeríteni" [régi Be. 60. § (2) bekezdés].[358] Az akkori törvényjavaslat részletes indokolása szerint az állampolgári jogok fontos biztosítéka, hogy a bizonyítás során kizárólag a Javaslat (későbbi törvény) rendelkezései szerint kell és lehet eljárni. A bizonyítás törvényessége nem ellentétes a bizonyítékok szabad értékelésének alapelvével,[359] hanem éppen annak gyakorlati érvényesülését, a tényállás valóságnak megfelelő megállapítását szolgálja. A (2) bekezdés kapcsán külön kiemeli, hogy a vallomásra kényszerítés a vallomástételre és a vallomás tartalmára egyaránt vonatkozik.[360]

Az idézett törvényhelyen [Be. 60. § (2) bekezdés] megfogalmazott tilalom gyakorlatilag a terhelt és a tanú vallomására vonatkozott. A három tiltott kihallgatási mód közül

[355] TREMMEL (2006) 154. p.; TREMMEL (2012) 495. p.

[356] Az idézett törvényhellyel kapcsolatban hangsúlyozandó, hogy csak *részben tett eleget az elvárásoknak*. A generálklauzula megfogalmazásából eredő számos hibára lásd: TREMMEL (2005) 306-307. p.; valamint GÁCSI (2012a) 173-182. p.; illetve jelen munka V. fejezetét.

[357] „A bizonyítékok felderítése, összegyűjtése és biztosítása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni. Jogszabály előírhatja a bizonyítási cselekmények elvégzésének, így különösen a bizonyítási eszközök rögzítésének és megvizsgálásának meghatározott módját." Régi Be. 60. § (1) bekezdés.

[358] A *Jakucs Tamás* szerkesztésében megjelent Kommentár szerint e jogszabályhely valójában a „bizonyítás tisztaságát. megbízhatóságát hivatott szolgálni". KISS – LASSÓ – RUZSÁS – SZEBENI – SZEPESI – SZÉKELY – VARGA – VASKÚTI (elektronikus változat).

[359] A régi Be. érdeme, hogy az alapelvek között helyezte el a szabad bizonyítás elvét. „A büntetőeljárásban szabadon felhasználható minden olyan bizonyítási eszköz és bizonyíték, amely a tényállás megállapítására alkalmas lehet; a hatóságok ezeket egyenként és összességükben szabadon értékelik, és ezen alapuló meggyőződésük szerint bírálják el." [régi Be. 5. § (3) bekezdés] Vitathatatlan, hogy az elv a hatályos Be-ben is kimondásra került [vö. Be. 78. § (1) bekezdés – a bizonyítékok értékelése], indokolt lenne azonban azt újra alapelvi szinten rögzíteni. Ezt az indokot alátámasztja az is, hogy „a bizonyítás korlátaira vonatkozó rendelkezések egy része az Alapvető Rendelkezések között lett elhelyezve, így az ártatlanság vélelme (Be. 7. §) vagy éppen az önvádra kötelezés tilalma (Be. 8. §) is". Vö. LŐRINCZY (1998) 217. p.

[360] Indokolás a büntetőeljárásról szóló (1973. évi I.) törvényjavaslathoz, Részletes Indokolás a 60. §-hoz. (Forrás: Országgyűlési Irományok, 1971. I. kötet, 1-63. szám, http://www3.arcanum.hu/onap/a110616.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=KI-1971_1&pg=310&l=hun letöltés ideje: 2015. május 7.)

az első kettő (erőszak, fenyegetés) különösebb magyarázatra nem szorul, hiszen az erőszak és fenyegetés büntetőjogi fogalmak, amelyek megegyeznek az eljárásjogi értelmezéssel. A harmadik tiltott kihallgatási módot (más hasonló mód) azonban érdemes megvizsgálni. *Céka Ervin* szerint a „más hasonló mód" fogalmát a joggyakorlat töltötte ki tartalommal. Így e fogalom alá volt sorolható egyfelől a kifejezett, közvetlen kényszert ugyan nem jelentő, de azzal mégis rokon, a kihallgatott személy akaratának megtörésére alkalmas testi gyötrelmek okozása (pl. tartós alvás megvonás, éheztetés, emberi szervezet egyéb jellegű kifárasztása). Másfelől a „más hasonló mód"-ot valósította meg az akarat és az elhatározás jogtalan befolyásolására alkalmas egyes pszichiátriai módszerek (pl. ígérgetések, beugrató, félrevezető közlések, kérdések).[361] (Megjegyzem, egy 1998-ban készült tanulmány kimutatta azt, hogy a régi Be. 60. § (2) bekezdésében rögzített „más hasonló mód"-ot nem alkalmazta a joggyakorlat, „a Bírósági Határozatokban közzétett jogesetek mindegyikében a terheltek vagy erőszakot vagy fenyegetést alkalmaztak, így a bírói gyakorlatban nem található iránymutatás arra, hogy mi tekinthető egyéb módszernek", más hasonló módnak.[362])

Nem rendelkezett azonban a régi Be. eredeti szövege arról, hogy mi legyen a kényszerrel megszerzett vallomás sorsa,[363] a törvényellenes bizonyítás általános jellegű eljárási szankciója. Ezt a hiányt az 1989. évi XXVI. törvény pótolta,[364] amely a régi Be. 60. §-át kiegészítette egy harmadik bekezdéssel, a következők szerint „az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe".[365] Ez a törvényi megfogalmazás azonban nem tett különbséget a törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű.[366] Így a nyelvtani értelmezés alapján egyrészt bármilyen technikai (formális) jellegű rendelkezés megsértése a bizonyíték kizárását eredményezhette;[367] másrészt a törvényszöveg közvetetten azt is sugallhatta, hogy a büntetőeljáráson kívüli más eljárásban megszerzett bizonyíték még akkor is értékelhető a büntetőeljárásban, ha azt akár súlyos törvénysértés útján szerezték is meg.[368] A törvényszöveg pontatlansága miatt a bíróságok sem voltak következetesek az ítéleteik indokolásában a bizonyítékok kizárását illetően, sőt – a pontatlan megfogalmazásból eredő probléma súlya abban is lemérhető volt, hogy – még a Legfelsőbb Bíróság sem tudott egységes joggyakorlatot kialakítani, hol az egyik, hol a másik értelmezést tette magáévá.[369]

[361] CSÉKA (1991) 91. p.
[362] LŐRINCZY (1998) 227. p.
[363] BÁRD (2011) 32. p.
[364] *A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról* szóló törvény 5. §.
[365] Kiemelést érdemel, hogy a rendszerváltozást követően a büntető eljárásjogi jogszabályok alakulását tekintve három korszakot lehet megkülönböztetni. Az első korszak az 1980-as évek vége és az 1990-es évek elejére, a második korszak az 1990-es évek közepére tehető, míg a harmadik korszak az 1990-es évek végétől kezdődött és – bár közben megszületett és hatályba lépett az új büntetőeljárási törvény (1998. évi XIX. törvény) – még a mai napig is tart. Az első korszak fő célja a nemzetközi egyezményeknek is megfelelő eljárási rend létrehozatala, valamint az eljáráson belül a legfontosabb emberi jogi garanciák biztosítása volt. Az 1989. évi XXVI. törvény e korszak jogalkotási terméke volt. A második korszak „a gyakorlati életben jelentkező problémák leküzdésének korszaka", így a korszak fő célja az eljárást egyszerűsítő és gyorsító rendelkezések kiépítése volt. A harmadik korszak fő jellemzője pedig a büntetőeljárás joganyagának korszerűsítése, aktualizálása és a bírósági szervezet megreformálása. Erről részletesen ír: KISS (1999) 32. p.; KOVÁCS – NAGY (2001) 3-4. p.
[366] CSÉKA – VIDA (1999) 195. p.
[367] Vö. CSÉKA (1997) 175. p.; BÁRD (2011) 32. p.; BH 1998. 418. I. pont.
[368] BÁRD (2007) 232. p.
[369] BÁRD (2007) 233., 237-238. p.; *Lőrinczy György* kiemeli, hogy nemcsak a bírói gyakorlat, hanem a vádhatóság és a védelmet ellátó ügyvédek között is napi konfliktusok forrásává vált a Be. 60. § (3) bekezdés értel-

Az alábbiakban a régi Be. 60. § (3) bekezdés értelmezése kapcsán kialakult felfogások bemutatása következik.

2. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának tágabb értelmezése

A régi Be. 60. § (3) bekezdés hatályba lépését (1990. január 1-jét) követően a Legfelsőbb Bíróság az idézett törvényhely alatt – a miniszteri indokolásban foglaltak ellenére[370] – nem pusztán az erőszakkal, fenyegetéssel vagy más hasonló módon kikényszerített vallomás felhasználásának tilalmát értette, hanem kiterjesztve értelmezte azt. Ennek az értelmezésnek az volt az alapja, hogy a Legfelsőbb Bíróság az önvádra kötelezés tilalmának[371] hatékonyabb érvényesülést kívánt szerezni, így a meghozott határozatokban a bíróságok (és természetesen a Legfelsőbb Bíróság is) a terhelt vallomására vonatkozó garanciális rendelkezéseket olyan helyzetekre terjesztették ki, amelyekről a törvény kifejezetten nem szólt.[372]

Ezeknek a kiterjesztett helyzeteknek kezdetben két jellemző színtere volt. Az egyik a devizagazdálkodás megsértéséhez kapcsolódott. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis több határozatában úgy rendelkezett, hogy a büntetőeljárásnak – az 1990. évi XXXIX. törvény alapján – a közkegyelem okából történt megszüntetése esetén a tárgyi eljárás érdekeltjét – mivel ellene büntetőeljárás indult és a kihallgatása terheltkénti kihallgatásnak minősült – a terhelttel azonos jogok illetik meg; illetve ilyen esetekben a hatóságokat ugyanazok a kötelezettségek terhelik, mint amelyeket a büntetőeljárási törvény a terhelt kihallgatásával kapcsolatban tartalmaz. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az eljáró hatóságok nem tartották be ezeket az előírásokat, ugyanis nem tettek eleget a régi Be. 87. § (2) bekezdésben rögzített figyelmeztetési kötelezettségüknek. A figyelmeztetés részben azt tartalmazta, hogy a terhelt nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, továbbá amit mond az bizonyítékként felhasználható; másrészt pedig rögzítette, hogy ezt a figyelmeztetést és a terhelt erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, amelynek elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem használható fel. Ezeknek a szabályoknak a be nem tartása pedig az idézett törvényhely és a 60. § (3) bekezdés alapján a tárgyi eljárásban érdekelt vallomásának a bizonyítékok köréből való kizárást eredményezte.[373]

mezése. Gyakorló ügyészként gyakran találkozott olyan védői kérelmekkel, amelyben a tanúvallomást azon az alapon kérték a bizonyítékok köréből kirekeszteni, mert a védő nem kapott előzetesen értesítést a kihallgatás időpontjáról. *Lőrinczy György* szerint „tudok olyan ügyészi álláspontról, hogy ilyen esetben újból el kell végeztetni a tanú kihallgatását, még akkor is, ha egyébként semmiféle aggály nem merült fel a hitelt érdemlőségét illetően". Azonban ismert olyan vélemény is, amely szerint a bizonyíték kizárása csak akkor volt kötelező, ha azt a régi Be. külön rendelkezése előírta. LŐRINCZY (1998) 211. p.
[370] „A Be.-nek a bizonyítás törvényességéről szóló 60. §-a a büntető eljárás törvényességének alapvető körülményeit foglalja össze. A (2) bekezdés a törvényellenes bizonyítási módszerekre vonatkozó tiltó szabályt tartalmaz. Hiányzik azonban a törvényellenes bizonyítás általános jellegű eljárási szankciója. A Javaslat ezt a hiányt pótolta a [...] 60. § (3) bekezdéssel /.../" Az 1989. évi XXVI. törvény 5. §-ához fűzött miniszteri indokolás. *Bárd Károly* a miniszteri indokolással kapcsolatban megjegyezte azt, hogy „aki már olvasott magyar jogszabályt, annak nyomban kétségei támadnak afelől, hogy a miniszteri indokolásban írtak valóban a jogalkotó szándékát tükrözik", véleménye szerint, ha a jogalkotó a régi Be. 60. § (3) bekezdését valóban a (2) bekezdés szankciójaként kívánta volna értelmezni, azt más kodifikációs technikával oldotta volna meg. BÁRD (2007) 233. p.
[371] „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, valamint önmaga ellen bizonyítékot szolgáltasson." (Be. 8. §) Ezt az alapelvet a régi Be. még nem rögzítette, de szabálya kétségkívül levezethető volt a 66. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív tanúvallomás-tételi akadály, valamint a 87. § (2) bekezdésben rögzített terheltet megillető hallgatási jog szabályaiból.
[372] BÁRD (2007) 234. p.; BÁRD (2011) 33. p.
[373] BH 1991. 309.; BH 1992. 378. Ezzel ellentétes döntést hozott a Bács-Kiskun Megyei Bíróság 1995-ben, majd a Legfelsőbb Bíróság 1999-ben. E bíróságok álláspontja szerint: „Kétségtelen, hogy a vádlottat a meg-

A terhelti garanciális jogosítványok kiterjesztésének másik jellemző színtere a szakértői vélemény leírói (leleti) részében a terhelt – bűncselekményre vonatkozó – nyilatkozatának a bizonyítékok köréből való kirekesztése volt. A büntetőeljárási törvény ugyanis a szakértő jogaként és egyben kötelezettségeként rögzítette azt, hogy „a szakértő [...] megismerheti mindazon adatokat, amelyek feladatának teljesítéséhez szükségesek [...] (ennek keretében) a terhelthez kérdéseket intézhet [...] (valamint) további adatok, iratok és felvilágosítások közlését, tárgyak rendelkezésre bocsátását kérheti [...]" [régi Be. 72. § (3) bekezdés]. A törvény azt is rögzítette, hogy a terhelt köteles a szakértő eljárásában közreműködni (régi Be. 73. §), így nyilván a szakértő kérdéseire is köteles válaszolni. A Legfelsőbb Bíróság szerint azonban sértené az önvádra kötelezés tilalmát az, ha a kérdésekre adott válaszokat (összefoglalóan a terhelt bűncselekményre vonatkozó nyilatkozatát) mint a terhelt vallomását bizonyítékként lehetne értékelni, hiszen ez megvalósítja a 60. § (3) bekezdésben foglalt „*e törvény rendelkezéseivel ellentétes*" kitételt.[374] E szabályozásnál (és Legfelsőbb Bírósági indokolásnál) nem másról van szó mint az amerikai bizonyítási jogban a másodlagos kizárási szabályok között megjelenő ún. *szakértői burkolt kijátszási doktrína kontinentális megoldásáról.*[375]

A régi Be. 60. § (3) bekezdés tágabb értelmezésének az 1990-es évek közepétől kialakult egy olyan változata, amelyet a hatályos eljárási törvény alapján a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyítékok körébe lehet sorolni [vö. Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat]. A Legfelsőbb Bíróság egy jogeset alapján ugyanis megállapította, hogy a kábítószer-élvezőnek a rendőrségi akció során történt előállítása után – még kábítószer hatása alatti állapotában – a nyomozás során tett vallomása a 60. § (3) bekezdés alapján nem értékelhető bizonyítékként.[376]

3. A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szűkebb értelmezése

Az 1990-es évek közepétől a régi Be. 60. § (3) bekezdésének az újabb típusú, tágabb értelmezése (résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték) mellett párhuzamosan megjelent az idézett törvényhely szűkebb értelmezése is. Ez az értelmezési változat a régi Be. 60. § (3) bekezdéséhez fűzött miniszteri indokolást tartotta irányadónak, így csak a kényszerrel megszerzett vallomás felhasználását tilalmazta.[377] A továbbiakban a 60. § (3) bekezdés szűkebb értelmezését 2 jogeset alapján mutatom be.

Az egyik jogeset szerint a különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntette, valamint a társtettességben elkövetett, életveszélyt okozó testi sértés bűntette miatt indult

hallgatása kezdetén nem figyelmeztették a vallomás megtagadásának jogára, de az államigazgatási eljárásban erre nem is volt sem ok, sem szükség, mert a Be. 87. § (2) bekezdése csupán a büntetőeljárás során alkalmazandó. Az államigazgatási eljárásban tett vallomás esetén a Be. 87. § (2) bekezdésében írt figyelmeztetés hiányára nem lehet hivatkozni. a készített okirat pedig bizonyítékként felhasználható [...]" BH 1995. 141. [...] a vádlottnak tehát a büntetőeljárást megelőzően. az államigazgatási eljárásban tett tanúvallomása a bíróság által bizonyítékként felhasználható, ha az államigazgatási eljárásban a tanúkénti kihallgatására az államigazgatási eljárás szabályainak a megtartásával került sor." BH 1999. 353. I. pont.

[374] BH 1991. 463.

[375] Vö. II. fejezet 4. pont.

[376] A konkrét jogesetben a gyanúsított kábítószer fogyasztása és az első kihallgatása között mindössze 3 óra telt el. BH 1996. 353. Itt szükséges megjegyezni azonban, hogy a régi Be. hatálya alatt olyan BH is napvilágot látott, amelyben az ittas állapotban tett ún. „vallomást" tartalmazó (azaz konkrét esetben: amikor a rendőr a szándéka felől kérdezte meg az ittas járművezetésen tetten ért személyt, és a terhelt azt jelentette ki, hogy ő el akar indulni a gépkocsival csak az nem indul el) jelentés felhasználását viszont nem találta aggályosnak a bíróság. Vö. BH 1988. 130.

[377] Vö. BH 1997. 432. II. pont.

büntetőeljárásban az elsőfokon eljáró megyei bíróság azon az alapon zárta ki az elsőrendű vádlott első, nyomozási szakban tett beismerő vallomását, hogy a vallomásának jegyzőkönyvezésénél a nyomozó hatóság eljárási hibákat vétett, és így a vallomás bizonyítékként való értékelésre alkalmatlan.[378] A Legfelsőbb Bíróság ezt az álláspontot tévesnek minősítette, indokolásában a régi Be. 60. § (3) bekezdéshez fűzött miniszteri indokolást hívta fel, így álláspontja szerint a „60. § (3) bekezdés a (2) bekezdésben tilalmazott eljárási magatartás kógens szankcióját állapítja meg". Mivel az adott esetben már az elsőfokú bíróság (is) tisztázta azt, hogy nem került sor kényszervallatásra a nyomozási szakban, így az elsőfokú bíróság tévesen zárta ki a terhelti vallomást a bizonyítékok köréből. A Legfelsőbb Bíróság határozatában részletesen kitért a büntetőeljárás során (elsősorban a nyomozási szakban) felmerült ügyviteli szabálytalanságokra is. Megállapította, hogy nem vezethet a gyanúsítotti vallomás kizárásához sem az a tény, hogy a nyomozó hatóság nem tüntette fel a jegyzőkönyv felvételének kezdeti valamint záró időpontját; továbbá az sem, hogy a nyomozó hatóság tagjának megjelölése a jegyzőkönyv kezdetekor más személyt tartalmazott, mint aki végül a jegyzőkönyvet e minőségben aláírta. Indokolása szerint az előbbi hiányosság önmagában az ügy érdemi döntésére nem bírt befolyással; míg az utóbbi azért nem valósított meg eljárási szabálysértést, mert nem érintette a jegyzőkönyvben foglaltak tartalmi helyességét.

A fenti döntéshez képest eltérő tartalmú, de hasonló indokolású határozatot hozott a Legfelsőbb Bíróság egy erőszakos közösülés bűntette miatt indult büntetőeljárásban, amelyben megállapította, hogy helyesen értékelte az elsőfokú bíróság a terhelt vallomását a büntetőeljárásban felhasználható bizonyítékként.[379] Az elsőfokú bíróság ugyanis a tényállást döntően a terheltek nyomozási szakban tett beismerő vallomására alapította. Habár az eljárás során a terheltek, valamint védőik a vallomások kizárását kényszervallatás miatt indítványozták, az elsőfokú bíróság ítéletének indokolásában részletesen számot adott arról, hogy a vallomások felvételekor a nyomozó hatóság kényszert nem alkalmazott, így a terheltek vallomásait nem lehet a 60. § (3) bekezdés alapján kizárni a bizonyítékok köréből, „hiszen az e törvény rendelkezéseivel ellentétes kitétel alatt a 60. § (2) bekezdést kell(ett) érteni".

4. A bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt keletkezett törvénysértő (jogellenes) bizonyítékok kizárása

A törvénysértő bizonyítékok kizárásának tágabb, valamint szűkebb értelmezésénél a Legfelsőbb Bíróság a 60. § (3) bekezdés megvalósulását tartalmi szempontok alapján értelmezte. A 60. § (3) bekezdés pontatlan megfogalmazásából azonban a nyelvtani (szószerinti) értelmezés alapján bármilyen formális (technikai) jellegű rendelkezés megsértése is a bizonyíték kizárását eredményezhette. Az 1990-es évek közepétől ezt a Legfelsőbb Bíróság is figyelembe vette, így párhuzamosan az újabb típusú tágabb értelmezés, valamint a szűkebb értelmezés mellett megjelent a régi Be. 60. § (3) bekezdésnek a harmadik, formális (technikai) jellegű értelmezése is.[380]

A technikai szabályszegések jelentőségének eltúlzása azonban önmagában értelmetlen, ám vitathatatlan, hogy a jogszabály alkalmazásában konfliktusokhoz vezethetett az,

[378] BH 1996. 246.

[379] BH 1997. 432.

[380] A háromféle értelmezés egymás melletti létezését és gyakorlati alkalmazását támasztja alá az, hogy pl. 1996-ban míg a BH 1996. 246. sz. döntés a törvénysértő bizonyítékok kizárásának szűkebb értelmezését követte, addig a BH 1996. 353. sz. döntés I. pontja a bizonyítékot a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt zárta ki, II. pontja pedig a bizonyíték kizárását a tartalmi, tágabb értelmezés alapján tette meg.

ha a rendelkezések érvényét a jogalkalmazó az ésszerűség nevében maga volt kénytelen meghatározni; az ésszerűség ugyanis nem ugyanazt jelentette minden jogalkalmazó számára.[381] Így a Legfelsőbb Bíróság – logikailag és eljárás-dogmatikailag aggályosan ugyan, de – igyekezett ésszerű határok közé szorítani a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése miatt keletkezett, kizárandó törvényellenes bizonyítékok körét.[382] A megvizsgált jogesetek alapján megállapítható, hogy a Legfelsőbb Bíróság a régi Be. 60. § (3) bekezdését a relatív hatályon kívül helyezési okokat szabályozó 261. § (1) bekezdésével igyekezett párhuzamba állítani, és meghatározni.[383] A régi Be. 261. § (1) bekezdése szerint „a másodfokú bíróság az első fokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha a 250. § II. pontjában fel nem sorolt olyan eljárási szabálysértés történt, amely az ítéletet lényegesen befolyásolta".[384] A jogalkotó példálózó felsorolással meghatározta az ítéletet lényegesen befolyásoló (korábban fel nem sorolt) eljárási szabálysértéseket. Ezek pl.: ha az eljárásban résztvevő személyek törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták; valamint ha az elsőfokú bíróság indokolási kötelezettségének nem tett eleget. A 261. § (1) bekezdés címzettje a jogorvoslati bíróság volt, és a gyakorlatban akkor lehetett a szabályait alkalmazni, ha megállapítható volt, hogy tartalmilag eltérő döntés született volna, ha az elsőfokú bíróság eljárása „rendben zajlik". A Legfelsőbb Bíróság szerint ezt a szabályt úgy lehetett „ráhúzni" a 60. § (3) bekezdésre (amelynek címzettje elsősorban, de nem kizárólagosan az elsőfokú bíróság volt), hogy nem minden, az eljárási törvény formális rendelkezésével ellentétesen megszerzett bizonyítékot kell (illetve lehet) az értékelés köréből kizárni, hanem csak azokat, amelyek megszerzésével az eljárásban résztvevők eljárási törvényben garantált jogai tartalmilag (is) sérültek.[385]

Az alfejezet elején rögzítésre került, hogy ez a harmadik értelmezés az 1990-es évek közepétől volt jellemző a joggyakorlatban, de nem vitatható, hogy az első ilyen döntés már a 60. § (3) bekezdés hatálybalépését követően megjelent (az más kérdés, hogy csak az 1990-es évek közepétől vált elterjedtté). Ebben az első határozatban a Legfelsőbb Bíróság azon az alapon tartotta meg a bizonyítékok között a fiatalkorú gyanúsítotti vallomását, hogy a védője a vallomás megtétele során végig jelen volt; így – habár nem íratták alá a fiatalkorú gyanúsítottal a vallomás megtagadásának jogára való figyelmeztetésre adott válaszát; továbbá nem értesítették kihallgatásáról a törvényes képviselőjét – tartalmukban nem csorbultak terhelti jogosítványai.[386]

A későbbiek során a bizonyítás-felvétel formális szabályainak megsértése okán bizonyíték kizárására tipikusan az anyanyelv használat jogának, valamint a tolmácshoz való jog megsértése miatt került sor. Az alábbiakban, ezek bemutatására egy-egy jogesetet emelek ki.

[381] ERDEI (1995) 52. p.
[382] BÁRD (2007) 235-237. p.
[383] Vö. KIRÁLY (2003) 238. p.
[384] „A másodfokú bíróság tanácsülésen hatályon kívül helyezi az ítéletet és az első fokú bíróságot új eljárásra utasítja, ha
a) a bíróság nem volt törvényesen megalakítva;
b) az ítélet meghozatalában a törvény szerint kizárt, vagy olyan bíró vett részt, aki nem volt mindvégig jelen a tárgyaláson;
c) a bíróság a hatáskörét túllépte, vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyet bírált el;
d) a tárgyalást olyan személy távollétében tartották meg, akinek részvétele a törvény értelmében kötelező."
Régi Be. 250. § II. pont
[385] Vö. BÁRD (2007) 236-237. p.
[386] BH 1991. 463.

4.1. Az anyanyelv használat jogának megsértése

Az egyik jogesetben kábítószerrel visszaélés miatt indult büntetőeljárás a terheltekkel szemben.[387] Az elsőrendű terheltet – aki holland-török kettős állampolgár volt – a nyomozó hatóság hat ízben hallgatta ki gyanúsítottként. Az első kihallgatása angol nyelven, a második, harmadik, negyedik és ötödik kihallgatása magyar nyelven, míg a hatodik kihallgatása anyanyelvén (török nyelven) folyt. A Legfelsőbb Bíróság szerint az első öt alkalommal történt kihallgatás anyaga nem használható fel bizonyítékként, ugyanis megsértették a régi Be. 8. § (2) bekezdésben foglalt anyanyelv használatára vonatkozó alapvető jogot. Az angol nyelven folyt gyanúsítotti kihallgatás jegyzőkönyve ugyanis mindössze azt rögzítette, hogy a terhelt úgy nyilatkozott: „kijelentem, hogy a kihallgatásomon jelen levő tolmácsolást értem, azt elfogadom"; az viszont nem tűnt ki belőle, hogy a terheltet figyelmeztették-e az anyanyelv használatának jogára. A magyar nyelven folyt gyanúsítotti kihallgatások anyagát pedig azért kellett kizárni a bizonyítékok köréből, mert – bár a terhelt tudott beszélni magyarul, de – írni, olvasni nem tanult meg magyar nyelven, így a régi Be. 135. § (1) és (5) bekezdése alapján a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv felolvasásakor két hatósági tanúnak jelen kellett volna lennie (hiszen nem állt fent elháríthatatlan akadály). A Legfelsőbb Bíróság indokolásában kifejtette azt is, hogy a magyar nyelven folyt kihallgatások anyagai még akkor sem lennének felhasználhatók bizonyítékként, ha azokon a terhelt védője végig jelen is lett volna.

4.2. A tolmácshoz (jelnyelvi tolmácshoz) való jog megsértése

Egy másik jogesetben több emberen elkövetett emberölés bűntettének kísérlete miatt indult büntetőeljárás a terheltek ellen.[388] A jogeset specialitása, hogy itt nem a terheltek valamelyikének joga csorbult közvetlenül, hanem a tanúé, amelynek következtében a tanúvallomásnak a bizonyítékok köréből való kirekesztésére került sor. Az adott ügyben a nyomozó hatóság tanúként hallgatott ki egy siketnéma tanút. Mivel a tanú a hivatalos jelbeszédet nem ismerte, vallomását hozzátartozója (édesanyja) tolmácsolta a kihallgatást végző hatóság tagja felé. A régi Be. rendelkezései szerint azonban ilyen esetben a jelnyelvi tolmács jelenlétében először azt kell tisztázni, hogy lehetséges-e a tanúval az írásbeli érintkezés [80. § (2) bekezdés]; ha nem, ez tanúvallomás-tételi akadálynak minősül [65. § (1) bekezdés b) pont]. A Legfelsőbb Bíróság azonban rámutatott arra, hogy ilyen esetekben sem veszik el feltétlenül a jelbeszédet nem ismerő tanú vallomása, hiszen hozzátartozója tanúként kihallgatható arra nézve, amit vele a siketnéma közölt.[389] Erre azonban a nyomozási szakban nem került sor.

5. Részösszegzés

Tremmel Flórián kijelentése – miszerint „hazánkban a jogállamiság kibontakozásának egyik alapvető vonása [...] a törvény szerint kizárt bizonyítékok előtérbe kerülése"[390] – igazolt tételnek látszik. Hazánkban ugyanis már az 1896. évi XXXIII. törvénycikk – a Bűnvádi Perrendtartásról – is tartalmazott rendelkezést a törvény szerint kizárt bizonyítékokról (noha nem generálklauzula formájában), ennek bírói gyakorlata azonban

[387] BH 1996. 353.
[388] BH 1998. 473.
[389] Vö. Legfelsőbb Bíróság Bf.III/42/1997/4. sz. határozat
[390] TREMMEL (1989) 625. p.

nem alakult ki.[391] A szocializmus idején a törvény szerint kizárt bizonyítékok kérdéskörét pedig jelentéktelennek tekintették, sőt mivel a szabad bizonyítási rendszert hirdették [amelyet egy rendkívül haladó, modern (szocialista) vívmányként fogtak fel] igen keményen elítélték a kötött bizonyítási rendszerre emlékeztető törvény szerint kizárt bizonyítékokat.[392] Magyarországon elsőként *Király Tibor* írta le az 1972-ben született monográfiájában a jogellenes bizonyítékok kizárásának követelményét: „Meggyőződésem szerint eljárási szabálysértés, ha a bíróság jogellenesen beszerzett bizonyítékot figyelembe vesz és mérlegel [...] ennek azonban a törvényben és a gyakorlatban is egyértelműen hangot kellene adni".[393]

Az *1973. évi I. törvény* ugyan már „hangot adott" ennek a követelménynek, ám – amint az látható – túl általánosan fogalmazta meg a 60. § (3) bekezdésben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmát: a szövegezés nem tett különbséget a törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű.[394] Noha *Lőrinczy György* 1998-ban leszögezte: „ha a jogalkotó szándékában a 60. § (3) bekezdésének törvénybe iktatásakor az lett volna, hogy a bizonyítási eljárásban minden eljárási szabálysértés a bizonyíték kizárását vonja maga után, akkor ezzel egyidejűleg hatályon kívül helyezte volna a mentességi jog ellenére kihallgatott tanúvallomáshoz [régi Be. 67. § (3) bekezdés], valamint a terhelt kihallgatásához [régi Be. 87. § (2) bekezdés] kapcsolódó speciális kizárási szabályokat".[395]

Túlzással élve – a régi Be. 60. § (3) bekezdése bíróságonként eltérő joggyakorlatot eredményezett. Itt jegyzem meg, hogy található példa arra is, hogy a jogkövetkezményeket tekintve, nem (volt) mindegy, hogy mely hatóság követte el az eljárási szabálysértést. Egy 1996-os ügy tanúsága szerint ugyanis: „az elsőfokú bíróság eljárási szabályt sértett [...] amikor a tanács elnökének kioktatása nem felelt meg a (régi) Be. 87. § (2) és (3) bekezdésében foglalt rendelkezéseknek". Ugyanakkor a későbbi tárgyalás jegyzőkönyve szerint a kioktatásra vonatkozó rész a „továbbra sem köteles vallomást tenni [...]" szöveget tartalmazta, amelyből a „Legfelsőbb Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a törvényes figyelmeztetés már az első kihallgatáskor is perrendszerűen megtörténhetett, legfeljebb annak a tárgyalási jegyzőkönyvben való feltüntetése maradt el".[396] Így annak ellenére, hogy a védő hivatkozott arra, hogy a tárgyaláson tett vallomás nem vehető figyelembe, a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy „ennek az eljárási szabálysértésnek nem volt olyan jelentősége, amely az ügy érdemi felülbírálatát kizárttá tette volna". *Lőrinczy György* álláspontja szerint a Legfelsőbb Bíróság, aligha lett volna ilyen elnéző, ha a jogesetben megjelölt eljárási szabálysértést az ügyészségnél vagy a nyomozó hatóságnál vélte volna felfedezni.[397]

A régi Be. 60. § (3) bekezdése tehát anomáliákhoz vezetett.[398] Ezzel pedig csorbult (vagy a másik oldalról megközelítve: nem volt teljes) a jogállami büntetőeljárás követelménye. A vegyes büntetőeljárási rendszereknek ugyanis természetes velejárói a bizonyítási tilalmak, illetve a jogellenes bizonyítékok kizárása, semmisségük egyértelmű törvényi kimondása.[399]

A jogalkotó realizálta, hogy a Be. 60. § (3) bekezdésének pontatlan megfogalmazása miatt (lásd: jelen fejezet 2-4. pontjaiban kifejtett értelmezési módokat) szükség lenne egy olyan, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésére/kizárására vonatkozó generálklauzula megszövegezésére, amely nem adhat alapot az ilyen eltérő értelmezéseknek.[400] A hatályos Be. kodifikátorai *A bizonyítékok értékelése* címszó alatt, a 78. § (4) bekezdésében ennek a kívánalomnak próbálták eleget tenni, amikor rögzítették, hogy „Nem értékelhető bizonyítékként, az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg". Erről a generálklauzuláról részletes kifejtést a IV-VIII. fejezetekben adok.

391 Lásd 1896. évi XXXIII. törvénycikk 384. § 8. pont: „alaki semmisségi ok forog fenn akkor is, ha a perorvoslatot használó ellenkezése dacára a főtárgyalás alatt valamely semmis vallomásról vagy vizsgálati cselekményről felvett, vagy olyan iratot olvastak fel, amelyet a törvény szerint nem lett volna szabad felolvasni".
392 TREMMEL (2006) 154. p.
393 KIRÁLY (1972) 137. p.
394 CSÉKA – VIDA (1999) 195. p.
395 LŐRINCZY (1998) 219. p.
396 Legfelsőbb Bíróság Bf. III. 2231/1996/5. számú határozata. Részletesen ír róla: LŐRINCZY (1998) 211. p.
397 LŐRINCZY (1998) 211-212. p.
398 Vö. Ügyészségi Értesítő 1994/1. szám 3. p.; *Lőrinczy György* tanulmányában felveti, hogy a pontatlan szövegezésnek megfelelően a gyakorlatban az is kérdéses volt, hogy vajon ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből azt a bizonyítékot, amit a nyomozó hatóság a nyomozási határidő lejárta után szerzett be; vagy a nyomozás kiegészítéseként (amely intézményt a régi Be. nem ismerte, a gyakorlat azonban alkalmazta) beszerzett bizonyítékot is ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből. LŐRINCZY (1998) 212. p.
399 TREMMEL (2006) 154. p.
400 Vö. KIRÁLY (1996) 90-103. p.

IV. A JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE AZ 1998. ÉVI XIX. TÖRVÉNY (HATÁLYOS BE.) ÉS A KIALAKULT JOGGYAKORLAT ALAPJÁN (ALAPVETÉSEK)

A hatályos magyar Be. ún. „professzori tervezetének" megalkotói abból a hitvallásból indultak ki, hogy *csak a törvényes eljárás lehet hatékony*,[401] [...] „a törvényeket sértő önkényes büntetőeljárás és módszerek, amint azt a társadalmi tapasztalatok mutatják, a társadalomra végső hatásaiban rendkívül veszélyesek [...] veszélyesebb, mint amilyen hasznos a bűntetteknek és a bűntetteseknek sikeres, de törvénytelen leleplezése".[402] Ennek fényében a hatályos Be. a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját újrafogalmazta: a *78. § (4) bekezdés* szerint ugyanis „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg". Elöljáróban leszögezendő: a generálklauzula a (bűnügyi) *hatóságok eljárásban* tilalmazza a bizonyítási eszköz, bizonyíték jogellenes beszerzését.[403] Azaz a kizárási szabály létének egyik indoka az amerikai terminológiában jól ismert *deterrence rationale*: a bűnügyi hatóságok szabálysértésektől való elrettentésének indoka.[404]

A jelzett törvényhelyhez a „miniszteri indokolás" a következőket tartalmazza: „Maga a rendelkezés a bizonyításban elkövetett törvénysértés eljárási szankcióját határozza meg; ez értelmetlenné tesz minden olyan törekvést, amely a bizonyíték megszerzését akár még a törvényességet is felülmúló jelentőségű érdekként kezeli. Kizárja azonban annak a lehetőségét, hogy az eljárási jogokat nem érintő jelentéktelen, technikai természetű eljárási hibák fontos bizonyítékok kizárását eredményezzék az eljárásban."[405] A generálklauzula újrafogalmazásából mindezek alapján a jogalkotó kettős célja tűnik ki: egyfelől: kizárni (ha megtörtént: szankcionálni) a magyar büntetőeljárásokból a minden áron való bizonyítékszerzést, másfelől azonban „csak" három esetben megengedett ez a kizárás (szankcionálás), nevezetesen, ha a bizonyítékot bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával szerezték meg.[406]

[401] BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 36. p.
[402] KIRÁLY (1972) 140. p.
[403] LÜE 93. pont. A jelzett kérdésre az V. fejezetben térek ki részletesebben.
[404] Vö. II. fejezet 2.2.3. és 2.2.4. pontjaival.
[405] Forrás: http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/99800019.TVI/ts/10000101/ (letöltés ideje: 2016. március 15.) Így pl. jelentéktelennek minősül a bírói gyakorlat szerint az a technikai jellegű szabálysértés, ezért nem kell kizárni annak a hatósági tanúnak a vallomását, akinek a titoktartási kötelezettsége alóli felmentéséhez a bíróság előzetesen nem hozott pervezető végzést. A Bf.II.496/2015/12. számú ügyben az alábbi magyarázattal támasztja alá a bíróság az ilyen tanú vallomásának törvényességét, így felhasználhatóságát: „Kétségtelen, hogy jelen esetben ezen végzés meghozatala ténylegesen elmaradt, a bíróság azonban azáltal, hogy a két személyt tanúként kihallgatta, így (pervezető végzés meghozatala helyett) magával a kihallgatás tényével – implicite – nyilvánvalóan kifejezésre juttatta a titoktartás alóli felmentésre irányuló akaratát. Ezért a pervezető végzés meghozatalának elmulasztása nem tekinthető olyan eljárási szabálysértésnek, amely alapján a két tanú vallomását a bizonyítékok köréből ki kellene rekeszteni."
[406] Hasonló rendszerben működik a semmisség szabálya a francia büntetőeljárásokban. A semmisségnek ugyanis két típusát, okát különböztetik meg: egyfelől a *nullité textulle*-t, másfelől a *nullité substantielle*-t. A *nullité textuelle* szabályát a CPP 802. cikkéből vezetik le (ez a generálklauzula), lényege az, hogy a törvény kifejezetten rendelkezik a semmisségről (a CPP további rendelkezéseiben ehhez ún. speciálklauzulákat találunk pl. CPP 59-3. cikkben, 100-7.cikkben). Ez lényegében a Be. 78. § (4) bekezdés I. és II. fordulatának feleltethető meg. A *nullité substantielle* pedig 1993 óta létezik a francia büntetőeljárásokban, amelynek generálklauzulá-

Álláspontom szerint a hatályos eljárási törvény jelzett szabálya pontosabb (de nem pontos) rendelkezést ad a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének kérdéséről, számos kérdést nyitva hagy, amelyek megválaszolása egyfelől a jogtudomány (büntető eljárásjogi dogmatika), másrészről az ítélkezési gyakorlat feladata volt, és feladata lesz.

A monográfia V-VII. fejezeteiben a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának szabályát a hatályos rendelkezések alapján veszem górcső alá. Ennek keretében a hatályos törvényi rendelkezés [Be. 78. § (4) bekezdés] három fordulatát (I. „bűncselekmény útján"; II. „más tiltott módon"; III. „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával" megszerzett bizonyíték) az elméleti fejtegetések mellett – 164 db (2006 és 2015 között hozott, a bizonyítás törvényességét érintő) bírósági döntés áttanulmányozása alapján – a kialakult magyar bírói gyakorlattal együtt mutatom be.

Az egyes fordulatok részletes elemzése előtt, kiemelést érdemel, hogy noha a jogalkotó igyekezett a régi Be. szövegezésbeli hibájából tanulva [lásd: régi Be. 60. § (3) bekezdés] a hatályos eljárási törvényben pontos(abb) generálklauzulát alkotni a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelését illetően, úgy tűnik azonban, hogy ez nem teljesen sikerült. A továbbiakban – a pontatlan definiálás bemutatása végett – először néhány bizonyítási alapfogalom tisztázására kerül sor, majd a megszövegezéssel kapcsolatos konkrét kritika bemutatása következik.

1. Fogalmi alapvetések (bizonyítási eszköz, bizonyíték, bizonyítandó tény)

A könyv jelen részében nem tartom feladatomnak az összes bizonyítási alapfogalom (így bizonyítás,[407] bizonyítás tárgya,[408] bizonyítási eszköz,[409] bizonyíték,[410] bizonyítási eljárások,[411] bizonyító erő,[412] bizonyítékok értékelése[413]) meghatározását, közülük csupán azok definiálására szorítkozok, amelyek a Be. 78. § (4) bekezdés megszövegezése szempontjából relevanciával bírnak. Így a bizonyítási eszköz, a bizonyíték, és a bizonyítandó tény fogalmát járom körül.

Ennek kapcsán kiindulópontom az, hogy a *bizonyítási eszköz* és a *bizonyíték* egymással szorosan összefüggő fogalmak,[414] a több-kevesebb relációjában állnak egymással.

A *bizonyítási eszköz* (szinonim fogalommal: a bizonyítás forrása) a bizonyítékok hordozója, azaz olyan személy, nyilatkozat vagy dolog, amelyből a hatóság megismerheti a bizonyítékokat. Adatokat, információkat szolgáltat a hatóságok és a részvevők számára, ezáltal megteremti a releváns tényekre vonatkozó bizonyítás lehetőségét.[415] A hatályos Be. taxatív felsorolását adja a bizonyítási eszközöknek, így a tanúvallomás, a

ját a CPP 171. cikke tartalmazza, azonban azt a joggyakorlat alakítja esetről esetre, hogy mi minősül lényeges eljárási szabálysértésnek. Ez a semmisségi ok pedig lényegében a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatának feleltethető meg. Lásd: BIÉVILLE (1947); GOYET (1976) 899-914. p.; CLÉMENT (1984) 433-453. p.; ROUSSEL (1996) 72-78. p.; CHABERT (1997) 1473-1476. p.; BOCCARA (1999) 327-338. p.; LE CALVEZ (2002) 2277-2279. p.; GUERY (2004) 10-14. p.; FOURMENT (2013) 61-62. p.;
[407] A bizonyítást általános és processzuális értelemben szokás meghatározni. Az általános értelmezéshez lásd: ANGYAL (1916); IRK (1931); MÓRA (1960) 662. p.; VIDA (2006) 189. p.; processzuális értelmezéshez lásd: FINKEY (1916); MÓRA (1960) 663. p.; CSÉKA (1991) 71. p.; VIDA (2006) 189. p.
[408] Lásd: pl. MÓRA 1960. 665. p.; CSÉKA (1961) 326. p.; GÖDÖNY (1966) 5. p.; VIDA (2006) 200. p.
[409] Lásd: pl. VIDA (2006) 208. p.
[410] Lásd: pl. MÓRA (1960) 664. p.; TREMMEL (2006) 95-97. p.; HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 132. p.
[411] Lásd: pl. VIDA (2006)
[412] Lásd: pl. VIDA (2006)
[413] Lásd: pl. VIDA (2006) 217-219. p.
[414] VIDA (2006) 210. p.
[415] Lásd pl. GÁCSI (2013a) 210. p.

szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása minősül bizonyítási eszköznek.[416]

A *bizonyíték* (szinonim fogalommal: bizonyító tény) a bizonyítási eszközből származó adat, amely alapján a hatóság tényeket állapít meg.[417]

A *bizonyítandó tények* (szinonim fogalommal: bizonyítás tárgya) pedig azok a tények (releváns cselekmények, események, jelenségek), amelyek a konkrét büntetőügy tekintetében mind anyagi-, mind eljárásjogi szempontból jelentőséggel bírnak. Megjegyzést érdemel, hogy a kriminalisztika fogalmi rendszerében a bizonyítás tárgya hét kérdés egymást követő megválaszolásából áll össze, nevezetesen: *ki – mit – mivel – hogyan – hol – mikor – miért?* követett el.[418] A bizonyítási eljárásban a bizonyítandó tények – vagyis a bizonyítás tárgyát meghatározó tények – fennállására vagy fenn nem állására nézve a bizonyítékok észlelése, vizsgálata útján vonhatunk le bizonyos következtetéseket. Ennek megfelelően leszögezhető, hogy a bizonyítandó tények az olyan tények, amelyek fennállásának igazolására a bizonyítékok (bizonyító tények) hivatottak. A bizonyító tény azáltal válik bizonyítékká, hogy abból gondolati úton a bizonyítandó tényre nézve vonható le következtetés.[419]

Azaz, a *három fogalom közötti összefüggést* – mint egymásba kapaszkodó láncszemek képét – a következő képen lehet felvázolni: a törvényben taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközökből nyerjük ki a bizonyítékokat, majd azokból gondolati úton a bizonyítandó tényre nézve vonható le következtetés.

2. A Be. 78. § (4) bekezdés szövegezési kritikája

A Be. 78. § (4) bekezdéséből kiemelendő a *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény* [...]" megfogalmazás.

Egyfelől: *Lőrinczy György* álláspontja szerint ebből a megszövegezésből nyelvtani értelmezéssel az következhet, hogy csak a bizonyítási eszközből „származó" tény nem értékelhető bizonyítékként, ha azt az említett három fordulat valamelyike útján szerezték meg. Azaz, a Be. által önálló cím alatt nevesített bizonyítási eljárásokból ha azokat – összefoglaló kifejezéssel élve – törvénysértő módon folytatják le, a megszerzett adat bizonyítékként való értékelése nem kizárt.[420] E kritika vitatható, abból a szempontból, hogy ha a grammatikai értelmezés helyett a jogértelmezés mindinkább terjedőben lévő, azonban hazánkban még nem eléggé széles körben ismert (a tágabb értelemben vett büntetőjogon belül elsősorban az anyagi büntetőjogban alkalmazott) teleologikus értelmezést alkalmazzuk.[421] A teleologikus értelmezéssel ugyanis a jogszabályokat a bennük foglalt rendelkezések és alapelvek mindenkori célját figyelembe véve kell értelmezni és alkalmazni.[422] Kiindulópont e kérdésnél, hogy a bizonyítási eljárások azok a bizonyítási cselekmények, módszerek, amelyekkel megvalósítható a bizonyítási eszközök (valamint a bizonyítékok) összegyűjtése és használata.[423] Az eljárási törvény pedig (a bizonyítás törvényessége kapcsán) rögzíti, hogy: „[...] a bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni [...] jogszabály elrendelheti [...] a bizonyítási eljárások lefolytatásának meghatározott módját" [Be. 77. § (1) bekezdés]. Mindebből az következik, hogy ha a bizonyítási eljárások szabályait megsértik, az adott esetben bizonyíték kizárást eredményezhet.[424]

Másfelől: *Tremmel Flórián* szerint nem szabatos az a kifejezés, hogy *„a bizonyítási eszközből származó tény"*: a tények ugyanis nem „származékosak", hanem csak léteznek vagy nem léteznek, bekövetkeznek vagy nem következnek be, azaz ontológiai jelenségek. A bizonyítási eszközből legfeljebb releváns (ténybeli) adat, azaz tényre vonatkozó adat nyerhető, szerezhető, s ezt a (ténybeli) adatot kell semmisnek tekinteni, ha jogellenes bizonyítékról van szó.[425]

A továbbiakban (V-VII. fejezetek) a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula [Be. 78. § (4) bekezdés] egyes fordulatainak értelmezését, a felmerülő elméleti és gyakorlati anomáliákat mutatom be.

[416] Lásd: Be. 76. § (1) bekezdés. A kimerítő jellegű felsorolásból pedig az következik, hogy a felsorolásban nem említett más személy, nyilatkozat, dolog bizonyítási eszközként nem fogadható el.
[417] Lásd pl. GÁCSI (2013a) 210. p.
[418] Vö. FENYVESI (2014a) 107-113. p.
[419] BOROS (2008) 21. p.
[420] Vö. LŐRINCZY (1998) 215. p.
[421] Vö. NAGY (2010) 73. p.
[422] NAGY (2010) 73. p.
[423] GÁCSI (2013a) 210. p.
[424] Vö. HORVÁTH (2016) 48. p.
[425] TREMMEL (2005) 306-307. p.; TREMMEL (2006) 73-74. p.

V. A „BŰNCSELEKMÉNY ÚTJÁN" MEGSZERZETT BIZONYÍTÉK KIZÁRÁSA [BE. 78. § (4) BEKEZDÉS I. FORDULAT]

1. Fogalmi alapvetés (a bűncselekmény útján kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulata alapján *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján szerzett meg"*. A vizsgált három törvényi fordulat közül ez – a „bűncselekmény útján" – kitétel szorul a legkevesebb magyarázatra. Bűncselekmény alatt ugyanis valamely, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény[426] (a továbbiakban: Btk.) különös részében foglalt tényállást kell érteni. Természetesen korlátozott a számításba jöhető bűncselekmények köre, hiszen figyelemmel kell lenni arra, hogy a bűncselekményt kizárólag hivatalos személy (bíróság, ügyész, nyomozó hatóság tagja) követheti el. Ezzel kapcsolatban azonban szükséges egy kitérőt tennem.

Ahogyan azt a IV. fejezetben is rögzítettem az újradefiniált generálklauzula (is) a (bűnügyi) *hatóságok eljárásában* tilalmazza a bizonyítási eszköz, bizonyíték jogellenes beszerzését. Így a magyar büntetőeljárásokban nincs akadálya annak, hogy bizonyítékként használjanak fel olyan bizonyítási eszközből „származó tényeket", adatokat, amelyeket jogi vagy természetes személy bűncselekmény útján szerzett meg.[427] Így pl. a 3.Bf.98/2012/6. számú ügyben egy magánszemély által készített hangfelvétel felhasználhatósága kérdésében kellett döntenie a bíróságnak. A bíróság álláspontja az volt, hogy a „magánlehallgatás" anyaga – a *szabad bizonyítás elve* tükrében – bizonyítékként felhasználható, hiszen azt nem valamely hatóság tagja, hanem egy, az adott büntetőeljárásban tanúi pozícióban lévő magánszemély készítette.[428] Azaz, a Be. 78. § (4) bekezdésben megjelölt „bűncselekmény útján" fordulat csak a bűnügyi hatóság tagjaira vonatkozó feltétel.[429] Ugyanakkor van olyan szakirodalmi álláspont is, hogy a magánszemélyek által bűncselekmény útján megszerzett bizonyítékok büntetőeljárásban való felhasználásának vannak korlátai.[430] Így ezen nézet szerint nem használhatók fel azok a magánszemély által beszerzett bizonyítékok, amelyekhez olyan cselekménnyel jutott, ami feltűnő módon az emberi méltóságot sérti (pl. ha a terheltből a sértett „kínvallatás" segítségével beismerést csikar ki); továbbá nem használható fel az olyan bizonyíték sem, amelyet a bűnüldöző szerv célzott megbízásából magánszemély jogellenesen szerzett be (ez ugyanis ugyanolyan bizonyíték-felhasználhatósági tilalom alá esik, mintha a bűnüldöző szerv önmaga cselekedett volna).[431] Érdekességként kiemelhető, hogy a török büntetőeljárásokban a magánszemélyek által szolgáltatott bizonyítékok felhasználhatóságára is ugyanazok a szabályok vonatkoznak mint a bűnügyi hatóság tagjai által beszerzettekre. Így pl., ha valamely magánszemély bűncselekmény útján szerzi meg a bizonyítékot, azt

[426] 2013. július 1-jét megelőzően pedig az 1978. évi IV. törvény különös részében foglalt tényállást kellett érteni.
[427] LÜE 93. pont.
[428] Hasonlóan fogalmaz a régi Be. kapcsán az EBH 2000. 296. számú döntés is: „A rejtett kamerával készített videofelvétel a büntetőeljárásban [...] bizonyítékként felhasználható, polgári perben dönthető el, hogy a felvétel sérti-e valakinek a személyhez fűződő jogait."
[429] A teljesség kedvéért megjegyzem, az ügyben végül a bíróság azt is megállapította, hogy a magánszemély részéről sem merült fel bűncselekmény, hiszen a felvételt nem magánlakásban, hanem az ügyben szereplő Kft. közforgalmú irodájában készítették.
[430] BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.
[431] BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.

a török alkotmány explicit szabályozása révén nem lehet felhasználni a büntetőeljárásban.[432]

Visszatérve a „számításba jöhető bűncselekmények körére", e körbe tartozik mindenekelőtt a kényszervallatás (Btk. 303. §), amely közvetlenül a vallomás (esetleg nyilatkozat) – ezek közül is elsődlegesen a terhelti (illetve tanú) vallomás – mint bizonyítási eszköz törvényellenes módon történő megszerzésére irányul.[433] Más hivatali bűncselekmények – így hivatali visszaélés (Btk. 305. §), bántalmazás hivatalos eljárásban (Btk. 301. §), jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés (Btk. 307. §), jogellenes fogvatartás (Btk. 304. §) – akkor tartozhatnak e körbe, ha kimutatható, hogy az adott ügyben a hatóság e bűncselekmény útján közvetlenül szerzett meg valamilyen bizonyítási eszközt.

Egyébként a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulat megvalósulása szempontjából releváns lehet még pl. a hivatalos személy által elkövetett bűnpártolás [Btk. 282. § (3) bekezdés d) pont], a hivatalos személy által elkövetett okirat-hamisítás (Btk. 343. §) vagy a hivatali vesztegetés elfogadása (Btk. 294. §).[434]

2. A bűncselekmény tényének megállapítása

Ami értelmezési nehézséget okozhat – írja *Király Tibor* –, hogy „a Be arról nem szól, vajon követelmény-e, hogy a bűncselekmény tényét külön folytatott büntetőeljárásban állapítsák meg, vagy megengedhető-e, hogy a bizonyítékokat értékelő bíróság külön eljárás nélkül maga jusson arra a következtetésre, hogy a bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg".[435] Kiemelést érdemel, hogy 1996-ban ez a kérdés (a régi Be. kapcsán) felmerült már a Legfelsőbb Bíróság előtt: a bírósági eljárás során a tanúk úgy nyilatkoztak, hogy a terhelő vallomásokat a nyomozás során kényszer – bántalmazás – hatására tették meg. Az elsőfokon eljáró bíróság az életveszélyt okozó testi sértés bűntette miatt folytatott eljárást erre tekintettel felfüggesztette a tanúk által hivatkozott kényszervallatás bűncselekményének elbírálásáig, aminek következménye az volt, hogy a büntetőeljárás az alapügyben hét évig tartott. Az ügy a Legfelsőbb Bíróság elé kerül, amely rámutatott arra, hogy a kényszervallatás felmerülése esetén az eljárást nem lehet felfüggeszteni az emiatt folyó büntetőeljárás befejezésig, hanem az alapügyben eljáró bíróságnak kell erről dönteni.[436]

Álláspontom szerint a *Király Tibor* által felvázolt alternatív megoldási lehetőség biztosítása helyett napjainkban (is) a követendő megoldás az – és ehelyütt módosítom a doktori dolgozatban eredetileg leírtakat –, hogy az alapügyben eljáró bíróság maga (külön eljárás nélkül) deklarálhatja, állapíthatja meg, hogy a bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg. Ennek oka az, hogy ilyenkor *a bíróság kizárólag eljárásjogi értelemben állapíthatja meg az értékelési tilalom* [Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulat] *alá esés tényét*,[437] és a terhelt büntetőjogi felelősségének kérdését – szó szerint – önállóan bírálja el (Be. 10. §), ugyanis a perbíróságra (alapügyben eljáró bíróságra) hárul annak tisztása, hogy pl. a terheltet a nyomozás során kihallgató rendőr tiltott módon (bűncse-

[432] Erről részletesen ír: DEMIRAL BAKIRMAN (2015) 247. p.
[433] A kényszervallatás történeti fejlődéséhez, a jelenlegi szabályozáshoz kapcsolódó dilemmákhoz lásd: BÓCZ (2013) 5-47. p. Továbbá a kényszervallatás (kínvallatás) kriminológiai sajátosságaihoz, illetve rendészeti jellegének elemzéséhez lásd: NÉMETH (2000) 108-120. p.; SZIKINGER (2008) 57. p.
[434] GÁCSI (2015b) 32. p.
[435] KIRÁLY (2008) 258-259. p. *Király Tibor* mindkettőt elfogadhatónak tarja.
[436] Legfelsőbb Bíróság Bf.III.543/1996/7. sz. határozat; részletesen ír róla: LŐRINCZY (1998) 215. p.
[437] Vö. BÓLYAI – SZIKINGER (2006) 52. p.

lekmény útján) vett-e ki vallomást a terheltből, mert ez *nem képez ún. előzetes kérdést*, azaz tisztázására a perbíróság nem függesztheti föl az eljárását [lásd Be. 266. §, 275. §, 307. § (1) bekezdés], nem kezdeményezhet erre nézve külön eljárást.[438] Természetesen érvényesül a magyar büntetőeljárásokban is a személyi- és tárgyi vádhozkötöttség, azaz a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz [Be. 2. § (3) bekezdés]. Az alapügyben azonban a terhelt van vád alá helyezve (akivel szemben adott esetben kényszervallatást alkalmaztak) a vád tárgyává tett bűncselekmény elkövetése miatt. A bíróság pedig az alapügyben a terhelt felrótt cselekményéről dönt. Mindezekre figyelemmel a bíróság a vádhozkötöttség alapvető rendelkezését nem sérti meg azzal, ha maga – eljárás felfüggesztése nélkül – állapítja meg a bűncselekmény tényét (hangsúlyozva ismét, hogy a bíróság kizárólag eljárásjogi értelemben állapíthatja meg ilyenkor a tilalom alá esés tényét).[439] Kiemelendő, hogy amennyiben bármely okból (így a bűncselekmény útján fordulat esetén is) felmerül, hogy az adott bizonyíték a Be. 78. §-ának (4) bekezdésében megjelölt értékelési tilalom körébe tartozik, a bíróság értelemszerűen vizsgálódik, majd az általa felvett bizonyítás alapján egyenként és összességükben szabadon értékeli a bizonyítékokat, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg [Be. 78. § (3) bekezdés].[440]

A monográfia elkészítéséhez felhasznált anonim bírósági döntések között négyben hivatkoztak „bűncselekmény útján megszerzett bizonyíték"-ra,[441] közülük a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulata alapján kettő döntésben került sor bizonyíték kizárására.[442] Véleményem szerint a jelzett törvényhely I. fordulata alapján aránylag kevés alkalommal történő bizonyíték kizárás a bűnügyi hatóság tagja által „elkövetett" bűncselekmény *„bizonyítási" nehézségeiben* keresendő. Ezzel összefüggésben a terhelt vallomása kapcsán kiemelendő, hogy a hallgatáshoz valójog kifejezett törvényi rögzítésével[443] a nyomozó hatóságnak elviekben nem lenne célja a terhelt beismerő vallomásának mindenáron való kicsikarása. Azonban vitathatatlan (*Fenyvesi Csabát* idézve), hogy napjainkban is erőteljes törekvés van a kriminalisták részéről,[444] hogy megszerezzék a „bizonyítékok királynőjét", a beismerő vallomást.[445] Fennáll ez annak ellenére is, hogy törvényi szinten [Be. 118. § (2) bekezdés] rögzített, hogy a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat. A beismerő vallomás megszerzésre törekvés tehát napjainkra sem csökkent, csupán a módszerek változtak,[446] és itt, ha ez eléri a „bűncselekményi szintet" bizonyítási nehézségek léphetnek fel.

[438] Vö. BH 2013. 331. számú döntést, amely a rendelkező részében rögzíti: „Az alapeljárásban nem előzetes kérdés az, hogy a bizonyítási eszköz beszerzése törvényes volt, vagy az tiltott módon, kényszervallatás útján került beszerzésre, ezért az eljárás ennek a kérdésnek a tisztázására nem függeszthető fel [1998. évi XIX. törvény 78. §, 188. § (1) bek. d) pont, 266. § (1) bek. a) pont]". Viszont „a kényszervallatásra alapított perújításnak feltétele, hogy a bűncselekmény elkövetését előzetesen jogerős ítélet állapítsa meg [1998. évi XIX. törvény 408. § (2) bek. a) pont]".

[439] Ezzel ellentétesen: CSÉKA ET AL. (2006) 226. p., valamint BÁNÁTI ET AL. (2009) 109-110. p.

[440] Vö. BH 2013. 331.

[441] 2.Bf.705/2006/21. szám; 2. Bf. 282/2007/10. szám; 6.B.843/2008/65. szám; 6.B.130/2012/94. szám

[442] 2.Bf.705/2006/21. szám; 2. Bf. 282/2007/10. szám; Lásd: Összefoglaló táblázat - 1. számú melléklet.

[443] Az 1989. évi XXVI. törvény 1990. január 1-jei hatállyal emelte a régi Be. szabályai közé, amelyet aztán az új Be. is átvett. Ehhez lásd: GÁCSI (2011) 214-222. p. A hallgatás jogának (és az arra való előzetes figyelmeztetési kötelezettségnek) törvényi szinten rögzítése pedig a vallomást tevő terheltek vallomásaik önkéntességének egy újabb garanciája. Vö. TÓTH (1995) 77. p.

[444] Lásd: Németország gyakorlatából (Frankfurt, 2002) egy híres esetet, az ún. Daschner-ügyet. A terhelttel szemben egy gyermek elrablása miatt folytattak büntetőeljárást, aki elfogását követően nem mondta meg, hogy hol tarja az elrabolt gyermeket, és a nyomozó hatóság abban reménykedve, hogy életben találják a gyermeket, kilátásba helyezte, hogy a terheltet eme információ (vallomásának) megszerzése végett fájdalmas vallatásnak fogják alávetni. A terhelt a fenyegetés hatására végül vallomást tett, azonban a gyermeket már az elfogása előtt megölte, így annak csak holttestét találták meg a vallomás alapján. Az erőszak alkalmazását kilátásba helyező frankfurti rendőrség helyettes vezetőjével (Daschner) szemben büntetőeljárást indítottak és megállapították bűnösségét hivatalos személyként elkövetett kényszerítés bűntettében. Részleteiben lásd: FILÓ (2005) 89-90. p.; SZIKINGER (2011) 39-52. p.; MAFFEI - SONENSHEIN (2013) 1-36. p. [A minősítéshez – kényszerítés vs. kényszervallatás – lásd: ERB (2004) 24. p. Idézi FILÓ (2005) 96. p.]

[445] FENYVESI (2014b) 49. p.; vö. továbbá a bűnügyekre jellemző bizonyítékínség problematikájával TREMMEL (2006) 151. p.

[446] A taktikai blöff eszköztára kibővült, a vallomás befolyásolásának különböző módszerei mind e körbe tartoznak. Vö. ELEK (2008)

VI. A „MÁS TILTOTT MÓDON” MEGSZERZETT BIZONYÍTÉK KIZÁRÁSA [BE. 78. § (4) BEKEZDÉS II. FORDULAT]

1. Fogalmi alapvetés (a más tiltott mód kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság [...] más tiltott módon szerzett meg”.* A fordulat alkalmazásának nehézségét az okozza, hogy a jogalkotó nem határozta meg a „más tiltott módon” történő megszerzés fogalmát. Ezt a csorbát a büntetőeljárás tudománya, és a joggyakorlat együttesen igyekszik kiküszöbölni, így a tudomány alapján „más tiltott mód” alatt az olyan bizonyítás törvényességét kétségessé tevő eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat megszegését, megsértését kell érteni, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat.[447]

További problémát jelent a II. fordulat kapcsán az is, hogy sokszor összemosódik a „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása” fordulatok értelmezése.[448] Ez a vizsgált bírósági döntésekben egyfelől úgy jelent meg (164 döntésből 77-ben), hogy az indokolásban csupán törvénysértés útján megszerzett bizonyítékra hivatkoztak, amelyet a Be. 78. § (4) bekezdés alapján – fordulatra hivatkozás nélkül – zárták ki a bizonyítékok köréből; másfelől pedig úgy jelent meg (164 döntésből 13-ban) megjelölte ugyan a bíróság a fordulatot, de azt nem megfelelő fordulatra hivatkozással tette.[449] Mindez abból ered, hogy a „más tiltott módon” történő bizonyítási eszköz megszerzése, gyakorlatilag mindig a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” jár,[450] amely utóbbi akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyíték önmagában ugyan nem minősül más tiltott módnak, de az eljárás résztvevőjére sérelmes, mert nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat.[451] Mindez azonban nem azt jelenti, hogy nem lehetne, illetve nem kellene különbséget tenni a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulata között. A megkülönböztetés már csak azért is fontos, mert a II. fordulat – hasonlóan egyébként az I. fordulat is – felmerülése esetén a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni.[452] Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül.[453] Ezzel szemben a III. fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő bíróság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.[454]

[447] BÁNÁTI ET AL. (2009) 110. p.
[448] Vö. BH 2008. 237. II. pont. Előrebocsátom, nem értek egyet a szakirodalomban megjelenő azon állásponttal, amely szerint „[...] a Be. 78. § (4) bekezdésében meghatározott „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával” fordulat olyan súlytalan, hogy még példát is nehéz lenne hozni a praktikumból az alkalmazásukra [...] jelenleg inkább üres gumiszabályok, mint valódi tartalommal bíró garanciális elemek [...]”. Vö. SZABÓ (2014) 32. p.
[449] Természetesen található a vizsgált döntések között számos olyan (26 darab), amelyekben a bíróságok pontosan – törvényi fordulatra hivatkozással zárták ki, vagy fogadták el a bizonyítékot. Ehhez lásd: Összefoglaló táblázat – 1. számú melléklet.
[450] KIRÁLY (2008) 260. p.
[451] Vö. BH 1998. 267.
[452] VARGA (2003a) 155. p.
[453] CSÉKA ET AL. (2006) 226-227. p.
[454] CSÉKA ET AL. (2006) 227-228. p

2. Az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak

Áttérve a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatának elemzésére, „más tiltott módon” történő megszerzésnek minősül elsősorban az *egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó külön (speciális) tilalmak megsértése.*[455] A Be. rendelkezéseit sorba véve ezek a tanúvallomásnál, a szakvéleménynél, a terhelti vallomásnál, valamint közvetetten a házkutatás, a lefoglalás, illetve a titkos információgyűjtés és adatszerzés (valamint a közvetítői eljárás) szabályainál jelennek meg.

2.1. A tanú vallomásához kapcsolódó bizonyítási tilalmak

2.1.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa

A *tanúvallomás* kapcsán az egyik ilyen *speciális tilalmat* a *Be. 82. § (2) bekezdés rögzíti*, amely szerint a tanút a kihallgatása elején figyelmeztetni kell a mentességi okokra és jogaira. Ezt a figyelmeztetést és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, elmaradása esetén a tanúvallomás bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.[456] Megállapítható a vizsgált jogesetek kapcsán, hogy a joggyakorlatban ez egy gyakran (164 döntésből 35-ben) előforduló speciális tilalom.[457] Itt is megmutatkozik azonban a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulat elhatárolásának „nehézsége”, hiszen a vizsgált jogesetekben 6 döntésnél az eljáró bíróság a Be. 82. § (2) bekezdésben rögzítettek megsértését – a kialakult bírói gyakorlattól eltérően – a III. fordulat alapján értékelte.[458]

A tanúvallomás kapcsán a *másik speciális tilalmat* a *Be. 84. §-a rögzíti*, amely visszautal a Be. 83. §-ra, valamint utal a Be. 85. § (3) bekezdésben rögzített figyelmeztetésekre és ezek jegyzőkönyvbe vételére is.[459] Ez a második speciális tilalom gyakorlatilag a vallomástételi akadályok és a kihallgatási szabályok megsértésével kihallgatott tanú vallomásának sorsáról (kizárásáról) szól. Ha e rendelkezéseket megsértik, a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Így a tanúvallomásánál megjelenő második speciális tilalmat kibontva a Be. 84. §-a alapján jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz lesz, illetve lehet a tanúvallomás, ha:

(1) nem veszik figyelembe a tanú vallomástételének akadályát, akár a bűncselekmény elkövetésekor állt az fenn, akár a kihallgatáskor áll fenn [Be. 83. § (1) bekezdés első mondat];

(2) a tanú a vallomástételt a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja alapján [a 82. § (4) bekezdésében meghatározott kivétellel] olyan bűncselekménnyel kapcsolatosan tagadta meg, amelyik bűncselekmény elkövetését már jogerősen megállapították, vagy vele szemben az ügyész a vádemelést elhalasztotta, ennek ellenére kötelezik arra, hogy vallomást tegyen [Be. 83. § (1) bekezdés második mondat];

(3) a tanúnak a tanúzási tilalom alá eső jogviszonya (lelkész, védő) alapjául szolgáló viszonya megszűnt, azonban a titoktartási kötelezettségének körébe tartozó bizonyítandó tényre hallgatták ki [83. § (2) bekezdés]:

(4) a tanú az ún. foglalkozási vagy közmegbizatási titoktartási kötelezettség alól nem kapott felmentést (ez külön jogszabályban meghatározott határidőig áll fenn), azonban

[455] KIRÁLY (2008) 259. p.
[456] Megerősíti: ÍH. 2005. 53. szám; ÍH 2009. 49. szám.
[457] Lásd Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[458] Ezek a következők: B. 140/2007/82. szám; 18.B.10/2007/137. szám; 3.Bf.40/2008/12. szám; Bf.II.2/2008/16. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám.
[459] A Be. 84. §-a egy olyan általános tilalmat állít fel, amely szoros összefüggésben áll a Be. 77. §-ában megfogalmazott bizonyítás törvényességével. VARGA (2015b) elektronikus változat.

(ezen időtartam alatt) a titoktartási kötelezettségének körébe tartozó bizonyítandó tényre hallgatták ki [83. § (3) bekezdés];

(5) a tanúnak a Be. 82. § (1) bekezdés d) pont szerinti mentesség (ún. információforrás védelmes esetkör) alapjául szolgáló jogviszonya megszűnt és nem történt meg a felfedésre kötelezés, azonban a tanút a mentessége alá eső kérdésben kihallgatták;

(6) a kihallgatás elején nem tisztázták, hogy nincs-e a tanú vallomástételének akadálya [85. § (3) bekezdés 1. mondat];

(7) a tanút nem figyelmeztették arra (vagy nem történt meg a figyelmeztetés illetve az arra adott válasz jegyzőkönyvezése), hogy köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani, továbbá arra, hogy a hamis tanúzást, illetve a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását a törvény büntetni rendeli [85. § (3) bekezdés 2-4. mondat].[460]

A második speciális tilalom a vizsgált jogesetekben öt alkalommal merült fel.[461]

A magyar joggyakorlatban a mentességi joggal rendelkező tanútól értesülő személy az adott információra vonatkozóan tanúként kihallgatható. Azonban nem hallgatható ki az (a mentességi joggal érintett kérdésekre nézve), aki (bűnügyi) hatóság tagjaként „hallgatta ki" az utóbb mentességi jogával élő személyt.[462] Ez a probléma a joggyakorlatban a nyomozó hatóság tagja által a bűncselekmény elkövetésének helyszínén készülő jelentésével kapcsolatos.[463] (Előrebocsátom: a rendőri jelentésbe foglalt vallomások problematikája a terhelti vallomásoknál mint bizonyítási eszköznél is visszatérő probléma, jelen fejezet 2.3.2. pontjában ezt a kérdést szintén megvizsgálom.) A kiindulópontom a *Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondata*, amely szerint „[...] a tanú kihallgatásáról, illetőleg a szembesítésről jelentés nem készíthető" – *harmadik speciális tilalom* a tanúvallomás kapcsán.[464] Álláspontom szerint a jelentésnek azon részét, amely a helyszínen tett tanú megnyilatkozásokat tartalmazza (és később a tanú él valamely mentességi jogával), azért kell kizárni a bizonyítékok köréből, illetve a hivatalos személyt azért nem lehet kihallgatni erre nézve (vagy, ha már megtörtént a kihallgatása: azért kell a vallomásának ezt a részét a bizonyítékok köréből kizárni): mert ezzel a törvény által biztosított mentességi jog megkerülésére teremtenénk lehetőséget. Ez pedig ellentétes lenne egyfelől a tanúvallomás-tételi akadályok intézményével (a jogalkotó nem azért alkotta meg őket, hogy egy jogi kiskaput kihasználva, azokat meg lehessen kerülni), másrészt pedig a tisztességes eljárás elvével. Ez a speciális tilalom 11 jogesetben jelent meg.[465] Kiemelést érdemel, hogy ezekben a jogesetekben a bíróságok következetesen kizárták a bizonyítékok köréből a jelentés adott részét, vagy a tanúvallomást. Végezetül megjegyezhető, hogy ennél a speciális tilalomnál is megjelenik a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulat elhatárolásának „nehézsége", a 11 jogesetből háromban hibásan a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozással történt a bizonyíték kizárása.[466]

A tanúvallomáshoz kapcsolódó harmadik speciális tilalom alapjához (azaz, ahhoz a gondolathoz, hogy magyar joggyakorlatban a mentességi joggal rendelkező tanútól értesülő személy az adott információra vonatkozóan tanúként kihallgatható) kapcsolódik egy

[460] Vö. VARGA (2015b) elektronikus változat; BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.
[461] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[462] Vö. LŐRINCZY (1998) 227-228. p., valamint BH 1999. 241. III. pont.
[463] A jelentésírás problémáihoz lásd: ELEK (2003) 25-31. p.; ELEK (2005) 21-32. p.; ELEK (2008) 110-111. p.; HERKE (2014) 5-8. p.
[464] A 2007. évi XXVIII. törvény (*a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról* szóló törvény) 46. §-a iktatta be Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondatába a jelzett rendelkezést.
[465] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[466] B.140/2007/82. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám.

további kérdés. Felhasználható-e jogszerűen beszerzett bizonyítási eszközként annak a mentességi joggal rendelkező – de ténylegesen mentességi jogával nem élő – tanúval folytatott bűnügyi technikusnak a beszélgetése (1. eset), valamint a kihallgatást végzőnek a tanú formális kihallgatását megelőző kötetlen beszélgetése (2. eset), ha a tanú e beszélgetések alkalmával merőben mást állít, mint a formális kihallgatásán. A BH 2000. 482. számú döntés szerint az 1. esetben: a tanú és a helyszíni szemlén ott tartózkodó bűnügyi technikus közötti magánbeszélgetés nem minősül kihallgatásnak, a bűnügyi technikusnak mint a tanú személyes ismerősének magánérdeklődése nem a hivatalos eljárásának a része, így a bűnügyi technikus későbbi tanúként megtett vallomása törvényesen beszerzett bizonyítási eszköznek minősül.[467] Más a helyzet a 2. esetben, ugyanis ekkor, ha a tanú és a nyomozó közötti beszélgetés releváns tényekre is vonatkozik, a kialakult joggyakorlat szerint e kihallgatás előtti kötetlen beszélgetés is része a kihallgatásnak, a mentességet élvező tanú ezt is megtagadhatná.[468] Így a nyomozónak e kötetlen beszélgetésről később tett tanúvallomása nem értékelhető jogszerűen beszerzett bizonyítási eszközként, mivel a beszélgetés előtt nem oktatta ki a tanút az őt megillető mentességi jogára. Álláspontom szerint nem csak a 2. esetben, hanem az 1. esetben is megjelenik ún. bizonyítékértékelési tilalom. Azaz a helyszínelésen jelenlévő bűnügyi technikust sem lehet kihallgatni ún. közvetett tanúként arra, amit a helyszínen neki a tanú (vagy éppen a terhelt) mondott, anélkül, hogy bármire is figyelmeztették volna. Ennek oka az, hogy a bűnügyi technikus is a nyomozó hatóság tagjaként volt a helyszínen, annak pedig nincs jelentősége, hogy ő személyes ismerőse volt az adott esetben a mentességi joggal rendelkező tanúnak.

A továbbiakban a tanúvallomásához kapcsoló bizonyítási tilalmak köréből emelek ki néhány kérdést. Ez a kiválasztás önkényesnek tűnhet, azonban e kérdések részletes elemzését tudatosan két indok határozta meg.

Egyfelől megvizsgálom a klasszikus mentességi okok közül a *Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített okot*, amelyet a gyakorlatban sokszor alkalmaznak, azonban nem egységes annak mikénti használata, megsértésének következménye. Ezzel kapcsolatban – szoros összefüggésükre tekintettel – kitérek a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában szabályozott mentességi rendelkezésre is. 2012. 01. 01. óta a büntetőeljárási törvény (is) elismeri a Be. 82. § (1) bekezdéséhez kapcsolódó ún. ismételt figyelmeztetés intézményét, így ennek kérdésére is kitérek.

Másfelől – az egyes, klasszikus mentességi okokon túl – megvizsgálom a magyar büntetőeljárásokban új mentességi okként megjelenő ún. információforrás védelmének intézményét is [*Be. 82. § (1) bekezdés d) pont*].

2.1.2. Be. 82. § (1) bekezdés b) pont – az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal kitöltő vallomástételi akadály

Ahogy arra a *Bevezetésben* is kitértem, a büntető ügyekben lefolytatott eljárások fő feladata az *igazság szolgálata*.[469] A hatályos magyar Be.-ben – az igazság kifejezés önmagában nem fordul elő, ám kétségtelen, hogy a bizonyítás általános szabályai között elhelyezett azon rendelkezésben, miszerint *„a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni"*[470] az igazság feltárásá-

[467] Vö. BH 2000. 482.
[468] Vö. BH 2000. 482.; továbbá Debreceni Ítélőtábla Bf.II.552/2012/26. szám.
[469] Vö. ELEK (2012) 15-71. p.
[470] Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondat I. fordulat

nak, megállapításának követelménye áll. Azaz lehet, hogy az eljárási törvény kerüli az igazság megemlítését, az eljárás azonban mégis körülötte forog.[471]

Az idézett törvényhely a kontinentális büntetőeljárási rendszerek alapvető célját, a (büntető) *anyagi igazság feltárását* rögzíti; ám a „*törekszik*" szóval kifejezésre juttatja azt, hogy az igazság feltárásához vezető eljárás nem lehet korlátlan.[472] A büntetőügyekben lefolytatott bizonyítás során ugyanis követelményként jelenik meg a *bizonyítási eszközök törvényes beszerzése*, valamint az azokból származó bizonyítékok megfelelő értékelése. A tanú vallomásánál – mint bizonyítási eszköznél – is megjelenik ez a követelmény, amelyet a törvény a *tanúvallomás-tételi akadályok* felállításával és a hozzájuk kapcsolt garanciális rendelkezésekkel is biztosít. Eme akadályok két csoportra bonthatók: az ún. abszolút és a relatív vallomástételi akadályokra. Amíg az *abszolút akadályok* (ún. tanúzási tilalmak)[473] fennállása esetén a tanút a törvény erejénél fogva nem lehet kihallgatni – még akkor sem, ha a tanú egyébként vallomást kívánna tenni –, addig a *relatív akadályok* (ún. tanúzási mentesség)[474] olyan kivételt képeznek az általános tanúzási kötelezettség alól, amelyekkel bizonyos, a Be.-ben felsorolt feltételek fennállása esetén a kihallgatandó személy saját belátása szerint élhet,[475] külső befolyástól mentesen dönthet, hogy vallomást tesz-e vagy sem.[476] Ha pedig él a tanú a relatív akadályok között szabályozott mentességi jogával, akkor valamennyi, korábban tanúként tett vallomását, nyilatkozatát figyelmen kívül kell hagyni; azaz a mentességi jog gyakorlása *ex tunc* hatállyal bír.[477] A legújabb bírói gyakorlat szerint e visszamenőleges hatályt úgy kell értelmezni, hogy „abban az esetben, ha a sértett a hozzátartozója ellen feljelentést tett, és utóbb a tárgyalási szakban élni kíván a Be. 82. § (1) bekezdésében rögzített mentességi

[471] ERDEI (2010a) 9. p.

[472] A teljesség kedvéért kiemelést igényel, hogy a Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondata 2006. július 1-jétől kiegészült egy második fordulattal is, miszerint: „azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására" [*a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról* szóló 2006. évi LI. törvény 37. §]. Ez a kiegészítés első olvasatra megtöri az anyagi jogi igazság felderítésének és megállapítására törekvésnek a követelményét. Ez azonban csak látszólagos megtörés, ugyanis a módosítás nem változtatott azon az általános szabályon [Be. 75. § (1) bekezdés 2. mondat I. fordulat], hogy a bíróság hivatalból is köteles beszerezni a tényállás tisztázásához szükséges bizonyítási eszközöket. Ez azzal magyarázható, hogy amikor a bíróság azt vizsgálja, hogy szükséges-e valamely bizonyítási eszköz beszerzése, általában még nem tudja eldönteni, hogy abból terhelő vagy mentő bizonyíték származik-e; az általában csak a bizonyítás felvétele, illetve a bizonyítékok egyenként és összességükben történő mérlegelése után állapítható meg. Mindennek megfelelően a bíróság a jelzett törvényhely II. fordulata alapján csak akkor mellőzheti valamely bizonyítási eszköz beszerzését, ha egyértelmű számára, hogy az a vádat támasztaná alá. Természetesen a II. fordulattal történő kiegészítés nem azt jelenti, hogy a bíró a vádló indítványa hiányában terhelő bizonyítékot nem szerezhet be, illetve nem vizsgálhat meg, hanem csupán azt, hogy erre nem köteles. Részleteiben lásd: Legfelsőbb Bíróság 1/2007. BK vélemény; BELEGI (2012a) 306 – 306/1. p.; valamint III/2045-6/2012. AB határozat. [A vádért viselt felelősség összehasonlító vizsgálatához lásd: BENCZE – MÁRKI – ZSOLDICS (2014) 32-34. p.] A készülő új Be. kodifikátorai a bizonyítás sarokpontjának tekintik a Be. 75. § (1) bekezdésében megfogalmazott szabályt, annak újraszövegezésére a kodifikáció jelen szakaszában összesen öt lehetőség került megfogalmazásra. Részleteiben lásd: MISKOLCZI (2015b) 24-25. p.

[473] Lásd: Be. 81. § (1) – (2) bekezdés.

[474] Lásd: Be. 82. § (1) bekezdés.

[475] Vö. BH 2007. 402. II. pont.

[476] VARGA (2003b) 166. p.; Itt jegyzem meg, hogy álláspontom szerint nem helytálló az a felfogás, miszerint, ha a tanú él a mentességi jogával, akkor perbeli pozícióját elveszíti. Vö. ÍH 2010. 152. szám. A mentességi jog gyakorlásakor a tanú továbbra is tanú marad az adott büntetőeljárásban.

[477] Nem vonatkozik ez arra az esetre, ha az adott személyt korábban *gyanúsítottként* hallgatták ki és az eljárás későbbi szakában már tanúként mentességi jogára [Be. 82. § (1) bekezdés b) pont] hivatkozással a vallomástételt megtagadja, ugyanis ez nem akadálya annak, hogy a terheltként történő kihallgatásáról készült jegyzőkönyvet a bírósági eljárásban felolvassák. Ugyanakkor a tanú hozzájárulása nélkül nem olvasható fel a vallomásának azon része, amelyre nézve az önvádra kötelezés tilalma alapján a vallomástételt megtagadhatja. Legfelsőbb Bíróság 4/2007. BK vélemény.

jogával, úgy nemcsak a korábbi tanúvallomásai, hanem a feljelentésben szereplő tényelőadások sem vehetők figyelembe".[478] Kétségtelen ugyanis az, hogy a feljelentés megtételekor nem lehet még szó tanúvallomásról, ugyanis a büntetőeljárás hiányában a sértett ekkor még feljelentő és nem tanú, így kizárólag a hamis vád és a hatóság megtévesztésének törvényes következményeire, és nem az igazmondási kötelezettségére, illetve a mentességi körülményekre figyelmeztetik. A Kúria érvelése szerint azonban az eljárás későbbi szakaszában a vallomástétel jogszerű megtagadása a korábban akár alakszerűségek nélkül, de hatóság előtt tett valamennyi nyilatkozatára kiterjed. A büntetőeljárás megindulását követően ugyanis a sértett már tanúként a vallomás megtagadásával azt nyilvánítja ki, hogy hozzátartozójára nem kíván terhelő adatokat szolgáltatni, így nem csupán a korábbi vallomásai, hanem a feljelentésben foglalt tényelőadások sem értékelhetőek a továbbiakban bizonyítékként.[479]

Visszatérve a főgondolatmenethez: a törvényben rögzített vallomástételi akadályoknak tehát megkülönböztetett jelentősége van a bizonyítási eljárások menetében, hiszen e szabályok megszegésével lefolytatott tanúkihallgatás eredménye a bizonyítékok értékelése során nem vehető figyelembe.

A monográfia jelen részében a relatív tanúvallomás-tételi akadályok közül az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal kitöltő vallomástételi akadályt elemzem: „A tanúvallomást megtagadhatja az, aki a [Be. 82. §] (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg".[480]

A megjelölt akadály azért (is) érdemel kiemelt figyelmet, mert a büntetőeljárási törvény 2012. január 1-jei hatállyal úgy módosult[481] – mintegy megerősítve ezt a tilalmat –, hogy amennyiben megállapítható a jelzett akadály fennállása, az eljáró hatóság tagja az általános figyelmeztetésen túl még egyszer figyelmeztetni köteles a tanút arra, hogy nem köteles vallomást tenni. Így jelen alfejezetben – a megjelölt mentességi ok elemzésén túl – arra keresem a választ, hogy a jogalkotó a módosítás következtében miért részesíti kiemelt védelemben ezt a relatív vallomástételi akadályt; továbbá arra, hogy ez az új szabályozás paradigmaváltást jelent-e a tanú kihallgatásának menetében, vagy „csupán" a már létező gyakorlat törvényi szintre emeléséről van szó? A feltett kérdések megválaszolását két aspektusból közelítem meg, részint a büntető eljárásjog-elmélet, részint az élőjog, a bírói gyakorlat oldaláról. Ennek során rámutatok arra, hogy az eljárási törvény korábbi módosításáig [2011. évi CL. törvény] a két oldal nem volt összhangban egymással.

A) Az önvádra kötelezés tilalma (mint működési alapelv) és a Be. 82. § (1) bekezdés b) pont (mint garancia) kapcsolata

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadály részletes elemzése előtt tisztázni kell annak az önvádra kötelezés tilalmával való kapcsolatát.

A hatályos magyar büntetőeljárási törvény I. fejezete (Alapvető Rendelkezések) tartalmazza a működési alapelveket,[482] köztük az *önvádra kötelezés tilalmát*: „Senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen, és önmaga ellen bizonyítékot

[478] BH 2015. 273.

[479] BH 2015. 273.

[480] Be. 82. § (1) bekezdés b) pont.

[481] Lásd: *Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról* szóló 2011. évi CL. törvény 56. és 62. §-ait.

[482] A működési alapelvek az eljárási (bűnüldözési, igazságszolgáltatási) tevékenység végzésének feltételeit, alapvető feladatait, eszközeit és módjait határozzák meg. CSÉKA et al. (2006) 56. p.

szolgáltasson".[483] Ez az alapelv – mint a tisztességes eljárás követelményéből folyó szabály – az ember természetes ösztönéből fakadó magatartás törvényi elismerése,[484] amely a büntetőeljárási alanyok közül a terheltre és tanúra vonatkozik. Mivel az *alapelv* részletszabályokat nem határoz meg, a törvény ezt a bizonyítás szabályai között elhelyezett *garanciák* útján teszi meg, azaz mind a terhelt, mind a tanú vonatkozásában tartalommal tölti ki az önvádra kötelezés tilalmát. A tanúnál ez a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadályban ölt testet.

Mindebből az a lényeges megállapítás vonható le, hogy a büntetőeljárásban nem lehet szinonim fogalomként használni az alapelv és garancia fogalmát: amíg az *alapelv* mélyebb tartalommal bír, addig a *garancia* szélesebb értelmű, részletszabályok sokasága által mozdítja elő az eljárási célok és feladatok megvalósulását.[485] Mint látható a két fogalom bár eltérő tartalommal bír, mégis elválaszthatatlanok egymástól (egymást kiegészítik), hiszen alapelvek nélkül nem lenne mit garanciákkal biztosítani, garanciák nélkül viszont az alapelvek kiüresednének.[486]A szoros kapcsolatot tükrözi, hogy a büntetőeljárásban a garanciák (más megfogalmazásban biztosítékok) tételes jogi rendelkezések, ami azt jelenti, hogy csak normába foglalva érvényesülhetnek. E nélkül ugyanis nem lehetne hivatkozni rájuk, valamint nem lehetne kikényszeríteni azt, aminek a biztosítására hivatottak.[487] Nincs ez másként a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt relatív tanúvallomás-tételi akadály esetében sem. Az eljárási törvény ugyanis pontosan meghatározza azt, hogy mikor és hogyan kell erről „kioktatni" a tanút, milyen következménnyel jár annak elmulasztása.[488] Véleményem szerint a jelzett mentességi ok (egyben, mint az önvádra kötelezés tilalmának garanciája) a 2012. január 1. napjától bevezetett *ismételt figyelmeztetés* intézményével még inkább szilárdabbá vált.

Természetesen, ahogy az eljárási alapelveknek, úgy az eljárási garanciáknak sem a mennyiségén, hanem a minőségén múlik, hogy mennyiben képesek segíteni a büntetőeljárás rendeltetését,[489] mennyiben járulnak hozzá a – manapság már követelménnyé fejlődött – *hatékony büntetőeljárás* megvalósításához. Utóbbi – a hatékony büntetőeljárásnak való megfelelési/megfeleltetési kényszer – azonban több veszélyt hordozhat magában.

Közülük az egyik, hogy miként beszélhetünk *„alapelv-inflációról"*,[490] úgy a *„garancia-infláció"* is fenyegető veszélyként jelentkezik a büntetőeljárásban. A büntetőeljárási törvényben ugyanis számos olyan rendelkezést találunk, amelyek garancia (biztosíték)

[483] Be. 8. §

[484] Ha az életben, erkölcsi, lelkiismereti okokból előfordulhat is, hogy valaki magát „hibáztatja", „bűnösnek vallja", a jog világában, így a büntetőeljárásban nem volna indokolt bárkit kötelezni arra, hogy önmaga ellen nyilatkozzék vagy cselekedjen. CSÉKA ET AL. (2006) 81. p.

[485] CSÉKA ET AL. (2006) 53. p.; KIRÁLY (2003) 107-108. p.

[486] *Tremmel Flórián* az alapelvek és garanciák kapcsolatát az alapelvek normativitásának oldaláról közelíti meg. Míg a pozitív megközelítésben arra a kérdésre keresi a választ, hogy „A Be. alapelvei kizárólag önmagukban alkalmazhatók-e?", „Az ügy sorsa eldőlhet-e kizárólag az alapelv alkalmazásán?"; addig a negatív megközelítésben arra keresi a választ, hogy „Önmagában bármelyik alapelv megsértése egyáltalán eljárási szabálysértésnek, ezen belül abszolút hatályon kívül helyezési oknak tekinthető-e?". Mindkét megközelítésben a nemleges választ adja; azaz *Tremmel* álláspontja szerint is az alapelv-garancia egymás kiegészítőinek minősülnek. Lásd: TREMMEL (2001) 72. p.

[487] ERDEI (2011) 152. p.

[488] Lásd: Be. 82. § (2) bekezdés, 84. §, 85. § (3) bekezdés.

[489] CSÉKA ET AL. (2006) 53-54. p.

[490] Az „alapelv-infláció" fogalmát *Tremmel Flórián* dolgozta ki, amely alatt a büntetőeljárási törvényben (és a tankönyvekben) egyre nagyobb számban felsorakoztatott (esetenként felesleges) büntető eljárásjogi alapelveket értette. Az „inflációt" két úton látta megvalósulni: egyrészt, a meglévő alapelvek egyes részelemeinek önállósításában (ilyen felesleges kiemelésnek minősítette *Tremmel* az 1998. évi XIX. törvényben az önvádra kötelezés tilalmát is); másrészt a büntetőeljárás egyes szakaszaival kapcsolatban kidolgozott új alapelvekben. Lásd: TREMMEL (2001) 68. p.

jellegűek. Ezek közül azonban csak azokat érdemes a szó valódi értelmében vett garanciának tekinteni, amelyek a nagyobb jelentőségű jogintézmények rendeltetésszerű működését, az érintettek jogainak védelmét vagy érvényesítését teszik kikényszeríthetővé.[491] Ennek figyelmen kívül hagyásával a garancia kifejezés jelentőségét veszítheti, hiszen a csupán (végrehajtási) részletszabályok sokasága nem azonos a garancia fogalmával. Véleményem szerint a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített mentességi ok még az ismételt figyelmeztetés bevezetésével is, valódi (szorosabb értelemben vett) garanciának minősül.

A hatékony büntetőeljárásnak való megfelelési/megfeleltetési kényszerrel kapcsolatos másik veszély szorosan kapcsolódik az *eljárások gyorsításának* követelményéhez.[492] Az utóbbi évek büntetőeljárási módosításait tekintve[493] ugyanis egyértelmű az eljárások gyorsítására való törekvés. Ezt látva a meglepetés erejével hatott a jelzett tanúzási mentességi ok 2012. január 1-jétől hatályos módosítása, amely nem állt be ebbe a sorba: az ismételt figyelmeztetés ugyanis aligha gyorsítaná a büntetőeljárásokat. Úgy látszik olyan garanciális szabállyal találkozott a jogalkotó, amelynél a büntetőeljárás hatékonyságát nem a gyorsításban, hanem éppen ellenkezőleg, az ismételt figyelmeztetésben látta megvalósíthatónak. Felismerte, hogy a gyors(abb) büntetőeljárás nem feltétlenül hatékonyabb.[494]

B) A Be. 82. § (1) bekezdés b) pont mint relatív vallomástételi akadály

A magyar büntetőeljárásokban az egyik legfontosabb (és egyben a leggyakoribb) bizonyítási eszköz a tanú vallomása.[495] A tanú ugyanis az a személy, aki valamilyen történést, eseményt vagy ezek egyes mozzanatait látta, hallotta, érzékelte. Ebből következik, hogy személye pótolhatatlan, az ő észleléseiről más nem nyilatkozhat.[496] A büntetőeljárási törvény erre reagálva főszabályként minden tanúnak előírja a tanúzási kötelezettséget, ez alól kivételt csak a törvényben meghatározott esetekben fogad el.[497] E kivételek közé tartozik a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjába foglalt relatív vallomástételi akadály is, amely szerint: „A tanúvallomást megtagadhatja az, aki a [Be. 82. §] (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg".

[491] ERDEI (2011) 152-153. p. *Erdei Árpád* a „nagyobb jelentőségű jogintézmények" kategóriáját az adott kor elfogadott nézetei és (óvatosságra intve) az egyéni vélekedés alapján rendelte meghatározni.

[492] Vö. GÁCSI (2014d) 87. p.

[493] Pl. 2010 decemberében két ízben is módosították a Be.-t a hatékony büntetőeljárás szellemében. Lásd: *Az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról* szóló 2010. évi CLXI. törvényt, illetve *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvényt. Míg az előbbi törvény közvetetten, addig az utóbbi közvetlenül a büntetőeljárás gyorsítását tűzte ki célul.

[494] Ezt (a gyorsabb büntetőeljárás, nem feltétlenül hatékonyabb) megerősítette *Hegedűs István* is egy tanulmányában. Három működési alapelv (szóbeliség, közvetlenség, védelem alapelve) elemzésével mutatott rá arra, hogy a gyorsításra irányuló törekvések sok esetben a büntetőeljárás alanyainak jogsérelmével járnak. Lásd: HEGEDŰS (2012) 197-206. p.

[495] FÁZSI (2008) 47. p.

[496] KIRÁLY (2003) 244-245. p.; A büntetőeljárási törvény a tanú fogalmát a kihallgatásának egyik lényeges feltételét kiemelve adja meg: „Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása *lehet.*" [Be. 79. § (1) bekezdés]. Azaz e megfogalmazás szerint a magyar büntetőeljárásokban tanúként lehet kihallgatni az ún. *hallomástanút* (a tanút, aki másik személytől hallotta a történetet) és az ún. *hírnévtanút* (aki egy személy életmódjának megfigyeléséből rendelkezik információkkal) is. BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.

[497] *„Akit tanúként megidéztek, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni."* [Be. 79. § (2) bekezdés]

A továbbiakban eme akadály részletes elemzése történik, azzal a megszorítással, hogy a Be. 82. § (4) bekezdésben foglalt kivételekre nem térek ki.[498]

(I) A „tanúvallomást megtagadhatja"[...]

Kiindulópontként azt szükséges tisztázni, hogy a vallomásmegtagadási jog a *tanú kifejezett jogosultságaként* szabályozott, ezért a hatóság számára kettős kötelezettség keletkezik.

Egyik ilyen kötelezettség, hogy az eljáró hatóságnak a *kihallgatás elején* (közvetlenül a tanú személyi adatainak felvételét, illetve az érdekeltség, elfogultság vizsgálatát követően[499]) *tisztáznia* kell, hogy fennáll-e valamilyen vallomástételi akadály.[500] Itt szükséges megjegyezni azt, hogy az *eljárási akadályok tisztázása* egyértelműen az eljáró hatóság feladata, amely egy értékelő tevékenységet feltételez. Ez többek közt azt a célt is szolgálná, hogy amikor a tanút figyelmeztetik a tanúzási akadályokról, őt csak a releváns okokra figyelmeztessék.[501] A nem releváns okokra is történő – ún. blankettaszerű – kioktatás esetén ugyanis fennáll az a veszély, hogy elsiklik a tanú az őt ténylegesen „megillető" akadály felett. Ennek elsősorban azoknál az eseteknél lehet jelentősége, ahol a tanút a Be. 82. § (1) bekezdés a) és/vagy b) pontja alapján illetné meg a vallomás megtagadás joga, ám ennek ellenére a hatóság – noha már tisztázta a kihallgatás elején, hogy abszolút akadály nem áll fenn – mégis kioktatja az abszolút akadályokra vonatkozóan is. Ez a legtöbb esetben összezavarja a tanút, nem tudja ugyanis értelmezni a hallottakat.[502]Amíg a nyomozó hatóságoknál általános tendenciának tekinthető ez a „túlfigyelmeztetés",[503] a bírói gyakorlat (ha nem is egységesen) azt követi, hogy „amennyiben fel sem merül a kihallgatandó tanú esetében az abszolút vagy relatív mentesség, az elsőfokú bíróságnak

[498] „A tanúvallomást az (1) bekezdés b) pontja alapján nem tagadhatja meg az, aki a kérdésre adott válasszal önmagát olyan bűncselekmény elkövetésével vádolná, amely miatt
a) vele szemben a feljelentést a 175. § (1) bekezdése alapján elutasították,
b) vele szemben a nyomozást a 190. § (1) bekezdésének f) pontja vagy a 192. § (1) bekezdése alapján megszüntették,
c) vele szemben a büntetőeljárást tevékeny megbánás miatt megszüntették [221/A. § (7) bekezdés 267. § (1) bekezdés l) pont, 332. § (1) bekezdés f) pont],
d) vele szemben a büntetőeljárást a 226. § (1)-(2) bekezdése vagy a 332. § (1) bekezdésének g) pontja alapján megszüntették, illetőleg
e) a Btk. Különös Része alapján a hatósággal történő együttműködése folytán nem büntethető."

[499] A kialakult bírói gyakorlat alapján a 85. § (2) bekezdés megsértését jelenti az, ha az eljáró hatóság nem tisztázza az elfogultság kérdését. Ez az eljárási szabálysértés azonban „nem vonható a Be. 78. § (4) bekezdésének a keretei közé, hanem kizárólag a bizonyítékok mérlegelése során, a vallomás hitelt érdemlőségének vizsgálata körében értékelhető". Bf.II.308/2012/16. szám.

[500] Lásd: Be. 85. § (3) bekezdés 1. mondat. Kiemelést érdemel, hogy a bírói gyakorlat szerint „a még ki nem hallgatott tanú mentességi joga (továbbá érdekeltsége vagy elfogultsága) az eljárás során *előzetesen* nem vizsgálható". BH 1995. 694.

[501] Lásd: LIZICZAY (2007) 24. p. Az 1 2007. BK vélemény explicit tartalmazza, hogy „a Be. 82. § (2) illetve a 85. § (3) bekezdése értelmében a tanú jogaira történt figyelmeztetését túlmenően, az *adott* tanú szempontjából releváns mentességi okokra történt figyelmeztetést kell a jegyzőkönyvben rögzíteni".

[502] *Fázsi László* tanulmányában rendőrségi és bírósági jegyzőkönyvrészleteket mutat be a tanúkihallgatással kapcsolatban, amelyekben ez az aggályos („túlfigyelmeztetési") gyakorlat egyértelműen kimutatható. Lásd: FÁZSI (2008) 51-56. p.

[503] A „túlfigyelmeztetéshez" lásd: KARDOS (2005) 23-31. p. Ezzel kapcsolatban – mintegy a túlfigyelmeztetési gyakorlatot megerősítve – az EBD 2015. B.9. szám azt rögzíti, hogy „a tanú kihallgatása során a kioktatásnak elegendő a releváns okokra vonatkoznia [...] azonban az, hogy a nyomozó hatóság által a tanú meghallgatásánál alkalmazott *formanyomtatvány* valamennyi vallomástételi akadályt felsorolja, önmagában – a tanú írásbeli nyilatkozata ellenében, amely szerint a kioktatást megértette, s vallomástételének nincs akadálya – még nem teszi kétségessé, hogy a releváns okra történő figyelmeztetés valóban elhangzott-e".

tájékoztatási, kioktatási kötelezettsége sem áll fenn".[504]Álláspontom szerint az helyeselhető, hogy ha nem állapítható meg abszolút akadály fennállta, az ehhez kapcsolódó tanúzási tilalomról nem oktatja ki az eljáró hatóság a tanút – ez ugyanis „túlfigyelmeztetés" lenne.[505] Óvatosabban kell azonban eljárni a mentességi okokra való figyelmeztetés esetén. Véleményem szerint, ha kétséget kizáró az, hogy a tanúval szemben egyik mentességi ok sem áll fenn:[506] akkor a Be. 85. § (3) bekezdés első és második mondata alapján nem a mentességi okokra, hanem a „legjobb tudomása és lelkiismerete szerinti igaz vallomásra",[507] valamint a hamis tanúzás és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása büntető jogkövetkezményeire kell figyelmeztetni a tanút. Abban az esetben azonban, ha valamelyik mentességi ok fennállásának halvány jele is mutatkozik, vagy nem sikerült kétséget kizáróan igazolni a mentességi jog hiányát, nem mellőzhető a mentességi okokra történő kioktatás a Be. 82. § (2) bekezdése alapján.[508]

Visszatérve az eljáró hatóság kötelezettségeihez: ha tehát *feltételezhető*, hogy valamely *mentességi ok forog fenn*, az eljáró hatóság köteles a tanút a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni, majd a figyelmeztetésről nyilatkoztatnia is kell a tanút. Mind a figyelmeztetést, mind a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, ha ezek közül ugyanis bármelyik elmarad: a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.[509] Ezzel kapcsolatban azonban ismételten szükséges egy kitérőt tenni. Nem hagyhatjuk ugyanis figyelmen kívül azt, hogy a Be. a 2006. július 1. és 2011. február 28.-a közötti időszakban a tanú figyelmeztetésénél és a tanú arra adott válaszánál a szó szerinti jegyzőkönyvezést követelte meg.[510] Mint ismert, a Be. 82. § (2) bekezdésénél előírt jegyzőkönyvezésnek garanciális jelentősége van, hiszen az annak érdekében történik, hogy a későbbiekben ne képezze vita tárgyát, hogy hogyan és milyen figyelmeztetés hangzott el a tanú kihallgatása elején. A jelzett időszakban bevezetett szó szerinti jegyzőkönyvezés ezt még inkább erősíteni kívánta, noha úgy tűnik, hogy a jogalkalmazók egy része ezt másképp értelmezte.[511] (Megjegyzem, találni olyan döntést is, amelyben a tanú figyelmeztetésének szó szerinti jegyzőkönyvezésének elmulasztását a tanúvallomás kizárásával szankcionálta a bíróság.[512]) Végül 2011. március 1. napjától ismét „csak" utalásszerű jegyzőkönyvezés van.

[504] BH 2007. 181.

[505] Legtöbb esetben már az iratok tartalmából megállapítható az abszolút akadályok hiánya. Vö. BH 2005. 386. szám.

[506] Vö. 2.Bf.239/2014/7. szám.

[507] A kialakult joggyakorlat szerint, ha nem figyelmeztetik az tanút az igazmondási kötelezettségére, ez a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a tanúvallomás bizonyítékok közüli kizárását eredményezi. Vö. 4.B.1444/2010/71. szám

[508] Vö. BH 2009. 174.

[509] Vö. Be. 82. § (2) bekezdés.

[510] Vö. *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról* szóló 2006. évi LI. törvény 39. §-t; valamint *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 133., 179. §-t.

[511] A jogalkalmazók közül sokan bírálták a szó szerinti jegyzőkönyvezés követelményét, általában az eljárások felesleges elhúzódását jelölték meg benne. *Fázsi László* a jelzett tanulmányában így vélekedik erről a kérdésről. „Szükségtelennek tartom a szó szerinti szövegrész beiktatását (is), mivel ez nem jelent erősebb garanciát, mint a korábbi szabályozás. Különösen felesleges a figyelmeztetésre adott válasz szó szerinti jegyzőkönyvezésének előírása, ha belegondolunk abba, hogy a tanú a figyelmeztetés megértésére vonatkozó kérdésre adekvátan igennel vagy nemmel válaszolhat, amit meglehetősen nehéz lenne nem szó szerint jegyzőkönyvezni." FÁZSI (2008) 59. p. A B.140/2007/82. számú ügyben a Budapest Környéki Törvényszék nem állapította meg a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat megvalósulását (eljárás-dogmatikailag helyesen a II. fordulatot kellett volna vizsgálnia), amikor a tanú figyelmeztetésének szó szerinti jegyzőkönyvezése elmaradt. Indoka az volt, hogy „a tanú következő kihallgatása azonban már ez utóbbi figyelmeztetést tartalmazta, és e tanúk újabb vallomása azzal kezdődik, hogy az előzőekben tett tanúvallomásában foglaltakat fenntartják, ezért a korábbi vallomást nem kell kizárni a bizonyítékok köréből".

[512] Pl. Bf.163/2009/5. számú; 5.B.603/2011/74. számú döntés; vö. ÍH 2008. 5. szám.

Álláspontom szerint a jegyzőkönyvezés garanciális jelentőségét jobban biztosította a szó szerinti jegyzőkönyvezés követelménye. Egy garanciális jellegű szabály megváltoztatásánál nem lehet hivatkozni az eljárások gyorsításának követelményére, főleg akkor nem, ha az csak névleg igaz, hiszen a mentességi okoknál a szó szerinti jegyzőkönyvezés nem járhatott olyan időhátránnyal, amely az egész eljárás elhúzódását eredményezte volna.

A fentebb leírtakból az következik tehát, hogy a *hatóság köteles betartani az eljárási törvényben foglaltakat, és emellett köteles tiszteletben tartani a tanú döntését* a mentesség vonatkozásában. Ellenkező esetben ugyanis jogellenesen megszerzett bizonyítékot kapna, amelyet a már idézett szakaszok – mint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának speciálklauzulái – valamint a Be. 78. § (4) bekezdés – mint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája – alapján nem lehet bizonyítékként figyelembe venni.[513] Az más kérdés, hogy a magyar (bírói) joggyakorlat e témakörben az ún. *„klasszikus ezüsttálca" elvet* követi. Ez az amerikai büntető eljárásjogi szakirodalom által kimunkált elv lényegében azt mondja ki, hogy az eljárás korábbi szakaszában, illetőleg az alárendelt szervek által szerzett jogellenes bizonyíték az adott eljárási szakaszban nem használható fel bizonyítékként. Ugyanakkor azonban az eljárás későbbi szakaszában, illetve magasabb fórum közbelépése során – ha egyáltalán megismételhető bizonyítási cselekményről van szó – mellőzni kell a törvénysértő mozzanatokat, vagy pótolni kell a törvénysértő mulasztásokat, és az így szerzett bizonyíték immár felhasználhatóvá válik.[514] Az elv alkalmazása lehetővé teszi a magyar jogban is azt, hogy bizonyos feltételek megléte esetén [Be. 353. § (1) bekezdés] az elsőfokú eljárásban a tanúzási mentességet illetően megvalósult eljárási szabálysértést a másodfokú bíróság bizonyítás felvételével *orvosolja*. Azaz a másodfokú bíróság által lefolytatott bizonyítás révén (ami kizárólag formai jellegű, új tartalmat nem eredményez) az adott tanúvallomás mint bizonyítási eszköz beszerzésének törvénysértő jellege visszamenőleges hatállyal (ex tunc) megszűnik és egyben törvényessé válik, azt nem kell kizárni.[515] Az EBH 2008. 1763. szám szerint „a tanúzási mentességgel kapcsolatos eljárási szabályszegés pedig a másodfokú eljárásban foganatosított bizonyítás révén általában orvosolható, hiszen ha a tanú – a szükséges törvényi figyelmeztetés után – kijelenti, hogy nem él a mentességi jogával és a jegyzőkönyvben rögzített vallomását fenntartja,[516] annak tartalma már értékelhető bizonyítékként".[517] Amennyiben viszont a tanú él a mentességi jogával (vagy korábbi vallomását nem tartja fenn), korábbi vallomása valóban nem vehető bizonyítási eszközként figyelembe, amelynek következtében az elsőfokú bíróság ítélete megalapozatlanná (felderítetlenségi esetkör) válhat. Ebben az esetben az első lépcsős megoldás a megalapozatlanság kiküszöbölésére a bizonyítás felvétele lehet,[518] majd második lépcsős

[513] A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generál- és speciálklauzuláinak az egymáshoz való viszonyához lásd: TREMMEL (2006) 155-158. p.; valamint GÁCSI (2012a) 173-182 p.

[514] TREMMEL (2006) 164. p.

[515] Vö. MEZŐLAKI (2016) 3. p.

[516] Ilyenkor elvárt követelmény lenne, hogy a másodfokú bíróság megbizonyosodjon arról, hogy a tanú tisztában van-e a korábbi vallomásának a tartalmával (illetve egyáltalán azzal melyik vallomását tartja fenn). Kétség esetén a tanút nyilatkoztatni kellene erről, és ha szükséges a másodfokú bíróságnak annak tartalmát ismertetnie kellene a fenntartó nyilatkozat megtételét megelőzően. Vö. MEZŐLAKI (2016) 4. p.

[517] Az orvoslásnál természetszerűleg arról van szó, hogy az elsőfokú bíróság által elfogadott bizonyítási eszköz (tanúvallomás) így törvényessé válik, azt nem kell kizárni. Így a másodfokú bíróságnak nem ad lehetőséget az adott tanúvallomással érintett bizonyítékok újramérlegelésére, hiszen ilyenkor nem új bizonyítási eszköz beszerzéséről van szó, hanem a korábbi törvénysértő jogszerűvé tételéről. Vö. MEZŐLAKI (2016) 3. p.

[518] Ilyenkor már nem orvoslásról beszélünk, hanem új bizonyítási eszköz beszerzéséről, aminek következménye – szemben az orvoslásnál megbeszéltekkel – hogy azt a másodfokú bíróság értékelni fogja, azaz itt már újramérlegelésről van szó. MEZŐLAKI (2016) 3-4. p.

megoldás lehet ezen, valamint abban az esetben, ha a szükségessé váló bizonyítás terjedelme meghaladja a másodfokú eljárás kereteit, hogy a másodfokú bíróság hatályon kívül is helyezheti az elsőfokú ítéletet és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasíthatja.[519]

Másik fontos kötelezettség/követelmény, hogy *az eljáró hatóság „csak" a megtagadás jogosságáról dönthet,*[520] ezen túlmenően további következtetéseket nem tehet. Azaz, ha a megtagadás jogos volt, a megtagadás tényét semmilyen formában nem lehet sem a terhelt terhére, sem a javára értékelni.[521] Ez ugyanis prejudikálás lenne az eljáró hatóság részéről. Sőt a kialakult joggyakorlat szerint az önvádra kötelezés tilalmának megsértését jelentené az, ha a hatóság a jegyzőkönyvben rögzítené azt, hogy melyik kérdésre tagadta meg a tanú az önvádra kötelezés tilalmára hivatkozással a vallomástételt, hiszen ezzel a tilalom elvesztené az értelmét. Ha az „Ön követte el a bűncselekményt?" kérdésre azt rögzítené a jegyzőkönyv, hogy „A tanú erre a kérdésre azért nem válaszolt, mert ezzel önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolta volna", akkor ez semmiben sem különbözne attól, mintha fenn sem állna az önvádra kötelezés tilalma.[522]

(II) „[...] Aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben [...]"

A jelzett mentességi ok kapcsán a következő tisztázásra szoruló kérdések: kit illet meg a mentességi ok, és az a vallomás egészére vagy csupán meghatározott részére vonatkozhat-e.

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített relatív vallomástételi akadálynak két fordulata különíthető el. Egyrészről mentességi jog illeti meg azt a tanút, aki „magát bűncselekmény elkövetésével vádolná" (I. fordulat), másrészről azonban azt a tanút, aki „hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná" (II. fordulat). A törvény ugyan a „vagy" kötőszót használja a két fordulat elválasztására, ám kétségtelen, hogy olyan esetek is előfordulhatnak, ahol a tanú magát és hozzátartozóját is egyszerre vádolhatná bűncselekmény elkövetésével a kérdésre adott válaszával. Természetesen ilyen esetben nem kell választania a tanúnak, hogy önmagára vagy hozzátartozójára nézve nem tesz vallomást, a jelzett mentességi ok alapján mind maga, mind hozzátartozója vonatkozásában megilleti a vallomásmegtagadás joga.

Az *I. fordulat* szerinti menetességi jog gyakorlására akkor kerülhet sor, ha az idézett tanúnak a kihallgatása során olyan kérdést tesznek fel, amellyel magát (akár az üggyel összefüggő, akár össze nem függő) bűncselekmény elkövetésével vádolná. Tulajdonképpen ez az I. fordulat az, amely az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal tölti ki, azaz a tanú vonatkozásában az I. fordulat értelmezhető az önvádra kötelezés tilalmának garanciális szabályaként.[523]

[519] Vö. EBH 2008. 1763.

[520] „A megtagadás jogosságáról az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság határoz." [Be. 82. § (3) bekezdés]

[521] Kiemelendő, ellenkező esetben – azaz, ha a tanú a vallomástételt jogosulatlanul tagadta meg – a nyomozó hatóság és az ügyész előtt folyó eljárásban ez ún. *büntetőeljárási szankciót* (rendbírság) vonhat maga után, míg a bírósági eljárásban már *büntetőjogi jogkövetkezménnyel* (elzárás – Btk. 277. §: a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának bűncselekménye) számolhat a tanú. HÁGER (2014a) 432. p. Ha a tanúvallomás megtagadását nem tartja jogosnak a hatóság, ellene halasztó hatályú jogorvoslatnak van helye, azaz a jogorvoslat elbírálásáig a tanú nem hallgatható ki. Vö. Be. 94. §.

[522] BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.

[523] A joggyakorlatból lásd: Bf.II.96/2010/12. számú döntését, amelyben a tanút azon az alapon illette volna meg az I. fordulat szerinti mentességi jog, hogy ő volt a terhelt (állítása szerint) megbízója. A jogesetet részletesen feldolgozza: GÁCSI (2012a) 32-39. p.

A *II. fordulattal* kapcsolatban azt szükséges kiemelni, hogy a tanút ez a mentességi ok *bármely hozzátartozója vonatkozásában megilleti*, függetlenül attól, hogy a hozzátartozó az adott ügyben terhelt, más büntetőeljárási pozícióban lévő alany, vagy egyáltalán részt sem vesz a büntetőeljárásban.[524] Azaz ebből a szempontból a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának II. fordulata tágabb alanyi kört ölel fel, mint a 82. § (1) bekezdés a) pontja, utóbbinál ugyanis csak a terhelt hozzátartozója tagadhatja meg a vallomástételt.

Mind az I., mind a II. fordulatban a *„bűncselekménnyel való vádolást"* határozza meg a törvény. A vádoláson ebben az értelemben minden olyan kijelentést érteni kell, amely valamilyen bűncselekmény elkövetésére utal, a bűncselekmény pontos megnevezése nélkül. Nem foglalja azonban magában a szabálysértést, vagy a fegyelmi felelősséget megalapozó cselekmény elkövetésével való vádolást.[525]

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített *„az ezzel kapcsolatos kérdésben"* kitétel arra utal, hogy *a mentességi ok céljának egyfajta szűkítő értelmezés felel meg*: a tanú ugyanis e rendelkezés alapján a vallomástételi kötelezettségét a maga teljes egészében nem tagadhatja meg. Mentességi jogával élve *csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást*, amelyekre adandó válasszal önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná; *egyéb kérdésben viszont a tanút vallomástételi kötelezettség terheli*.[526]

Ebből pedig az következik, hogy a jelzett mentességi ok fennállta esetén, ha a tanút a kihallgatása elején nem figyelmeztetették arra, hogy megtagadhatja a vallomástételt, a „vallomása feldarabolhatóvá válik", azaz *a tanú vallomása „csak" az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amelynél ki kellett volna oktatni a mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna*. Hangsúlyozandó azonban, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a fent megjelölt rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki és nem zárhatja ki.[527] Ennek azonban három konjunktív feltétele van:

a) Az eljáró hatóság helyesen állapította meg, hogy e kérdések megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn további vagy más vallomástételi akadály.

b) Az eljáró hatóság a tanút figyelmeztette az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadás büntetőjogi következményeire.

c) Eme figyelmeztetést, és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette.

Kiemelendő, hogy eme feltételek (bármelyikének) elmulasztása kizárja a tanú vallomásának (most már a vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét.

A „vallomás feldarabolhatóságához" kapcsolódva, a joggyakorlatban számos esetben felmerül az a kérdés, hogy *vajon jelentőséget kell-e tulajdonítani a tanúvallomás tartalmának, amikor a mentességi jog megsértésével felvett vallomás felhasználhatóságáról*

---

[524] A hozzátartozó fogalmát – a Be. 601. § (3) bekezdésének felhatalmazása alapján – a Btk. 459. § (1) bekezdés 14. pontja határozza meg. Hozzátartozó:
a) az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
d) a házastárs, az élettárs,
e) a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére." Ez egy taxatív felsorolás, amelyet nem lehet kiterjesztően értelmezni.

[525] Lásd: BH 1983. 436.; BH 1996. 179. III.; valamint BELEGI (2012a) 337. p.

[526] Lásd: BH. 2006. 317.

[527] BH. 2006. 317.

döntenek. Másként megfogalmazva: ha a tanút nem oktatták ki mentességi jogáról, és az így megtett vallomásában egyébként nem vádolta magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, ki kell-e zárni a vallomását (illetve a szűkítő értelmezésnek megfelelően a vallomásának egy részét)?

A joggyakorlat olyannyira nem egységes ebben a kérdésben, hogy a *Legfelsőbb Bíróság* két egymásnak ellentmondó Bírósági Határozatot is kibocsátott e tárgykörben. A *BH. 2005. 386. számú döntés* a következőt tartalmazza ezzel kapcsolatban:

> „További lényeges eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság N. S.-né tanúkénti kihallgatásakor, aki a sértett élettársa. A tanút ugyanis a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív mentességi jog illette meg a sértett, azaz az élettársa cselekvőségét illetően, hiszen a vádlotti nyilatkozat szerint a sértett támadt a vádlottra. Tekintettel arra, hogy a tanú vallomása a sértett cselekvőségét illetően nem tartalmazott terhelő részleteket, ezért vallomása bizonyítékként figyelembe vehető, az eljárási szabálysértés, a kioktatás elmaradása ellenére."

Ehhez képest egy évvel később, a *BH 2006. 317. számú döntésében* a Legfelsőbb Bíróság elvi éllel lefektette azt a szabályt, hogy a tanúvallomás kizárásánál nem lehet a vallomás tartalmának jelentőséget tulajdonítani, azt (illetve annak egy részét) ha jogellenesen szerezték meg, ki kell zárni a bizonyítási eszközök sorából.

> „Téves álláspontot fejtett ki [az Ítélőtábla] a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt kioktatási kötelezettség kérdéseit és összefüggéseit illetően, amikor [...] arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár amennyiben a mentességi jogra jogosult tanú a figyelmeztetés elmaradását követően tanúvallomásában nem vádolja sem magát, sem hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, akkor csupán formailag valósul meg az eljárási szabálysértés, ami szükségképpen relatív, hiszen az ügy érdemére a büntetőjogi főkérdésben hozott ügydöntő határozatra nincs kihatása, [...] [ezért] e tanúvallomásokat nem kell a bizonyítékok köréből kirekeszteni."

Álláspontom szerint a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomásának (illetve annak egy részének) a bizonyítási eszközök köréből való kizárását nem lehet a vallomás tartalmától függővé tenni, ez ugyanis a büntetőeljárási törvény rendelkezéseivel ellentétes.[528]

(III) „[...] Akkor is, ha a tanúvallomást a [Be. 82. § (1) bekezdés] a) pont alapján nem tagadta meg"

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja kapcsán ki kell térni annak, a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában rögzített mentességi okkal való viszonyára. A Be. 82. § (1) bekezdés a) pontja szerint: „a tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója". Mint látható, ha a tanú a terhelt hozzátartozója, akkor elvileg kettős mentességi joga van, kérdés azonban, hogy ebben az esetben mire kell figyelmeztetni a tanút, és az mikor élhet az a) és mikor a b) pontos mentességi jogával.

A hatályos Be. rendelkezései és a kialakult joggyakorlat előtt indokolt röviden bemutatni azt, hogy *hogyan alakult a két mentességi ok kapcsolata a régi Be.-ben és az arra építkező joggyakorlatban*. A két mentességi oknak ugyanis a mai felfogáshoz képest nem volt kapcsolódási pontja egymással. A régi Be. a mentességi okokat a 66. § (1) bekezdésében szabályozta: az a) pont szerint: „a tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója", míg a b) pont alapján: „a tanúvallomást megtagadhatja az, aki magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná az ezzel kapcsolatos kérdésben". A törvényi rendelkezésből az olvasható ki, hogy a b) pontban rögzített mentességi ok az a)

---

[528] Lásd: Be. 82. § (1) bekezdés b) pont; 82. § (2) bekezdés; 84. §; valamint GÁCSI (2012b) 38-39. p.

ponttól elkülönülve, akkor volt alkalmazható, ha a tanú nem volt a terhelt hozzátartozója. A bírói gyakorlat ezeket a rendelkezéseket úgy értelmezte, hogy ha a tanú a terhelt hozzátartozója volt, de nem tagadta meg a vallomástételt az a) pont alapján, a b) pontot nem ismerte el mentességi jogként, és ilyen esetekben akár hamis tanúzást is megállapíthatott, mivel úgy kezelte a kérdést, mintha a tanú ebben az esetben lemondott volna a mentességéről.[529]

Másként válaszolja meg ezt a hatályos büntetőeljárási törvény, illetve a hozzá kapcsolódó joggyakorlat. A feltett kérdéseket a joggyakorlat oldaláról a Szegedi Ítélőtábla egy 2004-ben meghozott határozatában válaszolta meg, értelmezve a Be. 82. § (1) bekezdés a) és b) pontját.[530] A határozat szerint ugyanis, ha a tanú a terhelt hozzátartozója, őt ún. *lépcsőzetes figyelmeztetésben* kell részesíteni. Ennek alapján a tanút először a *Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában* rögzített mentességi jogára kell kioktatni.[531] Ha a tanú ez alapján nem él a vallomásmegtagadási jogával, akkor második lépcsőként a *Be. 82. § (1) bekezdés b) pontban* rögzített mentességi okra kell figyelmeztetni. Ha még ezt követően is fenntartja azt, hogy vallomást tesz, harmadik lépcsőként, figyelmeztetni kell a *Be. 85. § (3) bekezdés* szerint az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás, valamint a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása következményére. A „harmadik lépcsőfokkal" kapcsolatban szükséges egy rövid kitérőt tenni.

A *tanú figyelmeztetése* az előzőekben ismertetett törvényi rendelkezésekből kitűnően *tradicionálisan kétirányú kötelezettséget jelent.* Egyrészt tájékoztatni kell arról, hogy milyen esetben, illetve kérdésben tagadhatja meg a vallomástételt; másrészt viszont fel kell hívni arra is a figyelmét, hogy – ha vallomást tesz – vallomásának milyen büntetőjogi következményei lehetnek.[532] A minderre kiterjedő figyelmeztetés jelentőségét az adja, hogy a hatályos Btk. a hamis tanúzás kapcsán a következőt rögzíti:

„Nem büntethető hamis tanúzásért

a) aki a valóság feltárása esetén önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná;

b) aki a vallomástételt egyéb okból megtagadhatja, de erre a kihallgatása előtt nem figyelmeztették, vagy

c) akinek a kihallgatása a törvény erejénél fogva kizárt".[533]

Ez azt is jelenti, hogy a Be. által előírt figyelmeztetések elhangzása, majd jegyzőkönyvezése a valótlan vallomásért való büntetőjogi felelősségre vonás előfeltételét is jelenthetik.[534] Itt szükséges megjegyezni azt, hogy a Be. 85. § (3) bekezdésében 2011. február 28-áig az igazmondási kötelezettség, valamint a hamis tanúzás mellett ott szerepelt a mentő körülmény elhallgatására vonatkozó büntetőjogi jogkövetkezmény megjelölése is.[535] Az utóbbi, nem lévén annak gyakorlati jelentősége,[536] 2011. március 1-je óta

[529] Lásd: BH 1984. 480.; valamint HÁGER – BENCZE (2007) 93. p.

[530] Bf.II.524/2004. Ebből később Bírósági Határozat is született, lásd: BH 2005. 386.

[531] A kialakult joggyakorlat szerint, amennyiben a tanú, illetve több tanú a büntetőeljárásban a vádlottal való élettársi kapcsolatára hivatkozva – a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontja alapján – megtagadja a vallomástételt, a bíróságnak szerteágazóan kell vizsgálnia, hogy a vádlott és melyik tanú között állt fenn valóságos élettársi kapcsolat. Vö. ÍH 2006. 141. szám

[532] FÁZSI (2008) 50-51. p.

[533] Btk. 275. § (1) bekezdés.

[534] FÁZSI (2008) 51. p.

[535] Lásd: *Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 134. §-t.

[536] A fentebb hivatkozott módosító törvényhez fűzött indokolás szerint: „A törvény elhagyja azt a törvényi előírást, miszerint a tanút kihallgatása kezdetén figyelmeztetni kell a mentőkörülmény elhallgatásának következményeire is. A hamis tanúzás bűncselekményét a tanú nem csak valótlan vallomással, hanem a valóság

nem szerepel az eljárási törvényben a figyelmeztetések között.[537] További változás, hogy 2013. július 1-jétől tekintettel arra, hogy az új Btk.-ban megjelent új tényállásként a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása, úgy módosította a jogalkotó a Be. 85. § (3) bekezdésében található figyelmeztetések körét, hogy „ha a tanú vallomástételének nincs akadálya figyelmeztetni kell a tanút arra [is], hogy a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását a törvény büntetni remdeli".[538]

Visszatérve a *„lépcsőzetes figyelmeztetés"* intézményéhez, látható, hogy annak kidolgozása azért (is) kiemelkedő jelentőségű, mert *a Be. 82. § (1) bekezdés a) és b) pontjában rögzített mentességi okok* – az azokra történő figyelmeztetés elhangzását és jegyzőkönyvezését követően – *eltérő következményekkel bírnak.* Azt mondható, hogy noha az *a) pontos mentességi ok* alapján a tanú csak a terhelti pozícióban lévő hozzátartozója vonatkozásában tagadhatja meg a tanúvallomást, ám ez *abszolút érvényű megtagadási jognak* minősül. Azaz ez alapján az egész vallomástétel alól mentesül a tanú. Ezzel szemben a *b) pontos mentességi ok* alapján a tanú nem csak a hozzátartozója – sőt nem csak a terhelti pozícióban lévő hozzátartozója – javára, hanem a saját javára is élhet a vallomásmegtagadás jogával. Ez azonban csak *relatív érvényű mentességet* jelent, azaz a korábban kifejtetteknek megfelelően csak azokban a kérdésekben tagadhatja meg a vallomástételt, amelyekkel magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná. Érdekes és egyben bizonytalan helyzetet teremthet, ha az eljárásban több vádlott szerepel és a tanút csak az egyikük vonatkozásában illeti meg a mentességi jog (pl. az egyikük hozzátartozója).[539] Az ilyen esetekben válik ugyanis nyilvánvalóvá, hogy a Be. mennyire az *„egy vádlott – egy tárgyalás" modelljére* épül, ezáltal nyitva hagyva számos értelmezési kérdést az igen gyakori több vádlottas, folytatólagos tárgyalást igénylő ügyekben.[540]

Álláspontom szerint a jogalkotó a 2012. január 1-jétől hatályos módosítás következtében a b) pontos esetkörhöz kapcsolt ismételt figyelmeztetés bevezetésével elsősorban azon tanúk vallomásmegtagadási jogát kívánta védelemben részesíteni, akik – noha a terhelt a hozzátartozójuk – azért nem az a), hanem a b) pont alapján tagadják meg a vallomástételt, mert a terhelt terhére szolgáló tényeket nem, de a terhelt javára szolgáló tényeket a hatóság elé akarják tárni. Ezt a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt mentességi ok alapján természetesen megtehetik, ám az egyes kérdések elhangzásánál indokolt (lehet) a mentességükre történő ismételt figyelmeztetés.

elhallgatásával is elkövetheti. A valóság elhallgatása pedig fogalmilag azonos a mentő körülmény elhallgatásának elkövetési magatartásával. Akit tehát tanúként kihallgatnak, a mentő körülmény elhallgatásának bűncselekményét el sem követheti. Ha a tanú elhallgat bármilyen lényeges tényt, amelyről tudomása van, hamis tanúzást követ el." Forrás: http://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1000183.TVI/ (letöltés ideje: 2016. március 1.)

[537] A mentő körülmény elhallgatására történő figyelmeztetéssel kapcsolatos kritikákhoz lásd: FÁZSI (2008) 58-59. p. Találni olyan eseti döntést, amelyben a tanúk szembesítésről készült jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy megtörtént-e a mentő körülmény elhallgatására való figyelmeztetés, és aminek következménye az, hogy ki kell zárni a jegyzőkönyv eme részét a bizonyítékok közül a Be. 78. § (4) bekezdés alapján. Vö. 6.B.467/2009/58. szám, továbbá ÍH 2007. 6. szám.; ÍH 2008. 51. szám. Ezzel szemben az ÍH 2010. 51. számú döntésben a következőt fogalmazza meg a Szegedi Ítélőtábla: „[...] a harmadfokú bíróság által is ismerten van olyan bírói gyakorlat, amely ezen figyelmeztetés elmaradását olyan súlyos eljárási szabálysértésnek minősíti, amelyhez a tanúvallomásoknak a bizonyítékok köréből való kirekesztése következményét fűzi. Az Ítélőtábla azonban ezen álláspontot nem osztja [...]." A szembesítés kapcsán előforduló eljárási szabálysértésekhez, amelyek kizárt bizonyítékhoz vezethetnek lásd: FENYVESI (2008) 206-208. p.

[538] Lásd: *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló* 2012. évi CCXXIII. törvény 100.-t.

[539] Vö. BH 2005. 203., valamint HÁGER (2014a) 429. p.

[540] Lásd: HÁGER – BENCZE (2007) 95-96. p.

C) A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjának értelmezése egy jogeset tükrében

A következőkben a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjával kapcsolatos [jelen alfejezet A) és B) pontjaiban felvetett, továbbá kérdések formájában megfogalmazott] bizonyítási, kiemelten bizonyítási tilalmi anomáliákat egy jogeset elemzése útján mutatom be.[541]

A *történeti tényállást* tekintve a német állampolgárságú vádlott – aki a bűncselekmény elkövetését megelőzően is már egy ideje Magyarországon élt – 3000 euró összegben banki kölcsönt vett fel, amelyet azonban munkaviszonya megszűnésének következtében nem tudott törleszteni. Párkapcsolata időközben felbomlott, így 17 éves kiskorú gyermeke eltartásáról önállóan kellett gondoskodnia. A vádlott az őt ért egzisztenciális és párkapcsolati krízishelyzetek következtében magába fordult, szorongásos, neurotikus tünetek léptek fel nála. 2008. február végén, március elején a vádlottnak Marta B. nevű hölgy ismerőse lehetőséget ajánlott az anyagi problémái megoldására. Marta B. a vádlottat B. településen összeismertette egy férfival (Marta-val), aki felajánlotta a vádlottnak, hogy ha meghatározott mennyiségű extasy tablettát átvisz az ukrán határon, ezért neki 400 eurót ad. A vádlott még ezen a napon B. településen, egy bevásárlóközpont parkolójában átvett az ismeretlen férfitól 957 darab extasy tablettát, valamint azt a mobiltelefonszámot, amelyet a határon való átjutását követően fel kellett volna hívnia. A vádlott jó ideig (kb. 4-5 hétig) halasztgatta a határátlépést, azt fontolgatva, hogy a kábítószert visszaadja a megbízójának. Időközben azonban több alkalommal – hol burkolt formában, hol nyíltan – fenyegető sms-eket kapott, amiért még nem teljesítette a megbízást. A vádlott továbbra sem tudta törleszteni a felvett banki kölcsönt, így erre tekintettel, valamint a fenyegető sms-ek hatására 2008. március 19-én rászánta magát, hogy átviszi a kábítószert Ukrajnába. A vádlott a határátkelőhöz közeledve telefonon felhívta azt a személyt, aki az ukrán oldalon várta, megbeszélték a találkozás helyét, valamint azt, hogy a kábítószert tartalmazó tablettákért 1800 eurót fizet a megrendelő. A vádlott a b.-i határátkelőhelyhez gépkocsijával érkezett meg. Az autót a parkolóban hagyva, gyalogosan indult el a határátkelőhelyhez. A nejlonba csomagolt, „kígyó formába" tekert, 957 darab extasy tablettát tartalmazó csomagot a bőrdzsekijében úgy rejtette el, hogy a kabát bal mellzsebének kiszakadt bélésén keresztül a bélés és a bőr közé leeresztette. A vádlott 23 óra körül jelentkezett a Magyar Köztársaság területéről való kilépésre. Mivel a B.-i Határrendészeti Kirendeltségre a vádlott kilépését megelőzően kb. fél-egy órával korábban információ érkezett egy várható illegális drogszállítmányról, továbbá mivel az intézkedő határrendésznek furcsa volt, hogy egy német állampolgár gyalogosan kívánja elhagyni az országot, a vádlottat alaposabb ellenőrzés végrehajtása céljából átadta a kirendeltség ügyeletesének. Az ügyeletesnek is feltűnt, hogy a vádlott szokatlanul idegesen viselkedik, ezért átvizsgálta a ruházatát. Ennek során előkerültek a tabletták, amelyek tisztahatóanyag-tartalma jelentős mennyiségűnek minősült. A kirendeltség ügyeletesének kérdésére a vádlott azt közölte, hogy az előtalált tárgy „az, amit nem szabad átvinni a határon [...] 950 darab extasy tabletta". Az átvizsgálást követően a V.-i Rendőrkapitányság a talált tablettákat lefoglalta, azok előzetes elkobzására került sor.

A *pertörténet* vonatkozásában kiemelendő, hogy V.-i Városi Ügyészség a vádlott ellen 2008. november 12-én nyújtotta be vádiratát a V.-i Városi Bírósághoz, majd 2009.

[541] A jogesetelemzés követi a Jogesetek Magyarázata folyóiratban közölt esetmagyarázatok szerkezeti felépítését, arra is tekintettel, hogy az elemzett jogeset a folyóiratban már közlésre került. Lásd: GÁCSI (2012b) 32-39. p. Jelen esetelemzésnél e szerkezeti részek: (1) történeti tényállás; (2) pertörténet; (3) döntés jogi érvelése; (4) a határozat elvi jelentőségű tétele (az ún. ratio decidendi); (5) az érvelés kritikája; (6) kitekintés és (7) az eset jelentőségének meghatározása.

március 28-án azt a Btk. 282/A. § (1) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettének kísérletére módosította. A V.-i Városi Ügyészség egyúttal indítványozta, hogy a V-i Városi Bíróság a Be. 16. § (1) bekezdés *a)* pontja alapján az ügyet tegye át a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bírósághoz. A V.-i Városi Bíróság a 2009. április 8. napján kelt és május 6-án jogerőre emelkedett 4.B.248/2008/29. számú végzésével az ügyet áttette a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bírósághoz.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság tanácsa 1.B.338/2009/27. számú ítéletével a vádlottat a váddal egyezően bűnösnek mondta ki jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettének kísérletében, ezért hét év börtönbüntetésre ítélte, amelynek tartamába beszámította az előzetes fogva tartásban töltött időt.

Az ítélet ellen a vádlott és a védője jelentett be fellebbezést, amely elsősorban a vádlott felmentésére, másodsorban a kiszabott büntetés enyhítésére irányult. Az ügyész a határozatot tudomásul vette.

A Debreceni Fellebbviteli Főügyészség Bf.283/2009/5-1. számú átiratában a történeti tényállás pontosítását, továbbá P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közüli kirekesztését, a kiszabott szabadságvesztés büntetés fegyház fokozatban való megállapítását, egyebekben az elsőfokú ítélet helybenhagyását indítványozta. A Fellebbviteli Főügyészség P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közüli kirekesztését azzal indokolta, hogy a terhelt a nyomozás során azt állította, e tanútól kapta a kábítószert (ő volt a megbízója, akit a terhelt Marta néven ismert meg). Mindezek alapján a tanút figyelmeztetni kellett volna a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjában rögzített mentességi jogra. Erre a figyelmeztetésre azonban nem került sor, noha vitathatatlan, hogy a tanút megillette volna ebben a kérdésben a vallomás megtagadásának joga. A Be. 82. § (2) bekezdése alapján pedig, ha ez a figyelmeztetés elmarad, a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

A másodfokon eljáró Debreceni Ítélőtábla Bf.II.96/2010/12. számú ítéletében a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság ítéletét annyiban változtatta meg, hogy a vádlottal szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamát a vádlott büntetlen előéletére, valamint arra tekintettel, hogy a cselekmény kísérleti szakban maradt, öt évre enyhítette – amelybe beszámítani rendelte az elsőfokú ítélet kihirdetésétől a másodfokú határozat meghozataláig előzetes letartóztatásban töltött időt –, és a végrehajtást fegyház fokozatban állapította meg. Nem zárta ki azonban a mentességi jogra történő figyelmeztetés nélkül felvett P. E. tanú vallomását a bizonyítási eszközök sorából.

A továbbiakban, elvi jelentőségét tekintve, csak ezzel az utóbbi kérdéssel foglalkozik a monográfia.

A *döntés jogi érvelését* tekintve a Debreceni Ítélőtábla vizsgált határozata a vádlott bűnösségét, valamint a bűncselekmény minősítését és stádiumát illetően az elsőfokú bíróság ítéletével azonos álláspontra jutott: a vádlottat jelentős mennyiségre, forgalomba hozatallal elkövetett kábítószerrel visszaélés bűntettének kísérletében mondta ki bűnösnek és vonta felelősségre [Btk. 282/A. § (1) és (3) bekezdés].[542] A másodfokú bíróság

[542] Megváltoztatta azonban az elsőfokú bíróság ítéletét annyiban, hogy az enyhítő körülményeknek (a terhelt büntetlen előéletű, a cselekmény kísérleti szakban maradt) nagyobb nyomatékot tulajdonított, így a kiszabott szabadságvesztés tartamát öt évre enyhítette. A terhelttel szemben kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata tekintetében pedig rámutatott arra, hogy az elsőfokú bíróság, megsértve a Be. 258. § (3) bekezdés *e)* pontjában rögzített indokolási kötelezettségét, nem indokolta meg, hogy a Btk. 42. § (2) bekezdés *b)* 3. pontjában előírtak ellenére miért tért el a kötelezően alkalmazandó fegyház végrehajtási fokozattól. A másodfokú bíróság arra a megállapításra jutott, hogy jelen esetben nem állt fent olyan méltányolandó körülmény, amely a Btk. 45. § (2) bekezdésre tekintettel enyhébb fokozat alkalmazását indokolta volna, így úgy rendelkezett, hogy a szabadságvesztés büntetést fegyház fokozatban kell végrehajtani.

ítéletének indokolásából azonban kiemelésre és elemzésre szorul a törvénysértő módon felvett tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelésének kérdése.

A másodfokú bíróság ítéletének indokolásában számot adott arról, hogy a bejelentett fellebbezések folytán az elsőfokú bíróság ítéletét, és az azt megelőző eljárást a Be. 348. § (1) bekezdése alapján teljes terjedelemben felülbírálta.

A felülbírálat során megállapította: „helytállóan mutatott rá a fellebbviteli főügyészség arra, hogy az elsőfokú bíróság megsértette a büntetőeljárási törvény rendelkezéseit azzal, hogy azt a tanút, akiről a nyomozás során a vádlott azt állította, hogy tőle kapta a kábítószert (ő volt a megbízója), nem figyelmeztette a Be. 82. § (2) bekezdésének b) pontjában írt mentességi jogára." A másodfokú bíróság ezt a szabálysértést párhuzamba állította a Be. 78. § (4) bekezdésében írt törvénysértő bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzulával, és arra a megállapításra jutott, hogy „a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése [...] ez azonban adott esetben nem szükséges, tekintettel arra, hogy az elsőbíróság e tanú vallomására tényeket nem, csupán nemleges megállapítást alapított." A másodfokú bíróság a „nemleges megállapítás" fogalmát úgy határozta meg, hogy P. E. tanú a kihallgatása során azt nyilatkozta, nem ismeri a vádlottat, a kábítószert nem tőle kapta, valamint azt állította, hogy a vádlott telefonjában Marta B. név alatt elmentett telefonszámról nincs tudomása. Azaz P. E. tanúvallomásából a bíróság nem tudott (információértékű) tényeket megállapítani, ezért a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomása – noha törvénysértő módon történt annak felvétele – bizonyítási eszközként értékelendő az adott esetben. A másodfokú bíróság – a Be. 78. § (4) bekezdésének értelmezésén túl – azzal is alátámasztotta döntését, hogy „az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértése relatívnak minősül", így az nem eredményezi a bizonyítási eszköz kizárását.

A másodfokú bíróság a törvénysértő módon felvett tanúvallomás kapcsán a fenti tömör érveléséből levezetve kimondta, hogy *a mentességi jogára ki nem oktatott P. E. tanú vallomását nem kell kizárni a bizonyítási eszközök köréből.*

A határozat *elvi jelentőségű tétele (ratio decidendi*[543]*)* tehát úgy fogalmazható meg, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjában rögzített mentességi jogra történő figyelmeztetés nélkül felvett tanúvallomást nem kell feltétlenül kizárni a bizonyítási eszközök sorából abban az esetben, ha a bíróság e tanú vallomására tényeket nem, csupán nemleges megállapításokat alapított. Ez ugyanis relatív eljárási szabálysértésnek minősül, amit nem szükséges kizárni a bizonyítékok köréből a Be. 78. § (4) bekezdése alapján. Ennek megfelelően az így megszerzett bizonyítási eszköz és az abból származó bizonyíték értékelése a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik.

Áttérve az *érvelés kritikájára*, kiindulópontom, hogy a büntetőügyekben folyó bizonyítási cselekmények menetében követelményként jelenik meg a bizonyítási eszközök törvényes beszerzése, valamint az ezekből származó bizonyítékok megfelelő értékelése.[544] A másodfokú bíróság e határozatában P. E. tanúvallomásának értékelését illetően abból indult ki, hogy eljárási szabálysértést valósított meg az elsőfokú bíróság azzal, hogy a Be. 82. §

[543] Kiemelést érdemel, hogy a *ratio decidendi* az angol (precedens) jog sajátja, lényegét tekintve minden bírói döntésnek lennie kell egy olyan lényegi résznek, amely a későbbi esetek eldöntésénél felhasználásra kerül(het). Vö. BADÓ (2007) 30-33. p. A monográfia jelen részében indokoltnak tartottam a döntés ratio decidendi-jét kiemelni.

[544] A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása szabályának eljárási törvényben való rögzítése ugyanis az – elsősorban a bíróságok ítélkező tevékenységében nagy szerephez jutó – szabad bizonyítás elvének egyik korlátját állítja fel. KIRÁLY (2008) 256. p. *Erdei Árpád* túl ment ezen, ő a bizonyítási tilalmak eljárásjogi következményeinek struktúrálásakor rámutatott arra, hogy a szabad bizonyítás voltaképpen illúzió, de legalábbis a törvényben szereplő logikai bukfenc. ERDEI (1995) 47-61. p.

(1) bekezdés *b)* pontja alapján mentességet élvező[545] – tanút a mentességi jogára történő figyelmeztetés nélkül hallgatta ki. Ez a megállapítás önmagában véve helyes. A bíróság azonban úgy tűnik figyelmen kívül hagyta a Be. 82. § (2) bekezdésében rögzített, a törvénysértő módon felvett tanúvallomás bizonyítási eszközök köréből való kirekesztésére vonatkozó speciálklauzulát, és ebből adódóan nézetem szerint hibás logikát követve értelmezte a Be. 78. § (4) bekezdésében rögzített, jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját. Ez utóbbit a relatív eljárási szabálysértés szabályainak álláspontom szerint vitatható értelmezésével is alátámasztotta.

A továbbiakban – az érvelés kritikáján belül – két egységre bontva vizsgálom a jogesetet: először megvizsgálom a „relatív tanúvallomás-tételi akadály és a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája" mátrixában, majd a „jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulájának" szabályozásának fényében.

(I) A relatív tanúvallomás-tételi akadály és a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája:

A Be. 82. § (1) bekezdésében felsorolt *relatív tanúvallomás-tételi akadályok* olyan kivételt képeznek az általános tanúskodási kötelezettség alól, amelyekkel a törvényben felsorolt bizonyos feltételek fennállása esetén a kihallgatandó személy saját belátása szerint élhet, külső befolyástól mentesen dönthet, hogy vallomást tesz vagy sem.[546] Ezen akadályoknak megkülönböztetett jelentőségük van a bizonyítási eljárás során, hiszen az e szabályok megszegésével lefolytatott tanúkihallgatás eredménye a bizonyítékok mérlegelése során nem vehető figyelembe.[547] Ennek megfelelően a Be. szigorú alakszerű feltételeket ír elő a tanúzási akadályok tisztázása és betartása érdekében. Így rögzíti többek közt, hogy „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni kell", továbbá azt is, hogy „a figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni [...] ezek elmaradása esetén [ugyanis] a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe" [Be. 82. § (2) bekezdés]. Mindezek mellett, a mentességi okoknak nagyobb hangsúlyt adva, rögzíti az eljárási törvény azt is, hogy „a tanú vallomástételének akadályát figyelembe kell venni, ha az akár a bűncselekmény elkövetésekor állt fenn, akár a kihallgatáskor áll fenn" [Be. 83. § (1) bekezdés első mondat].

A relatív akadályok közül a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja – mint ahogyan azt már korábban is kiemeltem – az önvádra kötelezés tilalmával összhangban a következő vallomástételi akadályt rögzíti: „*A tanúvallomást megtagadhatja az, aki a (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben, akkor is, ha a tanúvallomást az a) pont alapján nem tagadta meg.*"

Az akadály tehát a Be. 8. §-ában rögzített önvádra kötelezés tilalmát tölti ki tartalommal a tanú, valamint a hozzátartozója vonatkozásában.

Az elemzett döntés szempontjából (P. E. tanú vonatkozásában) a vallomástételi akadály első fordulatát („*magát* [...] *bűncselekmény elkövetésével vádolná*") kell részletesebben megvizsgálni. A másodfokú ítéletet megvizsgálva megállapítható, hogy a bíróság erről csak utalásszerűen adott számot:

[545] Javítani szükséges a másodfokú bíróság törvényi hivatkozását: a megjelölt mentességi ok nem a Be. 82. § (2) bekezdésében, hanem az (1) bekezdésben található.

[546] VARGA (2003a) 166. p.

[547] VARGA (2009) 114. p.

„[...]a megyei bíróság] megsértette [...] az eljárási törvényt azzal, hogy [P. E.] tanút nem figyelmeztette a Be. 82. § (2) bekezdésének b) pontjában írt mentességi jogára [...] a tanút nyilvánvalóan megillette volna a vallomás megtagadásának joga, hiszen a nyomozás során a vádlott azt állította, hogy e tanútól kapta a kábítószert."

Az elsőfokú bíróság ítélete azonban részletesen tartalmazza, hogy a vádlott vallomása szerint P. E.-től (akit a vádlott Marta néven ismert) kapta a kábítószert. Ezt az állítását többek közt azzal támasztotta alá, hogy a legapróbb részletekig ismertette a P. E.-re vonatkozó, általa ismert személyes és személyi adatokat (pl. hogy arab-török kettős állampolgár, tíz éve él Magyarországon, magyar felesége van, B. településen a P. úton lakik, de házi őrizet hatálya alatt áll, ezért elvileg nem hagyhatja el a lakását, Mercedes típusú terepjárója van stb.), továbbá a felmutatott fényképek közül is rögtön ki tudta választani a nevezett személyt.[548]

A Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjával kapcsolatban kiemelendő, hogy a tanú e rendelkezés alapján vallomástételi kötelezettségét teljes egészében nem tagadhatja meg. Mentességi jogával élve csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást, amelyekre adandó válasszal önmagát (vagy a második fordulat alapján a hozzátartozóját) bűncselekmény elkövetésével vádolná, egyéb kérdésekben viszont vallomástételi kötelezettség terheli.[549] Ebből pedig az következik, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjának fennállta esetén, ha a tanút kihallgatása elején nem figyelmeztették mentességi jogára, vallomása („csak") az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amelynél ki kellett volna oktatni mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna.

Hangsúlyozandó azonban ismételten, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki és nem is zárhatja ki.[550] Ennek azonban egyik feltétele, hogy az eljáró bíróság helyesen állapította meg, hogy e kérdések megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn (további vagy más) akadály, másodszor feltétele az is, hogy figyelmeztette a tanút igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményére, harmadik feltétele pedig, hogy ezt a figyelmeztetést és a tanú figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette [Be. 85. § (3) bekezdés]. E feltételek bármelyikének elmulasztása ugyanis kizárja a tanú vallomásának (vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét [Be. 85. § (3) bekezdés és 84. §].

A Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjában rögzített relatív tanúvallomás-tételi akadály céljának tehát – mint ahogy arra a Legfelsőbb Bíróság is rámutatott[551] – egyfajta szűkítő értelmezés felel meg, azaz kizárólag a vallomás megtagadására alapot adó kérdéskörre vonatkozóan kerülhet sor a mentességi jogra való kioktatás nélkül felvett tanúvallomás mint bizonyítási eszköz kizárásra. Ezt a szűkítő értelmezést azonban nézetem szerint sem a Főügyészség, sem a másodfokú bíróság nem vette figyelembe. Megállapítható ugyanis, hogy maga a Fellebbviteli Főügyészség is P. E. tanú egész vallomásának kirekesztését indítványozta a Bf. 283/2009/5-1. számú átiratában („P. E. tanú vallomásának a bizonyítékok közüli kirekesztését indítványozom"); továbbá a másodfokú bíróság indokolásából is arra lehet következtetni, hogy a tanúvallomást mint egészet vizsgálta, amikor úgy fogalmazott, hogy „a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése

[548] A későbbiek során azonban, amikor a vádlottat P. E.-vel szembesítették, a vádlott úgy nyilatkozott, hogy korábban tévedett, nem ismeri a vele szemben ülő férfit. Nyilatkozta mindezt annak ellenére, hogy minden, amit korábban P. E.-ről mondott (személyes és személyi adatok), minden elemében megfelelt a valóságnak.

[549] Lásd BH 2006. 317.

[550] BH 2006. 317.

[551] BH 2006. 317.

alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése [...] ez azonban adott esetben nem szükséges." A fent levezetett szűkítő értelmezés alapján tehát megállapítható, hogy a konkrét esetben P. E. tanút abban a kérdésben, hogy ő adta-e a vádlottnak a kábítószert, a törvény alapján megillette volna a vallomásmegtagadás joga.[552]

Megjegyzendő továbbá, hogy a büntetőeljárások során a hatóságoknak folyamatosan kontroll alatt kell tartaniuk a tanúnak feltett kérdéseket, és folyamatosan figyelemmel kell kísérniük az esetleges mentességi jog fennállását, illetve a válaszadás megtagadásának a lehetőségét. A kialakult joggyakorlat szerint a Be. 82. § (2) bekezdés első mondatában rögzített szabály – „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell" – azzal egészül ki a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja kapcsán, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak a lehetőségekhez képest kerülniük kell az olyan jellegű kérdéseket, amelyekre a tanú nem köteles válaszolni. Viszont ha ilyen kérdést feltétlenül szükséges feltenni – a konkrét esetben P. E. vonatkozásában ez a kábítószer átadásával kapcsolatos kérdés volt –, nyomban fel kell hívni a tanú figyelmét arra, hogy az elhangzott kérdésre nem köteles válaszolni.[553] A vizsgált esetben az elsőfokú bíróság azonban nemhogy ennek (a konkrét kérdéshez kapcsolódó kioktatási kötelezettségének) nem tett eleget, de még az általános kioktatási kötelezettségét sem teljesítette.[554]

A másodfokú bíróság tehát – annak ellenére, hogy csak utalásszerűen rögzítette az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértését, valamint nem vette figyelembe a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjának ún. szűkítő értelmezését – P. E. tanúvallomásával kapcsolatban helyes értékelést tett, amikor a mentességi jogára ki nem oktatott tanú vallomását az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértésének minősítette. Nem vette azonban figyelembe álláspontom szerint a Be. 82. § (2) bekezdésében rögzített szabályt: „A tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe."

A másodfokú bíróság e mulasztása látható az indokolásból: „A fentebb írt eljárási szabálysértés miatt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése." Tehát a másodfokú bíróság indokolásából implicite az olvasható ki, hogy átugorva a Be. 82. § (2) bekezdését, a tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelését közvetlenül a Be. 78. § (4) bekezdésében rögzített generálklauzulával kívánta megmagyarázni. Ez azonban kifogásolható. A Be. ugyanis az egyes bizonyítási eszközök szabályainál elhelyezett *speciálklauzulákkal* pontosítani kívánja az adott bizonyítási eszközök felhasználhatóságát, azaz e szabályokkal eligazítást kíván adni a tekintetben, hogy e tilalmak megszegése esetén nem keletkezik felhasználható bizonyítási

[552] Azt, hogy ezen kívül a tanúnak pontosan milyen kérdéseket tettek fel az elsőfokú bírósági tárgyalás során, sem az elsőfokú bíróság, sem a másodfokú bíróság ítélete nem tartalmazza. E kérdések ismerete jelen esetben azért bírna relevanciával, mert akkor pontosan számot lehetne adni arról, hogy a tanút mely további kérdések megválaszolása alól mentette volna fel az idézett törvényhely.

[553] VARGA (2003a) 167-168. p.

[554] A BH 2006. 317. is rögzíti ezt a követelményt: „a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja esetén a kérdéses kioktatásnak nem csupán a kihallgatás megkezdésekor, hanem az egyes kérdések feltétele előtt is el kell hangoznia." Kiemelendő, hogy ezt a követelményt *az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. tv.* 62. §-a törvényi szintre emelte 2012. január 1-jei hatállyal. A módosítás következtében a Be. 293. § (3) bekezdés a következőt tartalmazza. „Ha megállapítható, hogy a tanú a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározottak szerint ismételten figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni."

eszköz, tehát nemcsak szabálytalan, hanem felesleges is az ilyen eljárási cselekmény.[555] Így a tanúvallomásnál a törvény 82. § (2) bekezdéséből [a Be. 84. §-ával és a 85. § (3) bekezdésével összhangban] az következik, hogy ha a tanút a kihallgatása elején nem tájékoztatták mentességi jogáról, a vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

A Be. 82. § (2) bekezdés második és harmadik mondata azt tartalmazza, hogy a mentességi okokra való figyelmeztetést és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvezni kell, ennek elmaradása esetén ugyanis a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. Kiemelendő, hogy ez a szabály mind az elsőfokú, mind a másodfokú határozat meghozatalakor ráadásul a szó szerinti jegyzőkönyvezést követelte meg.[556] Az idézett törvényhelynek garanciális jelentősége van, ugyanis a jegyzőkönyvbe foglalás annak érdekében történik, hogy a későbbiekben ne képezze vita tárgyát, hogyan és milyen figyelmeztetés hangzott el a tanú kihallgatása elején. Álláspontom szerint a másodfokú bíróság P. E. tanúvallomásának értékelése során e rendelkezést is figyelmen kívül hagyta, legalábbis az indokolásban nem rendelkezett róla.

(II) A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája:

A Be. 78. § (4) bekezdése – a bizonyítékok értékelésének szabályaiba ágyazva – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját tartalmazza: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg."

A Be.-ben rögzített generálklauzula tehát három fordulatával rendelkezik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásáról: 1. bűncselekmény útján, 2. más tiltott módon vagy 3. a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték. Kiemelendő, hogy míg a „bűncselekmény útján" fordulat kevés magyarázatra szorul, addig a két utóbbi (főként azok elhatárolása) számos problémát okoz a joggyakorlatban. Az elemzett határozat sem teszi egyértelművé, hogy az idézett törvényhely mely fordulatát látta megvalósulni a bíróság, amikor úgy rendelkezett, hogy „a fentebb írt eljárási szabálysértés miatt [ti. hogy az elsőfokú bíróság nem figyelmeztette a tanút mentességi jogára] a Be. 78. § (4) bekezdése alapján kirekesztendő lenne [P. E.] tanú vallomásának értékelése".

Mint ahogyan arra korábban kitértem, a Be. 78. § (4) bekezdés második és harmadik fordulatának elhatárolása nem csak eljárás-dogmatikai kérdés. A megkülönböztetés azért is fontos, mert a második fordulat (hasonlóan az elsőhöz) felmerülése esetén – a törvényben szabályozott speciálklauzulákkal összhangban – a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni.[557] Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül. Ezzel szemben a harmadik fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő hatóság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.[558]

[555] TREMMEL (2006) 161. p.

[556] A Be.-ben a tanúvallomáshoz kapcsolódó szó szerinti jegyzőkönyvezés követelménye 2006. július 1. és 2011. február 28. között állt fent, lásd *2006. évi LI. tv. a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról* 39. § (1) bekezdés és 2010. évi CLXXXIII. tv. *az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról* 133. és 179. §.

[557] VARGA (2003a) 155. p.

[558] VIDA (2006) 226-228. p.

Az elemzett határozatban csak következtetni lehet arra, hogy a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság eljárási szabálysértését – a Be. 82. § (2) bekezdésében és a 84. §-ban rögzített szabályokat nézetem szerint figyelmen kívül hagyva – a Be. 78. § (4) bekezdés harmadik fordulata alapján értékelhette. Erre utal pl. az is, amikor azt rögzíti: „nem szükséges [a bizonyítási eszköz kizárása], tekintettel arra, hogy az eljárási szabálysértés relatívnak minősül." Ez azonban a másodfokú bíróság részéről álláspontom szerint vitatható megközelítés volt, hiszen a fogalomhasználattal („az eljárási szabálysértés relatívnak minősül") azt a látszatot kelti, mintha a Be. 375. §-ában rögzített szabályokból (ún. relatív eljárási szabálysértés) lehetne levezetni a felállított elvi tételt (lásd *ratio decidendi*). A másodfokú bíróság célja azonban vélhetően nem ez volt, helyette arra kívánt utalni, hogy az elsőfokú bíróság szabálysértését ún. formai jellegű szabálysértésnek tekinti, azaz a Be. 78. § (4) bekezdés harmadik fordulata alapján maga dönt arról, hogy az lényeges vagy sem, tehát ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből vagy sem. A kialakult joggyakorlat szerint azonban a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomását más tiltott módon történő megszerzésnek [Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulat] kell tekinteni,[559] így azt [a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja esetén a szűkítő értelmezésnek megfelelően annak egy részét] a törvény erejénél fogva ki kell zárni, nem pedig a bíróság mérlegelésére bízni a felhasználást.[560]

*Kitekintés*ként elmondható, hogy a másodfokú bíróság e vitatható jogértelmezésre épülő határozata nem egyedülálló a magyar joggyakorlatban. Jelen alfejezet B) pontjában már kitértem rá, azonban ismét hangsúlyozom, hogy a Bírósági Határozatokban közzétett két eseti döntés is foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy ki kell-e zárni a bizonyítékok köréből a tanú vallomását, ha azt úgy vették fel, hogy előtte a tanút nem figyelmeztették a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában rögzített mentességi jogára.[561] Megfigyelhető, hogy ezekben az esetekben is az okozta a problémát, hogy a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú egyébként nem állított olyat, amellyel magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolta volna.

A BH 2005. 386. számú döntés[562] rendelkező része részben azt rögzíti, hogy „a tanú törvényes figyelmeztetésének elmulasztása a tanúvallomásnak a bizonyítékok köréből való kirekesztését eredményezi". Az ügyben a Szegedi Ítélőtábla a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont második fordulatát elemezte („hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná"), amelyen keresztül rámutatott arra, hogy ha a tanú a terhelt hozzátartozója, őt ún. lépcsőzetes figyelmeztetésben kell részesíteni. Indokolásban azonban az egyik tanú vallomásának értékelése kapcsán hasonló döntést hozott, mint az elemezett határozatban a másodfokú bíróság:

> *„További lényeges eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság N. S.-né tanúkénti kihallgatásakor, aki a sértett élettársa. A tanút ugyanis a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja szerinti relatív mentességi jog illette meg a sértett, azaz az élettársa cselekvőségét illetően, hiszen a vádlotti nyilatkozat szerint a sértett támadt a vádlottra. Tekintettel arra, hogy a tanú vallomása a sértett cselekvőségét illetően nem tartalmazott terhelő részleteket, ezért vallomása bizonyítékként figyelembe vehető, az eljárási szabálysértés, a kioktatás elmaradása ellenére."*

[559] KIRÁLY (2008) 259. p., VIDA (2006.) 227. p.

[560] Az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva tipikus problémának minősül az, hogy a bíróságok nem vagy helytelenül értelmezik a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulatát, sokszor „összemossák" azok jelentését. Lásd: GÁCSI (2012a) 175-177. p.

[561] BH 2005. 386. és BH 2006. 317.

[562] Szegedi Ítélőtábla Bf.II.524/2004. számú döntése.

A Szegedi Ítélőtábla tehát hasonló magyarázatát adta a törvénysértő módon felvett tanúvallomás bizonyítási eszközként való értékelésének, mint az esetelemzés tárgyát képező ügyben a másodfokú bíróság. A különbség mindössze annyiban mutatható ki, hogy a Szegedi Ítélőtábla a tanúvallomás „terhelő részleteinek" hiánya alapján, míg a jelzett ügyben a bíróság a „nemleges ténymegállapítások" alapján nem zárta ki a jogellenesen felvett tanúvallomást (illetve annak egy részét).

A BH 2006. 317. számú döntés[563] rendelkező része a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontja kapcsán azt rögzíti, hogy „a tanú vallomása abban a kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amellyel kapcsolatban mentességi jog illeti meg, és a vallomást megtagadhatta volna". Számunkra azonban a döntés valódi jelentősége az indokolásban található meg. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis a BH 2005. 386. számú döntésben is felmerült kérdésben – az ott leírtakkal ellentétben – a következőt mondta ki:

> *„Téves álláspontot fejtett ki [az Ítélőtábla] a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt kioktatási kötelezettség kérdéseit és összefüggéseit illetően, amikor [...] arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár amennyiben a mentességi jogra jogosult tanú figyelmeztetés elmaradását követően tanúvallomásában nem vádolja sem magát, sem hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével, akkor csupán formailag valósul meg az eljárási szabálysértés, ami szükségképpen relatív, hiszen az ügy érdemére a büntetőjogi főkérdésben hozott ügydöntő határozatra nincs kihatása, [...] [ezért] e tanúvallomásokat nem kell a bizonyítékok köréből kirekeszteni."*

Ahogy a döntés szövegéből kiolvasható, a Legfelsőbb Bíróság a Be. 82. § (2) bekezdésében, valamint 84. §-ában megfogalmazott tilalmat szó szerinti értelmezésnek vetette alá, és mindezek alapján megállapította, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pontjába foglalt figyelmeztetés elmaradása mellett annak, hogy a tanú vallomásában ténylegesen önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével nem vádolta, az eljárásjogi szabálysértés megvalósulásánál nem lehet jelentősége. Rögzítette továbbá, hogy hasonló módon nem bírhat jelentőséggel a figyelmeztetés elmaradásának eljárásjogi értékelésénél az sem, ha a jogerősen megállapított tényállás szerint a tanú – a terhelti védekezés alaptalansága miatt – valójában nem is vádolhatta volna magát bűncselekmény elkövetésével.

Mindebből tehát az következik, hogy a Legfelsőbb Bíróság már 2004-ben kimondta azt az elvi tételt, hogy a mentességi jogára ki nem oktatott tanú vallomásának azt a részét, amelyre nézve valóban megillette volna a vallomás megtagadásának a joga, függetlenül a tanú vallomásának tartalmától (akár mond magára vagy hozzátartozójára nézve terhelő részleteket, akár nem), ki kell zárni a bizonyítékok köréből. Az adott ügyben eljáró bíróság 2010-ben meghozott ítélete azonban ezt a határozatot nem vette figyelembe.

Végezetül rátérve az *elemzett döntés jelentőségére*, kiemelendő, hogy a vizsgált határozat elemzésének jelentőségét elsősorban az adja, hogy a döntést hozó bíróság büntető eljárásjogi szempontból nézetem szerint vitatható elvi tételt állított fel, amikor a mentességi jogára nem figyelmeztetett tanú vallomását attól függően rendelte kizárni a bizonyítási eszközök sorából, hogy az hogyan nyilatkozott. A másodfokú bíróság ítéletének tömör indokolásából ugyanis az olvasható ki, hogy ha a tanú nem tesz magára (vagy hozzátartozójára) nézve terhelő kijelentéseket, azaz csupán nemleges megállapítások vonhatók le a vallomásából, a vallomását a bizonyítási eszközök közül nem kell kizárni. E következtetés azonban álláspontom szerint a büntetőeljárási törvény rendelkezéseivel ellentétes.[564] Tekintettel arra, hogy e kérdéskörben az ítélkezési gyakorlatban is többször

[563] Legfelsőbb Bíróság Bt. I. 1178/2004. számú döntése.

[564] Lásd Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont, 82. § (2) bekezdés és 84. §. Ezzel szemben *Háger Tamás* álláspontja az, hogy „a mentességi figyelmeztetéssel összefüggésben a bizonyítékok köréből való kizárásnak a vallomás tartalmától függővé tétele nem ellentétes a Be. rendelkezéseivel". HÁGER (2014a) 432. p.

egymásnak ellentmondó döntések születtek,[565] úgy vélem, ez olyan jelentőségű kérdés, amely jogegységi eljárás lefolytatását tenné indokolttá.

Megjegyzem ugyanakkor, hogy a konkrét esetben a terhelt bűnösségének megállapítása és emiatt a vele szemben ténylegesen kiszabott büntetőjogi joghátrány nem azon múlt, hogy P. E. tanú vallomását (illetve annak egy részét) kizárták-e a bizonyítási eszközök sorából.

D) A tanú kihallgatásának menete – az ismételt figyelmeztetés bevezetése paradigmaváltás vagy a meglévő gyakorlat törvényi szintre emelése?

Jelen alfejezetben – mind eljárásjog-dogmatikai oldalról [B) pont], mind a joggyakorlat elemzése során [B) és C) pont] – többször felmerült az ismételt figyelmeztetés intézménye. Így a monográfia ezen pontjában azt vizsgálom, hogy a tanúkihallgatás menetében mikor kell elhangozniuk a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához kapcsolódó figyelmeztetéseknek. Ehhez segítségül szolgál a monográfia végén elhelyezett „Tanú kihallgatásának menete – 3. számú melléklet", amely a tanú kihallgatásának – nem érdemi és érdemi részre bontva – minden mozzanatát tartalmazza.

Mint ismert, a magyar büntetőeljárásban a tanúkihallgatás ún. nem érdemi részében a személyi adatok felvételét, illetve az érdekeltség, elfogultság vizsgálatát követően kerül sor a vallomástételi akadályok tisztázására.[566] Ilyenkor, ha a mentességi ok fennáll, illetve fennállását lehet valószínűsíteni, a hatóság tagja a Be. 82. § (2) bekezdésében foglaltak szerint kioktatja a tanút. Ez az ún. *általános kioktatási kötelezettség*. 2012. január 1-jétől az *ismételt figyelmeztetés* intézményének bevezetésével már lehetőség van a tanúkihallgatás ún. érdemi részében is a figyelmeztetésre, amely azonban csak három feltétel megléte esetén alkalmazható. A mentességi okok közül ugyanis csak a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához kapcsolódó figyelmeztetést lehet megismételni (1. feltétel), ha nem állnak fenn a Be. 82. § (4) bekezdésben meghatározott esetek (2. feltétel) és csak is akkor, ha bizonyos, hogy a tanú magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja (3. feltétel).[567]

Álláspontom szerint *az ismételt figyelmeztetés bevezetése nem jelent paradigmaváltást a tanú kihallgatásának menetében.* Ennek magyarázata az, hogy a jogalkotó 2012. január 1-jei hatállyal nem egy teljesen idegen megoldást vezetett be a tanúkihallgatás menetébe. Ezt megelőzően is létezett ugyanis a gyakorlatban az a követelmény, hogy a büntetőeljárások során a hatóságoknak folyamatos kontroll alatt kellett tartaniuk a tanúhoz feltett kérdéseket, és folyamatosan figyelemmel kellett kísérniük az esetleges mentességi ok fennállását, illetve a válaszadás megtagadásának lehetőségét.[568] A kialakult joggyakorlat szerint a Be. 82. § (2) bekezdés 1. mondatában rögzített szabályt – „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell" – azzal egészült ki a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja kapcsán, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak a lehetőségekhez képest kerülniük kellett az olyan kérdések feltevését, amelyekre a tanú nem volt köteles válaszolni. Viszont, ha ilyen kérdést feltétlenül szükséges volt feltenni, nyomban fel kellett hívni a

[565] Lásd BH 2005. 386. és BH 2006. 317.

[566] Lásd: Be. 85. § (3) bekezdés.

[567] A harmadik feltétellel kapcsolatban kiemelést érdemel, a vádolás már nem feltételezésen kell, hogy alapuljon – mint a nem érdemi részben: „vádolná" – hanem el kell, hogy érje a bizonyosság szintjét.

[568] Az más kérdés, hogy az eljáró hatóságok nem igazán vették figyelembe.

tanú figyelmét arra, hogy az elhangzott kérdésre nem köteles válaszolni.[569] A 2011. évi CL. törvény 56. és 62. §-a ezt a követelményt emelte törvényi erőre.

Meg kell továbbá jegyezni, hogy az ismételt figyelmeztetéseknél a Be. a figyelmeztetést és a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vételhez köti. *Nem kapcsol* azonban *bizonyíték kizárási klauzulát a figyelmeztetés elmaradásához* a Be.[570] Így – mint arra a Szegedi Ítélőtábla is rámutatott –, ha a tanúként kihallgatandó hozzátartozó relatív mentességi jogára történő ismételt figyelmeztetése elmarad, az nem eredményezheti a tanú vallomásának kirekesztését a bizonyítási eszközök közül.[571] Álláspontom szerint a bizonyíték kizárását a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján valójában nem eredményezheti. Felmerül azonban a kérdés, hogy a jelzett törvényhely III. fordulata („eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyíték") alapján sor kerülhet-e ilyen esetekben a bizonyíték kizárása? Nézetem szerint főszabály szerint nem, hiszen az általános figyelmeztetési kötelezettség keretében már sorkerült a mentességi jogra történő figyelmeztetésre, ha tehát nem történik meg az ismételt figyelmeztetés: az eljárási szabálysértés, azonban az nem minősül (legalábbis a jelenlegi joggyakorlat alapján) eljárási jog lényeges korlátozásának.

E) Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjához

A Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja – mint a tanút megillető vallomásmegtagadási jog egyike, és mint az önvádra kötelezés tilalmát tartalommal kitöltő garanciális szabály – a látszólag egyértelmű törvényi meghatározás ellenére számos kérdést, problémát vet fel a joggyakorlatban. Jelentőségét elsősorban az adja, hogy mint az önvádra kötelezés tilalmának garanciája nem üresedhet ki, de nem is lépheti túl a szorosabb értelemben vett garancia fogalmát. E két határ között kell mozognia úgy, hogy mindeközben nem hódol be a büntetőeljárás – ha nem is teljesen új – de újabb hóbortjainak: az utóbbi időkben pl. az eljárás gyorsításának.

A jelzett mentességi okhoz tartozó, 2012. január 1-jétől bevezetett ismételt figyelmeztetés intézménye elsősorban a mentességi ok garanciális jellegét kívánta megerősíteni. Álláspontom szerint az ismételt figyelmeztetés nem idegen a magyar büntetőeljárásban, hiszen törvényi szabályozás hiányában is, a joggyakorlat (a Legfelsőbb Bíróság) arra adott iránymutatást, hogy a tanút kihallgatása során legalább kétszer kell figyelmeztetni a jelzett relatív vallomásmegtagadási jogra: először az ún. nem érdemi kihallgatásban, majd a kihallgatás érdemi részében, az egyes kérdések elhangzását megelőzően. Úgy tűnik azonban, hogy az eljáró hatóságok csak a törvényben rögzített általános figyelmeztetési kötelezettségüknek tettek eleget az esetek túlnyomó részében, az ismételt figyelmeztetést – mint esetleg a sikeres büntetőeljárás gátját – elvétve alkalmazták. A jogalkotó erre reagált a 2011. évi CL. törvénnyel. A módosítás nem jelent paradigmaváltást a tanúkihallgatás menetében; nem fogja ugyanis a már felállított tanúkihallgatási menetet felborítani.

Mindössze az érdemi kihallgatás során kívánja meg azt, hogyha egyértelmű a „vádolás", a tanút ismételten figyelmeztessék mentességi jogára. Ez pedig nem eredményezi az eljárások elhúzódását sem.

[569] VARGA (2003a) 167-168. p.; A BH 2006. 317. számú döntés is rögzíti ezt a követelményt: „a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontja esetén a kérdéses kioktatásnak nem csupán a kihallgatás megkezdésekor, hanem az egyes kérdések feltétele előtt is el kell hangoznia".

[570] Vö. Be. 82. § (2) bekezdés; Be. 181. § (2) bekezdés; Be. 293. § (3) bekezdés.

[571] Bf.II.484/2013/5.; ÍH 2014. 97. szám.

2.1.3. Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – az információforrás védelme a büntetőeljárásban mint vallomástételi akadály

A jogalkotó 2012. július 3-ai hatállyal egy újabb (negyedik) relatív tanúvallomástételi akadályt iktatott be a Be.-be.[572] Az eljárási törvény ezen irányú módosítására, kiegészítésére az *információforrások védelméhez fűződő jog processzuális garanciáinak rögzítése érdekében* volt szükség.[573]

A továbbiakban a jelzett vallomásmegtagadási okot veszem górcső alá.[574]

A) A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – főszabály

A Be. 82. § (1) bekezdés *d)* pontja alapján *főszabály* szerint a médiatartalom-szolgáltató, valamint a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy – az ezzel kapcsolatos kérdésben – megtagadhatja a tanúvallomást, ha a vallomásával a számára a médiatartalom-szolgáltatói tevékenységével összefüggésben információt átadó személy kilétét felfedné.

Elsőként azt kell meghatározni mit/kit értünk *médiatartalom-szolgáltató,* valamint *a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy* alatt. A Be. e körben visszautal *a médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvényre* (a továbbiakban: Smtv.), hiszen azt tartalmazza, hogy „e törvény alkalmazásában médiatartalom-szolgáltató a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény szerinti médiatartalom-szolgáltató" [Be. 601. § (6) bekezdés]. E fogalmak tisztázása a vallomásmegtagadási jog gyakorlása szempontjából fontos. Az Smtv. hatályának értelmezése alapján ugyanis nem tartozik a második fogalom (újságíró) alá, így „védelem" nélkül hagyja azokat a szabadúszó, nem professzionális újságírókat, illetve a közélettel foglalkozó bloggereket, akik nem állnak jogviszonyban valamely médiatartalom-szolgáltatóval.[575] *A magyar jog ezen megoldása sem az Európa Tanács ajánlásával, sem pedig az EJEB gyakorlatával nincs összhangban.*[576] Utóbbi ugyanis nem azt szabja a vallomásmegtagadás gyakorlásának feltételéül, hogy „újságíró az, aki rendszeresen vagy hivatásszerűen információk gyűjtésével és terjesztésével foglalkozik a nyilvánosság számára, és aki valamely médium alkalmazásában vagy azzal más jogviszonyban kell,

[572] Lásd: *A médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvény* 4. § (1) bekezdést. A teljesség kedvéért kiemelem, ez a törvény a Be.-n kívül a Pp.-t és a Ket.-et is módosította. Így immáron mindhárom törvény tartalmazza a tanúvallomás megtagadásának ezt az új okát.

[573] *2012. évi LXVI. törvény* 1-15. §-ához fűzött részletes indokolás. Kiemelendő, hogy a *forrásvédelem joga* ma már több nemzetközi dokumentumban is szerepel. Így pl. az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000-ben ajánlást fogadott el az újságírók információforrásainak titokban tartására [Recommendation No. R (2000) 7 of the Committee of Ministers to Member States on the Right of Journalists Not to Disclose Their Sources of Information]. *www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec(2000)007&expmem_EN.asp* A forrásvédelem jogát ezentúl a demokratikus országok döntő többsége a büntetőeljárási kódexében (is) szabályozza. Példaként emelhetjük ki a francia büntetőeljárási törvényt, amely relatív tanúvallomás-tételi akadályaként rögzíti, hogy minden újságírót, akit tanúként hallgatnak ki olyan információkról, amelyeket a munkája végzése során szerzett meg, szabadon dönthet arról, hogy felfedi-e vagy sem az információk forrását. „Tout journaliste, entendu comme témoin sur des informations recueillies dans l'exercice de son activité, est libre de ne pas en révéler l'origine". Code de Procédure Pénal Article-109.

[574] Részletesen ír a témáról: GÁCSI (2014b) 82-95. p.; DOJCSÁK (2015) 35-38. p.

[575] KÓCZIÁN (2013) 80. p.

[576] Martin and Others v. France (Appilcation no. 30002/08) Judgment of 12 April 2012.; Ressiot and Others v. France (Application nos. 15054//07 and 15066/07) Judgment of 28 June 2012.

hogy álljon", hanem azt tűzi ki feltételként, hogy „az adott személy az újságírói etikai normákat betartva, jóhiszeműen eljárva nyújtson megalapozott és pontos információkat".[577]

Másodsorban a jelzett mentességi okkal kapcsolatban kiemelendő, hogy a tanú e rendelkezés alapján a *vallomástételi kötelezettségét a maga teljes egészében nem tagadhatja meg*. Mentességi jogával élve *csak azokra a kérdésekre tagadhatja meg a válaszadást*, amelyekre adandó válasszal az információforrás kilétét felfedné, *egyéb kérdésekben* viszont a tanút *vallomástételi kötelezettség terheli*. Ebből pedig – *a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tan*ával kapcsolatosan – az következik, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *d)* pontjának fennállta esetén, ha a tanút kihallgatása elején nem figyelmeztették a mentességi jogára, a tanú vallomása („csak") az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető bizonyítási eszközként figyelembe, amelynél ki kellett volna oktatni a mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna. Hangsúlyozandó azonban, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentességi ok nem vonatkozik, a fent hivatkozott rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki.[578] Ennek azonban egyik feltétele, hogy az eljáró bíróság helyesen állapította meg, hogy e kérdés megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn (további vagy más) akadály, másodszor feltétele az is, hogy figyelmeztette a tanút az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás, a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának következményére, harmadik feltétele pedig, hogy eme figyelmeztetést és a tanú figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe vette [Be. 85. § (3) bekezdés]. Eme feltételek (bármelyikének) elmulasztása ugyanis kizárja a tanú vallomásának (most már: vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét [Be. 85. § (3) bekezdés; 84. §].[579]

Harmadsorban megjegyzendő, hogy a mentesség – összhangban az Smtv. módosításával (is) – az információforrás kilétéről információt tartalmazó dolgok lefoglalására is kiterjed [vö. Be. 152. § (3)-(4) bekezdés], kivéve, ha a bíróság az újságírót a számára információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezte [Be. 152. § (5) bekezdés *d)* pont]. Tekintettel azonban arra, hogy a Be. 152. § (4) bekezdésének szövegezése nem változott, a joggyakorlatra vár annak értelmezése, hogy a tárgyalt mentességi ok alapján kiterjed-e az irat-lefoglalás alóli mentesség arra az iratra is, amelyet a médiatartalomszolgáltató, vagy a vele munkaviszonyban vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban álló személy nem a lakásán vagy a testi őrizetében, hanem a *munkahelyén, a „hivatali helyiségében"* tartja.[580] Álláspontom szerint az új vallomásmegtagadási ok természetéből az következik, hogy az újságíró munkahelyén („hivatali helyiségében") tartott iratokra is ki kellene terjeszteni a lefoglalás alóli mentességet (az újságíró is általában a munkahelyén tartja az iratokat, mintsem otthon vagy testi őrizetében). Mindaddig amíg azonban a jogalkotó nem teszi bele a Be. 152. § (4) bekezdésébe ezt a kitételt [azaz, azt, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés *d)* pontjára is vonatkozik a lefoglalás alóli mentesség], addig a hatóságok jogszerűen beszerezhetik a hivatali helyiségből az információforrásra vonatkozó adatokat, akár úgyis, hogy e joghézag kihasználásával nem kell elrendelni a felfedésre kötelezést. Ez azonban nem áll összhangban az EJEB által felállított követelményekkel.[581]

[577] Martin and Others v. France (Appilcation no. 30002/08) Judgment of 12 April 2012.
[578] Vö. Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont kapcsán: BH 2006. 317.
[579] Vö. Be. 82. § (1) bekezdés *b)* pont kapcsán: GÁCSI (2012b) 35. p.
[580] BELEGI (2013a) 336/8. p.
[581] Vö. Roemen and Schmit v. Luxembourg ügy (Application no. 51772/99) Judgment of 25 February 2003.; Ernst and Others v. Belgium ügy (Application no. 33400/96) Judgment of 15 July 2003.; Tillack v. Belgium ügy (Application no. 20477/05) Judgment of 21 November 2007.; Martin and Others v. France ügy

Meg kell jegyezni végezetül, hogy mivel az információforrások (kiemelten újságírói források) védelmének intézménye az újságíró és az információforrás közötti *bizalmi viszonyt* védi, így a törvény rögzíti, hogy eme *mentességi ok az annak alapjául szolgáló jogviszony megszűnése után is fennmarad* [Be. 83. § (4) bekezdés].

B) A Be. 82. § (1) bekezdés d) pont – kivétel

Az eljárási törvény a jelzett mentességi okhoz *kivételt* is kapcsol: „kivéve, ha a bíróság az információt átadó személy kilétének felfedésére kötelezte", ezzel kifejezésre juttatja, hogy az újságírók forrásvédelme a büntetőeljárásban nem abszolút jog.[582] A kivétellel kapcsolatban egyfelől meg kell jegyezni, hogy kizárólag az adott ügyben eljáró büntető bíróság kötelezheti a tanút az információforrás személyének felfedésére, másfelől pedig ki kell emelni, hogy a törvény bizonyos konjunktív feltételek megléte esetén biztosítja e felfedésre kötelezést a bíróság számára. E szabályozás megfelel az EJEB által felállított alapkövetelményeknek.[583]

Mivel a Be. *csak a bíróság*nak biztosítja a tanú információforrásának *felfedésére kötelezést*, ha annak szükségessége a nyomozási szakban vagy a vádirat benyújtása előtt válna szükségessé, arról – az ügyész indítványára – a nyomozási bíró dönt [Be. 207. § (2) bekezdés f) pont].

A *felfedésre kötelezés együttes feltételei* [Be. 82. § (6) bekezdés] pedig a következők: (1) három évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése érdekében; (2) az információt átadó személy kilétének ismerete nélkülözhetetlen; (3) az ettől várható bizonyíték mással nem pótolható; (4) a bűncselekmény felderítéséhez fűződő érdek – különösen a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintettel – olyan kiemelkedő, amely az információforrás titokban maradásához fűződő érdeket egyértelműen meghaladja.[584] A kivétel megfogalmazásában tehát érvényre juttatta jogalkotó a *szubszidiaritás követelményét*, azaz arra csak indokolt esetben (a fentebb rögzített feltételeket betartva) kerülhet sor.[585] A *jogellenesen megszerzett bizonyítékok*

(Application no. 30002/08) Judgment of 12 April 2012.; Ressiot and Others v. France ügy (Application nos. 15054/07 and 15066/07) Judgment of 28 June 2012.; Saint Paul Luxembourg S.A. v. Luxembourg ügy (Application no. 26419/10) Judgment of 18 April 2013.
[582] VOORHOOF (2011) 300. p.
[583] Vö. Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands ügy (Application no. 38224/03) Judgment of 14 September 2010. Ebben a döntésben kimondta az EJEB, hogy az újságírót információforrásának felfedésére csak bíróság vagy más, a büntetőeljárásban részt nem vevő független szerv kötelezheti, mivel így biztosítható, hogy megfelelően mérlegeljék az információforrás titokban tartásához és a bűnüldözéshez fűződő érdek elsőbbségét. „Szigorúan kell vizsgálni azt, hogy létezik-e a forrás felfedésére kényszerítésnek ésszerű alternatívája, és hogy ezeket a lehetőségeket kimerítette-e a (nyomozó) hatóság. Ha ez a feltétel nem teljesül, az információforrás felfedésére való kötelezés önmagában, tartalmi vizsgálat nélkül az EJEE-be ütközőnek minősül." MAYER (2013) 292. p.
[584] A konjunktív feltételek közül az első *objektív*nek, a másik három azonban *mérlegelésen alapuló* feltételnek minősül. Az objektív feltétellel kapcsolatban *Varga Zoltán* azt a kérdést feszegeti, hogy vajon a felfedésre kötelezésre sor kerülhet-e a bírósági szakban is, vagy csak a nyomozásiban, tekintettel arra, hogy a törvény „a bűncselekmény felderítése" kifejezést használja a kivétel megfogalmazásakor. Összegző álláspontja az, hogy „a bírói gyakorlatra vár annak eldöntése, hogy a (6) bekezdésben írt kötelezés csak a nyomozati szakban érvényesül vagy a tárgyalási szakban is van rá lehetőség". [Álláspontom szerint mindkét szakban van rá lehetőség, noha jellemzően a nyomozási szakban kerülhet rá sor. Vö. DOJCSÁK (2015) 37. p.] A mérlegelésen alapuló feltételek kapcsán pedig kiemeli, hogy „a mérlegelés során nehézséget okozhat az a körülmény, hogy a bíróság a döntést megelőzően még nem ismerheti az információt szolgáltató személy kilétét". VARGA (2015a) elektronikus változat. A konjunktív feltételek vizsgálatához lásd még DOJCSÁK (2015) 37. p.
[585] GÁCSI (2013b) 231. p. A forrásvédelem korlátozása vonatkozásában az EJEB is szigorú korlátokat állít fel. Vö. VERPEAUX (2010) 201. p.; MAYER (2013) 259-309. p.

*taná*hoz kapcsolódó rendelkezés, hogy amennyiben a konjunktív feltételek közül bármelyik is hiányzik, a tanúvallomás e körben – azaz az információforrás kilétét illetően – bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

A „Kapcsos Kommentár" szerint az információforrás felfedésére kötelezés a bírósági szakban *jegyzőkönyvbe foglalt külön nem indokolt végzéssel történik*, annak indokait az ügydöntő határozatban kell (az együttes feltételeket figyelembe véve) megjelölni.[586] Álláspontom szerint azonban indokolt végzést kell hozni. A felfedezésre kötelező határozat ellen fellebbezés nyújtható be, amely halasztó hatállyal bír [Be. 215. § (5a) bekezdés; 293. § (4) bekezdés].

Itt szükséges kiemelni, hogy noha az új vallomásmegtagadási ok beiktatása során volt olyan álláspont, hogy „a tárgyalt mentesség alkalmazás-technikájának kialakítása az ítélkezési gyakorlatra vár",[587] álláspontom szerint a fent megjelölt alakszerű feltételek alapján annak menete (alkalmazás-technikája) egyértelmű. A Be. ugyanis ahhoz speciális szabályt nem fűz, így a tanúkihallgatás menete során az általános szabályokat kell alkalmazni.[588] (Figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy a tanút – a „túlfigyelmeztetés" elkerülése végett – csak a releváns okokra figyelmeztessék.[589]) Megjegyzendő továbbá, hogy az új szabály törvénybe iktatása során kérdésként fogalmazódott meg: „ha a bíróság már a tanúkihallgatás elején úgy látja, hogy a mentességi jogot élvezőt informátora személyének felfedésére kell kötelezni, „megspórolhatóak-e" *a* (a törvény szigorú értelmezése melletti) megelőző eljárásjogi aktusok?".[590] Nézetem szerint a válasz az, hogy nincs helye a „megelőző eljárásjogi aktusok megspórolásának", hiszen a tanúkihallgatások menetében az esetleges tanúzási akadályok tisztázása az eljáró hatóságnak minden esetben kötelezettsége, azt sohasem mellőzheti (még akkor sem, ha meggyőződése szerint a jelzett mentességi oknál a felfedésre kötelezés feltételei fennállnak).[591]

C) Összegző gondolatok a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjához

Az EJEB szerint „az információforrás védelme az egyik sarokköve a média- és véleménynyilvánítás szabadságának".[592] Ez a sarokkő, a fundamentum ma már a magyar eljárási törvényekben (Be.; Pp.; Ket.) is megtalálható, mint tanúvallomás megtagadási ok.[593] A büntetőeljárásokban a tanúvallomás információforrás védelme miatti megtagadásának lehetővé tételével, valamint a felfedésre kötelezés eljárási szabályainak beépítésével a *forrásvédelem tekintetében sikerült összhangot teremteni az Smtv. és a Be. között.*[594] A *Be. 82. § (1) bekezdés d) pont*jának megszövegezése során a jogalkotó eleget tett az EJEE 10. cikk 2. bekezdésében foglalt feltételeknek, így törvényben, egyértelmű-

[586] BELEGI (2013a) 336/9. p.
[587] BELEGI (2013a) 336/9. p.
[588] A tanú kihallgatásának menetéhez lásd: GÁCSI (2013c) 50. p.
[589] LIZICZAY (2007) 24.p; GÁCSI (2013d) 349. p.
[590] BELEGI (2013a) 336/9. p.
[591] Vö. ÍH 2013. 93. szám
[592] Goodwin v. the United Kingdom (Appilcation no. 16/1994/463/544) Judgment of 22 February 1996; Roemen and Schmit v. Luxembourg (Application no. 51772/99.) Judgment of 25 February 2003; Voskuil v. the Netherlands (Application no. 64752/01) Judgment of 22 November 2007; Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands (Application no. 38224/03) Judgment of 14 September 2010; Nordisk Film & Tv A/S. v. Denmark (Application no. 40485/02) Judgment of 8 December 2005; Ressiot and Others v. France (Application nos. 15054/07 ND 15066/07) Judgment of 28 June 2012; Vö. továbbá DOJCSÁK (2015) 36. p. által kiemelt „public watchdog" doktrínával.
[593] Be. 82. § (1) bekezdés d) pont; Pp. 170. § (1) bekezdés f) pont; Ket. 51. § (4) bekezdés c) pont.
[594] KÓCZIÁN (2013) 78. P.

en fogalmazta meg az új relatív tanúzási akadályt, amely alól enged ugyan kivételt (bíróság általi forrásfelfedésre való kötelezés), ám azokat a szubszidiaritás érvényre juttatásával (csak a törvényben felsorolt együttes okok megléte esetén).

Meg kell azonban jegyezni, hogy *két ponton a forrásvédelemre vonatkozó szabályozás pontatlan*. Egyfelől, álláspontom szerint az elemzett ok alapján való *vallomásmegtagadásra jogosult tanúk körét indokolatlanul szűk körben határozta meg* a törvény (gondolok itt elsősorban az Smtv. szabályaira), ami sem az Európa Tanács ajánlásával, sem az EJEB gyakorlatával nincs összhangban. Másfelől pedig mivel nem módosította a jogalkotó a hivatali helyiségekben lévő iratokra vonatkozó lefoglalási mentességet tartalmazó Be.-beli rendelkezést [*Be. 152. § (4) bekezdés*], így a hatóságok (akár) jogszerűen beszerezhetik az újságíró munkahelyéről az információforrásra vonatkozó adatokat, akár úgyis, hogy e joghézag kihasználásával nem kell elrendelni a felfedésre kötelezést. Ez a jogalkotói feledékenység (?) pedig csorbít(hat) az információforrások védelmi szabályozásán.

2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak

2.2.1. A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa

A *szakvélemény* felhasználása kapcsán a Be. két külön tilalmat nevesít a rendelkezései között.[595] Részint rögzíti, hogy a tanúvallomásnál megjelenő Be. 83-84. §-ok rendelkezései a szakértőre is értelemszerűen irányadók [*Be. 103. § (5) be*kezdés].[596] A jelzett tilalom 8 jogesetben merült fel,[597] amelyek kapcsán két speciális esetet emel ki jelen munka.

Az egyik eset a Fővárosi Ítélőtábla előtt folyt büntetőeljáráshoz kötődik, amely során abban kellett döntenie a bíróságnak, hogy megvalósítja-e a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatában foglaltakat az a tény, hogy a terhelt elmeállapot vizsgálata során csak az egyik szakértő vett részt a terhelt személyes megvizsgálásában, a másik szakértő nem,

[595] Megjegyzendő azonban, hogy a szakértő meghallgatásánál a Be. 110. § (2) bekezdése 2009. augusztus 31. napjáig azt is előírta, hogy „a szakvélemények a tárgyaláson történő előadása előtt az igazságügyi szakértőt figyelmeztetni kell a szakértői esküjére". [A rendelkezést *Az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló* 2009. évi LXXV. törvény 144. § (8) bekezdés a) pontja helyezte hatályon kívül.] Az eseti döntések vizsgálata alapján, nem volt azonban egységes a joggyakorlat abban a kérdésben, hogyha nem figyelmeztették az igazságügyi szakértőt az esküjére, az így megtett nyilatkozata bizonyítási eszközként értékelhető-e vagy sem. Több egymásnak ellenmondó BH született e kérdésben. Így pl. a BH 2005. 386. döntésben úgy döntött a bíróság, hogy „az elsőfokú bíróság ugyanezen tárgyaláson hallgatta meg a szakértőt is, akinek a nyilatkozata bizonyítékként azért nem vehető figyelembe, mert az elsőfokú bíróság meghallgatását megelőzően nem figyelmeztette a Be. 110. § (2) bekezdése alapján a szakértői esküjére". (A jelzett esetnél a szakértő meghallgatásánál további eljárási szabálysértések is megvalósultak.) Ezzel szemben a BH 2006. 279. döntésben már úgy foglalt állást a másodfokú bíróság, hogy „a tárgyaláson a szakértő kihallgatása kezdetekor a szakértői esküre történő figyelmeztetés elmaradása az ítélőtábla szerint nem valósít meg abszolút eljárási szabálysértést. Az igazságügyi szakértő a tevékenységét kizárólag a szakértői esküjének letételét követően végezheti. A szakértői tevékenységgel összefüggő kötelezettségeire vonatkozó nyilatkozatát a szakértőnek nem a bírósági kihallgatáskor, hanem az erre jogosult szerv előtt kell megtennie, a bíróságnak a szakértőt az esküjére csupán figyelmeztetni kell. Az ítélőtábla álláspontja szerint a szakértő bíróság előtti kihallgatásakor az esküjére történő figyelmeztetés inkább formális, mintsem lényeges garanciális szabály, így annak elmaradása a szakértői véleményt illetve nyilatkozatot nem teszi törvénysértően beszerzett bizonyítékká."
[596] Kiemelést érdemel, hogy a törvény szerint „*értelemszerűen*", azaz bizonyos eltérésekkel irányadók a szakértőre ezek a szabályok. Így a szakértőnél nyilván nem mentességi ok, hanem a szakértő kizárása állhat fent; továbbá nem a hamis tanúzásért, hanem a hamis szakvéleményadásért terheli büntetőjogi felelősség. Ez jelenik meg a Bf.III.458/2007/42. számú döntésben is.
[597] Vö. Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.

ennek ellenére a szakvéleményt közösen készítették el. A bíróság arra az álláspontra jutott, hogy nem valósítja meg, így a szakvélemény felhasználható bizonyítási eszközként, ugyanis a Be. 101. § (2) bekezdés előírja ugyan, hogy többek közt az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni, de azt nem, hogy mindketten személyes vizsgálatra kötelezettek. Így az a szakértő, aki nem vett részt a terhelt személyes megvizsgálásában legfeljebb szakmai hibát vétett.[598] Álláspontom szerint ez az *indokolás* vitatható.

A kialakult joggyakorlat szerint, ha kötelezően két szakértős eljárásban a halál okáról, körülményeiről egy szakértő nyújt be szakvéleményt eljárási szabálysértésnek minősül, azt nem lehet az adott esetben bizonyítási eszközként figyelembe venni. Sőt olyan határozat is napvilágot látott, amely szerint az ilyen „szakvéleményt" a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulájára [Be. 78. § (4) bekezdés] és a Be. fentebbi követelményeire hivatkozással ki kell zárni a bizonyítékok köréből.[599] Annak a kérdésnek a megválaszolásánál egységes joggyakorlat mutatkozik, hogy mit kell tennie abban az esetben a tanácselnöknek, ha a kötelező két szakértős esetben (kötelezően két szakértő által előterjesztett szakvéleménynél) az egyik szakértő nem jelenik meg a tárgyaláson. A kialakult joggyakorlat szerint a bíróságnak a Be. 101. § (2) bekezdését szem előtt tartva törekednie kell arra, hogy a két szakértő meghallgatására együttesen kerüljön sor. Amennyiben erre nincs mód, mert az egyik szakértő igazoltan nem tud megjelenni, a megjelent szakértőt meghallgathatja a bíróság, hozzá kérdéseket intézhet.[600] Abban az esetben, ha a tárgyaláson az írásbeli szakvéleménnyel alapvetően egyező nyilatkozatot tesz, a véleménytől érdemben nem tér el a szakértőtárs előadása, ezt a tárgyalási előadást, ezen az alapon nem kell kizárni a bizonyítékok közül. (Kiemelendő, a szakvéleményt a szakértőtárs jelenléte nélkül a szakértő perrendszerűen nem változtathatja meg.) Ez nem felel meg ugyan a Be. 101. § (2) bekezdésének, de nem jelent olyan eljárási szabálysértést, amely a tárgyalási előadás bizonyítékként értékelését feltétlen kizárná.[601] Ilyenkor a távolmaradó szakértőt a jegyzőkönyv kivonat másolatára nyilatkoztatni kell, ha ez nem történik meg, a szakértő tárgyalási nyilatkozata bizonyítékként nem vehető figyelembe.[602]

A fentiekből *argumentum a contarario* levezethető, hogyha ennyire ragaszkodik a joggyakorlat a két szakértő tárgyaláson való jelenlétéhez (amely alól csak meghatározott esetekben és feltételekkel ad kivételt), akkor nyilván nem az volt a jogalkotó szándéka a Be. 101. § (2) bekezdés megalkotásakor, hogy egy szakértő végezze ténylegesen a vizsgálatot, de az erről készült szakvéleményt két szakértő szignálja.

A másik speciális esetcsoport a Pécsi Ítélőtábla ítélkezési gyakorlatához köthető. A vizsgált jogesetek alapján megállapítható, hogy évről évre visszatérő problémát okozott a büntetőeljárásokban az, hogy a nyomozó hatóság vagy az elsőfokú bíróság olyan szakértőket rendelt ki, akik nem szerepeltek a szakértői névjegyzékben, így szakvélemény adására sem voltak jogosultak. A másodfokú bíróság látszólag egyszerűen korrigálta ezeket az eljárási szabálysértéseket, hiszen bizonyítást folytatott le és új szakértőket rendelt ki, akik már az eljárási törvényben foglaltak szerint készítették el a véleményüket. A jogesetek specialitása azonban részben abban rejlik, hogy az Ítélőtábla a meghozott határozatok indokolásában a következőket rögzítette: „[...] az így adott vélemény

[598] 3.Bf.100/2007/30. szám.
[599] Vö. 5.Bf.349/2012/19. szám.
[600] ÍH 2008. 91. szám.
[601] ÍH 2008. 91. szám.
[602] Vö. Bf.II.304/2008/14. szám.

szakvéleményként nem értékelhető [...] a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a vélemény csupán okirati bizonyítékként értékelhető [...]".[603] Álláspontom szerint nem volt szerencsés a „csupán" kifejezés használata, mert azt a látszatot kelti, hogy a szakvéleménynek a törvény nagyobb bizonyítóerőt tulajdonít, mint az okiratnak. Ez azonban nem igaz, hiszen a Be. 78. § (2) bekezdés kimondja, hogy „a bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje". Nem indokolhatja továbbá a „csupán" kifejezés használatát az sem, hogy mivel nem szakvéleményként, hanem okiratként értékelték a szakértő véleményét, az ezzel kapcsolatos bűnügyi költség az államot és nem a vádlottat terheli. Az elemzett jogesetek másik különlegessége, hogy a Pécsi Ítélőtábla ugyanezen tanácsa a „csupán" kifejezést a 2009-es, 2010-es években hozott határozataiban használta; az azt megelőző években hozott határozatokban nem szólt arról, hogy lehet-e ezen véleményeket okiratként értékelni, helyette mindössze annyit rögzített, hogy „a Be. 78. § (4) bekezdés alapján a szakértői vélemény bizonyítási eszközként nem értékelhető".[604]

A szakvélemény kapcsán a másik speciális tilalom az ún. *exploráció felhasználásának tilalmát* jelenti, azaz azt, hogy a terhelt, a tanú vagy a sértett által, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó, a szakvélemény leleti részét képző, a szakértő előtt tett nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel [*Be. 108. § (8) bekezdés*].[605] A fentiekből következik, hogy arra sincs lehetőség, hogy a szakértői véleményben rögzített terhelti, tanúi (sértetti) nyilatkozatot a bíróság felolvasás útján tárgyalás anyagává tegye és azt bármilyen formában bizonyítékként értékelje függetlenül attól, hogy azt a szakértői vizsgálat keretében a terhelt, tanú (sértett) milyen körülmények között tette.[606] *Varga Zoltán* szerint a Be. 108. § (8) bekezdésében foglalt kategorikus tiltásnak az a magyarázata, hogy a szakértői vizsgálat során a terhelt, tanú (sértett) valamint a szakértő között *bizalmi jellegű viszony* alakul ki, ugyanis a szakértővel nem mint a hatóság egy tagjával, hanem az ügyben független, az ügyön kívül álló személlyel létesítenek kapcsolatot.[607] A „vallomás" (valójában nyilatkozat) felhasználásának tilalma pedig arra vezethető vissza, hogy a szakértői vizsgálat során a szakértő értelemszerűen nem figyelmezteti a terheltet a vallomás megtagadásának a lehetőségére, a tanút (sértettet) a mentességi jogára, és a „vallomás", nyilatkozat megtételének esetleges következményeire.[608] Ha pedig ez nem történt meg, úgy a nyilatkozat bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.[609] Nem történik meg tehát a szakértő által a figyelmeztetés, hiszen a szakértői vizsgálat során a terhelt, a tanú és a sértett valójában nem vallomást tesz, hanem adott esetben a szakértőnek nyilatkozik, a kérdésekre válaszol, illetve a kért felvilágosítást adja meg.[610] A jelzett speciális tilalom a vizsgált jogeseteknél két alkalommal merült fel.[611]

Utóbbi speciális tilalomhoz nagyon hasonlít – a rendszertanilag az ún. büntetőjogi elterelés szabályaihoz tartozó – *közvetítői eljárásnál* elhelyezett azon szabály, amelynek értelmében amennyiben a közvetítői eljárás tárgyát képező bűncselekmény tekintetében

[603] Bf.I.40/2010/11. szám; Bf.I.60/2009/12. szám.
[604] Bf.I.150/2008/9. szám; Bf.I.20/2007/38. szám.
[605] A régi Be.-hez kapcsolódó joggyakorlatból, ezt mondta ki a terheltek vonatkozásában a BH 1991. 432. III. pont; továbbá BH 1995. 449. is.
[606] Vö. VARGA (2015c) elektronikus változat.
[607] VARGA (2015c) elektronikus változat.
[608] Vö. régi Be. kapcsán BH 1991. 463.
[609] A tilalomhoz, illetve annak a joggyakorlat általi kijátszásához lásd: ELEK (2008) 166. p.
[610] Vö. VARGA (2015c) elektronikus változat.
[611] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.

a terhelttel szemben vádemelésre kerül sor, úgy sem az ő, sem a sértett mediáció során tett nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel.[612]

2.2.2. A szakvéleményhez kapcsolódó bizonyítási tilalmak értelmezése egy jogeset tükrében

A következőkben a szakvéleményhez – mint bizonyítási eszközhöz – kapcsolódó – a 2.2.1. alfejezetben felvetett, továbbá kérdések formájában megfogalmazott – bizonyítási, kiemelten bizonyítási tilalmi anomáliákat egy jogeset elemzése útján foglalom össze.[613]

A *történeti tényállást* tekintve a vádlott édesanyjával és három kiskorú testvérével közösen élt egy családi házban. Közülük önálló jövedelemmel csak a vádlott édesanyja rendelkezett. A családnak 2008. évben komoly anyagi nehézségei adódtak, ezért a vádlott édesanyja három ízben gyorskölcsönt vett fel a Pénzügyi Zrt.-től. Ezen kölcsönök törlesztő részlete hetente 10.000 Ft volt, amelyet a Zrt. munkatársai személyesen – az ügyfél lakásán – szedtek be. A gyorskölcsönökről a vádlott is tudott, sőt az első alkalommal a vádlott nevére kötötték meg a kölcsönszerződést, azonban a kölcsön törlesztő részleteit ténylegesen a vádlott édesanyja fizette. A bűncselekmény elkövetése előtti utolsó törlesztő részlet 2008. július 26-án vált esedékessé. A vádlottat ebben az időben egyre jobban foglalkoztatta családjának anyagi helyzete – édesanyja a májusi-júliusi törlesztő részleteket késve, több részletben tudta kifizetni –, ennek érdekében a vádlott több alkalommal próbált magának munkát szerezni, de mindannyiszor sikertelenül járt. A sértett (a Pénzügyi Zrt. munkatársa) 2008. július 26-án 15 óra 54 perckor szolgálati telefonján felhívta a vádlott édesanyját az esedékes törlesztő részlet konkrét beszedési időpontjának egyeztetése végett. A vádlott édesanyja közölte a sértettel, hogy nem áll rendelkezésére 10.000 Ft, ezért kérte, hogy a sértett később hívja vissza, addig megpróbál kölcsönt kérni ismerőseitől. A vádlott édesanyja 17 óra 30 perc körül legkisebb gyermekével és egy barátnőjével elment otthonról, mobiltelefonját azonban otthon hagyta. A vádlott így egyedül maradt a házban (másik két testvére táborban volt). A sértett július 26-án 18 óra 30 perc körüli időben ismét hívta a vádlott édesanyját, a telefont azonban a vádlott vette fel. A vádlott bemutatkozott a sértettnek, majd a sértett azon kérdésére, hogy mehet-e a pénzért, igennel felelt. A sértett 18 óra 30 perc és 19 óra között autóval érkezett a vádlott édesanyjának házához. A vádlott, amikor meglátta a sértettet elhatározta, hogy leüti őt, és megszerzi a nála lévő készpénzt. A vádlott beengedte a sértettet, majd a nappali szobában egy asztalhoz leültette. A sértett a vádlottnak háttal foglalt helyet és az iratokat nézegette, miközben a vádlott egy vasrúddal fentről lefelé sújtó közepes-nagy erejű ütéssel fejbe ütötte, amely ütés a sértett koponyájának hátsó részét érte. A sértett az ütés hatására a székről lefordult és hanyattfekvő testhelyzetbe került. Ekkor a vádlott a vascsővel még egy alkalommal nagy erővel megütötte a sértett fejét, amely a koponya mellső részét találta el. A sértett az ütések következtében meghalt. Ezt követően a vádlott a sértett asztalon lévő irattartójából 379.640 Ft készpénzt vett ki. A vádlott a ház kertjéből behozott nejlon fóliába betekerte a holttestet, fejére reklámszatyrot húzott, majd ezt követően először a kertben egy sóderkupac alá rejtette, később egy gödörben eltemette, végül 2008. október-november hónapban betonréteggel

[612] „A gyanúsítottnak és a sértettnek a közvetítői eljárás során tett, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel." Be. 221/A. § (5) bekezdés 1. mondat.

[613] A jogesetelemzés követi a Jogesetek Magyarázata folyóiratban közölt esetmagyarázatok szerkezeti felépítését, arra is tekintettel, hogy az elemzett jogeset a folyóiratban már közlésre került. Lásd: GÁCSI (2014c) 21-27. p. Így szerkezeti egységei (1) a történeti tényállás; (2) az eljárástörténet; (3) a döntés jogi érvelése; (4) a határozat elvi jelentőségű tétele (ún. *ratio decideni*); (5) az érvelés kritikája és (6) az eset jelentőségének magyarázata.

is lefedte a holttestet. A vádlott egyebekben a bűncselekmény elkövetésének napján a sértett gépkocsiját – a nyomok eltüntetése miatt – felgyújtotta. A holttestet 2009. január 20. napján fedezték fel, amikor a vádlott a rendőrségen beismerő vallomást tett, és megmutatta, hogy a sértett holttestét hol rejtette el.

Az *eljárástörténet*et tekintve az esetelemzés szempontjából a nyomozási szakból kiemelendő, hogy a nyomozó hatóság szakértői névjegyzékben nem szereplő pszichológust (ún. eseti szakértőt) rendelt ki a terhelt megvizsgálására.

A Baranya Megyei Főügyészség a M.I.B.2096/2008/23. sz. vádiratában a vádlottat egy rendbeli a Btk. 166. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés *b)* pontja szerint minősülő nyereségvágyból elkövetett emberölés bűntettével, és egy rendbeli a Btk. 324. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés *a)* pontja szerint minősülő nagyobb kárt okozó rongálás bűntettével vádolta meg.

A Baranya Megyei Bíróság tanácsa a 12. B. 260/2009/24. sz. ítéletével a vádlottat a váddal egyezően bűnösnek mondta ki nyereségvágyból elkövetett emberölés és nagyobb kárt okozó rongálás bűntettében, ezért őt – halmazati büntetésül – tizenhat év fegyházbüntetésre és mellékbüntetésként tíz év közügyektől eltiltásra ítélte. A bíróság a kiszabott szabadságvesztés tartamába beszámította az előzetes fogvatartásban töltött időt. Rendelkezett továbbá a bűnjelként lefoglalt dolgok lefoglalásának megszüntetéséről, azok egy részének kiadásáról, valamint más részének megsemmisítéséről; a vádlott vonatkozásában pedig 379.640 Ft vagyonelkobzást rendelt el.

Az ítélet ellen egyfelől az ügyész a vádlott terhére a büntetés súlyosításáért, másfelől pedig a vádlott és védője a büntetés enyhítésért jelentettek be fellebbezést.

A Pécsi Fellebbviteli Főügyészség átiratában és a tárgyaláson jelen lévő ügyész által is fenntartotta az ügyészi fellebbezést, valamint az ügyben bizonyítási indítványt terjesztett elő.[614]

A másodfokon eljáró Pécsi Ítélőtábla Bf.I.40/2010/11. számú végzésében a Baranya Megyei Bíróság ítéletét helybenhagyta azzal, hogy a bűnügyi költség – itt nem részletezendő összegét – módosította. A bíróság az időközbeni előzetes fogvatartásban töltött időt beszámította a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartamába.[615]

Áttérve a *döntés jogi érvelésére*, a másodfokú bíróság a vizsgált döntésben a vádlott bűnösségét, valamint a vele szemben kiszabott büntetőjogi szankciót illetően az elsőfokú bíróság ítéletével tehát azonos álláspontra jutott: a vádlottat nyereségvágyból elkövetett emberölés és nagyobb kárt okozó rongálás bűntettében mondta ki bűnösnek és vonta felelősségre [Btk. 166. § (2) bekezdés *b)* pont; Btk. 324. § (3) bekezdés *a)* pont].[616] A másodfokú bíróság ítéletének indokolásából azonban kiemelésre és elemzésre szorul az elsőfokú bíróság által megvalósított eljárási szabálysértés(ek) köre.

A másodfokú bíróság ítéletének indokolásában számot adott arról, hogy a bejelentett fellebbezések folytán az elsőfokú bíróság ítéletét és az azt megelőző eljárást a Be. 348. § (1) bekezdése alapján teljes terjedelemben felülbírálta. Ennek során megállapította: „az elsőfokú bíróság túlnyomórészt a perrendi szabályok betartása mellett folytatta le a bizonyítási eljárást, a tényállást felderítette, a bizonyítékokat beszerezte és értékelte, indoko-

[614] A másodfokú döntés azonban nem határozza meg, hogy ez a bizonyítási indítvány mire vonatkozott.

[615] A Pécsi Fellebbviteli Főügyészség által benyújtott bizonyítási indítvány sorsáról (annak elutasításáról vagy elfogadásáról) még csak utalás szintjén sem rendelkezett a másodfokú bíróság.

[616] Megváltoztatta azonban az elsőfokú bíróság által megállapított bűnügyi költség összegét úgy, hogy a vádlottat terhelő bűnügyi költség összegéből levonta, míg az állam terhén maradó összeget pedig megnövelte azon [H. E.] pszichológus eseti szakértői díjával, akit a nyomozó hatóság eljárási szabálysértéssel rendelt ki. A másodfokú bíróság úgy érvelt, hogy „a H. E. által készített szakvélemény költségei – mivel az csupán okirati bizonyítéknak tekinthető – nem terhelhetik a vádlottat".

lási kötelezettségének is mindenben eleget tett". Két esetben azonban úgy találta, hogy eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság (erre utal a „túlnyomórészt a perrendi szabályok betartása mellett" kitétel a másodfokú bíróság indokolásában).

Egyfelől eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság, amikor elutasította a védőnek a szakértő megidézésre vonatkozó indítványát, mivel a védő hozzá kérdéseket kívánt intézni. A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság az indítványt a Be. 299. § (1) bekezdésében foglaltak ellenére utasította el. „A hivatkozott rendelkezés értelmében, ha a szakértő idézés ellenére nem jelenik meg, akkor a szakvélemény felolvasható [vagy ismertethető], de ha ezt követően az eljárásban résztvevő személyek kérdéseket kívánnak feltenni [a szakértőnek], a tárgyalást el kell napolni és a szakértőt a kitűzött tárgyalásra ismételten meg kell idézni. Mivel az elmeállapot vizsgálatánál a Be. 101. § (2) bekezdése szerint két szakértőt kell alkalmazni, abban az esetben, ha csak az egyik szakértő jelenik meg a tárgyaláson, és a védőnek a másik szakértőhöz is kérdései vannak, a meg nem jelent szakértő megidézése nem mellőzhető." A másodfokú bíróság ezt az eljárási szabálysértést orvosolta: a Be. 353. § (1) bekezdése alapján az ügyben bizonyítást rendelt el, és a tárgyalásra megidézte az elsőfokú tárgyaláson meg nem jelent szakértőt (igazságügyi orvosszakértőt), aki válaszolt a védő által feltett kérdésekre.

Másfelől eljárási szabálysértést követett el az elsőfokú bíróság, amikor a nyomozó hatóság által kirendelt „szakértői névjegyzékben nem szereplő H. E. pszichológus által készített véleményt, mint szakvéleményt bizonyítékként felhasználta". A másodfokú bíróság indokolásában kifejtette, hogy a Be. 102. § (1) bekezdés a szakértő kirendelésénél kötött törvényi sorrendet ír elő, így főszabály szerint minden esetben szakértői névjegyzékben szereplő szakértőt kell kirendelni, ettől eltérni – a Be. felhatalmazása alapján – csak akkor lehet, ha a kirendelés ily módon nem lehetséges. Azaz eseti szakértő kirendelésre csak kivételes esetben kerülhet sor. A másodfokú bíróság a jelzett eljárási szabálysértést a Be. 78. § (4) bekezdésében írt jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula alá szubszumálta, és arra a megállapításra jutott, hogy „annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható, az szakvéleményként nem értékelhető, mert készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására sem jogosult. [...] Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be. 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítékként értékelhető". A másodfokú bíróság – a Be. 78. § (4) bekezdésének értelmezésén túl – azzal is alátámasztotta döntését, hogy mivel „jelen ügyben önálló pszichológus szakértői vélemény elkészítésére nem volt szükség, a H. E. pszichológus által készített véleményt az igazságügyi szakértők a vádlott elmeállapotának vizsgálatakor felhasználhatták, ezért a másodfokú bíróság nem látta indokoltnak az ügyben újabb szakértői vélemény elkészítését, így a H. E. által készített szakértői véleményt mint okirati bizonyítékot tekintette az ügyben felhasználhatónak".

A továbbiakban, elvi jelentőségét és vitathatóságát tekintve, csak a másodikként említett eljárási szabálysértéssel foglalkozok.

A másodfokú bíróság, a fenti érveléséből levezetve, a szakértői névjegyzékben nem szereplő H. E. pszichológus által adott véleményt csupán okirati bizonyítási eszközként értékelte.

A határozat *elvi jelentőségű tétele* tehát úgy fogalmazható meg, hogy a Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített szakértő kirendelésére vonatkozó rendelkezés megsértésével kirendelt eseti szakértő által elkészített vélemény nem értékelhető szakvéleményként. Ennek oka az, hogy a vélemény készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására az adott ügyben nem jogosult. Az ilyen véleményt a Be. 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítási eszközként lehet figyelembe venni a büntetőeljárás során.

Az *érvelés kritikájánál* szintén azt tekintem kiindulópontnak, hogy büntetőügyekben folyó bizonyítási cselekmények menetében követelményként jelenik meg a bizonyítási eszközök törvényes beszerzése, valamint az ezekből származó bizonyítékok megfelelő értékelése.[617]

A másodfokú bíróság az elemzett határozatában a H. E. pszichológus által adott vélemény büntetőeljárásban való értékelését illetően abból indult ki, hogy a szakértői névjegyzékben nem szereplő pszichológus (mint eseti szakértő) kirendelése eljárási szabálysértést valósít meg akkor, ha egyébként van lehetőség szakértői névjegyzékben szereplő pszichológus kirendelésére is. Ezt a megállapítást csak helyeselni lehet. A másodfokú bíróság azonban a jelzett eljárási szabálysértés következményét álláspontom szerint részben tévesen állapította meg, így határozatában vitatható elvi tételt állított fel az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének büntetőeljárásban való értékelését és felhasználhatóságát illetően. Ennek pedig oka az, hogy egyfelől nézetem szerint nem megfelelő logikát követve értelmezte a jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját [Be. 78. § (4) bekezdés]; másodsorban a felek által felkért magánszakértőre vonatkozó szabályokat összemosta a hatóság által kirendelt szakértőre vonatkozó rendelkezésekkel [Be. 112. § (3) bekezdés]; harmadsorban pedig – legalábbis indokolásából úgy tűnik – előzetes rangsort állított fel a Be. 76. § (1) bekezdésében taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközök közül a szakvélemény és az okirat között (azok bizonyító ereje vonatkozásában) [Be. 78. § (2) bekezdés]. A továbbiakban egyenként térek ki a fentebb felsorolt problematikus pontokra.

(A) Az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő büntető eljárásjogi jogállása és az eljárásjogi szabálysértés következménye(i) [Be. 102. § (1) bekezdés]

A másodfokú bíróság a H. E. által adott vélemény értékelése során első lépcsőfokként a Be. 102. § (1) bekezdését vette górcső alá. Kiindulópontja az volt, hogy a szakértők kirendelésére vonatkozó *Be. 102. § (1) bekezdés*ében rögzített szabály *sorrendet állít fel* a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértők és az ún. eseti szakértők kirendelése között.

> „A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a szakértői névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértőt, illetőleg szakvélemény adására feljogosított gazdasági társaságot [...], szakértői intézményt, vagy külön jogszabályban meghatározott állami szervet, intézményt, szervezetet [...], ha ez nem lehetséges, kellő szakértelemmel rendelkező személyt vagy intézményt [...] (eseti szakértő) rendelhet ki szakértőként." [Be. 102. § (1) bekezdés]

A jelzett szabályozás értelmében elsősorban a szakértői tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó és erre feljogosított személyeket, illetve szervezeteket kell bevonni a büntetőeljárásba. Így *eseti szakértő* – aki a szakértői feladat ellátására megfelelő („kellő") szakértelemmel rendelkező személyként definiálható – csak akkor rendelhető ki, ha az előzőek szakértői közreműködése bármilyen okból nem lehetséges.[618] Ennek megfelelő-

[617] A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása szabályának eljárási törvényben való rögzítése ugyanis – elsősorban a bíróságok ítélkező tevékenységében nagy szerephez jutó – szabad bizonyítás elvének egyik korlátját állítja fel. KIRÁLY (2008) 256. p.

[618] BELEGI (2013b) 398/1.; BH 2007. 217. II. pont.

en – a miniszteri indokolás szerint – a joggyakorlatban kívánalom [lenne], hogy eseti szakértő kirendelésére a lehető legritkább esetekben kerüljön sor.[619]

A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a szakértői névjegyzékben az adott időszakban több pszichológus szakértő is szerepelt, akik a Dunántúlon, Pécsett és Kaposváron láttak el szakértői tevékenységet, így nem volt akadálya annak, hogy névjegyzékben szereplő szakértőt rendeljen ki a nyomozó hatóság. Mindezek alapján, amikor H. E.-t mint eseti szakértőt a nyomozó hatóság kirendelte, megsértette a Be. 102. § (1) bekezdésében meghatározott kötött törvényi sorrendet, amelynek következménye, hogy az *adott ügyben* a véleménye szakvéleményként nem értékelhető. A másodfokú bíróság ezt az eljárási szabálysértést és annak részbeni következményét (értsd: szakvéleményként nem használható fel) felismerte, határozatának indokolásában ezt a következőképpen rögzítette:

> *„Annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható, az szakvéleményként nem értékelhető, mert készítője nem szerepel a szakértői névjegyzékben, ezért szakvélemény adására sem jogosult."*

A Pécsi Ítélőtáblán kialakult gyakorlat szerint[620], ha az eseti szakértőt a Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített – az eseti szakértő igénybevételét feltételhez kötő kirendelési – szabály megsértésével rendelik ki, az elkészített véleménye azért nem értékelhető szakvéleményként, mert: nem szerepel a névjegyzékben (1. elem), ebből az következik, hogy az *adott ügyben* nem tekinthető szakértőnek (2. elem), így ő az *adott ügyben* szakvélemény adásra sem jogosult (3. elem). A másodfokú bíróság indokolásában szillogizmust használ, amelyben az explicit módon nem említett 2. elem az, hogy az *adott esetben* H. E nem lehet szakértő. A másodfokú bíróság következtetésének *e pontja végeredményében helyes*.[621]

A 2. elem hangsúlyozása azonban azért lenne fontos, mert végeredményben azzal (azaz az *adott esetben* a szakértői jogalanyiság hiányával) igazolható a Be. 102. § (1) bekezdésének azon jogkövetkezménye, miszerint a vélemény szakvéleményként nem értékelhető. [A jelzett eljárási szabálysértéshez – azaz a Be 102. § (1) bekezdés megsértéséhez – ugyanis a Be. kifejezett jogkövetkezményt nem fűz, így annál a jelzett következmény ún. *„puha bizonyítási tilalomnak (vagy korlátnak)"* fogható fel.[622]] A büntetőeljárási jog tudománya a (szakértői) jogalanyiság meglétét az ún. *konkrét büntetőeljárási jogképesség* fogalmával azonosítja.[623] Az eseti szakértő által adott vélemény az *adott*

[619] Lásd: a Be. 102. §-hoz írt részletes miniszteri indokolást.

[620] Pl.: Bf.I.20/2007/38. szám; Bf.I.150/2008/9. szám; Bf.I.160/2009/12. szám.

[621] Megjegyzendő, hogy e ponton azzal nem lehet egyetérteni, amikor ezt rögzíti a másodfokú bíróság: „Annak ellenére, hogy a H. E. pszichológus által készített vélemény szakmai szempontból nem kifogásolható [...]." Az eljáró bíróság a szakvélemények értékelésekor ugyanis nem vizsgálja felül a szakvéleményt (főként nem szakmai szempontból), hanem az abból származó megállapításokat, tényeket értékeli. Ha a bíróság ún. szakmai felülvizsgálatot végezne az elkészített szakvélemények felett, nem lenne értelme annak a szabálynak, miszerint: „Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni." [Be. 99. § (1) bekezdés].

[622] A magyar büntető eljárásjog nagyrészt a bizonyítékok beszerzésének és értékelésének garanciáit tartalmazza; több-kevesebb áttétellel, burkoltan bizonyítási vonatkozásai, hatásai vannak az eljárásjogi részletszabályoknak. Ezek a részletszabályok pedig gyakran nem mások mint ún. „puha bizonyítási tilalmak" vagy legalábbis bizonyítási korlátok. [Ahol pedig az eljárási szabálysértéshez kifejezett jogkövetkezmény fűződik: „kemény bizonyítási tilalmakról" beszélhetünk – így a Be. 78. § (4) bekezdése is az utóbbiak közé tartozik.] TREMMEL (2006) 160. p.

[623] A büntetőeljárási jogképességnek két típusát különböztetjük meg: az általános és a konkrét jogképesség típusát. Amíg általános büntetőeljárási jogképesség vizsgálatakor arra keressük a választ, hogy általában ki lehet a büntetőeljárás alanya, addig a konkrét büntetőeljárási jogképesség arra a kérdésre ad választ, hogy a konkrét ügyben ki lehet az eljárás alanya. FANTOLY (2013b) 87. p.

esetben büntetőeljárásból való kizárása ily módon a szakértő *konkrét büntetőeljárási jogképességének hiánya* alapján tehető meg.[624]

(B) A jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula értelmezése és alkalmazása [Be. 78. § (4) bekezdés]

A másodfokú bíróság – miután megállapította, hogy H. E.-t eljárási szabálysértéssel rendelték ki (és hogy annak következménye az, hogy véleménye szakvéleményként nem értékelhető) – második lépésként megvizsgálta, hogy a jelzett eljárási szabálysértés *jogellenesen megszerzett bizonyíték*ot eredményezett-e. Ennek keretében a következő megállapítást tette:

> *„Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be 78. § (4) bekezdése alapján [szakvéleményként nem] csupán okirati bizonyítékként értékelhető."*

A másodfokú bíróság fentebb rögzített indokolásából úgy tűnik tehát, hogy a bíróság a H. E. által elkészített véleményt mint szakvéleményt a *Be. 78. § (4) bekezdés*ében rögzített *jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája* alapján is kizárta.[625] Ez azonban vitatható lépés volt az ítélőtábla részéről.

Ezzel kapcsolatban kiindulópontom az, hogy a büntető eljárásjogban, ha egy bírósági döntésben a Be. 78. § (4) bekezdésére történik hivatkozás, akkor azzal bizonyíték kizárási alapot jelölnek meg. (A Pécsi Ítélőtábla ezt a hivatkozást indokolásában megtette.)

A Be. 78. § (4) bekezdése – mint ismert – három fordulatban szól a jogellenesen megszerzett bizonyítékokról. A rendelkezés szerint: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg."

A generálklauzula alapján tehát egyfelől ki kell zárni a bizonyítékot, ha az olyan bizonyítási eszközből származik, amelyet bűncselekmény útján szereztek meg (I. fordulat); másfelől ki kell zárni a bizonyítékot, ha azt más tiltott módon szerezték meg (II. fordulat), harmadsorban pedig ki lehet zárni a bizonyítékot, ha az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával jutottak hozzá (III. fordulat). Azaz, amíg az első két fordulat esetén az értékelés szempontjából *abszolúte kizárt bizonyíték*ról beszélhetünk (az így megszerzett bizonyítékot még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni);[626] addig a harmadik fordulat az értékelés szempontjából *relatíve kizárt bizonyíték*nak tekintendő, azaz fennállása estén is a bizonyítékokat értékelő hatóság (bíróság) mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti vagy sem.[627]

Felmerül a kérdés, hogy a másodfokú bíróság a Be. 78. § (4) bekezdés három fordulata közül melyik alapján lát(hat)ta (immár második alkalommal) kizárhatónak a H. E. véleményét mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök sorából.

Implicite csak következtetni lehet arra, hogy a másodfokú bíróság Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatára (azaz a más tiltott módon történő megszerzésre) hivatkozással

[624] Megjegyzendő, van a szakirodalomban olyan álláspont is, amely az eljárási alanyiságot az ún. *eljárási képesség* fogalmából vezeti le. Az eljárási képesség tágabb fogalom, mint a konkrét büntetőeljárási jogképesség, annak összetevői: az általános és különös (konkrét) jogképesség mellett az ún. büntetőeljárási cselekvőképesség is. Lásd: ERDEI (2011) 241., 246. p.

[625] Majd végül a véleményt pont a Be. 78. § (4) bekezdése alapján mint okirati bizonyítási eszközt mégis csak felhasználni rendelte.

[626] VARGA (2003a) 155. p.

[627] VIDA (2006) 226-228. p.

kívánta kizárni a H. E. által adott véleményt mint szakvéleményt.[628] Kétségtelen tény, hogy a joggyakorlatban számos nehézséget okoz ennek a fordulatnak az értelmezése, mert annak fogalmával a jogalkotó adós maradt. A csorbát a büntető eljárásjog tudománya némileg kiküszöbölte azzal, hogy a „más tiltott mód alatt" a bizonyítás törvényességét kétségessé tevő olyan eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat megszegését értelmezi, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat, de amelyhez az eljárási törvény konkrét jogkövetkezményt fűz.[629] A Be. mindemellett a II. fordulat kapcsán az egyes bizonyítási eszközök szabályainál elhelyezett *speciálklauzulákkal* pontosítani kívánja az adott bizonyítási eszközök felhasználhatóságát: azaz e szabályokkal eligazítást kíván adni a tekintetben, hogy e tilalmak megszegése esetén nem keletkezik felhasználható bizonyítási eszköz, tehát nem csak szabálytalan, hanem felesleges is az ilyen eljárási cselekmény.[630] (Ezek már ún. „kemény bizonyítási tilalmaknak" tekinthetőek.[631]) A szakértő véleménye kapcsán a Be.-ben két helyen ugyan szerepel ilyen speciálklauzula [lásd Be. 103. § (5) bekezdés; valamint 108. § (8) bekezdés], ám azok nem az igazságügyi szakértő és az eseti szakértő kötött kirendelési sorrendjének megsértéséhez fűznek kizárási következményt.

Mindezek alapján az elemzett esetben az az eljárási szabálysértés, hogy a fennálló lehetőség ellenére szakértői névjegyzékben nem szereplő, ún. eseti szakértőt rendeltek ki, a Be. 78. § (4) bekezdésének egyik fordulata alapján sem eredményez jogellenesen megszerzett bizonyítékot. Megjegyzendő, hogy abból a szempontból is megkérdőjelezhető lépés volt a másodfokú bíróság részéről a Be 78. § (4) bekezdésének felhívása, hogy indokolásában korábban már kimondta, hogy a Be. 102. § (1) bekezdés megsértésének következményeként értékeli azt, hogy a vélemény szakvéleményként nem értékelhető. (Azaz úgy tűnik kétszer is kizárta a véleményt mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök sorából.)

(C) Az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének (csupán) okirati bizonyítási eszközként való értékelése [Be. 78. § (2) bekezdés; 112. § (3) bekezdés]

A másodfokú bíróság – miután kétszeresen is kizárta H. E. véleményét mint szakvéleményt a bizonyítási eszközök köréből – végül úgy határozott, hogy azt mint „okirati bizonyítékot" mégis értékelhetőnek tekinti.

> *„Mindezekre tekintettel a H. E. által készített vélemény a Be 78. § (4) bekezdése alapján csupán okirati bizonyítékként értékelhető."*

Ez azonban szintén vitatható megállapítás volt a bíróság részéről az alábbiak szerint.

Egyfelől, kérdéseket vet fel a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzulával indokolni az okirati felhasználhatóságot. A Be. ugyanis ilyen következményt nem fűz a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz további sorsához: „csupán" annyit mond ki, hogy „nem értékelhető bizonyítékként az ilyen bizonyítási

[628] A „bűncselekmény útján" fordulat azért zárható ki, mert bűncselekmény alatt valamely, a Btk. különös részében foglalt tényállást kell érteni. E szabály tehát igen egyértelmű. Természetesen korlátozott a számításba jöhető bűncselekmények köre, hiszen figyelemmel kell lenni arra, hogy a bűncselekményt kizárólag a bíróság, ügyész(ség), nyomozó hatóság tagja követheti el. Nyilvánvaló, hogy a szakértő kirendelésére vonatkozó szabály megsértése önmagában egyik bűncselekmény törvényi tényállásába sem illeszthető. Az „eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával" fordulat (azaz a III. fordulat) szintén kizárható, hiszen nincs olyan eljárási résztvevő, akinek a jelzett eljárási szabálysértéssel a büntetőeljárási jogai lényeges csorbát szenvedtek volna.

[629] BÁNÁTI et al. (2009) 110. p.

[630] TREMMEL (2006) 161. p.

[631] TREMMEL (2006) 160. p.

eszközből származó tény". Azaz, ha jogellenesen megszerzett lenne a bizonyítási eszköz, akkor az abból „származó tényt" egyszerűen ki kellene zárni a bizonyítékok közül, ellenkező esetben ugyanis (ha jogellenes ugyan, de okiratként mégis csak értékelhető) a *kizárt bizonyíték büntetőeljárásba való visszacsempészéséről* beszélhetünk. Noha az angolszász típusú büntető tárgyalási rendszerekben nem ismeretlen jelenség az *ilyen típusú* kizárt bizonyíték visszacsempészése (lásd pl. mérgezett fa gyümölcse doktrína erősödő kivételei),[632] ez a magyar büntető eljárási jogban azonban pont a Be. 78. § (4) bekezdése miatt nem megengedhető.[633]

Másfelől ugyancsak vitatható H. E. véleményét okirati bizonyítási eszközként felhasználhatónak tekinteni az adott ügyben. A Be. ugyanis sem a szakvélemény, sem az okirat szabályainál nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely szerint a hatóság által eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye okiratként lenne értékelendő. A *Be. a 112. § (3) bekezdés*ében a *terhelt vagy a védő által felkért magánszakértő* esetében ugyan tartalmaz egy olyan rendelkezést, amely szerint „ha a bíróság vagy az ügyész a felkért személy bevonását megtagadja, az elkészített vélemény az okiratra vonatkozó szabályok szerint felhasználható",[634] ez azonban nem alkalmazható a H. E. által adott véleményre. H. E.-t ugyanis nem a védelem kérte fel, hanem az ügyben eljáró nyomozó hatóság rendelte ki. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a másodfokú bíróság szerint a vélemény *„csupán* okirati bizonyítékként értékelhető". A bíróság a „csupán" kifejezés használatával azt a látszatot kelti, mintha a törvény a szakvéleménynek nagyobb bizonyító erőt tulajdonítana, mint az okirati bizonyítási eszközből származó bizonyítékoknak. Ez azonban véleményem szerint szintén vitatható megközelítés, mert ha ez igaz lenne, akkor sérülne a *Be. 78. § (2) bekezdés*ében rögzített *törvényben előre meghatározott bizonyító erő tilalmának elve,* amelynek áttörése semmilyen körülmények között nem megengedett. Különösen vonatkozik az elv a szakértői véleményekre, hiszen azok általában olyan különleges szaktudást, szakértelmet pótolnak, amellyel a bíróság nem rendelkezik. Ebből önként adódna az a következtetés, hogy a szakértői véleménynek az egyéb bizonyítási eszközökhöz képest megkülönböztetett bizonyító ereje lenne.[635] Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a bizonyítékok szabad értékelésének elve a szakvéleményre is kiterjed, amely egyben azt is jelenti, hogy a bíróság a szakértői véleményt ugyanolyan kritikai értékelés alá köteles vetni, mint az egyéb más bizonyítási eszközöket.[636]

Megjegyzendő végezetül, hogy a másodfokú bíróság azon megoldása, miszerint „az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye csupán okirati bizonyítékként értékelhető", nem egyedülálló a magyar joggyakorlatban. Így pl. Bírósági Határozatokban közzé tett eseti döntés [BH 2007. 217.] is foglalkozott ezzel a kérdéskörrel, amelyben szó szerint erre a következtetésre jutott az eljáró bíróság. Ez azonban megkérdője-

[632] DRESSLER – MICHAELS (2010) 383-392. p.

[633] Úgy tűnik, mintha a másodfokú bíróság jelen döntésében a Be 78. § (4) bekezdést valójában mint díszítőelemet használta a határozatának indokolásához. [A *díszítőelem* kifejezést *Bencze Mátyás* használta azon tanulmányában, amelyben a büntetőbíróságoknak az Alkotmányra és az alkotmánybírósági döntésekre való hivatkozási gyakorlatát vizsgálta. BENCZE (2007) 12. p.].

[634] A szakirodalom szerint a Be. 112. §-ban rögzített felek által felkért szakértő mint alternatív szakértői eljárás általános feltétele a szakértőként megjelölt személy igazságügyi szakértői minősége, a konkrét eljárás alapja pedig a szakértő kirendelése, függetlenül attól, hogy az adott ügyben volt-e korábban szakértői vizsgálat. Ha a bíróság nem vonja be a megjelölt személyt, a (szak)véleményre az okiratra vonatkozó rendelkezések vonatkoznak. GRÓSZ (2011) 32. p.

[635] Így VARGA (2003a) 153. p.

[636] Így VARGA (2003a) 153. p.

lezhető iránymutatást ad a joggyakorlatnak a fentebb kifejtett indokok alapján [vö. Be. 78. § (2) bekezdés és 112. § (3) bekezdés].

A vizsgált *döntés elemzésének jelentőségét* elsősorban az adja, hogy a másodfokú bíróság büntető eljárásjogi szempontból véleményem szerint *vitatható elvi tételt (ratio decidendit) állított fel* az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleményének értékelésével kapcsolatban. A Pécsi Ítélőtábla e határozatában ugyanis H. E. által adott vélemény értékelését illetően abból indult ki, hogy a Be. 102. § (1) bekezdésében rögzített szabály megsértése eljárásjogi következménnyel jár. Ez a megállapítás helyes, azonban, hogy a bíróság egyfelől vitathatóan értelmezte a Be. 78. § (4) bekezdésében rögzített, jogellenes módon megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját; másfelől a felek által felkért magánszakértő véleményének értékelésére vonatkozó rendelkezést alkalmazta a hatóság által kirendelt eseti szakértő véleményére; harmadsorban pedig figyelmen kívül hagyta a Be. 78. § (2) bekezdésében rögzített előre meghatározott bizonyító erő tilalmának klauzuláját.

Kiemelendő, hogy a konkrét esetben a terhelt bűnösségének megállapítása és emiatt a vele szemben ténylegesen kiszabott büntetőjogi joghátrány nem azon múlt, hogy H. E. eseti szakértő véleményének kizárását mire hivatkozva tette meg a bíróság, illetve, hogy azt okiratként felhasználhatónak tekintette. Ez azonban nem változtat azon a helyzeten, hogy az eljárási törvényben meghatározott szabályokat az Ítélőtábla véleményem szerint figyelmen kívül hagyta, azokat nem megfelelően értelmezte, ez ugyanis eljárásdogmatikai szempontból is vitatható elvi tételek felállításához vezethet. A probléma súlyát az adja, hogy e követelmény felállítása felsőbíróság részéről történt, amely – mint fellebbviteli fórum – a határozataival kvázi iránymutatást ad az illetékességi területükön működő alsóbb bíróságoknak.[637] Ha más bíróságok a kritikával illetett elvi tételeket alkalmazzák, az más ügyben akár a büntetőjogi felelősség megállapításával kapcsolatos törvénysértéshez is vezethet.

2.3. A terhelt vallomásához kapcsolódó bizonyítási tilalmak

A terhelt – mint a büntetőeljárásban résztvevő „főszereplő"[638] – a büntetőeljárásokban kettős jogállással bír: egyrészt az eljárásnak olyan alanya, akinek a büntetőjogi felelősségéről döntenek, másrészt a vallomásával bizonyítási eszközt szolgáltat.[639] A vallomása is kettős jelleggel bír, egyrészt a terhelt az egyetlen, aki a leghiteltérdemlőbben tud számot adni az általa elkövetett bűncselekményről (ún. „tettestudomással" rendelkezik), másrészt azonban neki fűződik a legnagyobb érdeke a büntetőeljárás (sikeres) kimenetéhez. A terhelt jogállásának, illetve a vallomásának ezen „kétarcúsága" szükségessé teszi, hogy a modern büntetőeljárási törvények a terhelt kihallgatásának menetét, a terhelt vallomására vonatkozó garanciális szabályokat rögzítsék.

Mielőtt meghatároznám a terhelt vallomásához kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmakat, érdemesnek tartom a terhelt vallomása és a terhelt kihallgatása fogalmakat tisztázni.[640]

[637] Általánosságban igaz ugyanis az, hogy a bírói gyakorlat által megteremtett egységes jogértelmezés a jogalkalmazás egységességének a feltétele. Lásd: ERDEI (2010b) 6. p.

[638] FENYVESI (2003) 212. p.

[639] CSÉKA ET AL. (2006) 274. p.; *Bárd Károly* szerint: „[...] a demokratikus értékek tükröződnek abban, hogy az eljárásjog a vádlottat peralakító alanyként kezeli és nem pusztán az eljárás tárgyának, hogy elismeri rendelkezési jogát és szerepet juttat számára a bizonyítás menetében." BÁRD (2007) 47. p.

[640] A fogalmak tisztázására az vezetett, hogy a „Miranda-figyelmeztetések" körében 2011-ben született egy tanulmány [JUNGI (2011], amelyben a cikk szerzője is foglalkozott ezen fogalmakkal, a több-kevesebb relációban. Szerinte: „A vallomástétel [...] tágabb fogalom, mint a kihallgatás, mert a terhelt vallomást tehet egyrészt a hatóság általi szóbeli kikérdezés (kihallgatás) során, másrészt annak részeként, vagy ahelyett, illetve akár azt követően írásban is." JUNGI (2011) 53. p. Véleményem szerint ez a meghatározás nem a vallomás-kihallgatás relációját adja, hanem a terhelt vallomásmegtételének a módjait rögzíti. Úgy gondolom, ha az elmélet és a törvény síkján vizsgáljuk e két fogalmat, az állítás megfordul: azaz a terhelt kihallgatása lesz a tágabb, és a terhelt vallomása a szűkebb kategória.

2.3.1. *A terhelt kihallgatása, a terhelt vallomása*

A terhelt kihallgatása és a terhelt vallomása – mint büntetőeljárásbeli fogalmak – nem kezelhetők szinonim fogalomként. E két fogalom meghatározásánál a kiindulópont az, hogy a kihallgatás a büntetőügyben eljáró hatóságok törvényben rögzített joga és kötelezettsége, míg a vallomás a terhelt törvényben biztosított joga, de sosem kötelezettsége.[641] E két fogalom két aspektusból közelíthető meg.

A tágabb értelemben vett aspektus az, hogy e két fogalom egy érem két oldalát jelenti, amelyek összehasonlíthatók ugyan, de nem értelmezhetők a több-kevesebb, egész-rész relációban.

A másik – szűkebb értelemben vett – aspektus már megengedi az előbbi relációban való értelmezést. Ha ezen utóbbi megoldást fogadjuk el, akkor – az idézett cikk szerzőjével ellentétben – a Be. 117. és 118. §-ait figyelembe véve, a kihallgatás a tágabb kategória – hiszen a megjelölt törvényhelyek a terhelt kihallgatásának menetét, az azokkal kapcsolatos eljárási rendelkezéseket rögzítik, és ezen belül található meg a terhelt vallomása mint egy lehetséges mozzanat.[642] Utóbbit a magyar eljárási törvény bizonyítási eszköznek tekinti, ahhoz speciális bizonyítási tilalmakat fűz.[643]

2.3.2. *A speciális bizonyítási tilalmak katalógusa*

A *terhelt vallomása* kapcsán az *egyik speciális tilalmat* a *Be. 117. § (2) bekezdés* tartalmazza, a megvizsgált jogesetekben 7 alkalommal fordult elő.[644] A törvényhely az ún. Miranda-figyelmeztetés(eke)t rögzíti,[645] amely(ek) szerint a terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta. A terheltet figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható. Garanciális rendelkezés, hogy a figyelmeztetést és a terhelt erre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni, elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. A megvizsgált bírósági határozatokban e tilalom megszegése tipikusan négy formában jelent meg.

(1) A tilalom megszegésének *egyik formája* visszanyúl a *terhelt kihallgatás*ának kérdésköréhez. Ehhez szükséges a terhelt kihallgatási menetének rövid áttekintése.

[641] Lásd: Be. 117. § (2), (4), (5) bekezdés; 118. § (1) bekezdés; 179. § (1) bekezdés; 288-290. §.

[642] Ezt az álláspontot képviseli a *Tóth Mihály* által szerkesztett tankönyv is, amikor azt írja, hogy: „A (Be.) VI. cím gyakorlatilag nem a terhelt vallomásával, hanem a terhelt kihallgatásának a legfontosabb szabályaival foglalkozik [...]". Lásd BÁNÁTI et al. (2009) 173. p.

[643] A terhelti beismerés büntető (anyagi) és eljárásjogi jogkövetkezményeihez lásd: ALFÖLDI (2014) 92-102. p.

[644] Vö. Összegfoglaló táblázat – 2. számú melléklet.

[645] A figyelmeztetések magyarországi történetéhez lásd: TÓTH (1995) 62-77. p.; GÁCSI (2011) 214-222. p.

A terhelt kihallgatásának folyamatát tekintve a szakirodalmak többsége azt vallja, hogy a kihallgatás két nagy egységre bontható, a nem érdemi (ún. formális) részre és az érdemi részre.[646]

Eltérő nézetek alakultak ki azonban abban, hogy mikor, mely mozzanattal indul el az érdemi rész. A vita a Be. 117. § (3) bekezdésébe foglalt kérdésekhez kötődik;[647] abból a szempontból, hogy az említett törvényhelyet még a formális vagy már az érdemi kihallgatás részének tekintik, két tábor különíthető el. Az egyik álláspont képviselői azok, akik a (3) bekezdést a formális részhez sorolják. Azzal érvelnek, hogy az érdemi rész nem mást jelent mint a tényállás tisztázását, amely pedig azon kérdésekre adandó választ, mint pl. a terhelt foglakozása, családi körülményei stb. [...] még nem foglalja magába.[648]

Jelen sorok szerzője a másik tábor álláspontját fogadja el és követi, nevezetesen azt, hogy a Be. 117. § (3) bekezdésében rögzített kérdéseket és az arra adott válaszokat a kihallgatás érdemi részéhez kell sorolni.[649] Erősíti ezt az érvet egyrészt az, hogy a törvény rendelkezése alapján a Be. 117. § (1) bekezdésében rögzített kérdésekre a terhelt mindig köteles válaszolni, míg a 117. § (3) bekezdésben rögzített kérdésekre már nem, hiszen – a Be. 117. § (2) bekezdésében meghatározott „Miranda-figyelmeztetések" után – vonatkozik rá a hallgatás joga. Különbség mutatható ki továbbá a két bekezdés között abban is, hogy míg az (1) bekezdés alapján rögzített adatoknak főszabály szerint nem lesz jelentősége a büntetés kiszabása során, addig a (3) bekezdésben foglalt adatok már súlyosító vagy enyhítő körülményként nyerhetnek értékelést. Mint ismert, a büntetés kiszabása során feladatmegosztás érvényesül a törvényhozó és a jogalkalmazó között. Míg a törvény a büntetést a büntetési minimum és maximum keretei között rendeli alkalmazni, addig a bíróság individualizál. A bíróság ugyanis a büntetés kiszabása során figyelembe veszi és értékeli a súlyosító és enyhítő körülményeket.[650] A Be. 117. § (3) bekezdésében rögzített valamennyi kérdés a Bkv. 56. szám alapján a büntetést befolyásoló alanyi tényező lehet, azaz az adott ügyben súlyosító, illetve enyhítő körülményként is értékelhető.[651] A Be. 117. § (1) bekezdés alapján felvett adatok azonban – a Bkv. 56. szám alapján – nem értékelhetőek a büntetés kiszabása során, egyedüli kivételt ez alól a terhelt életkora jelenthet.

---

[646] Kivételt képez ez alól a pécsi iskola, amely a terhelt kihallgatását három részre osztja: a kihallgatás megkezdésére [ezalatt a Be. 117. § (1)-(3) bekezdéseket érti], a kihallgatás teljesítésére (ezt nevezi a terhelt érdemi kihallgatásának, amelynek két szakaszát emeli ki, a terhelt összefüggő előadását és a kérdezés jogát), és a kihallgatás záró szakaszára (ezalatt a jegyzőkönyvezést érti). FENYVESI – HERKE – TREMMEL (2008) 245–247. p. Kiemelést érdemel, hogy *Herke Csongor* a szakvizsgázóknak szánt könyvében követi a hármas felosztást, de megváltoztatja azok tartalmát. Nála az első rész a Be. 117. § (1) bekezdésben rögzített adatok felvételét jelenti (kihallgatás kezdete), a második rész a Be. 117. § (2) bekezdésben rögzített „Miranda-figyelmeztetések", a harmadik rész pedig az érdemi rész, amelyet a Be. 117. § (3) bekezdésével indít útnak. HERKE (2010) 100–102. p.

[647] A terhelt kihallgatása során két ízben kerül sor a terheltre vonatkozó személyi, illetve személyes adatokra vonatkozó kérdések feltételére. Lásd: Be. 117. § (1) és (3) bekezdés.

[648] Ezt az álláspontot képviseli *Király Tibor* is, amikor úgy fogalmaz, hogy: „A terhelt kihallgatásának két része van: az első a személyi adatokra vonatkozó kihallgatás (ez a személyazonosság, a joghatóság megállapítására irányul, és jelentősége van a büntetés kiszabásában [ez utóbbit a Be. 117. § (3) bekezdésével azonosítja], és a jogaira való figyelmeztetés (tájékoztatás), a második pedig a tényállásra vonatkozó kihallgatás." KIRÁLY (2008) 273. p. *Jungi Eszter* az idézett tanulmányában szintén ezt az álláspontot képviseli, amikor azt írja, hogy: „A kihallgatás formális részét a Miranda-figyelmeztetés „kettévágja", azaz a 117. § (1) bekezdésében írt adatokra nem terjed ki a vallomás megtagadásának jogosultsága, míg a (3) bekezdésben felsoroltak már a Miranda-előírás hatálya alá esnek.", vagy amikor úgy fogalmaz, hogy: „A (3) bekezdés utolsó mondata indítja útnak az érdemi részt, a terhelt részletes kihallgatásával". JUNGI (2011) 52. p.

[649] Ehhez a táborhoz tartozik pl. BÁNÁTI et al. (2008) 174. p.; MÉSZÁROS (2011b) 406. p.

[650] NAGY (2010) 329-334. p.

[651] Vö. TÓTH – HÁGER (2013) 86. p.

Álláspontom szerint a jogalkotó szándéka is az volt, hogy a Be. 117. § (3) bekezdése már az érdemi részhez tartozzon, hiszen a (3) bekezdésben a törvényszöveg a „kezdődik" szót használja, ami az érdemi kihallgatás kvázi megnyitását, elindítását jelenti. Mindezek alapján megalapozottnak látom azt, hogy a terhelt érdemi kihallgatásának kezdőpontja a Be. 117. § (3) bekezdésben rögzített kérdések feltevése.

A terhelt kihallgatásának menetével kapcsolatban jelentkező probléma volt a vizsgált jogesetekben, hogy a bírósági szakban helytelen sorrendben alkalmazta a bíróság a Be. 117. § (2) bekezdés szerinti figyelmeztetést. Az egyik jogesetben azt állapította meg a másodfokú bíróság, hogy az első fokú bíróság II. r. és III. r. vádlottak kihallgatása során eljárási szabályt sértett, minthogy nem megfelelő sorrendben alkalmazta a Be. 117. §-ának (2) bekezdésében írt figyelmeztetést. II. r. vádlott a bűnösségére e figyelmeztetést megelőzően nyilatkozott, míg III. r. vádlott a bűnösségével kapcsolatos válasszal összefüggésben lényegében részletes vallomást tett. Az elsőfokú bíróság a Be. 288. §-ában foglaltak szerint járt el, anélkül, hogy az ott írtakat összevetette volna a Be. 117. §-ával.[652] Az azóta kialakult, az egységes jogértelmezésen alapuló töretlen gyakorlat szerint a megjelölt két vádlott tekintetében nem vitatható az eljárási szabálysértés. E vádlottaknak a Be. 117. §-ának (2) bekezdésében szabályozott figyelmeztetést megelőzően tett nyilatkozata a Be. 78. §-ának (4) bekezdés II. fordulatára (is) figyelemmel bizonyítékként nem értékelhető.

(2) A Be. 117. § (2) bekezdésben rögzített tilalom megszegésének *másik sajátos formája* szintén kapcsolódik a *terhelt kihallgatásának menetéhez*. A Be. 117. § (4) bekezdése ugyanis a *hallgatás jogával*[653] *élő terhelteknél* az egyéb figyelmeztetések mellett (így a hallgatás az eljárás lefolytatását nem akadályozza; a hallgatás nem érinti a terhelt kérdezési és indítványtételi jogát), arról is rendelkezik, hogy arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomás tételét megtagadta, a terhelthez további kérdések nem intézhetők, és a terhelt nem szembesíthető (utóbbi alól egyetlen kivétel, ha a szembesítés előtt úgy dönt, hogy vallomást tesz).[654] (A teljesség kedvéért kiemelést érdemel, hogy a jelzett törvényhely a *hallgatás jogával nem élő terhelteknél* a hamis vádra történő figyelmeztetési kötelezettséget írja elő. A kialakult joggyakorlat szerint az utóbbira történő figyelmeztetés elmaradása esetén a terhelt vallomását nem kell kizárni a bizonyítási eszközök közül.[655])

A vizsgált jogesetekben előfordult, hogy a Miranda-jogokra történő figyelmeztetést követően úgy nyilatkoztak a terheltek (a jegyzőkönyv tanúsága szerint): „nem kívánok vallomást tenni, a felmerülő kérdésekre, azonban válaszolok".[656] Az eljáró bíróság álláspontja szerint a jegyzőkönyvből kitűnően a vádlottak valóban, önállóan, vallomástételi jogukkal nem kívántak élni, azonban kérdésekre válaszoltak, sőt szembesítésükre is sor került a későbbiek során. „Az valóban megállapítható, hogy nincs teljes összhangban a Be. 117. §-ának (4) bekezdésével ezen vádlottak kihallgatása" – érvel a bíróság, hiszen arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételét megtagadta a terhelthez további kérdések nem intézhetők és a terhelt a többi terhelttel vagy a tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. „Azon szándékát azon-

---

[652] Bf.III.380/2007/15. szám. Jelenleg a Be. egyik legkritikusabb pontja a Be. 288. §-ának értelmezése és annak a gyakorlatban való „alkalmazása". Az ezzel kapcsolatos anomáliákhoz lásd: TÓTH – HÁGER (2013) 82-88. p.; valamint FICSÓR (2015) 35. p.

[653] A hallgatás jogának eredetéhez lásd: BÁRD (2007) 243-250. p.

[654] *Bárd Károly* szerint a hallgatás joga valójában kettős értelemben vett negatív jog: egyfelől „a közreműködés visszautasítására ad felhatalmazást", másfelől pedig „egyúttal a hatóság beavatkozásának is útját állja, tiltja, hogy a nyilatkozat megszerzése érdekében kényszert alkalmazzanak". BÁRD (2009) 21., 288. p.

[655] Vö. BH 2009. 171. II. pont.

[656] Bf.315/2009/18. szám.

ban mindkét vádlott kinyilvánította a törvényes kioktatás és annak megértése mellett, hogy a bíróság, illetve az eljárás más résztvevői által feltett kérdésekre válaszolnak." Azzal érvel továbbá a bíróság, hogy a vallomás-megtagadási nyilatkozatukra tekintettel mindkét vádlott esetében az elsőfokú bíróság a Be. 291. § (1) bekezdésének megfelelően járt el, hiszen hivatalból a tanács elnöke a nyomozás során tett vallomásaikat felolvasta. Kérdéseket csak ezt követően tett fel a vádlottaknak, de „nyilván tehette ezt azért, hiszen mindkét vádlott a kérdésekre történő válaszadási szándékát előtte kifejezte". Ezen nyilatkozatukat úgy kell értelmezni, hogy a hallgatás jogával nem élve és csak kérdésekre válaszolva tesznek a bíróság előtt nyilatkozatot. Ez pedig nem alapozhatja meg a Be. 78. § (4) bekezdést (bíróság szerinti: III. fordulatát).

Álláspontom szerint a bíróság azon érvelése nem helytálló, hogy a „terheltek a hallgatás jogával jelen ügyben nem akartak élni". A hallgatás jogát ugyanis összetett intézményként kell kezelni, abba beletartozik akár az egész vallomás, akár annak egy részének megtagadása, sőt az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadása is, azonban ezen elemek bármelyike megalapozza a terhelt hallgatását. Azaz a terhelt nem csak akkor él a hallgatás jogával, ha a vallomást és a kérdésekre történő válaszadást is megtagadja. Bármelyikkel él, az már a hallgatás jogának gyakorlását jelenti.

Véleményem szerint a jogesetben megjelenő problémát megnyugtatóan törvényi szinten lehetne rendezni. Így *de lege ferenda javaslatom* az, hogy a Be. 117. § (4) bekezdésében a következő kiegészítést kellene tenni. „[...] Arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételét megtagadta, a terhelthez további kérdések nem intézhetők, és a terhelt a többi terhelttel, illetve a tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. Erre a terheltet figyelmeztetni kell, a figyelmeztetést és a terhelt figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén, ha a terhelt válaszolt a feltett kérdésekre (vagy vállalta a szembesítést) az (annak eredménye) bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. [...]" Ezzel a kiegészítéssel el lehetne kerülni azt a „vádat", hogyha a terhelt a vallomást ugyan megtagadja, de úgy nyilatkozik, hogy a kérdésekre válaszol, hogy a hatóság a vallomásmegtagadási jog kikerülésével próbálkozik.[657]

(3) A Be. 117. § (2) bekezdésben rögzített tilalom megszegésének *harmadik sajátos formája* időben korlátozottan jelentkezett, ez ugyanis a terhelt jelzett törvényhely szerinti figyelmeztetésének és a figyelmeztetésre adott válasz *szó szerinti jegyzőkönyvezése* volt. Mint azt a tanúvallomáshoz kapcsolódó speciális tilalmaknál is megemlítettem, a szó szerinti jegyzőkönyvezés 2006. július 1. és 2011. február 28-a közötti időszakban volt törvényi szinten előírt követelmény a magyar büntetőeljárásokban. A szó szerinti jegyzőkönyvezés eltörlése „értelemszerűen csökkenti a terhelti vallomásokhoz kapcsolódó lényeges eljárási szabálysértések lehetőségét" a büntetőeljárásokban.[658]

A megvizsgált esetekben két alkalommal fordult elő ez a probléma.[659] A bírói gyakorlat egységes volt abban, hogy a szó szerinti jegyzőkönyvezés megsértése a felvett vallomás bizonyítási eszközök közüli kirekesztését eredményezi. Abban azonban már nem mutatkozott egység, hogy azt a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula (helyesen) II. fordulata vagy (nem helyesen) III. fordulata alapján kellene kizárni. A kérdést úgy oldották meg, hogy a Be. 78. § (4) bekezdése alapján, fordulatra hivatkozás nélkül rendelkeztek a kizárásról.

[657] A de lege ferenda javaslatot vö. Bf.II.388/2011/10. számú döntés indokolásával.
[658] TÓTH – HÁGER (2013) 83. p.
[659] 6.B.525/2008/131. szám; 6.B.343/2009/104. szám. Vö. Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklettel.

(4) A Be. 117. § (2) bekezdésbeli tilalom *negyedik formája* a *terhelt korábbi vallomásának ismertetéséhez, felolvasásához kapcsolódik*. Ennek keretében egységes a joggyakorlat abban, hogy pl. vádlottnak a más ügyben tanúként tett vallomása nem tehető a tárgyalás anyagává [ellenkező esetben a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulat alapján ki kell zárni a bizonyítékok köréből];[660] ugyanígy az ügyében elkülönítéssel érintett vádlott vallomását sem lehet felhasználni.[661]

A terhelt vallomása kapcsán a *másik speciális tilalmat* a *Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondat* tartalmazza.[662] A jelzett törvényhely szerint „a gyanúsított [...] kihallgatásáról, illetőleg a szembesítésről jelentés nem készíthető".[663] Mint azt korábban is említettem, a jelentésnek azon részét, amely a helyszínen tett gyanúsított nyilatkozatát tartalmazza, azért kell kizárni a bizonyítékok köréből, illetve a hivatalos személyt azért nem lehet kihallgatni erre nézve (vagy, ha már megtörtént a kihallgatása: azért kell a vallomásának ezt a részét a bizonyítási eszközök köréből kizárni): mert ezzel a törvény által biztosított hallgatási jog megkerülésére teremtenénk lehetőséget.[664] Ez pedig ellentétes lenne a tisztességes eljárás elvével. A jelzett speciális tilalom 18 jogesetben jelent meg.[665] Kiemelést érdemel, hogy ezekben a jogesetekben a bíróságok következetesen kizárták a bizonyítékok köréből a jelentés adott részét, vagy a vallomást, azonban a legtöbb esetben fordulatra hivatkozás nélkül tették azt meg.[666] (Egy esetben kifejezetten hangsúlyozta a bíróság, hogy a rendőri jelentésekbe foglalt terhelti nyilatkozatokat nem vallomásként értékelte, azonban azoknak a terhelt szavahihetősége érdekében jelentőséget tulajdonított.[667] E „megoldás" pedig hasonlít annyiban az olasz büntetőeljárási törvény azon szabályára, amely a nyomozási szakban felvett valamennyi – tehát nem csak a jelentésbe foglalt – vallomást csak a nyilatkozó szavahihetősége feltárására engedi felhasználni.[668])

Itt jegyzem meg, hogy az egyik jogesetben megjelent az ún. *terhelt informális kihallgatásának kérdése* is.[669] Az ügyben a védő a mérgezett fa gyümölcse elvére hivatkozással az így megszerzett terhelti vallomás bizonyítási eszközök köréből való kizárását indítványozta. „Az informális beszélgetést követően tett beismerő vallomás, és minden további arra épülő vallomás az első jogellenesen beszerzett vallomás folyománya, így a «mérgezett fa gyümölcse is mérgezett» doktrína alapján nem használható fel bizonyítékként. Az eljáró bíróság azonban azon az állásponton volt, hogy a bírói gyakorlat a Be. 78. § (4) bekezdésében írt generálklauzulát szorosan értelmezi. Így nem fogadja el az angol-szász joggyakorlatban honos «mérgezett fa mérgezett gyümölcse» elvet. Eszerint valamennyi bizonyítási eszköz törvényességét önmagában, a rá vonatkozó szabályok alapján kell vizsgálni, függetlenül az azt megelőző eljárás törvényességétől. Amennyiben egy bizonyítási eszközt a vonatkozó szabályoknak megfelelően, törvényesen szereztek be, akkor az, és az abból származó bizonyíték is törvényes még akkor is, ha az adott bizonyítási eszköz létére való

[660] Bf.II.344/2013/26. szám.
[661] Bf.II.181/2007/4. szám.
[662] A 2007. évi XXVIII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló törvény) 46. §-a egészítette ki a Be. 168. § (1) bekezdést a 3. mondattal.
[663] A jelentésírás problémáihoz lásd: ELEK (2003) 25-31. p.; ELEK (2005) 21-32.p.; ELEK (2008) 110-111. p.; HÁGER (2014b) 25-29. p.; HERKE (2014) 5-8. p.
[664] Vö. BH 1994. 177.; ÍH 2005. 7. szám; ÍH 2005. 136. szám; TÓTH – HÁGER (2013) 84. p.
[665] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[666] Vö. Összefoglaló táblázat – 1. számú melléklet és Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[667] 8.B.319/2013/31. szám. Hangsúlyozta a bíróság „ebből a szempontból értékelve [azaz a szavahihetőség szempontjából] azokat, azt a következtetést lehet levonni, hogy a vádlott már a legelső rendőri intézkedéskor is arra törekedett, hogy a büntetőjogi felelősségét enyhítse."
[668] BENCZE (2013) 25. p.
[669] Bf.II.534/2014/23. szám.

bizonyítékot törvénysértően szerezte be a hatóság."[670] Az adott esetben a nyomozó hatóság tagja és a II. r. vádlott között történt beszélgetés valóban informális jellegű volt, arról nem készült okirat. Az elsőfokú bíróság az informális beszélgetés során elhangzottakat bizonyítékként nem is értékelte, s így annak a bizonyítékok köréből való kirekesztésére sem kerülhetett sor. A II. r. vádlott nyomozás során ezt követően történt gyanúsítotti kihallgatása pedig mindenben megfelelt a büntetőeljárási törvény rendelkezéseinek, s ezért a bizonyítási eszközök közül való kirekesztésére nem volt ok.[671]

2.3.3. Összegző gondolatok a terhelti vallomáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmakhoz

A terhelt kihallgatása (meghallgatása, nyilatkozata, előadása) a nyugat-európai kódexekben is létező eljárási cselekmény, arra azonban általában a bizonyítás felvétel előtt, annak keretein kívül kerül sor, már az előkészítő, majd az ún. közbenső eljárásban is és főleg a tárgyaláson.[672] A magyar büntetőeljárásokban (is) – mint bizonyítási eszköznek – kiemelkedő jelentősége van a terhelti vallomásoknak, noha főszabály szerint a terhelt beismerése esetén is meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat [Be. 118. § (2) bekezdés].

A Be. a terhelt vallomását a 76. § (1) bekezdésben taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközök között az utolsó helyen említi. Ez az utolsó helyre sorolás jelzésértékű, kifejezésre juttatja, hogy a beismerő vallomás ma már nem bír kiemelkedő jelleggel a bizonyítékok sorában, elveszítette a XVIII. századig meglévő „bizonyítékok királynője" címet.[673] Ki kell emelni azonban azt, hogy ez a „csökkentett szerep" nem a gyűjtőfogalomként értelmezett terhelt vallomására, hanem annak egyik formájára, a beismerő vallomásra korlátozódik.

Mindezekből következik, hogy ma már a beismerés nem perdöntő, hanem csupán egy a bizonyítékok között. Az azonban vitathatatlan, hogy jelentősége mégis megkülönböztetett, amelyet mind a gyakorlat, mind a Be. alátámaszt.[674] Utóbbi pl. az ún. speciális bizonyítási tilalmak szabályaival.

2.4. Egyéb (egyes kényszerintézkedésekhez és a titkos információgyűjtéshez, adatszerzéshez kapcsolódó) tilalmak

Végezetül, az egyes „bizonyítási eszközökhöz" kapcsolódó speciális tilalmak körébe tartoznak közvetetten *a bíróság által utólag nem engedélyezett ún. védett intézményben való házkutatás eredményének, mint megszerzett bizonyítéknak a kizárása,*[675] *a le nem foglalt iratnak, mint bizonyítási eszköznek a kizárása,*[676] valamint *a titkos információgyűjtés és adatszerzés eredményének mint a Be. szabályainak megsértésével megszerzett bizonyítási eszköz, bizonyíték kizárása.*[677] Itt szükséges megjegyezni, hogy az eljárási

[670] Bf.II.534/2014/23. szám.
[671] Bf.II.534/2014/23. szám.
[672] CSÉKA (1997) 187-188. p. Vö. pl. francia CPP 114., 317, 323 cikkekkel.
[673] Ez nem új keletű jelenség – már a XIX. században is található olyan Curiai döntés, amely ezt támasztja alá – de az elmúlt száz év folyamán több hangsúly-eltolódáson ment keresztül. Az 1880-as évektől az 1990-es évek elejéig terjedő időszakra *Erdei Árpád* foglalta össze egy tanulmányban a hangsúly-eltolódás főbb pontjait. Lásd: ERDEI (1991) 210-211. p.
[674] Vö. ALFÖLDI (2014) 93-97. p.
[675] Be. 149. § (8) bekezdés.
[676] Be. 153. § (2) bekezdés.
[677] Be. 206. § (6) bekezdés; Be. 206/A. §

törvényben taxatív módon felsorolt bizonyítási eszközök [vö. Be. 76. § (1) bekezdés] közöl a *tárgyi bizonyítási eszközhöz és az okirathoz* e szabályok között (Be.115-116. §) a jogalkotó nem kapcsolt speciális bizonyítási tilalmakat, azok katalógusa nem adható meg.[678] Álláspontom szerint ezen egyéb tilalmak egy része valójában e két bizonyítási eszközhöz kapcsolódó tilalmat jelent(het).

A fent megjelölt, részben kényszerintézkedésekhez (házkutatás, lefoglalás), részben a nyomozási szakot megelőző és ahhoz köthető intézményekhez (titkos információgyűjtés; bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés) tartozó bizonyítási tilalmak részletes vizsgálatára jelen munka keretei között nem vállalkozok. Noha, kiemelten az utóbbi kategóriába tartozó intézményeknek gyakorlati relevanciája vitathatatlan, álláspontom szerint azok részletes elemzése (tekintettel a Be.-n kívül alkalmazandó háttérjogszabályokra is), jelen monográfia kereteit szétfeszítenék.[679]

Így a könyv jelen részében csak egy összefoglalást adok a megvizsgált jogesetek alapján.

A bíróság által utólag nem engedélyezett ún. védett intézményben való házkutatás eredményének kizárására jogesetet nem találtam. (Az intézmény lényege egyébként abban állna, hogy a közjegyzői vagy ügyvédi irodában, továbbá az egészségügyi intézményben tartandó házkutatást – feltéve, hogy a közjegyzői vagy ügyvédi tevékenységgel összefüggő hivatásbeli titkot, illetőleg egészségügyi adatot tartalmazó irat megtalálására irányul – csak bíróság rendelheti el, és az csak ügyész jelenlétében végezhető. Azonban, ha a házkutatás késedelmes foganatosítása a házkutatással elérni kívánt célokat veszélyeztetné, az ügyész a bíróság határozata nélkül is lefolytathatja e helyeken a házkutatást. Feltétele azonban ennek, hogy a bíróság határozatát utóbb be kell szerezni. Ha a bíróság utóbb ezt az indítványt elutasítja: a házkutatás eredményeként beszerzett adatok bizonyítékként nem használhatóak fel.) Megjegyzendő azonban, hogy a Be. 149. § (4) és (5) bekezdésében rögzített szabályok megsértése kapcsán két esetet dolgoztam fel.[680] Mindkét határozat érdekessége, hogy benne az eljáró bíróságok a mérgezett fa gyümölcse doktrínát alkalmazzák, amikor kimondják a következőt: „[...] a bíróság azoknak a tanúknak a vallomását is kirekesztette a bizonyítékok köréből, akiknek a neve csak a törvénysértő házkutatás eredményeként fellelt dokumentumokból vált ismertté [...]".

A le nem foglalt iratnak, mint bizonyítási eszköz kizárásának lényege abban áll, hogy a lefoglalás alól főszabály szerint mentes az az irat, amire nézve birtokosa a tanúvallomást megtagadhatná (feltéve persze, hogy az iratot a tanúvallomás megtagadására jogosult személy őrzi) [vö. Be. 152. § (4) bekezdés]. A Be. külön szabályozást tartalmaz arra az esetre, amikor a birtokos szerint a tanúvallomás megtagadása a Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjára alapítható. Ha az ilyen irat megtalálásánál az ügyész nincs jelen és az irat birtokosa (vagy védője, képviselője vagy megbízott hozzátartozója) az irat tartalmának megismeréséhez nem járul hozzá (mert nincs jelen a helyszínen vagy megtagadja a hozzájárulást) az iratot, illetve az azt tartalmazó adathordozót zárt borítékban kell a nyomo-

[678] *Horváth Georgina* szerint, amíg az előbbieknél inkább a pozitív jellegű előírások jelennek meg (tipikusan arra, hogy az egyes eszközöket hogyan lehet beszerezni és mi ennek a módszernek a törvényi követelménye pl. lefoglalásnál); addig az utóbbiaknál negatív irányú megközelítés jelenik meg (ugyanis egyes tényeket csak okirattal lehet bizonyítani, ezáltal a más bizonyítási eszköz alkalmazásának tilalmáról lehet beszélni). HORVÁTH (2016) 55-56. p.
[679] Példaként hozható, hogy (a TIGY és TASZ intézményeit is magában foglaló) disszertáció született már e témakörben. Lásd: MÉSZÁROS (2011a). A TIGY és a TASZ intézményéhez lásd még: FINSZTER (2000) 101-123. p.; FENYVESI (2001) 66-74. p.; TÖRÖK (2005) 19-32. p.; BEJCZI (2006) 126-146. p.; CZINE (2006) 119-125. p.; POLYÁK (2006) 5-34. p.; BEJCZI (2010) 44-58. p.; NÁNÁSI (2011) 105-125. p; KIS (2012) 70-92. p.
[680] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.

zó hatóságnak átadni. Tehát ilyen esetben a lefoglalás nem rendelhető el, ugyanakkor annak ellenőrzése céljából, hogy valóban ilyen iratról van-e szó, az iratot ideiglenesen, zárt borítékban át kell adni a nyomozó hatóságnak, aki betekintés nélkül köteles azt továbbítani az ügyésznek. Ezt követően az ügyész, illetőleg az ún. védett intézményes esetkörökben a bíróság dönthet az irat visszaadásáról, illetőleg bizonyos esetekben lefoglalásáról. Ha az ügyész (illetve a bíróság) az iratot nem foglalja le, akkor nemcsak ebben az ügyben, hanem más büntetőeljárásban sem használható fel az irat bizonyítási eszközként. Természetesen utóbbi rendelkezés csak addig irányadó, amíg – egy másik büntetőeljárásban – az ügyész vagy a bíróság nem rendelkezik eltérően, azaz nem foglalja le az iratot (pl. a feltételek megváltozása miatt). „Egy nyomozás során hozott határozat ugyanis nem képezhet feloldhatatlan *res iudicatát*, főképp nem jövőbeni ügyekre nézve, amelyekben a lefoglalás feltételei azok ismeretének hiányában előzetesen értelemszerűen nem is vizsgálhatóak".[681] A jelzett tilalom kapcsán három jogesetet találtam.[682]

A titkos információgyűjtés és adatszerzés eredményének törvényellenes felhasználására 21 jogesetet találtam.[683] Ez két tipikus formában jelent meg. Egyrészt a bizonyítékok kizárását eredményezte a titkos információgyűjtés lefolytatására meghatározott időtartam túllépése (ez 2 jogesetben merült fel);[684] másrészt az a tény, hogy úgy használta fel az elsőfokú bíróság a titkos információgyűjtés útján szerzett bizonyítékokat, hogy azok bizonyítékként való felhasználását az ügyész nem indítványozta, így arról a nyomozási bíró sem hozott határozatot (ez 4 jogesetben fordult elő).[685] Az egyéb, az előbbi két csoportba nem sorolható titkos információgyűjtéshez és adatszerzéshez kapcsolódó jogesetek jegyzékét az Összefoglaló táblázat – 2. számú mellékletben tételesen felsoroltam.

3. A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak

3.1. Alapvetések

„Más tiltott módon" történő megszerzésnek minősül másodsorban az *olyan eljárás, amely a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával jár.*[686] Ennek oka abban keresendő, hogy az eljárási résztvevők (kiemelten a terheltek, tanúk) akaratdöntési és akaratnyilvánítási szabadságát nem lehet befolyásolni, így tiltott kihallgatási módszereket sem lehet alkalmazni.[687]

A szakirodalom szerint e körbe tartozik egyfelől a *fizikai tettlegességet el nem érő, de azt megközelítő vagy azzal egyenértékű kínzás jellegű fárasztás* (pl. éjszakai kihallgatások, a dohányzás lehetőségének tartós megvonása, éheztetés, alvás megvonás stb.).[688]

Másfelől idesorolható *a meg nem engedett és adott esetben nem indokolt* (nem szükséges) *orvosságok, gyógyszerek adagolása*; *a narkotikumok, valamint a hipnózis alkalmazása.*[689]

[681] Vö. SOMOGYI (2015) elektronikus változat.
[682] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[683] Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet.
[684] Bf.II.357/2009/28. szám; Bf.I.159/2009/48. szám.
[685] 3.Bf.217/2007/11. szám; 2.Bf.225/2008/10. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; Bf.I.156/2007/23. szám.
[686] KIRÁLY (2008) 259. p.
[687] BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) elektronikus változat.
[688] VARGA (2003a) 154. p.
[689] Sőt korábban kérdésként merült fel, hogy a poligráf alkalmazása mennyiben megengedett a büntetőeljárásokban. Vö. KIRÁLY (1969) 560. p.; CSÉKA (1991) 91. p.; továbbá HORVÁTH (2016) 49-51. p.

Ebbe a kategóriába tartozhat továbbá a *„beugratás", az előnyök alaptalan ígérgetése*, valamint *minden olyan pszichikus jellegű befolyásolás, amely a kihallgatott személyt akarata ellenére, vagy akaratával ellentétes vallomás megtételére befolyásolja.*[690] Az utóbbi három kategóriát érdemes részletesebben megvizsgálni.[691]

E vizsgálat elvégzését megelőzően azonban mindenképp ki kell térnem egy *elhatárolási problematikára.* Nevezetesen arra, hogy amint azt az V. fejezetben is rögzítettem a *bűncselekmény útján történő bizonyítékszerzés* (mint a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása generálklauzulájának egyik esete) megvalósulásának tipikus esete a *kényszervallatás* útján történő bizonyítékszerzés. A jelzett bűncselekmény törvényi tényállását pedig (mind a régi, mind a hatályos Btk. szerint) az a hivatalos személy követi el, aki annak érdekében, hogy más vallomást vagy nyilatkozatot tegyen, illetve ne tegyen erőszakot, fenyegetést vagy más hasonló módszert alkalmaz (régi Btk. 227. §; Btk. 303. §). A harmadik elkövetési magatartás (*más hasonló módszer* alkalmazása) a kialakult joggyakorlat szerint jelentheti a „finomabb" eszközöket, amelyek alkalmasak a passzív alany befolyásolására. Így ide tartoznak az előnyök (akár jogos vagy jogtalan) kilátásba helyezése, az emberi méltóságot sértő kihallgatás, jogos juttatások megvonására hivatkozás, hipnózis stb.[692] E ponton pedig felmerül a kérdés: a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak – a fentebbi átfedésekre tekintettel – miért nem a bűncselekmény útján (kényszervallatással) megszerzett fordulat alá tartoznak? Hol húzódik meg a határ e kategóriánál a bűncselekmény útján és a más tiltott módon történő bizonyíték megszerzése között? Vajon azért nem foglalkozik a kérdéssel az eljárásjogtudomány és a joggyakorlat, mert a jogellenesen megszerezett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula alapján mindkét fordulat (bűncselekmény útján, más tiltott módon) abszolúte (azaz mérlegelés nélküli) kizárt bizonyítékot eredményez? Felmerül a további kérdés: vajon a kényszervallatás jelzett elkövetési magatartása (más hasonló módszer) egyáltalán bír-e gyakorlati relevanciával?[693]

A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak bizonytalan rendszertani besorolását tükrözi továbbá az is, hogy megjelent olyan szakirodalmi álláspont is, amely pl. a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozását (azaz a generálklauzula III. fordulatát) véli felfedezni a „különböző előnyök ígéretét tartalmazó módszerekben".[694]

Jelen sorok szerzője a továbbiakban azt a jelenleg fennálló „megoldást" követi, hogy a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak a generálklauzula II. fordulata – más tiltott módon történő bizonyítékszerzés – alá tartoznak, tartozhatnak.

3.2. A taktikai blöff

A bűnügyek felderítésében kiemelkedő jelleggel bír a nyomozási szakban végzett *gyanúsítotti kihallgatás*. Így a blöffölés (elsősorban a beugratás. másodsorban az előnyök alaptalan ígérgetése és a pszichikus jellegű befolyásolás) a nyomozó hatóság eljá-

[690] VARGA (2003a) 155. p.
[691] A vizsgált jogesetek között 2 vonatkozott a más tiltott módon történő bizonyítékszerzés e kategóriájához. Lásd: Összefoglaló táblázat – 2. számú melléklet
[692] HEGEDŰS (2015) elektronikus változat.
[693] Pl. a BH 2013. 331. számú döntésben a felülvizsgálati indítványban a védelem kényszervallatásnak jelölte meg azt, hogy a terhelt a nyomozási beismerő vallomását a kihallgató rendőr ígéretekben álló pszichikai hatásának nyomására tette meg.
[694] ELEK (2008) 114. p.

rásához köthető intézmény,[695] amelynek alkalmazása nem csak az amerikai kontinensen,[696] hanem hazánkban is szakmai vitákat váltott ki.[697] Míg az USA-ban a taktikai blöff alkalmazási keretébe a beugratáson túl (pl. a tagadásba vetett hit fokozatos, koholt bizonyítékokkal való aláásása), belefér az előnyök alaptalan ígérgetése (pl. büntetlenség beismerő vallomás esetén), sőt belefér a pszichikus jellegű befolyásolás is (pl. ordítozás a terhelttel);[698] addig ez a magyar „taktikai blöff kereteinek" túl széles sáv lenne. Ezzel kapcsolatban az a megoldási lehetőség látszik elfogadhatónak, hogy hazánkban megengedett ugyan a taktikai blöff, de abba sem az előnyök alaptalan ígérgetése, sem a pszichikus jellegű befolyásolás nem tartozhat bele.[699] A beugratás azonban eszköze lehet a bűnügyi felderítésnek, ha az az alábbi feltételeknek megfelel.[700]

Taktikai blöff (beugratás) alatt ugyanis az igaznak hitt feltételezések tudatos felhasználásával olyan helyzet létrehozatalát kell érteni, amelyben a kihallgatást végző rendelkezésére álló adatok pontos köréről és tartalmáról tájékozatlan gyanúsított – a blöff (beugratás) sikere esetén – bizonyítékot szolgáltat önmaga ellen.[701] A fogalom meghatározásból kitűnik az a *három konjunktív feltétel*, amelyeknek a blöff (beugratás) alkalmazása során teljesülniük kell. Első ilyen feltétel, hogy a blöffel csakis a kihallgatást végző nyomozó hatóság tagja élhet a gyanúsítottal szemben. A taktikai blöffel (beugratással) a nyomozó sosem bizonyít, legfeljebb kivált bizonyítékul szolgáló vagy bizonyítékhoz vezető megnyilvánulást.[702] Így sikeres blöff esetén – bár a gyanúsított önmaga ellen szolgáltatott bizonyítékot – nem sérül az önvádra kötelezés tilalma, hiszen a gyanúsított saját magát hozta ebbe a helyzetbe (pl. egy elszólással, amelyre a kihallgatást végző visszakérdez). A második feltétel az, hogy a terhelttel közöljék a gyanúsítást,[703] az viszont már nem feltétel, hogy a nyomozó hatóság rendelkezésére álló adatok pontos köréről is tájékoztatást nyújtsanak neki ekkor. Végül a harmadik feltétel, hogy a blöffel szer-

[695] *Tóth Mihály* szerint „ [...] a taktikai blöff a taktikai fogások rendszerébe tartozó, bizonyíték szerzését célzó eljárás, amelyben a vizsgáló legalább részben bizonyítatlan, ellenőrizetlen valóságtartalmú tényeken vagy körülményeken nyugvó látszat tudatos keltésével olyan helyzetet igyekszik teremteni, amely a gyanúsítottat addig feltáratlan bizonyíték szolgáltatására ösztönözheti". TÓTH (2004) 867. p.

[696] Erről, valamint az egyes taktikai fogások hatékonyságáról szól LEO, RICHARD A.: *Inside the interrogation room* című tanulmánya, amelynek főbb pontjait BÓCZ (2001) 22-36. p. foglalt össze. Lásd továbbá: DRIZIN – LEO (2004) 891-1007. p.; KASSIN ET AL. (2010) 1-38. p.

[697] TÓTH (1980) 14-21. p.; JACSÓ (1980) 76-77. p.; BODROGI (1981) 67-69. p.; SZIJÁRTÓ (2013) 55-58, 62-63. p. A terheltek (és tanúk) pszichikus jellegű befolyásolását részletesen vizsgálja ELEK (2009) 87-102. p.

[698] Utóbbit vö. ELEK (2008) 103-105. p.

[699] A befolyásoló kérdésekhez lásd: ELEK (2007) 266. p.; Kiemelést érdemel, hogy a kialakult joggyakorlat alapján tiltott kihallgatási módszernek minősül – és ez alapján a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján bizonyíték kizárást von maga után –, ha a tanút a felismerésre bemutatás előtt befolyásolják. A 3.Bf.48/2012/16. számú döntésében ezt a következőképpen vezette le a Fővárosi Ítélőtábla: „Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikk I.1. pontjában megfogalmazott fair trial alapelve és az emberi méltóság tiszteletben tartására vonatkozó előírás alapján az igazságot nem kell minden áron kideríteni. A kényszer alkalmazása, a megtévesztés és a kínvallatás még akkor is tilos, ha akár a cselekmény, akár a terhelt társadalomra veszélyessége ezt indokolná. A terhelt és a tanúk akaratdöntési és akaratnyilvánítási szabadságát nem lehet befolyásolni, ezért tiltott kihallgatási módszereket sem lehet alkalmazni. Ilyen tiltott kihallgatási módszer lehet a tanú befolyásolása a felismerésre bemutatás előtt. [Az amerikai szakirodalom ezt nevezi *system variables*-nak, azaz ún. rendszeren belüli befolyásoló tényezőnek. Lásd: KOLLÁR (2013) 101. p.] A tisztességes eljárást sértő felismerésre bemutatás eredménye, amely kihatott a tanú tárgyalási vallomására is, bizonyítékként nem volt figyelembe vehető, mert a Be. 78.§ (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság tiltott módon szerzett be."

[700] *Kertész Imre* is azt képviselte, hogy noha a kihallgatást végzőnek becsületesen kell viselkednie, ez nem azt jelenti, hogy semmiféle harci cselhez nem folyamodhat. KERTÉSZ (1965) 234-235. p.

[701] TÓTH (1980) 15. p.

[702] TÓTH (1980) 16. p.

[703] Be. 43. § (2) bekezdés a) pont.

zett információ csak akkor használható fel bizonyítékként, ha a terhelt kihallgatásának megkezdésekor elhangzott a Be. 117. § (2) bekezdésben foglalt figyelmeztetések köre, és ez jegyzőkönyvezésre került. Ha ezek a feltételek nem érvényesülnek, a blöff (beugratás) más tiltott módon történő megszerzésnek minősül.

A taktikai blöff kérdése a vizsgált jogesetek közül egyben jelent meg. A Nógrád Megyei Bíróságnak a 12.B.140/2009/27. számú határozatában arról kellett döntenie, hogy vajon a köldökzsinór elvágást következetesen tagadó (anya) terheltet a nyomozó hatóság „beugratta-e". A kérdés elméleti síkú vizsgálat volt a bíróság részéről, ugyanis a terhelt a nyomozó hatóság alább kifejtésre kerülő cselekménye előtt, és azután is tagadta, hogy elvágta volna megszületett gyermeke köldökzsinórját. A tényállás szerint a gyanúsított kihallgatásakor a nyomozó hatóság az egyik rendőrtisztet mint doktornőt mutatta be a terheltnek. A rendőrtiszt a következőket mondta a terheltnek: „Ne mondja nekem, hogy a köldökzsinór nem lett elvágva, illetve oly módon, ahogy maga elmondta. A gyereke élve született, hiszen orvos vagyok, én ezt jobban tudom." A bíróság azt vizsgálta meg, hogyha az anya e rendőri cselekmény hatására megváltoztatta volna a vallomását, az a nyomozó hatóság részéről megengedett taktikai blöffnek, vagy a terhelti vallomás kizárását maga után vonó blöffnek minősült volna. A bíróság ezzel kapcsolatban az általánosság szintjén kifejtette, hogy „minden olyan módszer alkalmazása tilos a büntetőeljárásokban, aminek következtében a kihallgatott számára nem marad alternatíva, az ő akarata nem érvényesülhet, hanem csak a vallatójáé". A konkrét eset kapcsán pedig azt a megállapítást tette, hogy „a kihallgatást végző rendőrök magatartása jelen esetben nem hatott kényszerítően a terhelt cselekvésére, arra volt alkalmas, hogy motiválja lehetséges magatartását, a választás lehetőségét mindvégig meghagyva". Azaz a bíróság arra a megállapításra jutott, hogyha az anya megváltoztatta volna a vallomását a blöff hatására, az nem minősülne jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköznek, ugyanis a rendőri blöff olyan mérvű volt, ami nem alapozza meg a terhelti vallomás jogellenességét. Ez a jogeset azért bír jelentőséggel, mert, ha a jogeset egyéb adatait számba vesszük, látható, hogy – ha a terhelt tényleg megváltoztatta volna a vallomását – a nyomozó hatóság cselekménye a taktikai blöff fentebb taglalt három konjunktív feltételét kimerítette volna (1. a nyomozó hatóság tagja bizonyíték kiváltási céllal tette; 2. a terhelttel a blöffőt megelőzően közölték a gyanúsítást; 3. a blöffőt megelőzően ismertették vele a Miranda-jogait). Azaz – *Kertész Imre* szavaival élve – valójában megengedhető „harci cselnek" minősült volna, az így megszerzett terhelti vallomást nem kellett volna kizárni a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján.

Végezetül, a taktikai blöffel kapcsolatban – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok *általános rendszerszintű kérdéseként* – megjegyzendő, hogy, egyes szerzők különbséget tesznek a bizonyítási tilalmakon belül ún. *kemény bizonyítási tilalmak és puha bizonyítási tilalmak* között.[704] A *kemény bizonyítási tilalmak* alatt a törvényben kifejezett bizonyítási tilalmakat értjük (lásd egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó tilalmaknál kifejtetteket). Ezzel szemben a *puha bizonyítási tilalmak* pedig, amelyeket akár bizonyítási korlátként is értelmezhetünk, ahhoz kapcsolódnak, hogy a büntetőeljárási jog nagyrészt éppen a bizonyítékok beszerzésének és értékelésének garanciáit tartalmazza. Többkevesebb áttétellel, burkoltan bizonyítási vonatkozási, hatásai vannak az eljárásjogi részletszabályoknak. Ezek a részletszabályok pedig gyakran nem mások, mint az ún. puha bizonyítási tilalmak.[705] Így általában számos nyomozási cselekmény vezet el bizo-

[704] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.; *Erdei Árpád* az utóbbit „álruhában megjelenő bizonyítási tilalomnak" nevezi. ERDEI (1995) 61. p.

[705] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.

nyíték keletkezéséhez, szerzéséhez és a bizonyítási cselekmények vonatkozásában vannak eljárási szabályok, sőt a pécsi büntető eljárásjogi iskola szerint vannak igen fontos kriminalisztikai ajánlások. Ha a bizonyíték keletkezésénél a megszerzésre vonatkozóan vannak részletes előírások, akkor azok közül bármelyik megsértése felveti a *részleges jogellenesség* kérdését.[706]

A kemény-puha-részleges stb. bizonyítási tilalmak közötti különbségtétel valójában *a bizonyíték jogellenességének a viszonylagossága.*[707] E témakörben pedig mind a külföldi, mind a hazai szakirodalomban[708] a fentebb kifejtett ún. *taktikai blöff* kapcsán (azaz, hogy a hatóság megtévesztheti-e a vallomástétel közben a kihallgatottat) bontakozott ki nagyobb vita.

[706] TREMMEL (2005) 307. p.
[707] TREMMEL (2005) 307. p.
[708] Pl. KERTÉSZ (1965) 234-235. p.

VII. A „RÉSZTVEVŐK ELJÁRÁSI JOGAINAK LÉNYEGES KORLÁTOZÁSÁVAL" MEGSZERZETT BIZONYÍTÉK KIZÁRÁSA [BE. 78. § (4) BEKEZDÉS III. FORDULAT]

1. Fogalmi alapvetés („résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása" kifejezés értelmezése)

A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján *„nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész, vagy a nyomozó hatóság [...] a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg"*. Ezen fordulat kapcsán jelen munka két kérdéskört érint, egyfelől azt, hogy a törvény miért a „résztvevők" kifejezést használja; másfelől pedig azt, hogy mi minősül „lényeges korlátozásnak".

1.1. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat alanyi oldala – az „eljárási résztvevők" kifejezés értelmezése

A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata *„eljárási résztvevők jogait"* helyezi védelem alá. A többes szám használatával a jogalkotó nyilván azt kívánta kifejezésre juttatni, hogy a III. fordulattal nemcsak a terheltet – mint a büntetőeljárás alakulásában leginkább érintett személyt – helyezi védelem alá, hanem mindenki mást, aki a Be. értelmében eljárási résztvevőnek minősül.[709]

Nem tűnik azonban célszerűnek a többes szám használata, hiszen a nyelvtani értelmezés alapján legalább két résztvevő eljárási jogának kellene csorbulnia ahhoz, hogy a III. fordulatot alkalmazni lehessen. Megállapítható, hogy a bírói gyakorlat sem követi szorosan a nyelvtani értelmezés szabályát, hiszen már egy eljárási résztvevő eljárási jogának lényeges korlátozása is bizonyíték kizárását eredményezheti.[710]

Mindezek alapján célravezetőbb lenne a törvényi megfogalmazást megváltoztatni úgy, hogy „[...] *valamely résztvevő eljárási jogának lényeges korlátozásával*" megszerzett bizonyítási eszközből származó adat nem értékelhető bizonyítékként.

1.2. A Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulat tárgyi oldala – az eljárási jogok „lényeges korlátozásának" értelmezése

A Be. az egyes résztvevőkre vonatkozó szabályoknál meghatározza a résztvevők eljárási jogait, azzal viszont adós marad, hogy mi minősül *„lényeges korlátozásnak"*, azt a bíróság mérlegelésére bízza. (Kiemelendő, *Lőrinczy György* már 1998-ban, a Be. terve-

[709] Az eljárásban résztvevő személyeken a Be. V. fejezetében felsoroltakat (terhelt, védő, sértett, magánvádló, pótmagánvádló, magánfél, egyéb érdekeltek, képviselők, segítők, támogató), valamint a tanút és a szakértőt kell érteni. *Király Tibor* a bírósági szakban az ügyészt – mint a vád képviselőjét – is a részvevőkhöz sorolja. KIRÁLY (2008) 260. p. Azonban nézetem szerint utóbbi eljárási jogának lényeges csorbulása (amennyiben létezhet ilyen) nem fog bizonyíték kizárást eredményezni.
[710] A Debreceni Ítélőtábla a Bf.II.478/2009/8. számú döntésében pl. „a terhelt – mint eljárási résztvevő – vallomását azon az alapon zárta ki a bizonyítékok köréből a bíróság, hogy a terhelt első (nyomozati szakban tett) vallomását közepesen ittas fokban tette meg". Ezzel pedig a terhelt eljárási joga lényeges korlátozás alá esett.

zet során „gumi fogalomként” tekintett a „lényeges korlátozásra”, álláspontja szerint igen nehéz lesz a jogalkalmazóknak e kérdésben egységes gyakorlatot kialakítani.[711])

Ezzel kapcsolatban kiindulópontnak kell tekinteni azt, hogy a III. fordulat alkalmazása szempontjából egyrészt e körbe tartozik az olyan eljárási jogok megsértése, amelyekhez a Be. nem fűz külön érvénytelenségi következményt (pl. nem biztosítják a terheltnek, hogy vallomását összefüggően előadhassa; a magyar nyelvet nem ismerő tanú kihallgatásánál nem, vagy nem megfelelő tolmácsot vesznek igénybe[712]); másrészt e körbe tartozhat a Be.-ben szabályként elő nem írt, az általános tapasztalaton alapuló felvetés, amely szerint pl. az ittas vagy bódult állapotban történő kihallgatás azért valósítja meg a III. fordulatot, mert a kihallgatott ilyen állapotban csak korlátozottan tud helyes vallomást tenni.[713]

Mindemellett a bírói gyakorlat is megfogalmazott olyan eseteket, amelyek fennállása esetén a résztvevő jogának lényeges korlátozását látja megvalósulni, amely így a generálklauzula III. fordulata alapján kizárt bizonyítékot eredményez. Így pl. Bírósági Határozatban került kimondásra az, hogy „kötelező védelem esetén – Be. 46. § a) pontja alapján – a védő kirendelésének elmulasztása a nyomozó hatóság részéről a terhelt jogainak olyan lényeges korlátozását jelenti, hogy az ennek hiányában foganatosított kihallgatásán tett vallomása bizonyítékként nem értékelhető”.[714]

Összegezve: a bíróság akkor értékelheti lényegesnek az eljárási szabálysértést, ha az a résztvevő valamely eljárási jogosítványát érdemben érinti, és amely a hatóság meggyőződését – a bizonyíték hiteltérdemlőségét illetően – megingatja.[715]

A megvizsgált bírósági döntésekben a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozással tipikusan a terhelt, a védő, valamint a képviselő eljárási jogainak lényeges korlátozása miatt került sor bizonyíték kizárására.

A terhelt vallomása kapcsán a kizárási ok abban nyilvánult meg, hogy védője nélkül, ittas vagy kábítószertől bódult állapotban tett vallomást a nyomozó hatóság előtt. Ez kifejezetten egy határozatban fordult elő.[716] Illetve olyan formában jelent meg, hogy csorbult a fogva lévő terhelt hatékony védelemhez való joga, ez 11 jogesetben jelent meg.[717]

A védő, valamint a képviselő eljárási jogainak lényeges korlátozását pedig (13 jogesetben megjelenve, részben a fentiekkel átfedésben) a terhelt, valamint a képviselt személy kihallgatásán való jelenléti jog, felvilágosítás-adáshoz való jog megvonásával idézték elő.[718]

A továbbiakban a fogva lévő terhelt védelemhez való jogának csorbulását – mint a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alkalmazásának egyik gyakori okát – külön pontban, a 8/2013. (III. 1.) AB határozaton keresztül mutatom be.

[711] LŐRINCZY (1998) 223. p.

[712] Vö. BH 2015. 213.

[713] CSÉKA ET AL. (2006) 227-228. p.

[714] BH 2007. 402. I. pont.

[715] A gyermekkorú tanúk kihallgatásával kapcsolatban vö. BH 2005. 204.; BH 2005. 343.; BH 2005. 385.; İH 2006. 94. szám; valamint ELEK (2011) 101-105., 109-111. p.

[716] Bf.II.478/2009/8. szám

[717] 22.B.1355/2012/25. szám; 8.B.319/2013/31. szám; 1.Bf.264/2014/34. szám; 2.Bf.239/2014/7. szám; 3.Bf.225/2014/13. szám; 2.Bf.490/2013/8. szám; Fkf.I.229/2015/3. szám; B.519/2013/19. szám; Bf.III.521/2015/4. szám; 3.Bf.276/2013/14. szám; Bf.II.22/2016/9. szám.

[718] 3.Bf.31/2008/13. szám; 3.Bf.232/2008/7. szám; 22.B.1355/2012/25. szám; 8.B.319/2013/31. szám; 1.Bf.264/2014/34. szám; 2.Bf.239/2014/7. szám; 3.Bf.225/2014/13. szám; 2.Bf.490/2013/8. szám; Fkf.I.229/2015/3. szám; B.519/2013/19. szám; Bf.III.521/2015/4. szám; 3.Bf.276/2013/14. szám; Bf.II.22/2016/9. szám. Ezzel ellentétes döntést hozott a Győri Ítélőtábla, amikor nem zárta ki a terhelt nyomozási szakban tett vallomását azon az alapon, hogy a védő kirendelésére csak az terhelt első kihallgatását követő napon került sor. Bf.50/2008/54. szám.

2. Az eljárási jogok „lényeges korlátozásának” jelentése a 8/2013. (III.1.) AB határozat fényében

Az Alkotmánybíróság a 8/2013. (III.1.) határozatában a fogva lévő terheltek hatékony *védelemhez való jogának* értelmezésével egyúttal revízió alá vonta a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatában rögzített jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának ún. relatív fordulatát is.[719]

Az Alkotmánybíróság ugyanis megállapította, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdéséből (védelemhez való jog) fakadó alkotmányos követelmény, hogy a Be. 48. § (1) bekezdésének[720] alkalmazásakor a terhelt érdekében kirendelt védőt a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról *igazolható módon* (1. feltétel), *olyan időben értesítsék* (2. feltétel), hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelti kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.[721] Azaz, iránymutatást adott arra, hogy az ilyen (nyomozó) hatósági mulasztások a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján bizonyítási eszköz/bizonyíték kizárást eredményeznek, mivel ily módon a terhelt (hatékony) védelemhez való joga lényegesen csorbul.[722]

2.1. Az indítvány és annak befogadhatóságának tartalmi követelményeinek vizsgálata

Az ügyben az *indítványozó* (terhelt) abból indult ki, hogy a büntetőeljárásokban *a védelemhez való jog megfelelő érvényesülése egyúttal a büntetőeljárás törvényességének is garanciája.*[723] Az indítványozóval szemben a Soproni Városi Rendőrkapitányság rendelte el a nyomozást folytatólagosan, súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás megalapozott gyanúja miatt, őt 2010. január 5-én 16.30-kor őrizetbe vette, ezzel együtt védőt rendelt ki neki. A nyomozó hatóság a terhelt kihallgatását aznap 21.05-kor kezdte meg, azon a kirendelt védő azonban nem tudott megjelenni. A nyomozó hatóság a fentebb megjelölt feltételek (1. és 2. feltétel) egyikét sem tudta igazolni a védő kirendelésével kapcsolatban. Nem volt igazolt, hogy a fogva lévő terhelt érdekében kirendelt védőt a kihallgatás tervezett időpontjáról és helyszínéről (a kihallgatást megelőzően, kellő időben) értesítette volna. Így nem teremtette meg azt a lehetőséget, hogy a kirendelt védő jelen lehessen annak a fogva levő terheltnek a kihallgatásán, akinek érdekében kirendelték.

Az indítványozó szerint a védelemhez fűződő jog jelen bűnügyben azért sérült, mert a nyomozó hatóság a Be. 48. § (1) bekezdésében előírtakat figyelmen kívül hagyva nem tájékoztatta a panaszos érdekében kirendelt védőt a terhelti kihallgatás időpontjáról, így

[719] 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391. A jelzett határozatot a tisztességes eljáráshoz való jog kontextusából részletesen elemzi: SULYOK – SULYOK (2014) 246-247. p.; a fegyverek egyenlősége elv kapcsán pedig GÁCSI (2016) 75-90. p.

[720] „A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság védőt rendel ki, ha a védelem kötelező, és a terheltnek nincs meghatalmazott védője. A terheltet a kirendelést követően tájékoztatni kell a védő személyéről és elérhetőségéről. A 46. § b) pontja esetén (azaz, ha a terhelt fogva van) a védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig ki kell rendelni. A kirendelő határozatban a védőt tájékoztatni kell a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről.”

[721] 8/2013. (III.1.) Ab hat., ABH 2013, 391. Kiemelendő, hogy a terhelt vallomása helyesen bizonyítási eszközként (és nem bizonyítékként) nem értékelhető.

[722] Előre bocsátva megjegyzem, hogy az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítélet, valamint a városi bírósági ítélet alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság arra hivatkozással nem állapította meg, hogy nem a kifogásolt terhelti vallomás alapozta meg az elítélést, és a vallomás nem befolyásolta érdemben az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítéletet 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 404 [56].

[723] 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 392 [4].

a kirendelt védőnek nem is lehetett tudomása a panaszossal szemben foganatosított eljárási cselekményről. Ebből következően a kirendelt védő nem gyakorolhatta a Be. 50. §-ában biztosított jogait (így a terhelti kihallgatáson nem jelenhetett meg, a panaszossal előzetesen nem tudta felvenni a kapcsolatot, valamint nem tudott számára felvilágosítást nyújtani a védekezés törvényes eszközeiről, illetve eljárási jogairól).[724] Az indítványozó az alkotmányjogi panaszában előadta azt is, hogy a bűnügyben eljáró bíróságok a cselekmény tényállásának megállapítása során az alapjogok megsértésével beszerzett terhelti vallomását is értékelték.[725]

Az ügyben mind az első, mind a másodfokú bíróság vizsgálta a fenti rendőri mulasztást, majd arra a következtetésre jutottak, hogy a terhelt első kihallgatása alkalmával megszerzett vallomást bizonyítékként (helyesen: bizonyítási eszközként) értékelték.[726]

Az indítványozó szerint tehát az *alapjogok megsértésével beszerzett terhelti vallomás* felhasználása a másodfokú bíróság ítéletének alaptörvény-ellenességét eredményezi, ezért az indítványozó a törvényszéki ítélet megsemmisítését kezdeményezte.[727]

Kiemelendő, az *Alkotmánybíróság* az indítványt *kettős jogalapon nyilvánította befogadhatónak*: az indítványozó kérelmét egyszerre tekintette a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenességi alapú és alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésként.

Előbbit (*alaptörvény-ellenességi alap*) abból vezette le, hogy az indítványozó hivatkozott az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésében rögzített védelemhez való jog sérelmére. Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a védelemhez fűződő alkotmányos alapjogot olyan összetett jogként kezeli, amely elsősorban a büntetőeljárásban terheltként szereplő saját eljárási jogosítványaiban és a védő igénybevételéhez való jogban, másfelől magának a védőnek a jogállásában realizálódik.[728]

Utóbbit (*alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés*) pedig a nyomozó hatósági mulasztások elszaporodottságában jelölte meg. A bűnügyi nyomozások során számos alkalommal fordul(t) elő, hogy az éjjeli órákban bűnügyi őrizetbe vett és kihallgatott terhelt részére a kirendelt védőt a nyomozó hatóság telefax útján úgy értesítette/értesíti, hogy a védő nyilvánvalóan csak a következő munkanap reggeli óráiban, már a terhelti kihallgatás foganatosítását követően értesül(t) az eljárási cselekményről.[729] (Megjegyzem, a 2006 és 2015 közötti időszakban az anonim határozatok tárában közzétett egyedi, érdemi döntések közül, hasonló problémakörre 29 jogesetet találtam.[730]) Ilyen esetekben ugyanis

[724] 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 392-393, [4].

[725] 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 393, [5].

[726] Az ügyben másodfokú bíróságként eljáró Győri Törvényszék pl. a következő indokolást adta: „a kirendelt védő értesítésének elmaradása a terhelti kihallgatás tervezett időpontjáról nem jelenti a védekezéshez való jog lényeges korlátozását [...] ez nem olyan súlyú jogkorlátozás, amely akár a városi bíróság ítéltének hatályon kívül helyezését, akár a szóban forgó terhelti vallomásnak a bizonyítékok köréből kirekesztését indokolja. A Be. [ugyanis] kifejezetten nevesíti azokat az eljárási szabálysértéseket, amelyek a vallomás bizonyítékként történő értékelését kizárják. Ilyen jellegű eljárási szabálysértésként a jogalkotó kizárólag a Be. 117. § (2) bekezdésébe foglalt, «Miranda-formulaként» ismert figyelmeztetés elmulasztását nevesíti. [...] A Be. nem fűz ilyen jellegű jogkövetkezményt ahhoz, ha a kirendelt védő értesítése a terhelti kihallgatás tervezett helyéről és időpontjáról elmarad.". 8/2013. (III.1) AB hat., ABH 2013, 391, 392 [3].

[727] 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 393, [6].

[728] 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395 [20].

[729] Hasonló helyzet áll elő, ha a nyomozó hatóság hétvégén hallgatja ki a terheltet. 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395, 401 [21] és [46]

[730] 6.B.377/2007/210. szám; Bf.II.390/2009/17. szám; 6.B.343/2009/104. szám; 22.B.721/2011/41. szám; Bf.II.385/2011/45. szám; 31.B.1340/2011/72. szám; B.129/2012/24. szám; 14.B.359/2012/48.szám; B.4/2013/13. szám; 3.Bf.293/2013/19. szám; 22.B.1355/2012/25. szám; 8.B.319/2013/31. szám; 1.Bf.264/2014/34. szám; 6.Bf.69/2014/8. szám; Bf.45/2014/13. szám; 5.Bf.284/2014/5. szám; 3.Bf.353/2014/16. szám; 3.Bf.344/2014/31. szám; 2.Bf.238/2014/7. szám; 3.Bf.225/2014/13. szám; 2.Bf.490/2013/8. szám; 3.Bf.204/2013/14. szám; Fkf.I.229/2015/3. szám; Bf.II.92/2014/11. szám;

a kirendelt védő formálisan kap értesítést a kihallgatás tervezett időpontjáról és helyszínéről, azonban az értesítés ideje és módja miatt ténylegesen nincs lehetősége a kihallgatáson megjelenni és a Be.-ben meghatározott feladatait teljesíteni.[731]

Mindezeket figyelembe véve az Alkotmánybíróság érdemi eljárása során megválaszolandó alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek elsősorban azt tekintette, hogy összhangban áll-e az Alaptörvénnyel, ha a nyomozást folytató hatóság nem teremti meg annak a lehetőségét, hogy a büntetőeljárásban a kirendelt védő a Be.-ben foglalt jogait ténylegesen gyakorolhassa.[732] Álláspontja szerint, abban az esetben, ha a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról nem igazolható módon (1. feltétel) és nem olyan időben (2. feltétel) értesítik a kirendelt védőt, hogy annak lehetősége legyen a terhelti kihallgatáson részt venni és a törvényben foglalt jogait gyakorolni, az nem áll összhangban az Alaptörvénnyel, tehát az így felvett terhelti vallomás – a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján – bizonyítási eszközként nem értékelhető. Itt szükséges megjegyezni azt, hogy nézetem szerint ez nem csak a terhelt beismerő vallomásának kizárására vonatkozik (noha gyakorlati relevanciája vitathatatlanul annak lehet). Így eljárásdogmatikai szempontból vitathatónak tartom az egyik feldolgozásra kerülő jogesetben azon másodfokú bírósági érvelést, amely szerint „II. r. vádlott e vallomásában – azaz abban, amelynek felvételénél a nem kellő időben való értesítés következtében a védő nem tudott jelen lenni – tagadta a terhére rótt bűncselekmény elkövetését, nem e vallomás alapján került sor büntetőjogi felelősségének megállapítására [...] ezért a másodfokú bíróság álláspontja szerint adott esetben nincs relevanciája a nyomozó hatóság törvénysértésének, így a bíróság nem tartotta szükségesnek e nyomozás során tett vallomás kizárását a bizonyítékok köréből."[733] Noha a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata esetén valóban az eljáró bíróság mérlegelésén múlik az, hogy az eljárási szabálysértés az eljárási résztvevő (jelen esetben: terhelt és védő) eljárási jogát lényegesen korlátozta-e vagy sem. Azonban a górcső alá vont alkotmánybírósági határozat egyértelművé tette, hogy a fogva lévő terhelt esetében a kihallgatásáról való nem igazolható módon, nem kellő időben való védő értesítése a hatékonyhoz védelemhez való jog lényeges korlátozást megvalósítja, tehát – tartalmától függetlenül – az így felvett terhelti vallomást ki „kell" zárni a bizonyítási eszközök köréből.

A továbbiakban az 1. és 2. feltételeket vizsgálom meg részletesen.

2.2. A védőnek a fogva lévő terhelt (első), gyanúsítotti kihallgatásáról való „igazolható módon„ és „kellő időben" való értesítésének értelmezése

Felmerül ugyanis a kérdés, hogy vajon *mi minősül* az értesítés szempontjából *igazolható módnak, mit kell az olyan idő* (kellő idő) *alatt érteni*? Elöljáróban leszögezem, hogy e kérdések megválaszolása *részben* a joggyakorlatra vár, ezek tekintetében az ügyek egyedisége miatt sem az Alkotmánybíróság, sem a jogalkotó nem adhat konzekvens választ. Azonban ajánlások megfogalmazhatók. *Másfelől* azonban vannak jogszabályban explicit rögzített rendelkezések, amelyeket a bűnügyekben eljáró hatóságoknak be kell tartaniuk.

8.B.519/2013/19. szám; Bf.III.521/2015/4. szám; 3.Bf.276/2013/14. szám; Bf.II.496/2015/12. szám; Bf.II.22/2016/9. szám. Az AB határozat megszületése előtt nem volt egységes a joggyakorlat a kérdésben, hogy ilyenkor mi lesz a megszerzett terhelti vallomás sorsa. A 22.B.721/2011/41. számú döntésben pl. az így megszerzett vallomást nem zárta ki a bíróság, indokolása a következő volt: „önmagában az a tény, hogy védő kirendelésére csak a gyanúsítottkénti kihallgatása után került sor, olyan relatív eljárási szabálysértés, amely a vallomás bizonyítékként történő értékelését nem teszi kérdésessé, hiszen megállapítható volt, hogy a vádlott nem került kedvezőtlenebb helyzetbe, és érdeksérelem nem érte".

[731] 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 401 [46]

[732] 8/2013. (III.1.) AB hat., ABH 2013, 391, 395 [21]

[733] 6.Bf.69/2014/8. szám.

2.2.1. *Az „igazolható módon" való értesítés kritériumai*

A vizsgált AB határozat előtti joggyakorlatot áttekintve elmondható, hogy az *igazolható mód* mindenképpen *írásos formát* igényelne, a magam részéről hozzáteszem: a kirendelő határozat és értesítés faxon elküldése, akkor minősülhet igazolt módnak, ha arról még a terhelt kihallgatása előtt visszajelzést küld a kirendelt védő.[734]

A védő *telefonon* történő értesítése *ultima ratio* jelleggel elfogadható, azonban annak bizonyítása már nehezebb lehet.[735] Egy ügyben pl. felmerült a kérdés, hogyha a fogva lévő terhelt kihallgatása előtt a nyomozó hatóság tagja telefonon értesíti a védőt a kirendelés tényéről, de csak a kihallgatás után faxolják át a kirendelő határozatot: ha nem vesz részt a terhelt kihallgatásán a védő, a terhelt vallomása kizárható-e azon az alapon, hogy nem igazolható módon történt meg a védő értesítése a kirendelésről és kihallgatás tervezett időpontjáról. Vitathatatlanul bonyodalmas lehet ennek a bizonyítása, de az adott ügyben eljáró bíróság igazoltnak tekintette az értesítési módot, így nem zárta ki a vallomást a bizonyítási eszközök köréből.[736] Ellenben kizárta a védő nélküli első, nyomozási szakban megtett terhelti vallomást a bíróság, abban az esetben, amikor a terhelt a telefonjáról saját maga értesítette a kirendelt védőt a kirendelés és a majdani kihallgatás tényéről.[737]

2.2.2. *A „kellő időben" való értesítés kritériumai*

A) Alapproblémák

A kérdés megválaszolásánál kiindulópontnak tekintem a Be. azon rendelkezését, amely szerint „a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt *megfelelő időt* és lehetőséget kapjon a *védekezésre való felkészülésre*" [Be. 179. § (4) bekezdés]. *Fogva lévő terheltnél* további eligazítást ad törvény, egyfelől úgy, hogy előírja „a védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig ki kell rendelni" [Be. 48. § (1) bekezdés 3. mondat], illetve azt is, hogy „a fogva lévő gyanúsítottat *huszonnégy órán belül ki kell hallgatni,* amit a gyanúsított nyomozó hatóság elé állításától kell számítani [Be. 179. § (1) bekezdés 2-3. mondat]. Mindemellett létezik két rendelet (NYOR és PNYOR), amelyek előírják azt, hogy „a *védőt* – a késedelmet nem tűrő eljárási cselekményeken kívül – kellő időben, *legkevesebb huszonnégy órával korábban*, a hely és időpont megjelölésével *értesíteni kell* azokról az eljárási cselekményekről, amelyeken a Be. alapján jelen lehet".[738]

Úgy tűnik tehát, hogy a fogva lévő terhelteknél egy első olvasatra fel nem oldható ellentét áll fenn a kellő idő kérdését illetően, hiszen a Be. alapján *huszonnégy órán belül* ki

[734] Vö. 8.B.319/2013/31. szám.

[735] Így pl. a 22.B.1355/2012/25. számú ügyben bíróság már a kirendelést sem minősítette szabályszerűnek amiatt, hogy nem a védőt, hanem annak alkalmazásában álló ügyvédjelöltjét hívta fel a nyomozó hatóság telefonon. A bíróság érvelése szerint „kirendelni csak védőt lehet, azonban a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy az ügyvéd nevében és helyett eljárhasson a jelöltje. Arra azonban jelen ügyben nincs adat, hogy a védőt megfelelően értesítették volna a kirendelésről." A jelzett ügyben tekintettel arra, hogy az első gyanúsítotti kihallgatásra hajnali 5:15kor került sor és a jelöltet hajnali 3 órakor hívták fel telefonon, még ha szabályszerű lett volna a védő kirendelése, akkor sem tudta volna gyakorolni az őt megillető jogokat és a terhelti kihallgatáson részt venni (nem kellő időben történő értesítés).

[736] 6.B.343/2009/104. szám.

[737] Bf.II.385/2011/45. szám.

[738] Vö. 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (NYOR) 9. § (2) bekezdés, illetve 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet (PNYOR) 14. § (2) bekezdés.

kell hallgatni a terheltet (eddig ki is kell rendelni a védőt neki),[739] a rendeletek azonban *legalább huszonnégy órával korábban* való értesítést írnak elő a védő számára a kihallgatásról mint eljárási cselekményről.

Ha az ellentét feloldásához elővesszük az AB határozatot „csak" azt a választ kapjuk, hogy ha nincs igazolható módon, kellő időben értesítés (és hozzátéve a joggyakorlat oldaláról: így a védő nem jelent meg a gyanúsítotti kihallgatáson), akkor nem lehet bizonyítási eszközként értékelni a megtett terhelti vallomást.

A Kúria egy 2014-ben felállított joggyakorlat-elemző csoportja által készített vizsgálat szerint az *„olyan időben*" (vagy másképp megfogalmazva: *„kellő időben*") értesítés: ha az a terhelt kihallgatását legalább 24 órával megelőzi. Álláspontja szerint ez nem egy elvont okszerűségi, hanem jogszabályban meghatározott határidő (lásd hivatkozott NYOR és PNYOR rendelkezéseket), amelyet a nyomozó hatóság köteles betartani és az ügyiratokban dokumentálni.[740] Ez a határidő elegendő ugyanis ahhoz, hogy a védő az ország bármely területéről megérkezhessen a terhelt kihallgatására.[741]

A fentiekből úgy tűnik, hogy az Alkotmánybírósági határozat kifejezetten az első gyanúsítotti kihallgatásra, míg a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja inkább a későbbi gyanúsítotti kihallgatásokra fókuszált.

Álláspontom szerint a megoldás az lehet, hogy az *első gyanúsítotti kihallgatásnál* a fogva lévő terhelt számára a védőt a terhelt első kihallgatásáig ki kell rendelni, a terheltet a nyomozó hatóság elé állításától számított huszonnégy órán belül ki kell hallgatni (a korábban jelzett kivétel megtűrésével), a védő kellő időben értesítése *minél hamarabbi* legyen (mivel a NYOR és PNYOR által előírt kihallgatást megelőző legalább huszonnégy óra nehezen / nem teljesíthető). A kellő időt a kirendeléstől kell számítani. Mivel maga az AB határozat is utal arra, hogy itt mérlegelésen alapuló esetről van szó [vö. Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatra utalást], ezen esetkörnél a mérlegelésnél szóba kerülhetnek olyan tényezők, hogy pl. a gyanúsított maga kérte a kihallgatását vagy hivatalból került rá sor, helybeli a védő vagy sem, figyelmeztették-e a védő értesítésének problémájára vagy sem stb.

Más a helyzet a fogva lévő terhelt *nem első, azaz későbbi gyanúsítotti kihallgatásainál*, itt ugyanis már alkalmazható a rendeletekben előírt legalább huszonnégy órával korábban való értesítést, sőt álláspontom szerint a késedelmet nem tűrő esetek kivételével azt alkalmazni is kell abban az esetben, ha a nyomozó hatóság hivatalból kezdeményezi a kihallgatást.[742] Így ezen esetkörben a kellő idő a *legalább huszonnégy órával korábban* történő értesítés. Ennél az esetkörnél azonban felmerül az a kérdés, hogy a kellő idő be nem tartásánál vajon még mindig a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján „kell" kizárni a megtett gyanúsítotti vallomást, vagy szóba jöhet a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata alapján történő kizárás. Erről nem szól az Alkotmánybírósági határozat, azonban elgondolkodtató annak fényében, hogy a más tiltott mód (II. fordulat) alatt az olyan bizonyítás törvényességét kétségessé tevő eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat megsze-

[739] Ez alól kivétel: „Ha a fogva tartott gyanúsított ittassága, vagy más ok miatt olyan állapotban van, amely gátolja a vallomástételben, illetve védekezésének előterjesztésében, erről jelentést kell készíteni, és a gyanúsítottat az akadályoztatás megszűnését követően kell haladéktalanul kihallgatni." Lásd: NYOR 122. § (1) bekezdés; PNYOR 123. § (1) bekezdés.

[740] A „kellő idő" be nem tartása ugyanis a védő eljárásának objektív akadályát képezheti. Vö. 2.Bf.490/2013/8. szám.

[741] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.

[742] Hipotetikusan említem meg, hogy árnyalhatja a helyzetet ugyanis az, amikor maga a gyanúsított kéri az azonnali kihallgatását, ilyenkor ugyanis ő maga, szabad akaratából mond le a „huszonnégy órás szabályról", ennek ismeretében ő maga kéri a kihallgatását. (Ez persze nem azonos a hatóság általi kihallgatási szándékba való beleegyezéssel.) Ilyenkor (azaz, ha ő maga kéri az azonnali kihallgatást) elegendőnek tűnik a védőhöz való jogra való figyelmeztetés és a védő tényleg értesítése. Vö. NYOR 9. § (1), (3)-(4) bekezdés.

gését, megsértését kell érteni, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat[743]. A joggyakorlatban sokszor összemosódik a II. (más tiltott módon) és III. (eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozása) fordulatok értelmezése, hiszen a „más tiltott módon történő" megszerzés gyakorlatilag mindig a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával" jár,[744] amely utóbbi akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyítási eszköz ugyan nem minősül más tiltott módnak, de az eljárás résztvevőjére sérelmes, mert nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat. Mint ahogyan arra már a VI. fejezetben utaltam, a megkülönböztetés azért is fontos, mert a II. fordulat felmerülése esetén a bizonyítási eszköz (bizonyíték) még objektív valódisága esetén sem használható fel (ún. abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül), míg a III. fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak minősül, azaz fennállása esetén is az értékelő bíróság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti vagy sem.[745] A legújabb bírói gyakorlatot tekintve pedig, a bíróságok a nem első, azaz későbbi („hivatalból lefolytatott") gyanúsítotti kihallgatások és ott megszerzett vallomások törvényességének „ellenőrzésekor" úgy tűnik a jogszabályban előírt legalább huszonnégy órával korábban való értesítést – a késedelmet nem tűrő esetek kivételével – mérlegelést nem tűrő rendelkezésnek tekintik.[746]

B) Új vallomás vs. fenntartott vallomás

A joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló jelentése szerint a nyomozó hatóságok azonban *nem, vagy nem megfelelően dokumentálják az értesítés időbeliségét*, mert az értesítésen, illetőleg az azt pótlólag szánt feljegyzésben általában kizárólag az értesítés keltének napját rögzítik.[747] Sőt a joggyakorlat-elemző csoport – ugyan az elemzett alkotmánybírósági határozat megszületése előtti időből – rámutatott több extrém (pl. éjjeli) értesítés-kiküldési időpontokra, mitöbb volt olyan, hogy adott ügyben az értesítésben a kihallgatás napja tűnt csak ki, és a kihallgatásra aznap nulla óra 42 perckor került sor, védői részvétel nélkül.[748]

A kialakult joggyakorlat szerint ilyen esetben (azaz akkor, ha az első vagy egy későbbi[749] terhelti – gyanúsítotti – vallomást jogellenesen szerezték meg) a későbbi (ami jelentheti a szabálysértő kihallgatást közvetlenül követő vagy későbbi kihallgatást is) terhelti kihallgatás alkalmával az *„új vallomás vs. fenntartott vallomás"* kérdésköre merül fel. (Ehelyütt részben módosítom, illetve kiegészítem a doktori dolgozatban tett megállapításaimat, illetve korábban publikációban tett állásfoglalásomat.[750] Ennek részben oka az, hogy a joggyakorlati kutatásokból időközben kirajzolódott egy szélesebb spektrumú megoldásiháló.)

A teljesség kedvéért kiemelendő, hogy a *problématérkép* így (új vallomás vs. fenntartott vallomás) nem teljes. Valójában, ha nem kellő időben és nem igazolható módon értesítették a védőt az így megszerzett terhelti vallomás sorsa első körben attól függ, hogy 1. ennek ellenére megjelent-e a védő, ha igen: a terhelti vallomás felhasználható; 2. nem jelent meg a védő. Utóbbi tovább differenciálható az alapján, hogy mi történik a

[743] BÁNÁTI ET AL. (2009) 110. p.
[744] KIRÁLY (2008) 260. p.
[745] Vö. VARGA (2003a) 155. p.; CSÉKA ET AL. (2006) 226-228. p.
[746] Vö. Bf.II.496/2015/12. szám; Bf.II.22/2016/9. szám.
[747] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.
[748] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71. p.
[749] Vö. Bf.II.496/2015/12. szám.
[750] Vö.: GÁCSI (2015a) 445-446. p.; valamint FANTOLY – GÁCSI (2016) 389-390. p.

későbbi kihallgatáson, így: a. ha terhelt él a hallgatás jogával: nem használható fel a korábban jogellenesen megszerzett vallomása;[751] b. ha a terhelt újabb vallomást tesz: a régi vallomása nem használható fel, jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz lesz, az új vallomása törvényesen beszerzett bizonyítási eszköz lesz, felhasználható; c. ha fenntartja a korábbi vallomását: c1. ha a védője jelen van: felhasználhatóvá válik a korábbi vallomása – ez az ún. eljárási orvoslás; c2. ha nincs jelen a védője attól függően felhasználható (orvoslás) / kizárandó, hogy a védő értesítése az újabb kihallgatásra szabályszerűen történt-e meg vagy sem; d. módosítja a korábbi vallomását: csak annyiban, abban a részében fogadható el a korábbi vallomása, amennyiben azt törvényes kihallgatásai során megerősíti. A jelzett problématérképet az alábbi ábra szemlélteti.

Központi probléma: Be. 48. § (1) bekezdés 3-4. mondata: *A Be. 46. § b) pontja esetén* (ha a terhelt fogva van) a *védőt legkésőbb a terhelt első kihallgatásáig ki kell rendelni. A kirendelő határozatban a védőt tájékoztatni kell a terhelt fogva tartásának helyéről, valamint kihallgatásának tervezett helyéről és idejéről.* **HA: a védőt nem kellő időben és nem igazolható módon értesítették a terhelt tervezett kihallgatásának helyéről: mi lesz az így kihallgatott terhelt vallomásának sorsa?**				
ha megjelenik a védő:	**ha nem jelenik meg a védő**: a terhelti vallomás sorsa attól függ, hogy a későbbi kihallgatásán:			
az így megtett terhelti vallomás felhasználható	**A) él a hallgatás jogával**: nem használható fel a korábbi jogellenesen megszerzett vallomása	**B) új vallomást tesz:** - a régi vallomása: nem használható fel (jogellenesen megszerzett bizonyítási eszköz) - új vallomása: törvényesen beszerzett bizonyítási eszköz	**C) fenntartja a korábbi vallomását:** C1) *ha a védője jelen van*: felhasználhatóvá válik a korábbi vallomás („orvoslás") C2) *ha nincs jelen a védője* a) szabályszerű értesítés ellenére nincs jelen: szabályszerű kihallgatás – felhasználhatóvá válik a korábbi vallomás („orvoslás") b) ismét nem történt meg a szabályos értesítése: a kihallgatás szabálysértő: nem használható fel a korábbi vallomása	**D) módosítja a korábbi vallomását:** csak annyiban fogadható el a korábbi vallomása, ha azt a törvényes kihallgatásai során megerősíti

1. számú ábra: A jogellenesen megszerzett gyanúsítotti vallomás felhasználhatóságának problématérképe

[751] Vö. Bf.60/2014/5. szám.; 3.Bf.225/2014/13. szám.

Visszatérve az *új vallomás vs. fenntartott vallomás problematikájára*: a joggyakorlat-elemző csoport anyagából is kitűnik, hogyha a terhelt a későbbi kihallgatásán lényegében megismétli a korábbi törvénysértően megszerzett vallomását, akkor az utóbbi vallomása törvényesen beszerzett bizonyítási eszköznek minősül, mivel ez már *új vallomás*, és közömbös annak viszonya a korábbi bizonyítási eszközként nem értékelhető vallomással.[752] Kérdéses azonban, hogyha a terhelt a későbbi kihallgatásán csak fenntartja a korábbi törvénysértően megszerzett vallomását, a *fenntartott vallomás* törvényes bizonyítási eszköznek minősül-e. A joggyakorlat-elemző csoport szerint „miután a terhelt joga eldönteni, hogy a korábbi vallomását fenntartja-e, az önmagában álló «fenntartás» – amennyiben törvényes keretek között kerül sor az újabb vallomás megtételére – immár a törvényesen beszerzett bizonyítási eszközök közé «emeli be» a korábbi vallomást.[753] Ekkor nem a vallomás tartalma a törvénysértő, hanem legfeljebb a rögzítés módja."[754] A „*fenntartott vallomással*" kapcsolatban azonban két kérdés mindenképp felmerül.

Egyfelől az, hogy a terhelt vajon rendelkezhet-e a korábbi (akár jogszerűen, akár törvénysértően beszerzett) vallomása sorsáról? Álláspontom szerint a kérdés megválaszolása kettébontást igényel. Abban az esetben (*1. eset*), amikor a *terheltnek a korábbi vallomása jogszerűen került beszerzésre* (megjegyzem: a nem kellő időben való értesítések esetén nem erről az esetről van szó): a Be. 117. § (2) bekezdésében rögzített ún. Miranda-figyelmeztetések azon eleme alapján, hogy „bármit, amit mond vagy rendelkezésre bocsát bizonyítékként felhasználható" kizárt az, hogy a terhelt negatív irányban rendelkezzen korábbi vallomása sorsáról.[755] Azaz a terheltnek nincs ún. rendelkezési joga a vallomása felett (szemben pl. a vallomása felett a mentességi jogával élő tanú ún. valóságos rendelkezési jogával).[756] E rendelkezés alapján tehát a terhelt a megtett vallomását nem tudja visszavonni.[757] A kialakult joggyakorlat szerint azonban a korábban jogszerűen felvett vallomását későbbi (nyomozási, bírósági) kihallgatása alkalmával fenntarthatja.

A másik esetben (*2. eset*), amikor *a terheltnek a korábbi vallomása törvénysértő módon került beszerzése* (megjegyzem: a nem kellő időben történő értesítés esetén erről az esetről van szó) a terhelt azon későbbi nyilatkozata, miszerint korábbi vallomását „fenntartja", az uralkodó joggyakorlat szerint orvosolja a nyomozó hatóság által elkövetett eljárási szabálysértést.[758] A fenntartás kapcsán azonban álláspontom szerint követelmény lenne az ún. beazonosíthatóság, azaz az, hogy a terhelt is egyértelműen tudja melyik és milyen tartalmú vallomásáról van szó, amely kapcsán a fenntartásról nyilatkozik. Ha több korábbi vallomása volt, azt is elképzelhetőnek tartom, hogy dátumszerűen is rákérdeznek a korábbi vallomásokra.[759] (Intermezzóként megjegyzem: érdemes lenne tisztázni

[752] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71-72. p.
[753] Kiemelendő, ekkor nem újabb vallomás megtételéről van szó, hanem újabb kihallgatás foganatosításáról. Vö. 2.Bf.239/2014/7. szám.
[754] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 71-72. p.
[755] A Be. 117. § (2) bekezdésében egy ún. négyes irányú figyelmeztetési kötelezettség jelenik meg. Az eljáró bűnügyi hatóságnak ugyanis figyelmeztetni kell a terheltet a kihallgatása megkezdésekor, hogy nem köteles vallomást tenni (1); a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja (2); bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta (3); figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond vagy rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható (4).
[756] Vö. EBH 2002. 618. valamint HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 157. p.
[757] Vö. FENYVESI (2014) 175. p.
[758] Vö. B.129/2012/24. szám; 3.Bf.204/2013/14. szám; Bf.60/2014/5. szám; Bf.II.92/2014/11. szám; 3.Bf.225/2014/13. szám; 2.Bf.239/2014/7. szám; 5.Bf.284/2014/5. szám; 3.Bf.344/2014/31. szám; 3.Bf.353/2014/16. szám; Bf.II.496/2015/12. szám; Bf.II.22/2016/9. szám.
[759] Joggyakorlatból lásd: Bf.II.496/2015/12. szám.

azt is, hogy mit ért a büntető eljárásjog az *eljárási szabálysértés orvoslása* alatt.[760]) Visszatérve a joggyakorlathoz, utóbbi tehát azt jelenti, hogy a korábban megszerzett jogellenes vallomást beemeli a törvényesen beszerzett bizonyítási eszközök közé. Ez pedig nem más a magyar joggyakorlatban mint az amerikai másodlagos kizárási szabályok között szabályozott klasszikus ezüsttálca elv alkalmazása. A joggyakorlat szerint „ellenkező logika és formális szemléletmód ahhoz vezethetne, hogy nem lenne értékelhető egészében az adott terhelt védekezése, hiszen ha a későbbi kihallgatásokkor már nem ismételte meg érdemben védekezését, hanem csak arra hivatkozva, kérdésekre válaszolt, akkor e válaszai az első vallomás kirekesztése mellett részben értelmezhetetlenek, részben lényegtelenek lennének."[761]

A másik kérdés (észrevétel) azzal kapcsolatban merül fel, amikor azt rögzíti az *Összefoglaló jelentés*, hogy „[...] ekkor –, amikor a későbbi kihallgatása során a terhelt úgy nyilatkozik, hogy a korábbi törvénysértő módon felvett vallomását most fenntartja – nem a vallomás tartalma a törvénysértő, hanem a legfeljebb a rögzítés módja". Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán lehet-e a vallomás tartalma törvénysértő? Álláspontom szerint nem. A terhelt vallomása – figyelemmel az ún. védekezési hazugság biztosította lehetőségére – vagy igaz, vagy nem igaz (amelynek eldöntése végső soron a bíróság feladata), annak tartalma nem klasszifikálható aszerint, hogy az törvénysértő vagy sem. Megjegyzendő, hogy a „*legfeljebb a rögzítés módja törvénysértő*" megfogalmazás nem szerencsés,[762] hiszen a hatályos Be. – hasonlóan egyébként az 1973. évi I. törvény is – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját illetően pont az alkalmazott módszerre – és nem az eredményre – van tekintettel.[763] (A teljesség kedvéért kiemelem, hogy *Bárd Károly* szerint ez a megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.[764])

[760] Felmerülhet utóbbi kérdés vizsgálata annak fényében is, hogy a bírósági határozatok is hallgatnak erről. Így pl. egy törvénysértően megszerzett vallomás későbbi, védő jelenlétében való kihallgatáson történő fenntartása kapcsán a felhasználhatóságot a következőképpen indokolja a bíróság: „ [...] mindezekre figyelemmel a másodfokú bíróság azt állapította meg, hogy bár valóban eljárási szabályt sértett a nyomozó hatóság a védő értesítésével összefüggésben, azonban a büntető eljárásról szóló törvény ismeri az eljárási szabálysértés orvoslásának a lehetőségét, ezt a nyomozó hatóság meg is tette, s így a vádlott nyomozás során tett – beismerő – vallomásai törvényes bizonyítási eszközként voltak értékelhetőek." Bf.II.496/2015/12. szám. Érdekes helyzetet teremt e magyarázat, mert a Be. az ún. fellebbezési rendszer jellegét meghatározó elvi tételei között a másodfokú eljárásban a kivételesen lefolytatható bizonyítás során rendelkezik erről, úgy, hogy „a másodfokú bírósági eljárásban bizonyításnak akkor van helye, ha [...] a bizonyítás az elsőfokú bírósági eljárásban megvalósult szabálysértés orvoslását eredményezheti." Az lehet (?) a magyarázat, hogy a másodfokú eljárásban azért került rögzítésre az orvoslás szabálya, mert itt csak kivételesen lehet bizonyítást lefolytatni, míg ezzel szemben a nyomozási szakban és az elsőfokú bíróságnál általános a bizonyítás, így emiatt nem kell ezt a lehetőséget törvényi megfogalmazásban kiemelni, mert automatikusan van rá lehetőség (?). (*Argumentum a minore ad maius*)
[761] B.129/2012/24. szám.
[762] Még akkor sem, ha ezzel a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja arra akart utalni, hogy „[...] a terheltnek az újabb nyomozati kihallgatásán nyilvánvalóan vallomást kell tennie ahhoz, hogy megállapíthatóvá váljék a korábbi vallomásával egyezőség. A nyomozó hatóságnak (és ügyészségnek) azonban nincs olyan lehetősége, mint a bíróságnak miszerint nem kell jegyzőkönyvbe felvenni a vallomásnak [...] azt a részét, amely a bíróság eljárásában korábban készült jegyzőkönyv tartalmával megegyezik, ehelyett a korábbi jegyzőkönyvre kell utalni [...]. A «fenntartást» legális alapra helyezhetné, amennyiben a nyomozó hatóság (ügyész) – nemcsak a gyakorlatuk szerint, hanem a Be. engedő rendelkezésére – ismertethetné a terhelt korábbi vallomását, s a terhelt erre nyilatkozhatna." KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.
[763] BÁRD (2007) 230. p.
[764] BÁRD (2007) 230. p.

C) Egyéb megjegyzések

A joggyakorlat-elemző csoport szerint „a bíróságok döntően egységes értelmezéssel a (kellő időbeli) értesítés elmaradását hivatalból és indítványra egyaránt figyelembe veszik, mert a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatába ütközve vonja maga után a terhelt adott vallomása bizonyítékként értékelhetőségének elesését”.[765]

A joggyakorlat-elemző csoport azt is kiemelte, hogy „ha a védő értesítése nem kellően időzített, azonban a védő mégis részt vesz a kihallgatáson, a terhelt vallomása nem lehet nem értékelendő.[766] Az értesítési idő alkalmatlansága ugyanis önmagában nem vezethet semmiséghez.”[767]

Végezetül: a *kellő idő* kritériumának érvényesülése álláspontom szerint – a későbbi kihallgatások esetében legalább 24 órával korábbi értesítés kritériuma mellett – a kirendelt védő függő is lehet, akkor valósul meg, ha a védő oda tud érni a kihallgatásra (a terhelti jogok maradéktalan érvényesülése mellett gyakorlati elvárás lenne, hogy a kihallgatás előtt konzultálni is[768] tudjon a fogva lévő terhelttel[769]).

2.3. Az Alkotmánybíróság értékelése

Az Alkotmánybíróság értékelése szerint a védő igénybevételéhez való jog hatékony érvényesítése olyan jelentős *büntetőeljárási garancia*, amely az Alaptörvény XXVIII. cikk (3) bekezdésének védelmi körébe tartozik.[770] Ez fokozottan érvényesül a fogva lévő terheltek első, gyanúsítotti kihallgatására való kirendelt védő (igazolható módon és kellő időben történő) értesítése esetén.[771] A védői közreműködés hatékony biztosításának hiánya ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy *a terhelti vallomás nem használható fel bizonyítási eszközként*.[772] Ilyen esetben ugyanis jelentősen csorbul a terhelt (Alaptörvényben és Be.-ben is biztosított) védelemhez való joga, így az a Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulata alapján kizárást eredményez. (Álláspontom szerint, a nem első gyanúsítotti kihallgatásnál, – ahogyan azt fentebb is kifejtettem – felmerülhet a Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulata szerinti kizárás esete is.)

Meg kell azonban jegyezni, hogy a nyomozási szakban az egyes eljárási cselekményeknél való védői jelenlét még a kötelező védelmes esetkörökben (vö. Be. 46. §) is csak lehetőségként szabályozott az eljárási törvényben.[773] Így a nyomozási szakban önmagában a védő megjelenésének hiánya nem akadályozza a megalapozott gyanú közlését, a

[765] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.
[766] Vö. B.129/2012/24. szám.
[767] KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. 72. p.
[768] Vö. Be. 184. § (3) bekezdés.
[769] Kiemelendő, hogy a fogva tartás alatt a klasszikus fogva tartási módokat (korábbi szabadságvesztés büntetés töltése, kényszerintézkedés hatálya alatt állás) kell érteni. Így alaptalannak minősítette a bíróság annak a védőnek a kifogását, amely szerint mivel védencéről az első nyomozati kihallgatása alatt nem tudták levenni a rendőrök a bilincset (mert a bilincs kulcsát egy másik rendőr hazavitte magával), a terhelt fogva lévő terheltnek minősült. A védő érvelése szerint, mivel nem gondoskodott a nyomozó hatóság védő kirendelésről, az így felvett terhelti vallomás kirekesztését indítványozta alaptalanul. B/259/2010/53. szám.
[770] 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 400 [43].
[771] Ezzel ellentétes döntést hozott a Legfelsőbb Bíróság a régi Be. 132. § (2) és (4) bekezdésére alapozva: „A gyanúsított tehát [...] eljárási szabálysértés nélkül kihallgatható, és ha fogva van – a Be. 132. § (4) bekezdésében foglaltak értelmében – ki is kell hallgatni, a védő kirendelését megelőző három nap alatt értelemszerűen a védő távollétében.”. BH 1999. 354.
[772] 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 400 [43].
[773] Vö. BH 2001. 466.

terhelt első, majd ezt követően a folytatólagos kihallgatásainak foganatosításait.[774] A védői jelenlét kötelező előírása és a bírósági tárgyaláshoz hasonló szankcionálása [vö. Be. 281. § (3) bekezdés] ugyanis a bűnügyi nyomozások gyors és időszerű teljesítése ellen hathatna.[775]

Az Alkotmánybíróság azt is megvizsgálta, hogy az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítélet és az annak alapjául szolgáló városi bírósági döntés alaptörvény-ellenességét eredményezi-e az, hogy az eljárási garancia mellőzésével beszerzett terhelti vallomást az eljáró bíróság a bizonyítási eljárásban felhasználta. Arra a megoldásra jutott, hogy *az alkotmányos követelmény megállapítása mellett a törvényszéki ítélet alaptörvény-ellenessé nyilvánítása és megsemmisítése érdekében benyújtott alkotmányjogi panaszt elutasította*. Ennek kettős indokát adta: egyfelől nem a kifogásolt terhelti vallomás alapozta meg az elítélést, másfelől pedig a vallomás nem befolyásolta érdemben az alkotmányjogi panaszban kifogásolt törvényszéki ítéletet.[776]

2.4. Részösszegzés

Összegzésként elmondható, hogy az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatában a *jogállami büntetőeljárás* korlátozhatatlan minősége az *eljárás tisztessége*, amelynek az egyik eleme az a követelmény, hogy a terhelt *védelemhez való joga* hatékonyan érvényesüljön.[777] A terheltet ugyanis a védelem, valamint a védőhöz való jog azért illeti meg, mert a büntető igazságszolgáltatás akkor lesz igazságos és teljes, ha nemcsak a bűncselekmény és a bűntettes kiderítése és megállapítása lesz a célja, hanem egyúttal a terhelti jogok maradéktalan érvényesítése, a nem bűnösök emberi jogainak megvédése is.[778] A védelemhez való jognak azonban a csorbítása, a védőnek a nyomozástól való távol tartása nem csupán az alkotmányos jogok sérelmét jelenti, de elvileg is súlyosan kifogásolható magatartás, végső soron pedig szakmai szempontból is káros.[779]

Az elemzett AB határozat meghozatala óta jelen monográfia kéziratának lezárásáig közel három év telt el, a gyakorlatban azonban még mindig előfordul a nyomozó hatóságok fentebb rögzített mulasztása. Ezt a mulasztást pedig nem pótolja a jegyzőkönyvbe foglalt olyan tartalmú terhelti nyilatkozat sem, hogy a gyanúsított nem ragaszkodik a védője jelenlétéhez, a távollétében is részletes vallomást kíván tenni.[780] Pozitívumként kiemelhető azonban, hogy a határozat óta a joggyakorlat egységesnek látszik abban a kérdésben, hogy az ilyen feltételek nem teljesülése melletti terhelti vallomást ki kell zárni a bizonyítási eszközök köréből.[781] Sőt úgy tűnik, némely esetben a (bírói) joggyakorlat akkor is felhívja a 8/2013. (III.1.) AB határozatot – a terhelt védelemhez való joga

[774] 3.Bf.344/2014/31. szám; 10.Bf.211/2014/37. szám; Fkf.I.229/2015/3. szám; Bf.III.9/2015/41. szám.
[775] 209/B/2003. AB hat., ABH 2003, 1926, 1942; 8/2013. (III. 1.) AB hat., ABH 2013, 391, 397 [30].
[776] 8/2013. (III. 1.) Ab hat., ABH 2013, 391, 404 [56].
[777] Vö. 17/2005. (IV. 28.) AB hat.; illetve 14/2004. (V.7.) AB hat.
[778] FENYVESI (2002) 43. p.
[779] SZIKINGER (2002) 120. p.
[780] Vö.2.Bf.264/2014/34. szám.
[781] A B.129/2012/24. számú, illetve a 3.Bf.293/2013/19. számú ügyben az eljáró bíróság kifejezetten felhívja a vallomás kizárásánál a jelzett AB határozatot is. Így, abban a részében nem osztom a szakirodalomban megjelenő azon álláspontot miszerint „[...] a gyakorlatban az AB határozat meghozatalát követően [...] érezhetően semmi nem változott [...] nem elvárás, hogy igazolható módon, olyan időben értesítsék a védőt, hogy valóban lehetősége legyen az eljárási törvényben foglalt jogait gyakorolni [...] elegendő, hogy egyetlen alkalommal egy privátszámos hívásról, vagy egy éjszakai órákban az ügyvédi irodába eljuttatott faxról legyen szó [...]”. Vö. SZABÓ (2015) 120. p. Álláspontom szerint a bíróságok gyakorlatában a fentebbi eljárási szabálysértés – egy későbbi fenntartó nyilatkozat elhangzása nélkül – bizonyítási eszköz kizárást von maga után.

nyomatékosítása miatt[782] –, amikor valójában nem az a kérdés, hogy a védőt igazolható módon, kellő időben értesítették-e a gyanúsítotti kihallgatásról. Így tett a másodfokú bíróság abban a jogesetben is, amelyben az egyik eljárásjogi kérdés az volt, hogy vajon felhasználható-e annak a terheltnek a vallomása, aki olyan védőnek adott meghatalmazást (és akinek olyan védő látta el a védelmét mind a nyomozási, mind a bírósági szakban), akinek a meghatalmazás előtt az ügyvédi tevékenység gyakorlása alóli felfüggesztésésre került sor. A bíróság arra jutott, hogy a bírósági eljárásban megvalósult ezen eljárási szabálysértést az ezt megelőző ítélet hatályon kívül helyezése és a lefolytatott új elsőfokú eljárás orvosolta ugyan, ez azonban nem hatott ki a nyomozási szakra. Álláspontja szerint „a nyomozás során megvalósult eljárási szabálysértés az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésével nem volt orvosolható annyiban, hogy a nyomozási szakra az ismétlés nem hatott ki. A másodfokú bíróság a 8/2013. (III.1.) Alkotmánybírósági határozatban foglaltakkal egyezően megállapította, hogy az álképviselőként, szabálytalanul eljáró védő jelenlétében tett vallomás(ok) bizonyítékként nem vehető(ek) figyelembe. [...] mivel a Be. 46. § a) pontja alapján a védelme kötelező volt, így ezekben az esetekben *tartalmilag védő közreműködése nélkül* folytatták le az eljárási cselekményeket.[783]

[782] Előfordult azonban a vizsgált jogesetek között olyan eset is, amelyben a védő alaptalanul – nem bizonyíték kizárása kérdésében, nem a terhelt védelemhez való joga kapcsán – hivatkozott az elemzett AB határozatra. 20.Bf.10387/2013/7. szám.

[783] 3.Bf.276/2013/14. szám.

VIII. RÉSZÖSSZEGZÉS A HATÁLYOS BE. JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK KIZÁRÁSÁNAK GENERÁL- ÉS SPECIÁLKLAUZULÁI KAPCSÁN

A IV-VII. fejezetek célja a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályoknak az 1998. évi XIX. törvény és a kialakult joggyakorlat alapján való összegző bemutatása volt. A jelzett fejezetek alapján kimutatható, hogy Be. 78. § (4) bekezdésében újrafogalmazott generálklauzulával a jogalkotónak kettős célja volt: egyfelől kizárni (ha megtörtént: szankcionálni) a magyar büntetőeljárásokból a mindenáron való bizonyítékszerzést, másfelől azonban keretek közé terelt a kizárás (szankcionálás), hiszen arra csak a bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyítási eszköz, bizonyíték esetén van „lehetőség". [Az újrafogalmazott generálklauzula kapcsán arra is rámutattam, hogy a (bűnügyi) *hatóság eljárásaiban* tilalmazza a bizonyítási eszköz, bizonyíték jogellenes beszerzését. Azaz a kizárási szabály létének egyik indoka az amerikai terminológiában jól ismert *deterrence rationale*: a bűnügyi hatóságok szabálysértésektől való visszatartásának indoka.] Álláspontom szerint a hatályos eljárási törvény ezen szabálya a régi Be. rendelkezéséhez képest mindenképpen pontosabb meghatározást jelent – az esetleges megszövegezési kritika ellenére is[784] – a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját illetően. Mindemelett azonban számos kérdést nyitva hagy, amelyek a joggyakorlatban értelmezési nehézséget okozhatnak.

A *bűncselekmény útján történő bizonyítékszerzés* (generálklauzula I. fordulata) kapcsán az egyik ilyen bizonytalanságot az adja, hogy „a Be. arról nem szól, vajon követelmény-e hogy a bűncselekmény tényét külön lefolytatott eljárásban állapítsák meg, vagy megengedhető-e, hogy a bizonyítékokat értékelő bíróság külön eljárás nélkül maga jusson arra a következtetésre, hogy a bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg".[785] A kialakult joggyakorlat szerint ma már egyértelmű(nek látszik) a válasz: az alapügyben eljáró bíróság maga (külön eljárás nélkül) deklarálhatja, állapíthatja meg, hogy a bizonyítási eszközt bűncselekmény útján szerezték meg. Ennek oka az, hogy ilyenkor *a bíróság kizárólag eljárásjogi értelemben állapíthatja meg az értékelési tilalom* [Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulat] *alá esés tényét*, és a terhelt büntetőjogi felelősségének kérdését – szó szerint – önállóan bírálja el (Be. 10. §), ugyanis a perbíróságra (alapügyben eljáró bíróságra) hárul annak tisztása, hogy pl. a terheltet a nyomozás során kihallgató rendőr tiltott módon (bűncselekmény útján) vett-e ki vallomást a terheltből, mert ez *nem képez ún. előzetes kérdést*, azaz tisztázására a perbíróság nem függesztheti föl az eljárását [lásd Be. 266. §, 275. §, 307. § (1) bekezdés], nem kezdeményezhet erre nézve külön eljárást.[786]

A *más tiltott módon történő bizonyítékszerzés* (generálklauzula II. fordulata) kapcsán a nehézséget az okozza, hogy a jogalkotó nem határozta meg a „más tiltott mód" fogalmát. Ezt a csorbát a büntetőeljárás tudománya és a joggyakorlat együttesen igyekszik kiküszöbölni, így a tudomány alapján más tiltott mód alatt az olyan bizonyítás törvényességét kétségessé tevő eljárási szabálysértést, esetleg utasítás, szabályzat megszegé-

[784] Vö. IV. fejezet 2. pont.

[785] KIRÁLY (2008) 258-259. p.

[786] Vö. BH 2013. 331.

sét, megsértését kell érteni, amely önmagában még bűncselekmény megállapítására nem ad alkalmat.[787] Álláspontom az, hogy a más tiltott módon történő bizonyítékszerzésnek két alkategóriája van. Így egyfelől az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódó külön tilalmak megsértése (a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának speciálklauzulái). Másfelől pedig a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak, noha utóbbinak vitatható a besorolása (vö. VI. fejezet 3.1. pont).

A *jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának speciálklauzulái* álláspontom szerint a tanúvallomásnál, a szakvéleménynél, a terhelti vallomásnál, valamint közvetetten a házkutatás, lefoglalás, illetve titkos információgyűjtés és adatszerzés, közvetítői eljárás szabályainál jelennek meg. A monográfiában az ezekhez tartozó *speciális bizonyítási tilalmak katalógusát* mindenütt megadtam és elemeztem. E helyen csak a tanúvallomásnál és a terhelti vallomásnál megjelenő de lege ferenda javaslataimat, következtetéseimet emelem ki.

A tanúvallomásnál megjelenő speciálklauzulák kapcsán a következtetéseim:

(1) A magyar joggyakorlatban a *mentességi joggal rendelkező tanútól értesülő személy* az adott információra nézve tanúként kihallgatható. Azonban nem hallgatható ki az (a mentességi joggal érintett kérdésre nézve), aki hatóság tagjaként „hallgatta ki" az utóbb mentességi jogával élő személyt. Ez a probléma a joggyakorlatban a nyomozó hatóság tagja által a bűncselekmény elkövetésének helyszínén készített jelentésével kapcsolatos. Álláspontom az, hogy a jelentésnek azon részét, amely a helyszínen tett tanú megnyilatkoztatásokat tartalmazza (és később a tanú él valamely mentességi jogával), azért kell kizárni a bizonyítékok köréből, illetve a hivatalos személyt azért nem lehet kihallgatni erre nézve (vagy, ha már megtörtént a kihallgatása: azért kell a vallomásának ezt a részét a bizonyítékok köréből kizárni): mert ezzel a törvény által biztosított mentességi jog megkerülésére teremtenénk lehetőséget. Ez pedig ellentétes lenne egyfelől a tanúvallomástételi akadályok intézményével, másrészt pedig a tisztességes eljárás elvével. (Hasonló probléma jelenik meg a bűncselekmény elkövetésének helyszínén tett „terhelti" nyilatkozatot tartalmazó jelentésnél is.)

(2) A *Be. 82. § (1) bekezdés b) pontjában* rögzített mentességi ok kapcsán két lényeges következtetésem van. Egyfelől, hogy a jelzett okhoz 2012. január 1-jétől kapcsolt ún. *ismételt figyelmeztetés intézménye* nem jelent paradigmaváltást a tanúkihallgatások menetében. (Azonban a szó valódi értelmében ez az intézmény nem valódi speciálklauzula, mert a Be. nem kapcsol hozzá bizonyíték kizárási rendelkezést – Vö. ÍH 2014/97.) Másfelől pedig az, hogy a jelzett mentességi ok fennállta esetén, ha a tanút a kihallgatása elején nem figyelmeztették arra, hogy megtagadhatja a vallomástételt, a *vallomása feldarabolhatóvá válik*. Azaz a tanú vallomása „csak" az azzal kapcsolatos kérdésben nem vehető figyelembe bizonyítási eszközként, amelynél ki kellett volna oktatni a mentességi jogára, és amely körben a tanúvallomást ténylegesen megtagadhatta volna [vö.: BH 2006. 317.]. (Ezzel kapcsolatban álláspontom az, hogy a tanúvallomás tartalmának nem lehet jelentőséget tulajdonítani a kizárásról való döntés esetén.) Hangsúlyozandó azonban az, hogy abban a kérdéskörben, amelyre a megjelölt mentesség nem vonatkozik, a fent megjelölt rendelkezés a tanúvallomás figyelembevételét nem zárja ki [vö. BH 2006. 317.]. Ennek azonban 3 feltétele van: a hatóság helyesen állapította meg, hogy e kérdések megválaszolásában a tanúnál nem áll fenn további vagy más vallomástételi akadály; az eljáró hatóság a tanút figyelmeztette az igazmondási kötelezettségére és a hamis tanúzás, a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának büntetőjogi következményeire; eme figyelmeztetést, és a tanú erre adott válaszát jegyzőkönyvbe vették. [Eme feltételek (bármelyikének) elmulasztása ugyanis kizárja a tanú vallomásának (most már vallomása egészének) bizonyítási eszközként való figyelembevételét.]

(3) A *Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjában rögzített mentességi ok* kapcsán *de lege ferenda javaslatom* egyfelől: a vallomásmegtagadásra jogosult tanúk körének bővítése (a médiatartalom-szolgáltatóval jogviszonyban nem álló újságírókra is történő kiterjesztés). Másfelől pedig *de lege ferenda javaslatom* az, hogy a Be. 152. § (4) bekezdését ki kellene egészíteni azzal, hogy a Be. 82. § (1) bekezdés d) pontjára is vonatkozik a hivatali helyiségekben lévő iratokra vonatkozó lefoglalási tilalom. Mindaddig, amíg ugyanis a jogalkotó nem teszi meg ezt a kiegészítést, addig a hatóságok jogszerűen beszerezhetik a hivatali helyiségből is az információforrásra vonatkozó adatokat (akár úgyis, hogy e joghézag kihasználásával nem kell elrendelni a felfedésre kötelezést).

A terhelti vallomásnál megjelenő speciálklauzulák kapcsán a következtetésem:

Álláspontom szerint a *hallgatás jogát* [vö.: Be. 117. § (2) bekezdés] összetett intézményként kell kezelni: abba beletartozik akár az egész vallomás, akár annak egy részének megtagadása, sőt az egyes kérdésekre történő válaszadás megtagadása is, azonban ezen elemek bármelyike megalapozza a terhelt hallgatását. Azaz a terhelt nem csak akkor él a hallgatás jogával, ha vallomást és a kérdésekre történő válaszadást is megtagadja. Bármelyikkel él, az már e jog gyakorlását jelenti. Így *de lege ferenda javaslatom* az, hogy a Be. 117. § (4) bekezdésében a következő kiegészítést kellene tenni: „[...] Arra a bűncselekményre nézve, amelyre a terhelt a vallomástételt megtagadta, a terhelthez további kérdések nem intézhetők, és a terhelt a többi terhelttel, illetőleg a tanúkkal nem szembesíthető, kivéve, ha előtte úgy dönt, hogy vallomást tesz. Erre a terheltet figyelmeztetni kell, a figyelmeztetést és a terhelt figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén, ha a terhelt válaszolt a feltett kérdésekre (vagy vállalta a szembesítést) az (annak eredménye) bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe. [...]" Ezzel el lehetne kerülni azt (a joggyakorlatban gyakran előforduló) esetet, „vádat" hogyha a terhelt a vallomást ugyan megtagadja, de úgy nyilatkozik, hogy a kérdésekre válaszol, hogy a hatóság a vallomásmegtagadási jog kikerülésével jár el.

A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak – ha elfogadjuk, hogy ezek nem a generálklauzula I. vagy III. fordulata alá tartoznak – a fizikai tettlegességet el nem érő, de azt megközelítő vagy azzal egyenértékű kínzás jellegű fárasztás, (a megnem engedett és adott esetben nem indokolt / szükséges orvosságok, gyógyszerek adagolása; a narkotikumok valamint a hipnózis alkalmazása), vagy a beugratás, az előnyök alaptalan ígérgetése, valamint minden olyan pszichikus jellegű befolyásolás, amely a kihallgatott személyt akarata ellenére, vagy akaratával ellentétes vallomás megtételére befolyásolja.[788] Álláspontom szerint ezek közül a beugratás (ún. *taktikai blöff*) törvényes eszköze lehet a bűnügyi felderítésnek, ha az alábbi feltételeknek megfelel: (1) a kihallgatást végző nyomozó hatóság tagja alkalmazhatja a gyanúsítottal szemben. (2) a terhelttel közöljék a gyanúsítást. (3) a blöffel megszerzett információ csak akkor használható fel bizonyítékként, ha a terhelt kihallgatásának megkezdésekor elhangzott a Be. 117. § (2) bekezdésben foglalt figyelmeztetések köre, és ez jegyzőkönyvezésre került. Ha ezen feltételek közül bármelyik hiányzik a blöffel megszerzett információ más tiltott módon megszerzett bizonyítéknak minősül.

A résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával történő bizonyítékszerzés (generálklauzula III. fordulata) alatt a résztvevő valamely eljárási jogosítványát érdemben érintő szabálysértést kell érteni, ha az a bíróság meggyőződését a bizonyíték

[787] Vö.: BÁNÁTI ET AL. (2009) 110. p.

[788] Vö.: VARGA (2003) 154-155. p.

hiteltérdemlőségét illetően megingatja. E fordulat kapcsán *de lege ferenda javaslatom* a fordulat alanyi oldalához kapcsolódik. Álláspontom az, hogy megtévesztő a többes szám használata (még akkor is, ha az arra utalna, hogy a védelem nem csak a terheltet, hanem minden más eljárási résztvevőt megillet). A nyelvtani értelmezés alapján ugyanis legalább két résztvevő jogainak kellene csorbulnia ahhoz, hogy a III. fordulatot alkalmazni lehessen. (Az „új" törvényi megfogalmazást a X. fejezet 2.2. pont alatt ismertetem.) E részben górcső alá vettem a 8/2013. (III. 1.) AB határozatot, amelynek a jogellenesen megszerzett bizonyítékokkal való keresztmetszete kapcsán elemzés alá vontam, hogy mit jelent a védő igazolható módon, kellő időben való értesítése a terhelti (gyanúsítotti) kihallgatásról; problématérképet „rajzoltam" az így jogellenesen megszerzett terhelti vallomások sorsát illetően; elemeztem az eljárásjogi orvoslást – az ún. magyar ezüsttálca elvet; kitértem a későbbi kihallgatások kapcsán az új vallomás vs. fenntartott vallomás problematikájára.

A felhasznált jogesetek alapján megállapítható, hogy a gyakorlatban a „más tiltott módon", valamint a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett" törvényi fordulatok jellemzőek a gyakoriságukat tekintve.

Megállapítható továbbá az is, hogy az ítélkező bíróságok bizonytalanok a II. és III. fordulatok elhatárolásában, így az esetek többségében (164 döntésből 77-ben) csak a Be. 78. § (4) bekezdés alapján (fordulatra hivatkozás nélkül) értékelték a bizonyítás törvényességét.

Szükséges és nélkülözhetetlen e szabályokkal foglalkozni, az esetleges jogalkotói hibákra, hiányosságokra rámutatni, hiszen a tisztességes eljárás elve megköveteli a törvényes, jogszerű úton megszerzett bizonyítékokkal való bizonyítást. Ezt a követelményt két lépcsőfokban lehet megvalósítani. Egyrészt kell hozzá egy pontos törvényi szabály, másrészt az erre építkező egységes bírói gyakorlat. A két elem ma még azonban nem tökéletes, a törvényi szabályozás [Be. 78. § (4) bekezdés] pontosításra, a bírói gyakorlat pedig egységesítésre szorul.

IX. A JOGELLENESEN MEGSZERZETT BIZONYÍTÉKOK ÉRTÉKELÉSE AZ ÚJ BE. KODIFIKÁCIÓ SZELLEMÉBEN

1. Az új Be. kodifikációs irányelvei és szabályozási elvei

A Kormány 2015. február 11-én fogadta el az új büntetőeljárási törvény koncepcióját,[789] amelynek *főbb kodifikációs irányelvei*: hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség.[790] A Koncepció ezen belül az új törvény szabályozásának 14 *súlypontját (szabályozási elvét)* határozza meg, hangsúlyozza azonban, hogy „az új büntetőeljárási törvény előkészítése során a Be. teljes körű felülvizsgálatát el kell végezni, minden egyes rendelkezésnél meg kell vizsgálni, hogy azzal kapcsolatban nem merül-e fel módosítási igény".[791] A Koncepció szabályozási elveiből ugyan az olvasható ki, hogy *a jogalkotó a kodifikáció során elsősorban nem a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának* (generál-, és/vagy speciálklauzuláinak) *újrafogalmazására koncentrál*, azonban álláspontom az, hogy indokolt a jogintézmény felülvizsgálata (annak fényében is, hogy a jogintézmény a Koncepcióban vezérelvként[792] megfogalmazott tisztességes eljárás[793] érvényesülésének követelménye).

Elöljáróban leszögezendő: az új Be. kodifikáció során általánosságban elvárható követelmény a jogalkotótól annak szem előtt tartása, hogy „csak" a normaszöveg alapján – a nyelvtani értelmezés útján is – egyértelmű szabályok kell(ene), hogy érvényesüljenek.[794] A garanciális rendelkezések maradéktalan érvényesülése melletti, nem csak nevében tisztességes eljárás kizárólag így biztosítható.[795]

2. A koncepcionális javaslatok számbavétele

Ahogyan az fentebb is rögzítettem, a jogalkotó a kodifikáció során elsősorban nem a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének témakörére koncentrál. Ebből is

[789] Az új törvény normaszövegét az igazságügyért felelős miniszter 2016. június 30-ig készíti elő. A tervezet közigazgatási egyeztetésére és Kormány elé terjesztésére megfelelő egyeztetési határidők biztosításával ezt követően kerül sor, annak érdekében, hogy valamennyi érdekelt szervezet, a tudományos élet szereplői és a polgárok is véleményt nyilváníthassanak arról. Az új büntetőeljárási törvény szabályozási elvei – A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés 32. p.
Forrás: http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20%C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91l.pdf (letöltés ideje: 2015. április 7.)

[790] Az új jogszabályra a „2012. évi C. törvénnyel (új Btk.) megindított büntetőjogi reform újabb lépéseként van szükség. A cél olyan büntetőeljárás kialakítása, amely a jogállami elvárásoknak megfelelve a gyakorlati problémákra hatékonyan képes reflektálni, felváltva a szövegének számtalan módosítását követően egységében megbomlott 1998. évi XIX. törvényt." MISKOLCZI (2015a) 30. p.

[791] Szabályozási Elvek 2015. 32. p.

[792] Az alapelvek közötti kiemelés „vezérelv" vagy „szuperelv" kategóriaként való megkülönböztetés fogalomrendszerét *Tremmel Flórián* dolgozta ki. Vö. HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 50-52. p.

[793] A tisztességes eljáráshoz való jog angolszász eredetű garancia, amelynek lényeges elemeit nemzetközi szinten elsőként (a hazánkban 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett) az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény 6. cikke deklarálta. BÉNÉDICT (1994) 301. p.; HOLLÁN – OSZTOVITS (2009) 2059. p. Az Alaptörvény pedig a XXVIII. cikkében rendelkezik a tisztességes eljáráshoz való jogról [valamint az alkotmányos (tágabb értelemben vett) büntetőjog más alapnormáiról is szól e cikk]. LÉVAY (2013) 213. p.

[794] Az ezzel kapcsolatos kérdésekről részletesen ír: SZABÓ (2015) 117-126. p.; illetve ELEK (2014a) 45-56. p.

[795] SZABÓ (2015) 126. p.

következik az, hogy jelenleg a bizonyítási tilalmakat érintő koncepcionális javaslatokban nem bővelkedünk.[796]

2.1. *Mi a büntetőeljárás célja?* - a jogellenesen megszerzett bizonyítékok tükrében

Általánosságban, a kodifikációs munkálatok elején, annak alappillérének vizsgálatakor a „*Mi a büntetőeljárás célja?*" kérdés megvizsgálásakor merült fel a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása jogintézményének vizsgálata: úgy mint az anyagi igazságosságot szükségszerűen korlátozó követelmény (*Elek Balázs*,[797] *Márki Zoltán*[798]).

Elek Balázs álláspontja az, hogy a büntetőeljárás szabályozásakor sem lehet az igazság abszolút, mindenáron és minden eszközzel elérendő cél, mivel éppen a tisztességes eljárás követelményei miatt az eljárás szereplőinek jogai, érdekei védelme érdekében olyan garanciákra is szükség van, amelyek esetenként szűkíthetik az elkövetőre és a bűncselekményre vonatkozó igazság megállapításának lehetőségét. Ilyen a bűncselekmény útján, a más tiltott módon (pl. a terhelt hallgatáshoz való joga megsértésének, a tanúvallomás abszolút és relatív akadályainak megkerülése), illetve a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett bizonyítékok értékelésének tilalma.[799] Álláspontom szerint ezt a követelményrendszert az új törvény kodifikációja során is szem előtt kell tartani.

Márki Zoltán szerint pedig bizonytalan a mai büntetőeljárásban, azaz beavatkozási pontot igényel a bizonyíték felhasználhatóság/kirekesztés kérdése.[800] A koncepcióban elvárt időszerűség pedig mindezek függvénye, és nem magában való kérdés.[801] Álláspontja szerint „abban megállapodás van, hogy marad a vegyes rendszer [...] a bizottság a büntetőeljárás céljának az anyagi igazság tisztázását tartja. Kétségtelen azonban, hogy az anyagi igazság alapelve esetében is számolni kell olyan korlátokkal, amelyek mesterségesen akadályozzák a valóságnak való megfelelést. Ilyenek a bizonyítási tilalmak (jogellenesen megszerzett bizonyítékok – kiemelés tőlem: G. A. E.). Vagyis az anyagi-igazságfogalom nagy követelményeket támaszt, de lemond arról, hogy teljesen érvényesüljön. Az igazság tisztázását korlátlannak gondolja, de csak korlátok között gyakorolja (a szabad bizonyítás elve ugyanis nem jelenti a bizonyítás szabadosságát)".[802]

2.2. A német, illetve osztrák szabályozás átvétele (?)

A büntetőeljárások statikus részén belül a bizonyítási részt illetően pedig *Herke Csongor* foglalkozott a bizonyítási tilalmak kérdésével. *Herke* az új Be. kodifikáció során megfontolandónak tartja a német büntetőeljárási törvényben (nStPO) szabályozott tiltott kihallgatási módszerek, valamint az osztrák büntetőeljárási törvényben (aStPO) deklarált kihallgatási tilalmak átgondolását.[803] Az *nStPO* szerint *tiltott kihallgatási módszer*, így a vallomás bizonyítékként nem használható fel az alábbi esetekben: kifárasztás, kimerítés, orvosságok adagolása; kínzás, megtévesztés, kényszer vagy a törvényben meg nem engedett előny ígérése, vagy az egyéb tiltott kihallgatási módszerek esetén.[804]

[796] A kéziratot 2016. május 15-én zártam le.
[797] ELEK (2012) 38. p.
[798] MÁRKI (2014) 2-8. p.
[799] ELEK (2012) 38. p.
[800] MÁRKI (2014) 3. p.
[801] MÁRKI (2014) 4. p.
[802] MÁRKI (2014) 8. p.
[803] HERKE (2015) 52-53. p.
[804] nStPO 136a. § I. és III. pont.

A *kihallgatási tilalmakat* az osztrák *aStPO* hasonló részletességgel tartalmazza, így ilyen a meg nem engedett ígéret, a meg nem engedett fondorlat, fenyegetés, kényszer valamint a homályos, kétértelmű kérdések feltétele.[805]

Álláspontom szerint mind az nStPO, mind az aStPO jelzett rendelkezései megtalálhatóak a magyar büntetőeljárási jogban is, igaz ezeket nem a büntetőeljárási törvény tartalmazza, azt a joggyakorlat alakította ki. A Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatából (más tiltott módon történő bizonyíték szerzés) ugyanis mindezek levezethetőek[806]: e fordulatot ugyanis nem csak az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódóan lehet értelmezni, hanem a kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak is e körbe tartoznak.

A kérdés az, hogy az új Be. kodifikációja során vajon szükség van-e ilyen mélységű szabályozásra? Amennyiben igen, azt a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája vagy pedig az egyes speciálklauzulák között kell elhelyezni? Álláspontom az, hogy a generálklauzula kereteit szétfeszítené, ha abban nyernének szabályozást. Így pl. kérdésként merülhetne fel, hogyha a II. fordulatot (más tiltott mód) ilyen részletszabályok veszik körül, akkor a III. fordulatot (résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása) miért ne lehetne pontosítani a generálklauzula keretei között? Feltehető az utóbbi kérdés annak fényében is, hogy a monográfia hatályos Be.-t elemző részeiben rámutattam arra, hogy a gyakorlatban sokszor összemosódik a két fordulat értelme. Kijelenthető tehát, hogy a generálklauzula keretei között e részletszabályok nem helyezhetőek el, a klauzula, ugyanis elveszítené az általános szabályozási jellegét. További kérdésként merül fel, hogy akkor indokolt-e e szabályokat ún. speciálklauzulákban szabályozni? Álláspontom szerint nem, mert a felsorolt tiltott kihallgatási módszerekből, illetve kihallgatási tilalmakból taxatív felsorolást nem lehet adni. Persze a magyar büntetőeljárási jog nem ragaszkodik a taxatív szabályokhoz, a Be.-ben számtalan példát találni az exemplifikatív jellegű felsorolásokra is. Álláspontom szerint nem tartalmazhat minden egyes szituációra külön szabályt az eljárási törvény. A joggyakorlatnak azonban hasznos lehet e külföldi minták szabályozása (annak ismerete), hiszen ezek alapján egy-egy esetet könnyebben szubszumálhatnak a Be. 78. § (4) bekezdés megfelelő fordulata alá.

2.3. Különbségtétel az egyszerűbb és bonyolultabb megítélésű ügyek között

Ahhoz, hogy az új büntetőeljárási törvény megfeleljen az európai standardoknak és az eljárások ésszerű időn belül befejeződjenek, mindenképpen figyelembe kell venni, hogy átgondolást (és nem feltétlenül újragondolást) igényel a *bizonyíték felhasználhatóság és kirekesztés kérdése.* Az eljárás ésszerű időn belüli befejezéséhez már a nyomozás szakaszában biztosítani kell a szükséges, ugyanakkor a nyomozást érintő érdemi döntésekhez elégséges mértékű bizonyítási eszközök hatékony beszerzésének eszközrendszerét. Ezzel elkerülhető a felesleges formalitás és a „túlbizonyítás".[807] Így a koncepció szerint a *nyomozás eszköz-, illetve szabályrendszerében az egyszerűbb megítélésű ügyek és az összetett, jelentős tárgyi súllyal bíró eljárások különbségének is kifejeződésre kell jutnia.*

Az *egyszerűbb megítélésű ügyeket* érintő nyomozás során a bizonyítási eszközök beszerzésének és rögzítésének rugalmasabb módja hatékonyabban biztosíthatja, hogy rövid időn belül a bírósági eljárásra vagy annak elterelésére kerülhessen sor. Bírósági tárgyalás tartása esetén a bizonyítási eszközök értékelésének súlypontja a bíróság előtti eljárásszakaszra tevődhet át, anélkül azonban, hogy a bizonyítékok – elsősorban a tanúvallomások

[805] aStPO 164. § (4) bekezdés; HERKE (2015) 52-53. p.
[806] A kényszer, fenyegetés hatására megtett vallomás pedig a Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulatába ütközik.
[807] SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29-30. p.

– bizonyító ereje az időmúlásra figyelemmel érdemi sérelmet szenvedne. A gyorsított, egyszerűsített nyomozási szabályrendszer a terhelt együttműködésétől függően, vagy az alkalmazható szankciórendszer korlátozásával nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy az ügyben elterelés – mediáció, ügyészi intézkedések – alkalmazására vagy a bírósági eljárást érintő egyszerűsített külön eljárás lefolytatására kerüljön sor.[808]

Ezzel szemben *a bonyolult megítélésű, jelentősebb tárgyi súlyú eljárásokban* a bizonyítási eszközök beszerzésének formálisabb szabályai érvényesülhetnek, amelyek alkalmazása azonban nem eredményezheti a gyakorlati szakemberek által széles körben kritikával illetett ún. „kétszeres bizonyítás" lefolytatását, és ezáltal az eljárás indokolatlan elhúzódását.[809] A koncepció szerint: az új büntetőeljárási törvényben ezért a bizonyítékok beszerzésének olyan eljárásrendjét kell meghatározni, amely a bizonyítási eszközök beszerzésének módját és annak eredményét oly módon rendezi, hogy a bizonyíték pontos tartalmához, hitelességéhez ne férhessen kétség. (Azonban, hogy ez pontosan mit jelentene, ezidáig nem derült ki.) E szabályozás és a védekezéshez fűződő jog aktívabb, érdemi gyakorlásának lehetővé tétele együttesen alkalmas lehet annak biztosítására, hogy a nyomozás eredményét az eljárás további szakaszában egyszerűbben lehessen felhasználni. A bizonyítási eszközök beszerzésének garanciális szabályai így kiküszöbölhetik a nyomozás esetlegesen hosszabb tartamából fakadó, a bizonyítékok elvesztését eredményező veszélyeket is.[810] Felmerül persze a kérdés, hogy lehet-e ilyen alapon bűncselekmény és bűncselekmény között különbséget tenni. (Az új büntetőeljárási törvény ezen szabályozási irányelve szorosan kapcsolódik a büntetőeljárások egyszerűsítése, gyorsítása és hatékonyságának növelése érdekében tett erőfeszítésekhez, valamint a gyors és hatékony büntetőeljárás követelményeit szolgáló egyszerűsített eljárások rendszerének felülvizsgálatához.[811])

3. Javaslat a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula átfogalmazása kapcsán

Javaslatom az új Be. kodifikációjához: a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárása generálklauzulájának pontosítása. Álláspontom szerint a generálklauzula a következő szövegezéssel szerepelhetne: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó *adat*, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy *valamely eljárási résztvevő* jogának lényeges korlátozásával szerzett meg."

Zárszóként: álláspontom szerint az új büntetőeljárási törvény kodifikációjakor minden elemében figyelemmel kell lenni a törvényesség és a jogállamiság követelményének. Itt is igaz ugyanis az a megállapítás, hogyha a jog olyan eszközöket ad a bűnüldöző hatóságok kezébe, olyan eljárási szabályokat teremt, amelyek veszélyeztetik vagy sértik az eljárási résztvevők (egyéni) jogait, akkor az eljárás lehet, hogy jogszerű marad, azonban a jogállamiság csorbát szenved.[812] „A jogszerű, de nem alkotmányos büntetőeljárás [ugyanis] nagyobb veszélyt jelent a társadalom és az egyén számára, mint maga a bűnözés, hiszen utóbbival szemben több-kevesebb védelmet nyújt a jog, ám a jogszerű, de nem jogállami büntetőeljárással szemben nincs törvényes jogvédelem."[813]

[808] SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29. p.
[809] SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 29. p.
[810] SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 30. p.
[811] SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) 30. p.
[812] FARKAS (1995) 222. p.; KŐHALMI (2014) 267. p.
[813] FARKAS (1995) 222. p.

X. ÖSSZEFOGLALÓ TÉZISEK ÉS BEFEJEZÉS

1. Alapvetések (az igazság keresése, a jogellenesen megszerzett bizonyítékok hazai szabályozása)

Az *igazság* keresése és megállapítása a büntetőeljárás központi kérdése, magának az igazságnak a felfogása a különböző eljárási rendszerekben sem azonos.[814] Az inkvizitórius eljárásban a materiális (anyagi) igazság megállapítása volt a cél, ami a vegyes rendszerben is fennmaradt, s elvben ma is ez a helyzet. A vádelvű rendszerekben keresett igazság ettől eltérően a formális (alaki) igazság, vagyis az a megállapítandó, hogy a terhelt bűnösségét állító vádlónak vagy az ezt vitató terheltnek van-e igaza.[815] Ma már tisztán inkvizitórius, illetve tisztán akkuzatórius büntetőeljárási rendszerek nincsenek: a magyar büntetőeljárásokban a cél az anyagi (materiális) igazság kiderítésére törekvés (a *mi történt?* kérdésre keresi a választ) – ennyiben inkvizitórius jellegű, azonban mindezt törvényes keretek között kell megtalálnia – ennyiben akkuzatórius jellegű.[816]

A törvényes keretek tartalmát pl. a jogszerűen lefolytatott bizonyítás során jogszerűen beszerzett bizonyítási eszközök, és a belőlük származó törvényes bizonyítékok tölthetik ki.

A *jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésének, felhasználhatóságának kérdése* „örökzöld" probléma a *joggyakorlat* számára: a bűnügyekre ugyanis nem a bizonyítékbőség, hanem sokkal inkább a *bizonyítékínség* a jellemző.[817] A vázolt gyakorlati okon túl kényes a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kérdésköre a *jogi szabályozás szintjén* is.[818] Egyik oldalról megközelítve ugyanis a túl szigorú és részletes bizonyítási jog – a történeti példákat számba véve – a valóságban „csődhöz" vezetett/vezethet. Ennek oka abban keresendő, hogy maga a megismerés – így a büntetőeljárásokban a bizonyítás keretében folyó összetett megismerési folyamat – érdemben jogilag nem szabályozható.[819] Önmagában a jogszabályok alkotásával és betartásával nem érhető el feltétlenül az igazság.[820] S minél több bizonyítási szabályt és ezen belül tilalmat tartalmaz a büntető eljárásjog, tulajdonképpen annál több „igazságellenes tényező" (azaz végső soron megismerési korlát) érvényesül.[821] A pécsi büntető eljárásjogi iskola álláspontja szerint: a *túl sok bizonyítási tilalom* szinte megbéníthatja a büntető igazságszolgáltatást, legalábbis olyan jogi formalizmushoz, bürokráciához vezethet, amelyet kihasználva jól megfizetett ügyvédekkel a felelősségre vonást el lehet húzni, meg lehet akadályozni.[822] (Erre a prob-

[814] Vö. BÁRD (2007) 49-50. p.; ERDEI (2011) 30. p.
[815] ERDEI (2010a) 30. p.
[816] *Holé Katalin* szerint az *anyagi igazság* megállapíthatóságának filozófiája ma már csak illúzió, legfeljebb a kódexekben felejtett, poros, deklaratív szabályként élte túl az ezredfordulót (nem csekély zavart okozva ezzel a jogértelmezőknek). HOLÉ (2011) 59. p.
[817] Vö. HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 143. p.
[818] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144. p.
[819] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144. p.
[820] Az igazsághoz – mint a büntetőeljárások fő feladatához – lásd a Bevezetőben leírtakat.
[821] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144. p. Egyes szerzők álláspontja szerint a bírói gyakorlat averziója a bizonyítási tilalmakkal, a bizonyítékok kizárását rendelő szabályokkal szemben érthető, kivált, ha azok azt a célt szolgálják, hogy a döntéshozót a helyes tényállás megállapításában segítség. Ezek ugyanis felfoghatók olyan szabályoknak, amelyek mégis csak meghatározott értéket („zéró bizonyító erőt") rendelnek valamely bizonyítási eszközhöz, ez pedig ellenkezik a szabad bizonyítás azon alapvető tételével, hogy a bizonyítékok súlyának mérlegelése kizárólag a bíróra tartozik. BÁRD (2011) 33. p.
[822] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144. p.

lémára példaként szolgálhat az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási joga, azon belül is a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának ún. elsődleges és másodlagos szintje.[823]) Másik oldalról megközelítve azonban, a jogalkotó nem mondhat le arról, hogy a jogi szabályozás *révén keretszerűen meghatározza a törvényes bizonyítási eszközöket és módokat*, ezeket alapvető garanciákkal, biztosítékokkal bástyázza körül.[824] Ezen alapvető garanciák közé tartozik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok intézményének büntetőeljárási törvényben való egyértelmű szabályozása.[825]

A magyar eljárási törvényeket megvizsgálva elmondható, hogy sem az I. Bp.-ben, sem a II. Bp.-ben, sem az I. Be.-ben nem találjuk meg a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját. E jogszabályokban „csak" az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolt szankciót (semmisséget vagy „figyelmen kívül hagyást") találunk, feltéve, ha az adott bizonyítási eszközt eljárási szabálysértéssel szerezték meg. Szemléletváltozást az 1973. évi I. törvény (régi Be.) hozott: ez a jogszabály ugyanis már megfogalmazta a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját, amely megoldást a hatályos 1998. évi XIX. törvény is követett. Utóbbi két büntetőeljárási törvény jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját illetően [régi Be. 60. § (3) bekezdés; Be. 78. § (4) bekezdés] közös vonás, hogy nem az eredményre, hanem az *alkalmazott módszerre* vannak tekintettel.[826] *Bárd Károly* szerint ez megoldás – azaz a tilalmazott módszerekre utalás – egyértelműen a kontinentális tradíciót tükrözi a magyar büntetőeljárásokban, e módszerrel ugyanis a jogalkotó szűkebbre vonja a bíróság mérlegelési jogkörét és így alkalmasabbnak tűnik arra, hogy a jogalkalmazás egységességét garantálja.[827]

Jelen munka keretei között mind a régi (lásd: III. fejezet), mind a hatályos Be. (lásd: IV-VIII. fejezetek) jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzuláját megvizsgáltam.

Nézetem szerint a régi Be.-ben rögzített szabály, amely szerint „az e törvény rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe", nem tett különbséget a törvénysértően lefolytatott bizonyítás súlya között aszerint, hogy a törvénysértés lényeges, érdemi jellegű-e, avagy kevésbé jelentős, csak formai jellegű. A törvényszöveg pontatlansága miatt a bíróságok sem voltak következetesek az ítéleteik indokolásában a bizonyítékok kizárását illetően, sőt – a pontatlan megfogalmazásból eredő probléma súlya abban is lemérhető volt, hogy – még a Legfelsőbb Bíróság sem tudott egységes joggyakorlatot kialakítani, hol az egyik, hol a másik értelmezést tette magáévá.

A hatályos Be. a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzuláját újrafogalmazta, a 78. § (4) bekezdés szerint ugyanis „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon, vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg".[828] A generálklauzula újrafogalmazásából mindezek alapján a jogalkotó kettős célja tűnik ki: egyfelől: kizárni (ha megtörtént: szankcionálni) a magyar büntetőeljárásokból a mindenáron való bizonyítékszerzést,

[823] Lásd II. fejezet.
[824] Vö. HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 144. p.
[825] Vö. ELEK (2012) 59. p.
[826] BÁRD (2007) 230. p.
[827] BÁRD (2007) 230. p.
[828] *Tóth Mihály* szerint „a hatályos törvény e rendelkezése felfogható úgyis, mint amely a korábbi kissé parttalan és differenciálást nem tűrő elveken változtatott, ésszerűbb, ugyanakkor nem kevésbé garanciális keretek közé szorítva a vallomásból nyerhető bizonyítékot". TÓTH (2013) 129. p.

másfelől azonban „csak" három esetben megengedett ez a kizárás (szankcionálás), nevezetesen, ha a bizonyítékot bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával szerezték meg.[829]

2. Következtetések

2.1. Az első hipotézis igazolása: a generálklauzula szükségessége

A monográfia elején elhelyezett első hipotézisem az volt, hogy: a büntetőeljárási törvényben generálklauzula formájában megfogalmazott bizonyítási tilalomra [hatályos Be. 78. § (4) bekezdés] szükség van, mert az ún. garancia-infláció veszélyére tekintettel nem lehet minden egyes eljárási szabályhoz speciálklauzula formájában bizonyítási tilalmat kapcsolni. A hipotézis bizonyítottnak látszik, a dolgozat III. és kiemelten az IV-VIII. fejezeteiben elemzett jogesetek ugyanis rámutattak arra, hogy ha nem lenne generálklauzula formájában rögzítve a törvényben a jogellenesen megszerezett bizonyítékok szankciója, az hatósági (bírói) önkényhez vezethetne. Azaz nem értek egyet azzal az állásponttal, hogy „az általánosságban megfogalmazott bizonyítási tilalmak (generálklauzulák) nem szerencsések, mert nehezen értelmezhetők és még kevésbé alkalmazhatók [...]".[830]

Álláspontom szerint pont a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának generálklauzulája lehet a biztosítéka annak, hogy a büntetőeljárásokban törvénysértő módon beszerzett bizonyítási eszközök, bizonyítékok – törvényi alapjánál fogva – kizárásra kerül(het)nek. Nem vitatom azonban, hogy a generálklauzula hatékony alkalmazásához speciálklauzulákra van szükség. Utóbbiak kapcsán azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy nem kapcsolhatunk minden egyes eljárási intézményhez garanciát (ilyen garancia pl. a terhelt Miranda jogaira való figyelmeztetése esetén a jegyzőkönyvezés követelménye, illetve az, hogy annak elmaradása esetén a megszerzett terhelti vallomást ki kell rekeszteni a bizonyítási eszközök köréből), ez ugyanis garancia-inflációhoz vezetne: a valódi garanciák elveszítenék jelentőségüket.

2.2. A második hipotézis igazolása: a generálklauzula fogalmának pontosítása

Második hipotézisem a generálklauzula megszövegezése kapcsán merült fel: eljárásdogmatikai oldalról megközelítve a hatályos Be. jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó generálklauzula átfogalmazásra (de nem újradefiniálásra) szorul.

Ezzel kapcsolatban *de lege ferenda* javaslatom, hogy a Be. 78. § (4) bekezdését a következőképpen kellene megszövegezni: „Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó *adat*, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy *valamely eljárási résztvevő* jogának lényeges korlátozásával szerzett meg."

2.3. A harmadik hipotézis igazolása: a generálklauzula egyes fordulatainak elhatárolási nehézsége

A harmadik hipotézis a Be. 78. § (4) bekezdés egyes fordulatainak az elemzése kapcsán merült fel: a büntetőeljárási törvényben szabályozott generálklauzula [Be. 78. § (4)

[829] Nem osztom a szakirodalomban megjelent azon álláspontot, miszerint a Be. 78. § (4) bekezdés „[...] a valóságban nem tudott érvényre jutni". Vö. SZABÓ (2014) 32. p. Jelen munka ennek ellenkezőjét igazolja.
[830] HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) 145-146. p.

bekezdés], kiemelten annak második és harmadik fordulatának értelmezése – a speciálklauzulák megléte mellett is – összemosódik, elhatárolásuk bizonytalan. Az egységes joggyakorlat kialakítása végett a büntetőeljárási jog tudományának kellene részletesebb értelmezési támpontokat kidolgoznia. A joggyakorlat elemzése alapján állapítottam meg ilyen elhatárolási szempontokat. Egységes jogalkalmazás hiányában a büntetőeljárásban résztvevők – kiemelten a terheltek – Alaptörvényben és büntetőeljárási törvényben biztosított jogai – a kógens és a mérlegelésen alapuló bizonyítási tilalmak összemosódása miatt –csorbulhatnak.

A vizsgálat tárgyát képező 164 jogesetből ugyanis kimutattam azt, hogy a gyakorlatban valóban nem egyértelmű a „más tiltott módon" és „a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozása" fordulatok elhatárolása és alkalmazása. Ez a vizsgált bírósági döntésekben egyfelől úgy jelent meg (164 döntésből 77-ben), hogy az indokolásban csupán törvénysértés útján megszerzett bizonyítékra hivatkoztak, amelyet a Be. 78. § (4) bekezdés alapján – fordulatra hivatkozás nélkül – zártak ki a bizonyítékok köréből; másfelől pedig úgy jelent meg (164 döntésből 13-ban) megjelölte ugyan a bíróság a fordulatot, de azt nem megfelelő fordulatra hivatkozással tette. Mindez abból ered, hogy a „más tiltott módon" történő bizonyítási eszköz megszerzése, gyakorlatilag mindig a „résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával" jár, amely utóbbi akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyíték önmagában ugyan nem törvénysértő, de az eljárás résztvevőjére sérelmes, mert nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat.

Mindez azonban nem azt jelenti, hogy nem lehetne, illetve nem kellene különbséget tenni a Be. 78. § (4) bekezdés II. és III. fordulata között. A megkülönböztetés már csak azért is fontos, mert a II. fordulat – hasonlóan egyébként az I. fordulat is – felmerülése esetén a törvényi tilalomnak megfelelően nem használható fel az így szerzett bizonyíték, azt még objektív valódisága esetén is figyelmen kívül kell hagyni.[831] Ez tehát az értékelés szempontjából abszolúte kizárt bizonyítéknak minősül.[832] Ezzel szemben a III. fordulat az értékelés szempontjából relatíve kizárt bizonyítéknak tekintendő, azaz a fennállása esetén is a bizonyítékokat értékelő bíróság mérlegelésétől függ, hogy a résztvevő eljárási jogának korlátozását lényegesnek tekinti-e vagy sem.

3. Az angolszász (USA) jogrendszer vizsgálatának igazolása

Munkámban részletesen megvizsgáltam az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási tilalmakra vonatkozó szabályanyagát is (II. fejezet). E vizsgálat során figyelemmel voltam arra, hogy az USA büntetőeljárási joga (mind szövetségi, mind tagállami szinten) az *opportunitás elvét* követi. (*Miskolci Barna* szerint azonban semmivel nem kisebb az USA bíróságai által hozott ítéletek társadalmi elfogadottsága, mint az az európai jogrendszereket inkább – de nem kizárólagosan – jellemző legalitás talaján álló ítéleteké.[833] Sőt a percepció az, hogy ezen ítéleteket az emberek hajlandóak igazságként elfogadni, s nem igazán élnek a jogorvoslat lehetőségével.[834]) A vizsgálat indokát abban láttam, hogy a jogellenesen megszerzett bizonyítékok kizárásának kérdése sokkal korábban került előtérbe az angolszász bizonyítási rendszerben, mint a kontinentálisban. Ezen belül is a legszabályozottabb jogintézmények az Amerikai Egyesült Államok bizonyítási szabályaiban alakultak ki. Az USA jogrendszerében ugyanis nemcsak annak a kérdésnek került

[831] VARGA (2003a) 155. p.
[832] CSÉKA ET AL. (2006) 226-227. p.
[833] A magyar büntetőeljárásokban a legalitás elvének erózióhoz lásd: BÁRD (1987) 66. p.
[834] MISKOLCI (2015a) 22. p.

sor az elméleti és gyakorlati szintű kidolgozására, hogy „*felhasználható-e a büntetőeljárásokban a jogellenesen megszerzett bizonyíték?*", hanem annak is, hogy „*mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa?*". Utóbbin belül olyan klasszikus elvek kerültek kidolgozásra, mint a mérgezett fa gyümölcse doktrína és az ezüsttálca elve. Megfigyelhető, hogy ezen doktrínákkal a kontinentális, így a magyar büntetőeljárási tudományban is foglalkoznak, azonban azok jelentése csak általánosságban használt. Így pl. a mérgezett fa gyümölcse doktrínával kapcsolatban annak csak a főszabályára szokás hivatkozni, a kivételei nem igazán ismertek hazánkban; vagy pl. az ezüsttálca elvet úgy kezeli a magyar szakirodalom, mintha az USA-ban ma is „élő" elv volna, a valóság azonban az, hogy a jelzett elv mindösszesen csak 46 évig volt irányadó hazájában (1914-1960), 1960-ban a Supreme Court kimondta, hogy a szabály nem alkalmazható a továbbiakban. Az eljárásjogtudományon túl az utóbbi évek ítélkezési gyakorlatát vizsgálva az is megállapítható, hogy a magyar bírói határozatok indokolásaiban ma már néhol megjelenik a mérgezett fa gyümölcse elvére vagy éppen annak kivételeire való hivatkozás. Teszi mindezt a jogalkalmazó azért, mert a magyar büntetőeljárási törvény arról a kérdésről egyáltalán nem rendelkezik, hogy mi lesz a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben (annak folyományaként) megszerzett további bizonyíték sorsa. Annak ellenére nem rendelkezik erről a magyar Be., hogy a jogesetekben ilyen szituációk is előfordulnak, a magyar bírónak pedig mint ismert indokolási kötelezettsége van, ellenkező esetben az ítélete megalapozatlannak minősülhet.

4. Záró gondolatok (a bizonyítás törvényessége, a jogellenes bizonyíték kizárásának módja, az „eszményi büntetőeljárás" képe)

A büntetőeljárásokban, azok minden szakaszában (alap)elv tehát a *bizonyítás törvényessége*.[835] Ha a bizonyítás ugyanis törvénysértő (jogellenes), az hatással van az egész büntetőeljárás és ügydöntő határozat törvényességére is.[836] Még abban az esetben sem szabad a büntetőeljárás garanciái nélkül létrejött bizonyítékokat figyelembe venni, ha az „anyagi igazság" érvényesülése miatt ezt fontosnak is tartanánk.[837]

Végezetül, meg kell jegyezni, hogy a szakirodalomban komoly viták alakultak ki abban a kérdésben, hogy milyen kritériumok vizsgálata mellett lehet helyesen eldönteni azt a kérdést, hogy adott bizonyíték felhasználható-e vagy nem, semmis vagy megengedett. Ennek a kérdésnek a megválaszolásánál tulajdonképpen az első számú probléma *a jogellenes bizonyíték kizárásának a módja*: azaz az, hogy *kógens vagy diszpozitív jelleggel* szükséges-e kizárni a bizonyítékot.[838] Ha kógens jellegű a szabályozás, akkor kötelező a bizonyíték kizárása a jogellenesen megszerzett bizonyíték esetén, míg ha diszpozitív jellegű a szabályozás, akkor mellőzhető a bizonyíték kizárása. Nálunk a Be. 78. § (4) bekezdés I-II. fordulata szerint kógens, a III. fordulata alapján pedig diszpozitív jellegű a bizonyíték kizárásának szabálya. Általánosságban igazolt tétel, hogy a jogállami büntetőeljárásokban többnyire kógens jelleggel történik a bizonyítékok kizárása. Azonban az USA jogrendszere a diszpozitív szabályozásra is épít. Kiváló példája ennek az ún. *féloldalasan kizárt bizonyítékok* intézménye.[839] Ez tulajdonképpen a védelem oldaláról egy-

[835] NYIRI (2005) 34 p.
[836] Vö. BÉNÉDICT (1994) 60-65. p.
[837] HÁGER – BENCZE (2006) 32. p.
[838] Ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozik: TREMMEL (2005) 309. p.
[839] Lásd: II. fejezet.

fajta rendelkezési elv a jogellenesen megszerzett bizonyítékokról, amely színezi a bizonyíték kizárás problémakörét,[840] és ezáltal a bizonyíték jogellenességének abszolút vagy relatív jellegét.[841]

Álláspontom az, hogy valamennyi jogállami büntetőeljárás célja az *„eszményi büntetőeljárás"* megteremtése, amelyet – *Király Tibor* szavaival élve – két érdek összehangolásának, egyensúlyban tartásának művészi megalkotásával érhetünk el: „a büntetőeljárási törvénynek biztosítania kell egyfelől a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik büntetőtörvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit; másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem fogja őket lépten-nyomon zaklatni".[842] Ez a kettős érdek (sajátosan) visszatükröződik a jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelésekor is: amíg az egyik érdek a *terhelt büntetőjogi felelősségre vonásának követelménye*, addig a másik érdek *büntetőeljárási törvényesség betartásához*, a büntetőeljárásban résztvevők – kiemelten a terhelt – jogainak biztosításához kapcsolódik. E két oldal (érdek) egyensúlyának megtalálása kényes (olykor még „Alkotmánybíróságot próbáló feladat" is)[843], azonban az egyensúly megtalálásával és megtartásával, a két érdek összehangolásával elérhetőnek tartom az „eszményi büntetőeljárást".

[840] TREMMEL (2005) 309. p.
[841] Lásd részleteiben: GRAHAM (2011).
[842] KIRÁLY (1985) 252. p. Itt jelenik meg kapcsolódási pontként a *justizmordok problematikája* is. A kizárási szabályok, a bizonyítási tilalmak egy részének egyik nyomatékos célja ugyanis ennek elkerülése, megelőzése. Vö. BÁRD (2011) 31-33. p.
[843] Vö. FARKAS – PAP (1993) 45. p.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALMAK JEGYZÉKE

A, Á

ÁDÁM (1998) = Ádám Antal: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás.* Osiris Kiadó, Budapest, 1998. 217 p.

AKERS – LANZA-KADUCE (1986) = Akers, Ronald L. – Lanza-Kaduce, Lonn: *The Exclusionary Rule: Legal Doctrine and Social Research on Constitutional Norms.* 2 Sam Houston State University Criminal Justice Center Research Bulletin, 1986. 1-6. p.

ALFÖLDI (2014) = Alföldi Ágnes Dóra: *A terhelti beismerés büntető anyagi és - eljárásjogi jogkövetkezményeiről.* Belügyi Szemle, 2014/1. sz. 92-102. p.

AMAR (1994) = Amar, Akhil Reed: *Fourth Amendment First Principles.* Harvard Law Review, (107) 1994. 757-819. p.

AMAR (1997) = Amar, Akhil Reed: *The Constitution and Criminal Procedure: First Principles.* Yale University Press, New Haven, 1997. 283 p.

ANGYAL (1917) = Angyal Pál: *A magyar büntető eljárásjog tankönyve I-II.* Athenaum, Budapest, 1917. 815 p.

B

BADÓ (2004) = Badó Attila: *Esküdtszéki ítéletek. Futni hagyott bűnösök?.* Studio Batiq, Szeged, 2004. 240 p.

BADÓ – BÓKA (2003): Badó Attila – Bóka János: *Ártatlanul halálra ítéltek: Az amerikai igazságszolgáltatás tévedései.* Nyitott Könyv Kiadó, Budapest, 2003. 207 p.

BADÓ – BÓKA (2007) = Badó Attila – Bóka János: *Az Egyesült Államok jogrendszere.* In: Badó Attila – Bencze Mátyás (szerk.): Betekintés a jogrendszerek világába, Studio Batiq, Szeged, 2007. 58-89. p.

BADÓ (2007) = Badó Attila: *Az angol jog vázlata.* In: Badó Attila – Bencze Mátyás (szerk.): Betekintés a jogrendszerek világába, Studio Batiq, Szeged, 2007. 18-46. p.

BALOGH – HOLLÓ – KUKORELLI – SÁRI (2003) = Balogh Zsolt - Holló András – Kukorelli István – Sári János: *Az Alkotmány magyarázata.* KJK-Kerszöv, Budapest, 2003. 740 p.

BÁNÁTI ET AL. (2009) = Bánáti János et al.: *Büntető eljárásjog.* HVG ORAC Kiadó, Budapest, 2009. 581 p.

BÁRD (1987) = Bárd Károly: *A büntetőhatalom megosztásának buktatói.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 274 p.

BÁRD (1989) = Bárd Károly: *A jogállamiság határai.* Magyar Jog, 1989/9. sz. 787-792. p.

BÁRD (2004) = Bárd Károly: *Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás.* Fundamentum 2004/1. sz. 44-50. p.

BÁRD (2007) = Bárd Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 317 p.

BÁRD (2009) = Bárd Károly: *Erkölcs és büntető igazságszolgáltatás – a hallgatás joga.* In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei tanár úrnak. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 12-26. p.

BÁRD (2011) = Bárd Károly: *Bizonyítási rendszerek és az igazság kiderítése büntető ügyekben.* In: Fenyvesi Csaba (szerk.): A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete. MBT, Budapest-Debrecen-Pécs, 2011. 29-34. p.

BAUGHMAN (1999) = Baughman, Timothy. A.: *The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations.* The Law Review of Michigan State, 1999. 701-729. p.

BAUMANN (1991) = Baumann, Raimund – Brenner, Harald: *Die strafprozessualen Beweiserwertungsverbote.* Boorberg, Stuttgart, 1991. 176 p.

BEJCZI (2006) = Bejczi Alexa: *A titkos információgyűjtés célhoz kötöttsége.* Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 126-146. p.

BEJCZI (2010) = Bejczi Alexa: *A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés hazai szabályozásának útvesztőjében.* Belügyi Szemle, 2010/11. sz. 44-58. p.

BELEGI (2012a) = Belegi József: *A bizonyítás általános szabályai.* In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

BELEGI (2012b) = Belegi József: *82. §.* In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2012.

BELEGI (2013a) = Belegi József: *A tanú vallomástételének akadályai.* In: Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013.

BELEGI (2013b) = Belegi József: *A szakvélemény.* In: Belegi József – Berkes György (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2013.

BELING (1903) = Beling, Ernst: *Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess.* (Strafrechtliche Abhandlungen. Heft 46.) Breslau, 1903. 40 p.

BENCZE (2007) = Bencze Mátyás: *Díszítőelem, álcázóháló vagy tartóoszlop? A büntetőbírói gyakorlat és az Alkotmány.* Fundamentum, 2007/3. sz. 5-21. p.

BENCZE (2013) = Bencze Mátyás: *Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbíróságok gyakorlatában.* (kézirat) http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/jogbolcseleti/publikcik/artatlansag_veleme_a_gyakorlatban.pdf (letöltés ideje: 2013. július 1.)

BENCZE – MÁRKI – ZSOLDICS (2014) = Bencze Mátyás – Márki Zoltán – Zsoldics Zsófia: *A vádért viselt felelősség – egy összehasonlító vizsgálat tanulságai.* In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál, és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 24-34. p.

BÉNÉDICT (1994) = Bénédict, Jérome: *Le sort des prevues illegales dans le procés pénal.* Diss., Lausanne, 1994. 247 p.

BENNETT (1973) = Bennett, Fred Gilbert: *Judicial Integrity and Judicial Review: An Argument for Expanding the Scope of the Exclusionary Rule.* UCLA Law Review, (20) 1973. 1129-1135. p.

BIÉVLE (1947) = Biéville, Marc de: *Les nullités de procédure en matière civile.* Thèse de doctorat, Paris, 1944. 1947. 204 p.

BLOOM – FENTIN (2010) = Bloom, Robert M. – Fentin, David H.: *„A More Majestic Conception": The Importance of Judicial Intergrity in Preserving the Exclusionary Rule.* Boston College Law School, Legal Studies Research Paper Series 2010. 1-45. p.

BOCCARA (1999) = Boccara, David D.: *État récent du contentieux de presse sur divers modes de nullités.* Revue générale des procédures,1999/3. sz. 327-338. p.

BODONY – HACK – HERKE – IGNÁCZ – KADLÓT – MOHÁCSI (2015) = Bodony István – Hack Péter – Herke Csongor – Ignácz György – Kadlót Erzsébet – Mohácsi Barbara: *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez.* Elektronikus változat. 2015.

BODROGI (1981) = Bodrogi Károly: *Blöff vagy logikai hipotézis?* Belügyi Szemle, 1981/3. sz. 67-69. p.

BÓCZ (2001) = Bócz Endre: *A gyanúsított kihallgatásának amerikai taktikájáról.* Belügyi Szemle, 2001/2. 22-36. p.

BÓCZ (2011) = Bócz Endre: *Adatgyűjtés, felderítés, nyomozás. Gondolatok a szemléletről és a terminológiáról.* Belügyi Szemle, 2011/4. sz. 61-79. p.

BÓCZ (2013) = Bócz Endre: *Kihallgatás, kényszervallatás*. Belügyi Szemle, 2013/5. sz. 5-47. p.

BÓLYAI – SZIKINGER (2006) = Bólyai János – Szikinger István: *A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban: a magyar eljárási reform*. Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 32-69. p.

BOROS (2008) = Boros Anita: *Bizonyítás a közigazgatási eljárásjogban*. PhD értekezés, Budapest, 2008. Forrás: http://193.224.191.196:8080/phd/Boros_Anita090113.pdf. (letöltve: 2014. november 1.)

BOULOC (2001) = Bouloc, Bernard: *Observations sur les nullités en matière de procédure pénale*. In: La sanction du droit. Mélanges offerts à Pierre Couvrat, Párizs, PUF, 2001. 417-427. p.

BOULOC – LEVASSEUR – STEFANI (2012) = Bouloc, Bernard – Levasseur, Georges – Stefani, Gaston: *Procédure pénale*. Dalloz Kiadó, Párizs, 1102 p.

BRADLEY (1989) = Bradley, Craig M.: *Murray vs. United States: The Bell Tolls for the Search Warrant Requirement*. Indiana Law Journal (64) 1989/4. sz. 907-923. p.

BRADLEY (2012) = Bradley, Craig M.: *Is the Exclusionary Rule Dead?*. The Journal of Criminal Law and Criminology, (102) 2012. 1-23. p.

BROUILLARD (1996) = Brouillaud, Jean-Pierre: *Les nullités de procédure: des procédures pénales et civiles comparées*. Dalloz Kiadó, Párizs, 1996. Chronique, 98-102. p.

C, Cs

CALABRESI (2003) = Calabresi, Guido: *The Exclusionary Rule*. Harvard Journal of Law and Public Policy, (26) 2003, 111-118. p

CÉDRAS (1990) = Cédras, Jean: *La justice pénale aux États-Unis*. Economica, Párizs, 1990. 406 p.

CHABERT – SUR (1997) = Chabert, Benoît – Sur, Pierre-Olivier: *Le point en matière de nullités de procédure pénale au fil des cent dernières décisions de la Chambre d'accusation de Paris*. Gazette du Palais, 15 novembre 1997. 1473-1476. p.

CLEARY (1984) = Cleary, Edward W.: *McCormick on Evidence*. West Publishing, St-Paul (Minnesotta), 1984. 1156 p.

CLÉMENT (1984) = Clément, Gérard: *De la règle „pas de nullité sans grief" en droit judiciaire privé et en procédure pénale*. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1984/3. sz. 433-453. p.

COMMENT (1967) = Comment: *Fruit of the Poisonous Tree – A Plea for Relevant Criteria*. University of Pennsylvania Law Review 1967. 1136-1153. p.

CONCHON (2002) = Conchon, Hélène: *Recherches sur l'évolution des nullités de l'instruction préparatoire*. Thèse de doctorat, L'Harmattan, Párizs, 2002. 303 p.

CSÉKA (1961) = Cséka Ervin: *A büntetőjogilag releváns tények problémája*. Jogtudományi Közlöny, 1961/6. sz. 321-331. p.

CSÉKA (1968) = Cséka Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968. 363 p.

CSÉKA (1991) = Cséka Ervin: *A bizonyítást kizáró szabályok a büntető eljárásban*. In: Tóth Károly (szerk.): In memoriam Dr. Kovács István akadémikus, egyetemi tanár. Acta Jur. et Pol. Szeged, 1991. 71-95. p.

CSÉKA (1997) = Cséka Ervin: *„Örökzöld" kérdések a büntető bizonyításban*. In.: Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.): Ünnepi Tanulmányok Horváth Tibor 70. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997. 171-190. p

CSÉKA – VIDA (1999) = Cséka Ervin – Vida Mihály: *A büntető eljárási jog vázlata I.* JATEPress, Szeged, 1999. 267 p.

CSÉKA ET AL. (2006) = Cséka Ervin et al.: *A büntetőeljárási jog alapvonalai I.* Szeged, 2006. 370 p.

CZINE (2006) = Czine Ágnes: *A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése*. Fundamentum, 2006/1. sz. 119-125. p.

D

DAVIES (2007) = Davies, Thomas Y.: *An Account of Mapp vs. Ohio. That Misses the Larger Exclusionary Rule Story*. Ohio State Journal of Criminal Law (4/2) 2007. 619-639. p.

DELMAS-MARTY – SPENCER (2002) = Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John (ed.): *European Criminal Procedure*. Cambridge University Press, Cambridge, 2002. 717 p.

DEMIRAL BAKIRMAN (2015) = Demiral Bakirman, Büsra: *Unlawfully Obtained Evidences in Turkish Criminal Procedure Law*. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi. 2015/1. sz. 239-248. p.

DERSHOWITZ (2002) = Dershowitz, Alan M.: *Why Terrorism Works. Understanding the Threat, Responding to the Challange*. Yale University Press, New Haven-London, 2002. 271 p.

DIGOT (2001) = Digot, Lorraine: *Les nullités de l'instruction préparatoire, mémoire de D.E.A.* Droit pénal et sciences pénales, 2001/2. sz., dact., 79 p.

DOBROCSI (2013) = Dobrocsi Szilvia: *Tradíció vs. modernitás – a portugál büntetőeljárásról dióhéjban.* In: Deres Petronella – Domokos Andrea (szerk.): 80. Studia in Honorem Tamás Jakucs. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013. 50-59. p.

DOJCSAK (2015) = Dojcsák Dóra: *A Fővárosi Törvényszék Katonai Tanácsának végzése egy újságíró tanúvallomására kötelezéséről.* Jogesetek Magyarázata 2015/1. sz. 25-38. p.

DRESSLER – MICHAELS (2010) = Dressler, Joshua – Michaels, Alan C.: *Understanding Criminal Procedure.* LexisNexis, New Providence, San Francisco, 2010. 604 p.

DRIZIN – LEO (2004) = Drizin, Steven A. – Leo, Richard A.: *The problem of false confession ont he post DNA-world.* North Carolina Law Review, (82) 2004. 891-1007. p.

DUKE (1986) = DUKE, STEVEN: *Making Leon Worse.* Yale Law Journal, (95) 1986. 1405-1423. p.

E, É

ELEK (2003) = Elek Balázs: *A kihallgatásról készült rendőri jelentés a bizonyítási eljárásban.* Ügyvédek Lapja, 2003/4. sz. 25-31. p.

ELEK (2005) = Elek Balázs: *A nyomozó hatóság jelentése a bizonyítási eljárásban.* In: Szabó Krisztián (szerk.): Az új büntetőeljárási törvény első éve: konferencia-előadások. Debreceni Konferenciák IV., Debrecen, 2005. 21-32. p.

ELEK (2007) = Elek Balázs: *A befolyásoló kérdésfeltevés a büntetőeljárásban.* In: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika (szerk.): Tanulmányok Dr. Dr. HC. Horváth Tibor Professzor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007. 255-278. p

ELEK (2008) = Elek Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban.* Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft, Debrecen, 2008, 200 p.

ELEK (2009) = Elek Balázs: *A személyi bizonyítékok megbízhatósága a büntetőperekben.* Rendészeti Szemle, 2009/3. sz. 87-102. p.

ELEK (2011) = Elek Balázs: *Az életkor jelentősége a gyermekkorú tanúk kihallgatásakor a büntetőeljárásban.* Belügyi Szemle, 2011/3. sz. 93-111. p.

ELEK (2012) = Elek Balázs: *A jogerő a büntetőeljárásban.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2012. 313 p.

ELEK (2014a) = Elek Balázs: *A büntető eljárásjog tudomány hatása a bírói gyakorlatra.* In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014. 45-56. p.

ELEK (2014b) = Elek Balázs: *Az igazság feltárása a büntetőeljárásban.* In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál, és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 50-74. p.

EMBREGETS (2000) = Embregets, M. C. D.: *Similarities and Differences: the Operation of the Exclusionary rule in the US, Germany and Netherlands.* In: Breur, C. M. – Nijboer, J. F. – Reijntjes, J. M. (ed.): New Trend in Criminal Investigation and Evidence II,. Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 2000. 219-224. p.

ERB (2004) = Erb, Volker: *Nothilfe durch Folter.* 2004. (Forrás: http://www.jura.uni-mainz.de/erb/Dateien/Daschner-Stellungnahme.pdf) (Letöltve: 2015. május 2.)

ERDEI (1991) = Erdei Árpád: *A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyításelmélet szent tehene.* Magyar Jog, 1991/4. sz. 210-216. p.

ERDEI (1995) = Erdei Árpád: *Tilalmak a bizonyításban.* In: Erdei Árpád (szerk.): Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 47-61. p.

ERDEI (2010a) = Erdei Árpád: *Mi az igazság?* In: Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 9-22. p.

ERDEI (2010b) = Erdei Árpád: *A büntető eljárásjog tudománya és az eljárás képe.* Belügyi Szemle, 2010/9. sz. 5-18. p.

ERDEI (2011) = Erdei Árpád: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2011. 359 p.

ERDEI (2014) = Erdei Árpád: *Az igazságon alapuló büntető ítélet ideálja és a valóság.* In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál, és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 75-85. p.

F

FANTOLY (2009) = Fantoly Zsanett: *Akkuzatórius vagy inkvizitórius büntetőeljárást? (Versengő rendszerek).* In: Nagy Ferenc (szerk.): Tudományos előadóülés a Bűnügyi Oktatók Országos Találkozóján. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2009. 33-38. p.

FANTOLY (2012) = Fantoly Zsanett: *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012. 333 p.

FANTOLY (2013a) = Fantoly Zsanett: *A büntetőeljárás tárgya, tartalma és feladatai.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt, Szeged, 2013. 17-19. p.

FANTOLY (2013b) = Fantoly Zsanett: *A büntetőeljárás alanyai.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt., Szeged, 2013.

FANTOLY – GÁCSI (2016) = Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: *A büntetőeljárási törvény egyes alapelvei, koncepcionális kérdései az Alaptörvény fényében.* In: Balogh Elemér (szerk.): Számadás az Alaptörvényről: Tanulmányok a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara oktatóinak tollából. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2016. 381-402. p.

FARKAS – PAP (1993) = Farkas Ákos – Pap Gábor: *Alkotmányosság és büntetőeljárás.* Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok. 30. 1993. 45-91. p.

FARKAS (1995) = Farkas Ákos: *A jogállami büntetőeljárás az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében.* Publicationes Universitatis Miskolciensis Series Juridica et Politica. 11. 1995. 221-229. p.

FARKAS (2002) = Farkas Ákos: *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 179 p.

FARKAS – RÓTH (2007) = Farkas Ákos – Róth Erika: *A büntetőeljárás.* Complex Kiadó, Budapest, 2007. 490 p.

FÁZSI (2008) = Fázsi László: *Üres garancia – a tanú figyelmeztetésének gyakorlati kérdései.* Rendészeti Szemle, 2008/2. sz. 47-59. p.

FENYVESI (2001) = Fenyvesi Csaba: *A védő és a titkos adatgyűjtés.* Belügyi Szemle, 2001/11. sz. 66-74. p.

FENYVESI (2002) = Fenyvesi Csaba: *A védőügyvéd. A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról.* Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 496 p.

FENYVESI (2003) = Fenyvesi Csaba: *Erőszak a büntetőeljárásban.* Belügyi Szemle, 2003/2-3. sz. 205-213. p.

FENYVESI (2008) = Fenyvesi Csaba: *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben.* Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008. 319 p.

FENYVESI (2014a) = Fenyvesi Csaba: *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője.* Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2014. 304 p.

FENYVESI (2014b) = Fenyvesi Csaba: *A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák.* Belügyi Szemle, 2014/3. sz. 30-59. p.

FENYVESI (2016a) = Fenyvesi Csaba: *A felismerésre bemutatás és a digitális adatok jelentősége egy szeméremsértő bűncselekmény tükrében.* 2016. (Kézirat)

FENYVESI (2016b) = Fenyvesi Csaba: *Bűnügyi sakkjátszáma a kriminalisztikai princípiumok tükrében.* 2016. (Kézirat)

FENYVESI – HERKE – TREMMEL (2008) = Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2008. 688 p.

FICSÓR (2015) = Ficsór Gabriella: *A készülő új büntetőeljárási kódex margójára.* Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2. sz. 23-41. p.

FILÓ (2005) = Filó Mihály: *Az inkvizítor védelmében - a kínzás jogállami apológiája.* Fundamentum, 2005/3. sz. 89-97. p.

FINKEY (1916) = Finkey Ferenc: *A magyar büntető perjog tankönyve.* Politzer Zs. és Fia, Budapest, 1916. 277 p.

FINSZTER (2000) = Finszter Géza: *A titkos információgyűjtés szabályozása a hatályos jogban.* Kriminológiai tanulmányok XXXVII. Budapest, 2000. 101-123. p.

FINSZTER (2006) = *Bizonyításelméletek a jog világában.* Rendészeti Szemle, 2006/7-8. sz. 70-103. p.

FOUCAULT (1998) = Foucault, Michel: *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák.* Latin Betűk, Debrecen, 1998. 158 p.

FOURMENT (2013) = Fourment, Francois: *Procédure pénale.* Larcier, Brüsszel. 366 p.

G, Gy

GÁCSI (2011) = Gácsi Anett Erzsébet: *A „Miranda-figyelmezetések" megnyilvánulása a magyar Büntetőeljárási törvényben.* In: Bencsik András – Fülöp Péter (szerk.): Jogász Doktoranduszok I. Pécsi Találkozója. PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011, 214-222. p.

GÁCSI (2012a) = Gácsi Anett Erzsébet: *Bizonyítási tilalmak a magyar büntetőeljárásban: a törvénysértő (jogellenes) bizonyítékok kizárása.* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 2012. 173-182. p.

GÁCSI (2012b) = Gácsi Anett Erzsébet: *A Debreceni Ítélőtábla döntése a tanúzási mentesség következményeiről.* Jogesetek Magyarázata 2012/2. sz. 32-39. p.

GÁCSI (2013a) = Gácsi Anett Erzsébet: *Bizonyítási alapfogalmak.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt, Szeged, 2013. 210-211. p.

GÁCSI (2013b) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú vallomástételének akadályai.* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog. Statikus rész. Iurisperitus Bt., Szeged 2013. 223-321. p.

GÁCSI (2013c) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú vallomásához kapcsolódó relatív vallomástételi akadály(ok) újragondolása (?)* In: Fantoly Zsanett – Gácsi Anett Erzsébet (szerk.): Állam és Jog - Kodifikációs kihívások napjainkban. SZTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2013. 39-51. p.

GÁCSI (2013d) = Gácsi Anett Erzsébet: *A tanú mentességi jogára való ismételt figyelmeztetés, mint új (?) szabály a magyar büntetőeljárásban.* Magyar Jog 2013/6. sz. 348-356. p.

GÁCSI (2014a) = Gácsi Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogában: az ún. exclusionary rule (kizárási szabály) klauzula.* FORVM, Szeged, 2014. 5-25. p.

GÁCSI (2014b) = Gácsi Anett Erzsébet: *Az információforrás védelme a büntetőeljárásban, avagy az új relatív tanúzási akadály.* In: Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara (szerk.): Emberek Őrzője: Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 82-95. p.

GÁCSI (2014c) = Gácsi Anett Erzsébet: *A Pécsi Ítélőtábla döntése a szakvélemény bizonyítási eszközként történő felhasználásáról: értékelhető-e okirati bizonyítási eszközként az eljárási szabálysértéssel kirendelt eseti szakértő véleménye a Be. 78. § (4) bekezdése alapján?* Jogesetek Magyarázata, 2014/1. sz. 21-27. p.

GÁCSI (2014d) = Gácsi Anett Erzsébet: *Remarques sur la procédure particulière relative à l'accusé absent.* In: Carine Guémar – Andrea Gyivicsán (szerk.): Dialogues et diversités francophones. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete, Szeged, 2014. 82-94. p.

GÁCSI (2015a) = Gácsi Anett Erzsébet: *Egy alkotmánybírósági határozat [8/2013. (III.1.)] margójára, avagy a jogellenesen megszerzett bizonyítékokról.* In: Tóth Judit (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Tóth Károly címzetes egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 435-449. p.

GÁCSI (2015b) = Gácsi Anett Erzsébet: *Unlawfully Obtained Evidence in the Hungarian Criminal Procedure.* In: Krisztina Karsai – Zsolt Szomora (ed.): Bosphorus Seminar: Papers of a Bilingual Seminar on Comparative Criminal Law. Beiträge eines zweisprachigen Seminars über Strafrechtsvergleichung. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2015. 31-40. p.

GÁCSI (2016) = Gácsi Anett Erzsébet: *A fegyverek egyenlősége elv összetett vizsgálata a (hatékony) védelemhez való jog és a bizonyítékok értékelése mátrixában.* In: Gál Andor - Karsai Krisztina (szerk.): Ad Valorem. Ünnepi Tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapja tiszteletére. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016. 75-90. p.

GARDNER – ANDERSON (2010) = Gardner, Thomas J. – Anderson, Terry. M: *Criminal Evidence: Principles and Cases.* Wadsworth, Belmont, 2010 p. 544 p.

GEISLER (1998) = Geisler, Markus: *Die Ausgestaltung des Anklageprinzips nach amerikanischem Strafverfahrens- und Verfassungsrecht.* Duncker und Humblot, Berlin, 1998. 230 p.

GLAZIOU (1996) = Glaziou, Catherine: *Les nullités de l'instruction préparatoire, mémoire de D.E.A.* Droit Processuel, Paris 2, 1996, dact., 119 p.

GOYET (1976) = Goyet, Charles: *À propos des nullités de l'instruction préparatoire: quelques remarques sur la distinction des nullités textuelles et des nullités substantielles.* Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1976/ 4. sz. 899-914. p.

GÖDÖNY (1966) = Gödöny József: *A bizonyítás tárgya és kerete a nyomozásban.* Kriminalisztikai Tanulmányok, 1966/5. kötet 5-62. p.

GRAHAM (2011) = Graham, Michael H.: *Federal Rules of Evidence.* 8th edition. West Nutshell Series, St. Paul, Minn., 2011. 800 p.

GRAY – COOPER – MCALOON (2012) = Gray, David – Cooper, Meagen – McAloon, David: *The Supreme Court's Contemporary Silver Platter Doctrine.* Texas Law Review 2012/7. 7-47. p.

GRÓSZ (2011) = Grósz Tamás: *Caesar non supra grammaticos, avagy a szakvélemény büntetőbírói értékelésének menete.* Belügyi Szemle, 2011/6. sz. 26-38. p.

GUERRIN (1999) = Guerrin, Muriel: *Les irrégularités de procédure sanctionnées par la nullité dans la phase préalable au jugement pénal.* Thèse de doctorat, Strasbourg, 1999, dact., 490 p.

GUÉRY (2002) = Guéry, Christian: *Un „toilettage" progressif et personnalisé: les nullités de l'instruction après l'entrée en vigueur de la loi du 4 mars 2002.* Droit pénal, 14e année, novembre 2002. 4-7. p.

GUÉRY (2004) = Guéry, Christian: *Le tribunal correctionnel et les nullités de l'instruction.* Droit pénal, 16e année, mai 2004. 10-14. p.

H

HACK (2008) = Hack Péter: *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 382 p.

HACK (2009) = Hack Péter: *A hatóságok eljárási kötelezettségei és ezek számonkérhetősége a büntetőeljárási törvényben.* In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei tanár úrnak, ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 107-122. p.

HACK (2011) = Hack Péter: *Az igazságszolgáltatás kudarcai.* In: Fenyvesi Csaba (szerk.): A Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete. MBT. Budapest-Debrecen.-Pécs, 2011. 35-43. p.

HÁGER – BENCZE (2006) = Háger Tamás – Bencze Mátyás: *Miranda és társai Vs. Bizonyítási gyakorlat a magyar büntetőeljárásban.* Kontroll, 2006/1. sz. 22-32. p.

HÁGER – BENCZE (2007) = Háger Tamás – Bencze Mátyás: *Gondolatok a tanút a büntetőperben megillető relatív mentességi jogáról.* Bírák Lapja, 2007/1. sz. 93-99. p.

HÁGER (2014a) = Háger Tamás: *Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben. A hozzátartozói viszonnyal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok.* Magyar Jog, 2014/7-8. sz. 425-432. p.

HÁGER (2014b) = Háger Tamás: *A terhelti vallomás mint személyi bizonyíték a nyomozásban.* Belügyi Szemle, 2014/11. sz. 22-38. p.

HANDRIK (2011) = Handrik Adél: *A justizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban.* Belügyi Szemle, 2011/9. sz. 41-63. p.

HANSON (1988) = Hanson, Roger S.: *The Aftermath of Illinois v. Gates and United States v. Leon: A Comprehensive Evaluation of Their Impact Upon the Litigation of Search Warrant Validity.* Western State University Law Review (15) 1988. 393-576. p.

HEFFERNAN (2000) = Heffernan, William C.: *The Fourth Amendment Exclusionary Rule as a Constitutional Remedy.* Georgetown Law Journal (88) 2000, 799-878. p

HEGEDŰS (2012) = Hegedűs István: *Garanciális alapelvek a gyorsítás oltárán?* In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti Sat Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012. 197-206. p.

HEGEDŰS (2015) = Hegedűs István: *Btk. 303. §.* In: Hegedűs István – Juhász Zsuzsanna – Karsai Krisztina (szerk.) – Katona Tibor – Mezőlaki Erik – Szomora Zsolt – Törő Sándor: Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Elektronikus változat. Wolters Kluwer Kft, Budapest, 2015.

HENNION-JACQUET (2003) = Hennion-Jacquet, Patricia: *Les nullités de l'enquête et de l'instruction. Un exemple du déclin de la légalité procédurale.* Revue pénitentiaire et de droit pénal. Bulletin de la Société générale des prisons et de législation criminelle, 127e année, 2003/1. sz. 7-28. p.

HERKE (2010) = Herke Csongor: *Büntető eljárásjog.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010. 479 p.

HERKE (2014) = Herke Csongor: *Korlátozható-e a hallgatás joga a büntetőeljárásban?* Kézirat, 2014. 1-11. p.

HERKE (2015) = Herke Csongor: *Az új büntetőeljárás kodifikációja jog-összehasonlító megközelítésben.* In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Printart-Press, Debrecen, 2015. 43-73. p.

HERKE – FENYVESI – TREMMEL (2012) = Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete.* Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2012. 382 p.

HERRMANN (1997) = Herrmann, Joachim: *Modellek a büntetőeljárás reformjához Kelet-Európában: összehasonlító jogi megközelítés.* Magyar Jog, 1997/6. sz. 321-332. p.

HOLÉ (2011) = Holé Katalin: *A büntetőeljárás alapelveinek újraértelmezése.* Belügyi Szemle, 2011/4. sz. 56-60. p.

HOLLÁN – OSZTOVICS (2009) = Hollán Miklós – Osztovits András: *A tisztességes eljáráshoz való jog – az (1) bekezdés magyarázata.* In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. Századvég Kiadó, Budapest, 2009. 2059-2070. p.

HORVÁTH (2016) = Horváth Georgina: *A bizonyítási tilalmak.* Belügyi Szemle, 2016/3. sz. 44-63. p.

I, Í

IRK (1931) = Irk Albert: *A magyar büntető perjog vezérfonala.* Haladás Ny., Pécs, 1931.

ISRAEL – LAFAVE (1988) = Israel, Jerold H. – LaFave, Wayne R.: *Criminal Procedure in a Nutshell, Constitutional Limitations* (4th edition). West Publishing, St-Paul (Minnesotta), 1988. 461 p.

J

JACSÓ (1980) = Jacsó István: *A taktikai blöff törvényességéről.* Belügyi Szemle, 1980/10. sz. 76-77. p

JAGER (2003) = Jager, Christian: *Beweiswertung und Beweiserwertungsverbote, im Strafprozess*, Beck, München, 2003. 305 p.

JUNGI (2011) = Jungi Eszter: *A „Miranda-figyelmeztetés", avagy a hallgatás joga a magyar büntetőeljárásban.* Jog, Állam, Politika, 2011/1. sz. 49–60. p.

K

KADLÓT (2010) = Kadlót Erzsébet: *A „vád igazsága".* In: Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 23-44. p.

KAMISAR (1984) = Kamisar, Yale: *Gates, „Probable Cause", „Good Faith" and Beyond.* Iowa Law Review (69) 1984. 551-615. p.

KAMISAR (1987) = Kamisar, Yale: *„Comparative Reprehensibility" and Fourth Amendment Exclusionary Rule.* Michigan Law Review, (86) 1987, 1-50. p.

KARDOS (2005) = Kardos Sándor: *A büntetőeljárási törvény módosításáról.* In: Róth Erika (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény tervezett módosítása. Miskolci Jogtudományi Műhely 4. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005. 23-31. p.

KASSIN ET AL. (2010) = Kassin, Saul M. – Drizin, Steven A. – Grisso, Thomas – Gudjonosson, Gisli H. – Leo, Richard A. – Redlich, Allison, D.: *Police-induced Confessions: Risk Factors, and Recommendation: Looking Ahead.* Law and Human Behavior, (34) 2010. 1-38. p.

KATONA (1990) = Katona Géza: *A jogállamiság a büntetőeljárásban.* Rendészeti Szemle, 1990/8. sz. 10-17. p.

KERTÉSZ (1965) = Kertész Imre: *A kihallgatási taktika lélektani alapjai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 325 p.

KIRÁLY (1969) = Király Tibor: *A bírói megismerés határai a büntető eljárásban.* Jogtudományi Közlöny, 1969/11. sz. 549-563. p.

KIRÁLY (1972) = Király Tibor: *Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és valószínűségről.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. 336 p.

KIRÁLY (1985) = Király Tibor: *A büntető eljárási jog útjai.* Magyar Jog, 1985/3-4. sz. 252-258. p.

KIRÁLY (1995) = Király Tibor: *Jogalkotás és jogállam.* Magyar Szemle, 1995/1. sz. 12-23. p.

KIRÁLY (1996): Király Tibor: *Bizonyítás a készülő büntetőeljárási kódexben.* Kriminológiai Közlemények 54. sz. 1996. 90-103. p.

KIRÁLY (2003) = Király Tibor: *Büntetőeljárási jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 694 p.

KIRÁLY (2008) = Király Tibor: *Büntetőeljárási jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 694 p.

KIS (2005) = Kis László: *A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa néhány külföldi állam és hazánk büntetőeljárásában.* In: Szabó Krisztián (szerk.): Az új büntetőeljárási törvény első éve, Debreceni Konferenciák IV., Debrecen, 2005. 57-65. p.

KIS (2012) = Kis László: *A titkos adatgyűjtés eredményének bizonyítékként történő felhasználásáról.* Belügyi Szemle, 2012/12. sz. 70-92. p.

KISS (1998) = Kiss László: *Jogállam – jogalkotás – önkormányzatok (Örökségünkről – mai szemmel).* Jegyzők dokumentumtára 12. Pécs, 1998.

KISS (1999) = Kiss Anna: *A büntetőeljárás reformja.* Belügyi szemle, 1999/3. sz. 32-44. p.

KISS – LASSÓ – RUZSÁS – SZEBENI – SZEPESI – SZÉKELY – VARGA – VASKUTI = Kiss Sándor – Lassó Gábor – Ruzsás Róbert – Szebeni László – Szepesi Erzsébet – Székely Ákos – Varga Zoltán – Vaskuti András: *Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényhez.* Elektronikus változat.

KÓCZIÁN (2013) = Kóczián Sándor: *A magyar médiaszabályozás és az információforrások védelme.* Médiakutató, 2013/1. sz. 67-80. p.

KŐHALMI (2006) = Kőhalmi László: *Jogállami büntetőeljárás – védői észrevételek.* In: Jacsó Judit (szerk.): V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Bizalom – társadalom – bűnözés. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 42-63. p.

KŐHALMI (2014) = Kőhalmi László: *A jogállami büntetőeljárás egy fontos kívánalma: a védelemhez való jog.* In: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): Igazság, ideál, és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 254-267. p.

KOLLÁR (2013) = Kollár Balázs: *A felismerésre bemutatás elmélete és gyakorlata Amerikában.* Belügyi Szemle, 2013/10. sz. 94-109. p.

KORINEK (2008) = Korinek László: *A bűnüldözés alkotmányos alapjai.* Közjogi Szemle, 2008/1. sz. 37-44. p.

KOVÁCS – NAGY (2001) = Kovács Judit – Nagy Zsolt: A társadalmi változások hatása a büntető eljárási szabályokra a rendszerváltozás után. Jogelméleti Szemle. 2001/2. sz.

KÜPPER (2011) = Küpper, Herbert: *A jogállam követelményei az Európai Unióban és Magyarország Alaptörvénye.* JURA, 2011/2. sz. 93-107. p.

L

LAFAVE (1996) = LaFave, Wayne R.: *Computers, Urinals, and the Fourth Amendment: Confessions of a Patron Saint.* Michigan Law Review, (94) 1996. 2553-2589. p.

LAFAVE (2004) = LaFave Wayne R.: *Search and Seizure: A Treatise ont he Fourth Amendment.* West Publishing St. Paul, 2004. 800 p.

LANGBEIN (1996) = Langbein, John: *Historical Foundations of the Law Evidence: A View from the Ryder Sources.* Columbia Law Review 1996/6. sz. 1168- 1202. p.

LE CALVEZ (2002) = Le Calvez, Jacques: *L'article 80-1, alinéa 1er, du code de procédure pénale et la nullité de la mise en examen.* Párizs, Dalloz Kiadó, 2002. 2277-2279. p.

LÉVAY (2013) = LÉVAY MIKLÓS: *Büntetőhatalom és Alkotmány, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre.* In: DRINÓCZI TÍMEA – JAKAB ANDRÁS (szerk.): Alkotmányozás Magyarországon. Pázmány Press, Budapest-Pécs, 2013. 201-217. p.

LIZICZAY (2007) = Liziczay Sándor: *Tanútípusok a büntetőeljárásban I.* Rendészeti Szemle, 2007/1. sz. 3-25. p.

LŐRINCZY (1998) = Lőrinczy György: *Gondolatok a bizonyítási eljárás törvényességéről a büntető eljárásban.* Acta Jur. et Pol. (Tom. LIII, Fasc. 15.) Szeged, 1998. 209-234. p.

LUBAN (2005) = Luban, David: *Liberalism, Torture, and the Ticking Bomb.* Virgina Law Review (91) 2005. 1425-1461. p.

LYNCH (1998) = Lynch, Timothy: *In Defense of the Exclusionary Rule.* Cato Policy Analysis, no. 319, 1998. 1-43. p. (Forrás: http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa-319.pdf) Letöltés ideje: 2015. május 2.

M

MAFFEI – SONENSHEIN (2013) = Mafei, Stefano – Sonenshein, David: *The cloak of the law and fruits falling from the poisonous tree: a european perspective on the exclusionary rule in the gäfgen case.* Columbia Journal of European Law. Winter, 2012/2013. 1-36. p.

MAHLER (2003) = Mahler, Gordon: *Az amerikai büntetőeljárás vázlata.* In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 510 p.

MÁRKI (2014) = Márki Zoltán: *A büntetőeljárás megújulásának lehetőségei.* Ügyvédek Lapja, 2014/4. sz. 2-8. p.

MARTIN (1988) = Martin, Michael M.: *Basic Problems of Evidence.* American Law Institute-American Bar Association Committee on Continuing Professional Education, Philadelphia, 1988. 498. p.

MAYER (2013) = Mayer Annamária: *Az újságírói források védelmének korlátozhatósága a strasbourgi bíróság ítélkezési gyakorlatában.* In Medias Res, 2013/2. sz. 289-312. p.

MAYERFELD (2008) = Mayerfeld, Jamie: *In Defense of the Absolute Prohibition of Torture.* Public Affairs Quarterly. Vol. 22, Number 2., 2008. 109-128. p.

MCGUIAN (1986) = McGuian Patrick B.: *An Interview with Judge Robert H. Bork.* Judicial Notice 1986.

MERTENS – WASSERSTROM (1981) = Mertens, William J. – Wasserstrom, Silas: *The Good Faith Exception to the Exclusionary Rule: Deregulating the Police and Derailing the Law.* Georgetown Law Review (70) 1981. 365-463. p.

MÉSZÁROS (2011a) = Mészáros Bence: *Fedett nyomozás a bűnüldözésben.* Doktori Értekezés. Pécs, 2011.

MÉSZÁROS (2011b) = Mészáros Bence: *Megjegyzések a vádlott kihallgatásának eljárási szabályaihoz.* In: Gál István László (szerk.): Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2011. 401-410. p.

MEZŐLAKI (2016) = Mezőlaki Erik: *Gondolat szösszeneteim a másodfokú bíróság általi bizonyítás egyes kérdéseiről.* (Kézirat)

MISKOLCZI (2015a) = Miskolczi Barna: *Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei.* In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Printart-Press, Debrecen, 2015. 30-42. p.

MISKOLCZI (2015b) = Miskolci Barna: *Az új Be. szabályozási alapelvei (2): Az igazság-igazságosság megjelenése a szabályozási elvekben.* Ügyvéd világ. 2015/6. sz. 22-25. p.

MOHÁCSI (2009) = Mohácsi Barbara: *A büntetőeljárási „igazságkutatás" és az alapjogi garanciák egyensúlya a német büntetőeljárási jogban. A naplófeljegyzés mint bizonyíték.* In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. ELTE Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2009. 316-326. p.

MÓRA (1960) = Móra Mihály: *A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntető eljárásban.* Jogtudományi Közlöny. 1960/12. sz. 662-670. p.

N, Ny

NAGY (2010) = Nagy Ferenc: *A magyar büntető jog általános része.* HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2010. 477 p.

NÁNÁSI (2011) = Nánási Gábor: *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés néhány kérdésköre.* Belügyi Szemle, 2011/7-8. sz. 105-125. p

NÉMETH (2000) = Németh Zsolt: *A kényszervallatás kriminológiája – avagy a kényszervallatás ártalmairól.* Belügyi Szemle, 2000/7-8. sz. 108-120. p.

NYIRI (2005) = Nyiri Sándor: *A titkosan szerzett adat felhasználása a büntetőeljárásban.* Belügyi Szemle, 2005/6. sz. 34-45. p.

P

PACKER (1968) = Packer, Herbert L.: *The Limits of the Criminal Sanction.* Stanford University Press, Stanford, 1968. 388 p.

PAPP (2011) = Papp Zsuzsanna: *Emberi jogok és személyiségi jogvédelem versus bizonyítás a német Szövetségi Bíróság és a német Alkotmánybíróság egyes határozatainak fényében.* Rendészet és Emberi Jogok, 2011/2. sz. 15-28. p.

PENNEY (2004) = Penney, Steven: *Taking Deterrence Seriously: Excluding Unconstitutionally Obtained Evidence Under section 24(2) of the Charter.* McGill Law Journal 2004/1. sz. 105-144. p.

PEPINSKY (1970) = Pepinsky, Harold E.: *A Theory of Police Reaction to Miranda v. Arizona.* Crime and Delinquency, 1970. 4. sz. 379-392. p.

POLYÁK (2006) = *Polyák Zsolt: A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés.* Belügyi Szemle. 2006/6. sz. 5-34. p.

R

REINECKE (1990) = Reinecke, Jan: *Die Fernwirkung von Beweisverwertungsverboten.* VVF, München, 1990. 248 p.

RODLEY (2007) = Rodley, Nigel S.: *The Prohibition of Torture: Absolute Means Absolute.* In: Hocking, Jenny – Lewis, Colleen (ed.): Counter-Terrorism and the Post-Democratic State. Edward Elgar Publ., Celtenham-Northampton, 2007. 65-80. p.

ROUSSEL (1996) = Roussel, Yves: *Le régime des nullités de la procédure pénale après les lois du 4 janvier 1993 et du 24 août 1993.* Gazette du Palais, 20 janvier 1996. 72-78. p.

S, Sz

SCHRÖDER (1992) = Schröder, Svenja: *Beweisverwertungsverbote und die Hypothese rechtmäßiger Beweiserlangung im Strafprozeß.* Duncker und Humblot, Berlin, 1992. 192 p.

SKLANSKY (2008) = Sklansky, David Alan: *Is the Exclusionary Rule Obsolete?* Ohio State Journal of Criminal Law (5) 2008. 567-584. p.

SKOLNICK (2011) = Skolnick, Jerome H.: *Justice Without Trial: Law Enforcement in Democratic Society.* Quid Pro Books, New Orleans, 2011. 285 p.

SLOBOGIN (1999) = Slobogin, Christopher: *Why Liberals Should Chuck the Exclusionary Rule?* University of Illinois Law Review 1999/2. sz. 363-446. p.

SOMOGYI (2015) = Somogyi Gábor: *Be. 153. §.* In: Bodor Tibor – Csák Zsolt – Somogyi Gábor – Szepesi Erzsébet – Szokolay Gábor – Varga Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus változat. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2015.

SPENCER (2002) = Spencer, John: *Evidence.* In: Delmas-Marty – Spencer John (ed.): European Criminal Procedures, Cambridge University Press, Cambridge, 2002. 775 p.

STEIKER (1994) = STEIKER, CAROL S.: *Second Thoughts About First Principles.* Harvard Law Review (107) 1994. 820-857. p.

STEWART (1983) = Stewart, Potter: *The Road to Mapp vs. Ohio and Beyond: The Origins, Development and Future of Exclusionary Rule in Search-and-Seizure Cases.* Columbia Law Review, (83) 1983. 1365-1404. p.

SULYOK – SULYOK (2014) = Sulyok Tamás – Sulyok Márton: *The Path to the Waterhole: The Right to Defence as a Fundamental Element of the Fair Trial Principle – A Comparative Analysis of Islamic and European Constitutional Thought.* In: Badó Attila (ed.): Fair Trial and Judicial Independence. Hungarian Perspectives. Springer, Berlin, Heidelberg, New York, 2014. 221-248. p.

SZABÓ (1999) = Szabó András: *Jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása.* Belügyi Szemle, 1999/10. sz. 3-17. p.

SZABÓ (2014) = Szabó Krisztián: *Kérdőjelek a büntetőeljárási törvény egyes rendelkezései kapcsán.* Büntetőjogi Szemle, 2014/1. sz. 31-36. p.

SZABÓ (2015) = Szabó Krisztián: *A nyelvtani értelmezés jelentősége a büntetőeljárási kodifikáció során.* In: Elek Balázs – Miskolczi Barna (szerk.): Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárási törvény kodifikációja. Printart-Press, Debrecen, 2015, 117-126. p.

SZIJÁRTÓ (2013) = Szijártó Eszter: *A krimináltaktikai blöff.* Belügyi Szemle, 2013/5. sz. 48-64. p.

SZIKINGER (2002) = Szikinger István: *Védelem a nyomozásban.* Belügyi Szemle, 2002/8. sz. 116-130. p.

SZIKINGER (2008) = Szikinger István: *Tortúra a rendészetben.* Rendészeti Szemle, 2008/11. sz. 56-69. p.

SZIKINGER (2011) = Szikinger István: *Tortúra a nyomozásban.* Belügyi Szemle, 2011/12. 39-52. p.

T

THOMAS – POLLACK (1993) = Thomas, George C. – Pollack, Barry S.: *Balancing the Fourth Amendment Scales: The Bad-Faith Exception to Exclusionary Rule Limitations.* Hastings Law Journal (45) 1993. 21-46. p.

TOMKOVICZ (2008) = Tomkovicz James J.: *Hudson v. Michigan and the Future of Fourth Amendment Exclusion.* Iowa Law Review (93) 2008. 1820 - 1885. p.

TÓTH – HÁGER (2013) = Tóth Andrea Noémi – Háger Tamás: *A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megítélése.* Miskolci Jogi Szemle, 2013/2. sz. 78-91. p.

TÓTH (1980) = Tóth Mihály: *A taktikai blöff alkalmazása.* Belügyi Szemle, 1980/5. sz. 14-21. p.

TÓTH (1995) = Tóth Mihály: *A „Magyar Miranda" első néhány éve.* In: Erdei Árpád (szerk.): Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 62-77. p.

TÓTH (2004) = Tóth Mihály: *Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff.* In: Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika II. kötet. BM Duna Palota és Kiadó. Budapest, 2004. 849-883. p.

TÓTH (2013) = Tóth Mihály: *A bizonyítás a büntetőeljárásban.* In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog. HVG-ORAC, Budapest, 2013. 118-152. p.

TÖRÖK (2005) = Török Zsolt: *A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés során beszerzett bizonyítékok értékelése a bíróság előtt.* Ügyészek Lapja, 2005/6. sz. 19-32. p.

TREMMEL (1989) = Tremmel Flórián: *Jogállam és büntetőeljárás*. Jogtudományi Közlöny, 1989/12. sz. 619-625. p.

TREMMEL (2001) = Tremmel Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2001. 632 p.

TREMMEL (2005) = Tremmel Flórián: *A jogellenes bizonyítékok néhány kérdése*. In: Gál István László – Kőhalmi László (szerk.): Emlékkönyv Losonczy István Professzor halálának 25. évfordulójára. Pécs, 2005. 306-313. p.

TREMMEL (2006) = Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 248 p.

TREMMEL (2012) = Tremmel Flórián: *„Örökzöld kérdések" és új kihívások a büntető bizonyításban*. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti Sat. Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin Professzor 90. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012. 489-497. p.

V

VARGA (2003a) = Varga Zoltán: *A bizonyítékok értékelése*. In: Jakucs Tamás (szerk.): *A büntetőeljárási törvény magyarázata*. 1. kötet. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003. 152-157. p.

VARGA (2003b) = Varga Zoltán: *A tanú vallomástételének akadályai*. In: Jakucs Tamás (szerk.): A büntetőeljárási törvény magyarázata 1. kötet. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003. 161-175. p.

VARGA (2009) = Varga Zoltán: *A bizonyítás*. In: Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog. HVG-Orac Kiadó, Budapest, 2009.

VARGA (2015a) = Varga Zoltán: *Be. 82. §*. In: Bodor Tibor – Csák Zsolt – Somogyi Gábor – Szepesi Erzsébet – Szokolay Gábor – Varga Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus változat. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2015.

VARGA (2015b) = Varga Zoltán: *Be. 84. §*. In: Bodor Tibor – Csák Zsolt – Somogyi Gábor – Szepesi Erzsébet – Szokolay Gábor – Varga Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus változat. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2015.

VARGA (2015c) = Varga Zoltán: *Be. 108. §*. In: Bodor Tibor – Csák Zsolt – Somogyi Gábor – Szepesi Erzsébet – Szokolay Gábor – Varga Zoltán: Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Elektronikus változat. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2015.

VASSEUR (1951) = Vasseur, Michel: *Des effets en droit pénal des actes nuls ou illégaux d'après d'autres disciplines*. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1951/1. sz., 1-48. p.

VÉGVÁRI (2002) = Végvári Réka: *Jogállam és büntetőeljárás*. Állam és Jogtudomány, 2002/1-2. sz. 137-166. p.

VERPEAUX (2010) = Verpeaux, Michael: *Freedom of Expression in Constitutional and International Case Law. Council of Europe*, Strasbourg, 2010. 219 p.

VIDA (2006) = Vida Mihály: *A bizonyítás általános kérdései*. In: Cséka Ervin – Fantoly Zsanett – Károlyi Judit – Lőrinczy György – Vida Mihály: A büntetőeljárási jog alapvonalai I. Bába Kiadó, Szeged, 2006. 189-232. p.

VOORHOOF (2011) = Voorhoof, Dirk: *The Protection of Journalistic Sources Under Fire?* In: Voorhoof, Dirk (ed.): European Media Law. Collection of Materials 2011-2012. Knops Publishing, Herentals, 2011. 285-302. p.

W

WASBY (1978) = Wasby, Stephen L.: *Police Training About Criminal Procedure: Infrequent and Inadequate*. Policy Studies Journal (7) 1978. 461-468. p.

WASSERSTROM – SEIDMAN (1988) = Wasserstrom, Silas J. – Seidman, Louis Michael: *The Fourth Amendment as Constitutional Theory*. Georgetown Law Review, (77) 1988. 19-112. p.

WIGMORE (1961) = Wigmore, John Henry: *Evidence in Trials at Common Law* (rev. by McNaughton, John T. et al.). Vol. 8. Little Brown, Boston, 1961.

Internetes források:

KÚRIA: VÉDŐI JOGOK A BÍRÓSÁGI ELJÁRÁSBAN. ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS. = Kúria – Büntető Kollégium: Joggyakorlat-elemző csoport 2014.EL.II.E.1/10. VÉDŐ 50. szám – Védői jogok a bírósági eljárásban. Összefoglaló jelentés.
Forrás: http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/elfogadott_osszegzo_velemeny.pdf (letöltés ideje: 2015. május 7.)

SZABÁLYOZÁSI ELVEK (2015) = Az új büntetőeljárási törvény szabályozási elvei – A Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésén elfogadott előterjesztés 32 p.
Forrás:
http://www.kormany.hu/download/d/12/40000/20150224%20IM%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s%20az%20%C3%BAj%20b%C3%BCntet%C5%91elj%C3%A1r%C3%A1si%20t%C3%B6rv%C3%A9ny%20szab%C3%A1lyoz%C3%A1si%20elveir%C5%91l.pdf (letöltés ideje: 2015. április 7.)

THE ASSOCIATION FOR THE PREVENTION OF TORTURE (2007) = The Association for the Prevention of Torture: Defusing the Ticking Bomb Scenario: Why we must say No torture, always. 2007. 29 p.
Forrás: http://www.apt.ch/content/files_res/tickingbombscenario.pdf (letöltés ideje: 2016. március 1.)

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK JEGYZÉKE

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc
A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény
A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról szóló 1954. évi V. törvény
A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr.
A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1989. évi XXVI. törvény
A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény
A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVIII. törvény
Az igazságügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi LXXV. törvény
Az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXI. törvény
Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény
Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló 2011. évi CL. törvény
A médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXVI. törvény
A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény
A pénzügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet (PNYOR)
A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (NYOR)

FELHASZNÁLT JOGESETEK JEGYZÉKE

Bírósági Határozatokban közzétett eseti döntések

BH 1983. 436. szám
BH 1984. 480. szám
BH 1988. 130. szám
BH 1991. 309. szám
BH 1991. 463. szám
BH 1992. 378. szám
BH 1994. 177. szám
BH 1995. 141. szám
BH 1995. 449. szám
BH 1995. 694. szám
BH 1996. 179. szám
BH 1996. 246. szám
BH 1996. 353. szám
BH 1997. 432. szám
BH 1998. 117. szám
BH 1998. 267. szám
BH 1998. 418. szám
BH 1998. 473. szám
BH 1999. 241. szám
BH 1999. 353. szám
BH 1999. 354. szám
BH 2000. 482. szám
BH 2001. 466. szám
BH 2002. 258. szám
BH 2005. 203. szám
BH 2005. 204. szám
BH 2005. 343. szám
BH 2005. 385. szám
BH. 2005. 386. szám
BH 2006. 279. szám
BH. 2006. 317. szám
BH 2007. 181. szám
BH 2007. 217. szám
BH. 2007. 402. szám
BH 2008. 237. szám
BH 2009. 171. szám
BH 2009. 174. szám
BH 2013. 331. szám
BH 2015. 213. szám
BH 2015. 273. szám
EBH 2000. 296. szám
EBH 2002. 618. szám

EBH 2008. 1763. szám
EBD 2015. B.9. szám

Ítélőtáblai Határozatokban közzétett esetei döntések

ÍH 2005. 7. szám
ÍH 2005. 53. szám
ÍH 2005. 136. szám
ÍH 2006. 94. szám
ÍH 2006. 141. szám
ÍH 2007. 6. szám
ÍH 2008. 5. szám
ÍH 2008. 51. szám
ÍH 2008. 91. szám
ÍH 2009. 49. szám
ÍH 2010. 51. szám
ÍH 2010. 152. szám
ÍH 2013. 93. szám
ÍH 2014. 97. szám

Anonim határozatok tárában közzétett egyedi, érdemi döntések

Békéscsabai Városi Bíróság:
13.B.206/2012/17. szám (határozati azonosító: B.206/2012/17)

Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság:
7.B.II.171/2008/35. szám (határozati azonosító: B.II.171/2008/35)

Szekszárdi Városi Bíróság:
21.B. 137/2006/459. szám (határozati azonosító: B/137/2006/459)

Budapest Környéki Törvényszék:
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B.140/2007/82)
18.B.10/2007/137. szám (határozati azonosító: B.10/2007/137.)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: Bf.163/2009/5)
12.B.68/2009/328.szám (határozati azonosító: B.68/2009/328)
7.Fk.107/2011. szám (határozati azonosító: Fk.107/2011)
7.B.91/2012. szám (határozati azonosító: B.91/2012)
B.129/2012/24. szám (határozati azonosító: B.129/2012/24)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B.4/2013/13)

Csongrád Megyei Bíróság:
3.Bf.161/2011/4. szám (határozati azonosító: Bf.161/2011/4)

Debreceni Törvényszék:
6.B.683/2009/69. szám (határozati azonosító: B.683/2009/69)
6.B.205/2010/224. szám (határozat azonosítója: B.205/2010/224)
6.B.587/2011/14. szám (határozati azonosító: B.587/2011/14.)
22.B.721/2011/41. szám (határozati azonosító: B.721/2011/41)

6.B.380/2011/125. szám (határozati azonosító: B.380/2011/125)
8.B.558/2011/197. szám (határozati azonosító: B.558/2011/197)
Bf.I.112/2012/4. szám (határozati azonosító: Bf.112/2012/4)
8.B.635/2012/13. szám (határozati azonosító: B.635/2012/13)
6.B.130/2012/94. szám (határozati azonosító: B.130/2012/94.)

Egri Törvényszék:
5.B.603/2011/74. szám (határozati azonosító: B.603/2011/74)

Fővárosi Bíróság:
18. B. 462/2006/42. szám (határozati azonosító: B.462/2006/42)
17.B.1053/2006/51. szám (határozati azonosító: B.1053/2006/51)

Fővárosi Törvényszék:
15.B.466/2010/63.szám (határozati azonosító: B.466/2010/63)
4.B.1444/2010/71. szám (határozati azonosító: B.1444/2010/71)
31.B.1340/2011/72. szám (határozati azonosító: B.1340/2011/72)
5.B.568/2012/83. szám (határozati azonosító: B.568/2012/83)
22.B.1355/2012/25. szám (határozati azonosító: B.1355/2012/25)
8.B.319/2013/31. szám (határozati azonosító: B.319/2013/31)
20.Bf.10387/2013/7. szám (határozati azonosító: Bf.10387/2013/7)
23.B.2560/2013/47. szám (határozati azonosító: B.2560/2013/47)

Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság:
B.267/2007/13. szám (határozati azonosító: B.267/2007/13)
B.329/2007/297. szám (határozati azonosító: B.329/2007/297)

Gyulai Törvényszék:
14.B.403/2011/52. szám (határozati azonosító: B.403/2011/52)
14.B.359/2012/48.szám (határozati azonosító: B.359/2012/48)

Hajdú-Bihar Megyei Bíróság:
6.B.377/2007/210. szám (határozati azonosító B.377/2007/210)
6.B.191/2008/45. szám (határozati azonosító: B.191/2008/45)
6.B.525/2008/131. szám (határozati azonosító: B.525/2008/131)
Bf.315/2009/18. szám (határozati azonosító: Bf.315/2009/18)
6.B.467/2009/58. szám (határozati azonosító: B.467/2009/58)
6.B.343/2009/104. szám (határozati azonosító: B.343/2009/104)
6.B.763/2010/37. szám (határozati azonosító: B.763/2010/37)

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság:
6.B.843/2008/65. szám (határozati azonosító: B.843/2008/65.)
7.B.90/2010/102. szám (határozati azonosító: B.90/2010/102)

Miskolci Törvényszék:
7.Bf.414/2012/8. szám (határozati azonosító: Bf.414/2012/8)

Nógrád Megyei Bíróság:
12. B. 140/2009/27. szám (határozati azonosító: B.140/2009/27)

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság:
2.Bf.705/2006/21. szám (határozati azonosító: Bf.705/2006/21)
2. Bf. 282/2007/10. szám (határozati azonosító: Bf.282/2007/10)

Szolnoki Törvényszék:
8.B.519/2013/19. szám (határozati azonosító: B.519/2013/19)

Szombathelyi Törvényszék:
15.Bpi.359/2013/17. szám (határozati azonosító: nincs)

Vas Megyei Bíróság:
8.B.289/2008/278. szám (határozati azonosító: B.289/2008/278.)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: B/259/2010/53)

Zala Megyei Bíróság:
3.B.9/2008/167.szám (határozati azonosító: B/9/2008/167)

Debreceni Ítélőtábla:
Bf.III.343/2007/3.szám (határozati azonosító: Bf.343/2007/3)
Bf.III.380/2007/15. szám (határozati azonosító: Bf.380/2007/15)
Bf.III.458/2007/42. szám (határozati azonosító: Bf.458/2007/42)
Bf.III.157/2008/6. szám (határozati azonosító: Bf.157/2008/6)
BF.II.674/2008/9. szám (határozati azonosító: Bf.674/2008/9)
Bf.II.527/2008/13. szám (határozati azonosító: Bf.527/2008/13)
Bf.III.492/2008/14 szám (határozati azonosító: Bf.492/2008/14)
Bf.II.412/2008/20.szám (határozati azonosító: Bf.492/2008/20)
Bf.III.411/2009/7. szám (határozati azonosító: Bf.411/2009/7)
Bf.II.478/2009/8. szám (határozati azonosító: Bf.478/2009/8)
Bf.II.357/2009/ 28.szám (határozati azonosító: Bf.357/2009/28)
Bf.III.638/2009/43. szám (határozati azonosító: Bf.638/2009/43)
Bf.III.754/2010/3.sz. szám (határozati azonosító: Bf.754/2010/3)
Bf.III.202/2010/7. szám (határozati azonosító: Bf.202/2010/7)
Bf.III.75/2010/9. szám (határozati azonosító: Bf.75/2010/9)
Bf.II.96/2010/12. szám (határozati azonosító: Bf.96/2010/12)
Bf.II.388/2011/10.szám (határozati azonosító: Bf.338/2011/10)
Bf.II.385/2011/45. szám (határozati azonosító: Bf.385/2011/45)
Bf.I.112/2012/4. szám (határozati azonosító: Bf.112/2012/4)
Ügyszám nem ismert (határozati azonosító: Bf. 805/2012/6)
Bf.III.468/2012/33. szám (határozati azonosító: Bf.468/2012/33)
Bf.I.324/2013/3. szám (határozati azonosító Bf.324/2013/3)
Bf.II.344/2013/26. szám (határozati azonosító: Bf.344/2013/26)
Bf.II.138/2014/7.szám (határozati azonosító: Bf.138/2014/7)
Fkf.II.81/2014/9.szám (határozati azonosító: Fkf.81/2014/9)

Fővárosi Ítélőtábla:
3.Bf.217/2007/11. szám (határozati azonosító: Bf.217/2007/11)
3.Bf.100/2007/30. szám (határozati azonosító: Bf.100/2007/30)
3.Bf.232/2008/7. szám (határozati azonosító: Bf.232/2008/7)
3.Bf.309/2008/8. szám (határozati azonosító: Bf.309/2008/8)

2.Bf.225/2008/10. szám (határozati azonosító: Bf.225/2008/10)
3.Bf.40/2008/12. szám (határozati azonosító: Bf.40/2008/12)
3.Bf.31/2008/13. szám (határozati azonosító: Bf.31/2008/13)
3.Bf.66/2008/17. szám (határozati azonosító: Bf.66/2008/17)
1.Bf.50/2008/28. szám (határozati azonosító: Bf.50/2008/28)
5.Bf.66/2009/4. szám (határozati azonosító: Bf.66/2009/4)
5.Bf.155/2009/7. szám (határozati azonosító: Bf.155/2009/7)
3.Bf.140/2009/10. szám (határozati azonosító: Bf. 140/2009)
4.Bf.184/2010/8. szám (határozati azonosító: Bf.184/2010/8)
3.Bf.16/2010/10. szám (határozati azonosító: Bf.16/2010/10)
5.Bf.320/2011/31. szám (határozati azonosító: Bf.320/2011/31)
3.Bf.98/2012/6. szám (határozati azonosító: Bf.98/2012/6)
3.Bf.125/2012/10. szám (határozati azonosító: Bf.125/2012/10)
3.Bf.48/2012/16. szám (határozati azonosító: Bf.48/2012/16)
3.Bf.245/2012/18. szám (határozati azonosító: Bf.245/2012/18)
5.Bf.306/2012/19. szám (határozati azonosító: Bf.306/2012/19)
1.Bf.267/2012/21.szám (határozati azonosító: Bf.267/2012/21)
3.Bf.157/2012/29. szám (határozati azonosító: Bf.157/2012/29)
2.Bf.359/2012/49. szám (határozati azonosító: Bf.359/2012/49)
2.Bf.490/2013/8. szám (határozati azonosító: Bf.490/2013/8)
3.Bf.204/2013/14. szám (határozati azonosító: Bf.204/2013/14)
3.Bf.276/2013/14. szám (határozati azonosító: Bf.276/2013/14)
3.Bf.293/2013/19. szám (határozati azonosító: Bf.293/2013/19)
1.Bf.264/2014/34. szám (határozati azonosító: Bf.264/2014/34)
2.Bf.239/2014/7. szám (határozati azonosító: Bf.239/2014/7)
3.Bf.225/2014/13. szám (határozati azonosító: Bf.225/2014/13)
3.Bf.344/2014/31. szám (határozati azonosító: Bf.344/2014/31)
3.Bf.353/2014/16. szám (határozati azonosító: Bf.353/2014/16)
4.Bf.65/2014/9. szám (határozati azonosító: Bf.65/2014/9)
5.Bf.59/2014/15. szám (határozati azonosító: Bf.59/2014/15)
5.Bf.284/2014/5. szám (határozati azonosító:Bf.284/2014/5)
5.Bf.390/2014/5. szám (határozati azonosító: Bf.390/2014/5)
6.Bf.69/2014/8. szám (határozati azonosító: Bf.69/2014/8)
10.Bf.211/2014/37. szám (határozati azonosító: Bf.211/2014/37)
12.Bf.200/2014/19. szám (határozati azonosító: Bf.200/2014/19)

Győri Ítélőtábla:
Bf.50/2008/54. szám (határozati azonosító: Bf.50/2008/54)
Bf.60/2014/5. szám (határozati azonosító: Bf.60/2014/5)
Bf.30/2014/10. szám (határozati azonosító: Bf.30/2014/10)
Bf.45/2014/13. szám (határozati azonosító: Bf.45/2014/13)
Fkhar.83/2014/5. szám (határozati azonosító: Fkhar.83/2014/5)

Pécsi Ítélőtábla:
Bf.I.156/2007/23. szám (határozati azonosító: Bf.156/2007/23)
Bf.I.20/2007/38. szám (határozati azonosító: Bf.20/2007/38)
Bf.I.150/2008/9. szám (határozati azonosító: Bf.150/2008/9)
Bf.I.60/2009/12. szám (határozati azonosító: Bf.60/2009/12)
Bf.I.159/2009/48. szám (határozati azonosító: Bf.159/2009/48)

Bf.I.40/2010/11. szám (határozati azonosító: Bf.40/2010/11)
Bf.II.92/2014/11. szám (határozati azonosító: Bf.92/2014/11)
Bf.III.9/2015/41. szám (határozati azonosító: Bf.9/2015/41)

Szegedi Ítélőtábla:
Bf.II.524/2004. (határozati azonosító: nincs)
Bf.II.181/2007/4. szám (határozati azonosító: Bf.181/2007/4)
Bf.II.189/2008/7. szám (határozati azonosító: Bf.189/2008/7)
Bf.II.304/2008/14. (határozati azonosító: Bf.304/2008/14)
Bf.II.2/2008/16. szám (határozati azonosító: Bf.2/2008/16)
Bf.II.234/2009/9. szám (határozati azonosító: Bf.234/2009/9)
Bf.II.224/2009/11. szám (határozati azonosító: Bf.224/2009/11)
Bf.I.172/2009/16. szám (határozati azonosító: Bf.172/2009/16)
Bf.II.390/2009/17. szám (határozati azonosító: Bf.390/2009/17)
Bf.I.171/2010/4.szám (határozati azonosító: Bf.171/2010/4.)
Bf.I.375/2010/10.szám (határozati azonosító: Bf.375/2010/10)
Bf.I.17/2011/22. szám (határozati azonosító: Bf.17/2011/22)
Bf.II.182/2012/5. szám (határozati azonosító: Bf.182/2012/5)
Bf.II.308/2012/16. szám (határozati azonosító: Bf.308/2012/16)
Bf.II.270/2012/17. szám (határozati azonosító: Bf.270/2012/17)
Bhar.II.598/2013/4. szám (határozati azonosító: Bhar.598/2013/4)
Bhar.II.426/2013/5 szám (határozati azonosító: Bhar.426/2013/5)
Bf.II.484/2013/5. szám (határozati azonosító: Bf.484/2013/5)
B.4/2013/13. szám (határozati azonosító: B.4/2013/13)
Bf.III.595/2013/22. szám (határozati azonosító: Bf.595/2013/22)
Bf.III.107/2014/4. szám (határozati azonosító: Bf.107/2014/4)
Bf.I.235/2014/8. szám (határozati azonosító: Bf.235/2014/8)
Bf.II.534/2014/23 szám (határozati azonosító: Bf.534/2014/23)
Bf.II.496/2015/12. szám (határozati azonosító: Bf.496/2015/12)
Bf.III.521/2015/4. szám (határozati azonosító: Bf.521/2015/4)
Fkf.I.229/2015/3. szám (határozati azonosító: Fkf.229/2015/3)
Bf.II.22/2016/9. szám (határozati azonosító: Bf.22/2016/5)

Legfelsőbb Bíróság
Bf. III. 2231/1996/5. szám
Bf.III.543/1996/7. szám
Bf.III/42/1997/4. szám
Bhar.II.1.064/2007/23. szám (határozati azonosító: Bhar.1.064/2007/23)
Bhar.I.777/2009/9.szám (határozati azonosító: Bhar.777/2009/9.)
Bhar.II.1.331/2010/7.szám (határozati azonosító: Bhar.1.331/2010/7)

Egyéb (AB hat.; Bkv)

9/1992. (I. 30.) AB határozat
11/1992. (III. 4.) AB határozat
49/1998. (XI. 27.) AB határozat
209/B/2003. AB határozat
14/2002. (III. 20.) AB határozat
14/2004. (V. 7.) AB határozat

17/2005. (IV. 28.) AB határozat
2/2007. (I. 24.) AB határozat
III/2045-6/2012. AB határozat
8/2013. (III. 1.) AB határozat
Legfelsőbb Bíróság 1/2007. BK véleménye
Legfelsőbb Bíróság 4/2007. BK véleménye

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának döntései

Agnello vs. United States ügy - 269 U.S. 20 (1925)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/269/20/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Arizona vs. Evans ügy - 514 U.S. 1 (1995)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/514/1/ (letöltve: 2013. július 1.)

Bivens vs. Six Unknow Named Agenst ügy - 403 U.S. 388 (1971)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/403/388/ (letöltve: 2013. július 1.)

Boyd vs. United States ügy - 116 U.S. 616 (1886)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/116/616/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Breithaupt vs. Abram ügy - 352 U.S. 432 (1957)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/352/432/ (letöltve: 2013. június 25.)

Brown vs. Illinois ügy - 422 U.S. 590 (1975)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/422/590/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Byars vs. United States ügy- 273 U.S. 28 (1927)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/273/28/ (letöltve: 2014. november 1.)

Cage vs. Louisiana ügy - 498 U.S. 39 (1990)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/498/39/ (letöltve: 2013. május 30.)

Davis vs. United States ügy - 564 U.S. (2011)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/512/452/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Dunaway vs. New York ügy - 442 U.S. 200 (1979)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/200/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Elkins vs. United States ügy - 364 U.S. 206 (1960)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/364/206/ (letöltve: 2013. július 1.)

Franks vs. Delaware ügy - 438 U. S. 154 (1978)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/438/154/ (letöltve: 2013. július 1.)

Giordenello vs. United States ügy - 357 U.S. 480 (1958)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/357/480/ (letöltve: 2013. június 25.)

Groh vs. Ramirez ügy - 540 U.S. 551 (2004)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/540/02-811/ (letöltve: 2013. július 1.)

Herring vs. United States ügy - 129 S. Ct. 695 (2009)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/555/07-513/ (letöltve: 2013. április 30.)

Hudson vs. Michigan ügy - 547 U.S. 586 (2006)
Forrás: http://www.law.cornell.edu/supct/html/04-1360.ZS.html (letöltve: 2013. április 30.)

Illinois vs. Gates ügy - 462 U.S. 213 (1983)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/462/213/ (letöltve: 2013. július 1.)

Illinois vs. Krull ügy - 480 U.S. 340 (1987)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/480/340/ (letöltve: 2013. július 1.)

I.N.S. vs. Lopez-Mendoza ügy - 468 U.S. 1032 (1984)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/1032/ (letöltve: 2013. augusztus 25.)

Irvine vs. California ügy - 347 U.S. 128 (1954)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/128/ (letöltve: 2013. július 1.)

James vs. Illinois ügy - 493 U.S. 307 (1990)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/493/307/ (letöltve: 2013. július 1.)

Kaupp vs. Texas ügy - 538 U.S. 626 (2003)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/538/626/ (letöltve: 2014. november 1.)

Lo-Ji Sales Inc. vs. New York ügy - 442 U.S. 319 (1979)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/319/ (letöltve: 2013. július 1.)

Lustig vs. United States ügy - 338 U.S. 74 (1949)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/338/74/ (letöltve: 2014. november 1.)

Mapp vs. Ohio ügy - 367 U.S. 643 (1961)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/367/643/ (letöltve: 2013. május 30.)

Murray vs. United States ügy - 487 U.S. 533 (1988)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/487/533/ (letöltve: 2014. november 1.)

Nardonne vs. United States ügy - 308 U.S. 338 (1939)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/308/338/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

Nix vs. Williams ügy - 467 U.S. 431 (1984)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/467/431/ (letöltve: 2014. november 1.)

One 1958 Plymouth Sedan vs. Pennsylvania ügy - 380 U.S. 693 (1965)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/380/693/ (letöltve: 2013. július 1.)

Pennsylvania Bd. of Probation and Parole vs. Scott ügy, 524 U.S. 357 (1998)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/357/ (letöltve: 2013. augusztus 25.)

Rochin vs. California ügy - 342 U.S. 165 (1952)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/342/165/ (letöltve: 2013. május 30.)

Silverthorne Lumber Co. vs. United States ügy, 251 U.S. 385 (1920)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/251/385/ (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. Calandra ügy - 414 U.S. 338 (1974)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/414/338/ (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. Ceccolini ügy - 435 U.S. 268 (1978)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/435/268/ (letöltve: 2014. november 1.)

United States vs. Havens ügy - 446 U.S. 620 (1980)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/446/620/ (letöltve: 2013. július 1.)

United States vs. Janis ügy - 428 U.S. 433 (1976)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/428/433/ (letöltve: 2013. július 1.)

United States vs. Leon ügy - 468 U.S. 897 (1984)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/468/897/ (letöltve: 2013. május 30.)

United States vs. McCrory ügy - 930 F.2d 63 (D.C. Cir. 1991)
Forrás: https://bulk.resource.org/courts.gov/c/F2/930/930.F2d.63.89-3211.html (letöltve: 2013. április 30.)

Walder vs. United States ügy - 347 U.S. 62 (1954)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/62/ (letöltve: 2013. július 1.)

Warden vs. Hayden ügy - 387 U.S. 294 (1967)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/387/294/ (letöltve: 2014. november 1.)

Weeks vs. United States ügy - 232 U.S. 383 (1914)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/232/383/ (letöltve: 2013. május 30.)

Wilson vs. Arkansas ügy - 514 U.S. 927 (1995)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/514/927/ (letöltve: 2013. július 1.)

Wolf vs. Colorado ügy - 338 U.S. 25 (1949)
Forrás: http://supreme.justia.com/cases/federal/us/338/25/ (letöltve: 2013. május 30.)

Wong Sun vs. United States ügyben - 371 U.S. 471 (1963)
Forrás: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/371/471/case.html (letöltve: 2014. november 1.)

EJEB döntés(ek)

Ernst and Others v. Belgium (Application no. 33400/96) Judgment of 15 July 2003.

Goodwin v. the United Kingdom (Application no. 16/1994/463/544) Judgment of 22 February 1996

Martin and Others v. France (Application no. 300002/08) Judgment of 12 April 2012.

Nordisk Film & Tv A/S. v. Denmark (Application no. 40485/02) Judgment of 8 December 2005.

Ressiot and Others v. France (Application nos. 15054/07 and 15066/07) Judgment of 28 June 2012.

Roemen and Schmit v. Luxembourg (Application no. 51772/99) Judgment of 25 February 2003.

Sanoma Uitgevers B.V. v. the Netherlands (Application no. 38224/03) Judgment of 14 September 2010.

Tillack v. Belgium (Application no. 20477/05) Judgment of 21 November 2007.

Vaskuil v. the Netherlands (Application no. 64752/01) Judgment of 22 November 2007.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet
Összefoglaló táblázat az anonim határozatok tárából 2006-2015-ös időszakban megvizsgált 164 db (releváns: 120 db) jogesetről - Be. 78. § (4) bekezdésre hivatkozás

<table>
<tr><th colspan="2">Be. 78. § (4) bekezdés I. fordulatára hivatkozás</th><th>Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatára hivatkozás</th><th>Be. 78. § (4) bekezdés III. fordulatára hivatkozás</th></tr>
<tr><td>Nem zárták ki a bizonyítékot</td><td>Kizárták a bizonyítékot</td><td>A fordulat helyes használata</td><td>A fordulat helyes használata</td></tr>
<tr><td rowspan="3">6.B.130/2012/94. szám

6.B.843/2008/65. szám</td><td rowspan="3">2.Bf.705/2006/21. szám

2. Bf. 282/2007/10. szám</td><td>3.Bf.217/2007/11. szám; Bf.I.156/2007/23. szám; 2.Bf.225/2008/10. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; 6.B.525/2008/131. szám; Bf.II.234/2009/9. szám; 12. B. 140/2009/27. szám; Bf.II.357/2009/28. szám; Bf.I.159/2009/48. szám; Bf.III.638/2009/43. szám; 4.Bf.184/2010/8. szám; 3.Bf.48/2012/16. szám</td><td>3.Bf.232/2008/7. szám; 3.Bf.31/2008/13. szám; Bf.II.478/2009/8. szám; 6.B.343/2009/104. szám; 31.B.1340/2011/72. szám; Bf.II.270/2012/17. szám; 3.Bf.245/2012/18. szám; B.4/2013/13. szám; B.4/2013/13. szám; 3.Bf.293/2013/19. szám; 2. Bf.490/2013/37. szám; 2.Bf.239/2014/7. szám; 3.Bf.225/2014/13. szám – csak utalásszerű; Bf.II.22/2016/9. szám</td></tr>
<tr><td colspan="2">Fordulatra hivatkozás nélkül „csupán" a Be. 78. § (4) bekezdésére hivatkozás</td></tr>
<tr><td colspan="2">18. B. 462/2006/42.szám; 17.B.1053/2006/51. szám; Bf.II.181/2007/4. szám; Bf.III.380/2007/15. szám; Bhar.II.1.064/2007/23. szám; 6.B.377/2007/210. szám; Bf.III.157/2008/6. szám; Bf.II.189/2008/7. szám; 3.Bf.309/2008/8. szám; Bf.II.304/2008/14. szám; 3.Bf.66/2008/17. szám; 1.Bf.50/2008/28. szám; 7.B.II.171/2008/35. szám; 6.B.191/2008/45. szám; 6.B.843/2008/65. szám; 6.B.525/2008/131. szám; 8.B.289/2008/278. szám; Bf.163/2009/5 szám; 5.Bf.155/2009/7. szám; Bhar.I.777/2009/9.szám; 3.Bf.140/2009/10. szám; Bf.II.224/2009/11. szám; Bf.I.172/2009/16. szám; Bf.II.390/2009/17. szám; Bf.II.357/2009/ 28.szám; 6.B.467/2009/58. szám; 6.B.343/2009/104. szám; Bf.I.171/2010/4. szám; Bhar.II.1.331/2010/7.szám; 3.Bf.16/2010/10. szám; Bf.I.375/2010/10. szám; 6.B.763/2010/37. szám; B/259/2010/53. szám; 15.B.466/2010/63.szám; 4.B.1444/2010/71. szám; 6.B.205/2010/224. szám; 3.Bf.161/2011/4. szám; Bf.II.388/2011/10.szám; 6.B.587/2011/14. szám; Bf.I.17/2011/22. szám; Bf.II.385/2011/45. szám; 14.B.403/2011/52. szám; 5.B.603/2011/74. szám; 6.B.380/2011/125. szám; 7.Fk.107/2011. szám; 7.B.91/2012. szám; Bf.I.112/2012/4. szám; B.129/2012/24. szám; Bf. 805/2012/6. szám; 3.Bf.125/2012/10. szám; 13.B.206/2012/17. szám; 5.Bf.306/2012/19. szám; 1.Bf.267/2012/21.szám; 3.Bf.157/2012/29.szám; Bf.III.468/2012/33. szám; 14.B.359/2012/48.szám; 2.Bf.359/2012/49. szám; 5.B.568/2012/83. szám; 6.B.130/2012/94. szám; 22.B.1355/2012/25. szám; 3.Bf.276/2013/14. szám; Bf.I.324/2013/3. szám;</td></tr>
</table>

		Bhar.II.598/2013/4. szám; Bf.III.595/2013/22. szám; 8.B.319/2013/31. szám; 8.B.519/2013/19. szám; 1.Bf.264/2014/34. szám; Bf.III.107/2014/4.szám; 5.Bf.390/2014/5. szám; Fkhar.83/2014/5. szám; Bf.II.138/2014/7.szám; Bf.I.235/2014/8. szám; Fkf.II.81/2014/9.szám; 5.Bf.59/2014/15. szám; 12.Bf.200/2014/19. szám; Bf.III.521/2015/4. szám; Fkf.I.229/2015/3. szám
		Az adott fordulat nem megfelelő használata
		B.140/2007/82. szám; 18.B.10/2007/137. szám; 3.Bf.40/2008/12. szám; Bf.II.2/2008/16. szám; Bf.50/2008/54. szám; Bf.315/2009/18. szám; 6.B.683/2009/69. szám; 12.B.68/2009/328.szám; 7.B.90/2010/102. szám; Bf.III.81/2011/3. szám; 5.Bf.320/2011/31. szám; 22.B.721/2011/41. szám; 3.Bf.91/2012/10. szám

Forrás: a szerző saját feldolgozása

2. számú melléklet
Összefoglaló táblázat az anonim határozatok tárából 2006-2015-ös időszakban megvizsgált 164 db (releváns 115 db) jogesetről - Be. 78. § (4) bekezdés II. fordulatának („más tiltott mód") felmerülése*

Az egyes bizonyítási eszközhöz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak				**A kihallgatott személy tudatának befolyásolásával járó bizonyítási tilalmak**
Tanúvallomás	**Terhelti vallomás**	**Szakvélemény**	**Egyéb**	3.Bf.48/2012/ 16. szám 12. B. 140/ 2009/27. szám
Be. 82. § (2) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom 21.B. 137/2006/459. szám B.267/2007/13. szám Bf.I.156/2007/23. szám B.140/2007/82. szám 18.B.10/2007/137. szám B.329/2007/297. szám 3.Bf.309/2008/8. szám BF.II.674/2008/9. szám 3.Bf.40/2008/12. szám Bf.II.527/2008/13. szám Bf.III.492/2008/14. szám Bf.II.2/2008/16. szám 3.B.9/2008/167. szám Bf.163/2009/5. szám Bf.III.411/2009/7. szám Bf.II.234/2009/9. szám Bf.II.224/2009/11. szám Bf.III.202/2010/7. szám Bf.I.375/2010/10. szám Bf.II.96/2010/12. szám	*Be. 117. § (2) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom* Bf.II.181/2007/4. szám Bf.III.380/2007/15. szám 6.B.525/2008/131. szám Bf.315/2009/18. szám 6.B.343/2009/104. szám Bf.II.388/2011/10. szám Bf.II.344/2013/26. szám *Be. 168. §(1) bekezdés 3. mondathoz kapcsolódó speciális tilalom* Bf.III.343/2007/3.szám 6.B.377/2007/210. szám Bf.III.250/2008/6. szám Bf.III.492/2008/14. szám Bf.II.412/2008/20. szám 6.B.191/2008/45. szám 5.Bf.66/2009/4. szám 6.B.467/2009/58. szám 6.B.683/2009/69. szám	*Be. 103. § (5) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom* 3.Bf.100/2007/30. szám Bf.I.20/2007/38. szám Bf.III.458/2007/42. szám Bf.I.150/2008/9. szám Bf.II.304/2008/14. szám Bf.I.60/2009/12. szám Bf.I.40/2010/11. szám 5.Bf.349/2012/19. szám *Be. 108. § (8) bekezdéshez kapcsolódó speciális tilalom* Bf.I.17/2011/22. szám 5.Bf.390/2014/5. szám	*Házkutatáshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom* Be. 149. § (8) bekezdéshez kapcsolódóan - Be. 149. § (4)-(5) bekezdésében meghatározott szabályok megsértésével lefolytatott házkutatáshoz kapcsolódóan 12.B.68/2009/328.szám 2.Bf.359/2012/49. szám *Lefoglaláshoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom* *Be. 153. (2)-(3) bekezdés* 18. B. 462/2006/42. szám 7.B.II.171/2008/35. szám 5.B.568/2012/83. szám *TIGY, TASZ-hoz kapcsolódó speciális bizonyítási tilalom* 3.Bf.217/2007/11. szám Bf.I.156/2007/23. szám 2.Bf.225/2008/10. szám 1.Bf.50/2008/28. szám Bf.II.357/2009/28. szám Bf.I.159/2009/48. szám	

* Az 1. és 2. számú melléklet csak részben van átfedésben egymással. Amíg az 1. számú mellékletben kifejezetten a megjelent a Be. 78. § (4) bekezdésére hivatkozás vagy utalás a bírósági határozatokban az eljáró bíróság részéről, addig a 2. számú melléklet ehhez képest bővebb, hiszen tartalmazza azokat az eseteket is, ahol a bíróság nem, csak az ügyfelek (vádló, vádlott, védő) hivatkozott a más tiltott módra, az adott bizonyítási eszközhöz kapcsolódó eljárási szabálysértésre hivatkozással.

3.Bf.161/2011/4. szám 6.B.587/2011/14. szám 5.Bf.320/2011/31. szám 5.B.603/2011/74. szám 8.B.558/2011/197. szám Bf.I.112/2012/4. szám Bf.II.182/2012/5. szám Bf. 805/2012/6. szám 3.Bf.91/2012/10. szám Bf.I.324/2013/3. szám Bhar.II.598/2013/4. szám Bf.II.138/2014/7.szám 4.Bf.65/2014/9. szám 5.Bf.59/2014/15. szám 12.Bf.200/2014/19. szám *Be. 84. §-hoz kapcsolódó speciális tilalom* Bf.309/2008/8. szám Bf.I.159/2009/48. szám 4.B.1444/2010/71. szám 5.B.603/2011/74. szám 7.Bf.414/2012/8. szám *Be. 168. § (1) bekezdés 3. mondathoz kapcsolódó speciális tilalom* B.140/2007/82. szám Bf.II.234/2009/9. szám 6.B.587/2011/14. szám 5.Bf.320/2011/31. szám 8.B.558/2011/197. szám Bf.I.112/2012/4. szám	6.B.343/2009/104. szám Bf.III.754/2010/3. szám Bf.III.75/2010/9. szám 6.B.763/2010/37. szám 7.B.90/2010/102. szám Bf.III.81/2011/3. szám Bf.I.17/2011/22. szám 8.B.635/2012/13. szám 6.B.130/2012/94. szám + Vádlott informális kihallgatásához: Bf.II.534/2014/23. szám		Egyéb: 6.B.525/2008/131. szám Bhar.I.777/2009/9.szám Bf.II.22/2009/11. szám Bf.II.357/2009/ 28.szám Bf.III.638/2009/43. szám Bhar.II.1.331/2010/7.szám 4.Bf.184/2010/8. szám 3.Bf.16/2010/10. szám 15.B.466/2010/63. szám 6.B.205/2010/224. szám Bf.II.385/2011/45. szám 3.Bf.125/2012/10. szám Bf.III.468/2012/33. szám Bf.III.595/2013/22. szám Bf.I.235/2014/8. szám	

Bf.II.182/2012/5. szám 3.Bf.91/2012/10. szám Bf.I.324/2013/3. szám 4.Bf.65/2014/9. szám 12.Bf.200/2014/19. szám				

Forrás: a szerző saját feldolgozása

3. számú melléklet
A tanú kihallgatásának menete

A tanú kihallgatásának menete	
Nem érdemi rész (általános kérdések feltevése)	**Érdemi rész** (a tényállásra vonatkozó kihallgatás)
1. *személyi adatok felvétele*: „A kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól - a nevét, - a születési idejét és helyét, - anyja nevét, - a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, - a foglalkozását, - a személyazonosító okmány számát" [Be. 85. § (2) bek. 1. mondat 1. fordulat]. [Ehhez kapcsolódó, *eljárást gyorsító rendelkezés*: „Az eljárás azonos szakaszában a tanú újabb kihallgatásánál a személyi adatokat – ha azok nem változtak – nem szükséges rögzíteni." Be. 88. § (1) bek.] 2. *érdekeltség, illetve elfogultság vizsgálata*: „A kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól, hogy ... a terhelttel vagy a sértettel rokoni viszonyban van-e, vagy hogy az ügyben más okból érdekelt vagy elfogult-e." [Be. 85. § (2) bek. 1. mondat 2. fordulat] Az 1. és 2. pontban rögzített kérdésekre a tanú akkor is *köteles válaszolni*, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. [Be. 85. § (2) bek. 2. mondat] 3. *a vallomástétel akadályainak tisztázása*: tisztázni kell, hogy fennáll-e (akár a bűncselekmény elkövetésekor, akár a kihallgatáskor) valamelyik abszolút VAGY relatív vallomástételi akadály a) ha FENNÁLL valamelyik vallomástételi akadály: a1) ha *abszolút vallomástételi akadály áll fenn*: megszakad a kihallgatás menete („nem hallgatható ki tanúként") a2) ha *relatív vallomástételi akadály áll fenn*: „a tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és jogaira figyelmeztetni kell"+ „A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni ... elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe" [Be. 82. § (2) bek.] [a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája] b) ha NEM ÁLL FENN vallomástételi akadály: a tanú figyelmeztetése arra, hogy - köteles a legjobb tudomása. és lelkiismerete szerint az igazat vallani - a hamis tanúzás és a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása milyen büntetőjogi szankcióval fenyegetett. + „A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni ...elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe" - [Be. 85. § (3) bek.] [a jogellenesen megszerzett tanúvallomás kizárásának speciálklauzulája]	4 lehetséges mozzanata van: 1. *a tanú összefüggő előadása* [Be. 88. § (1) bek. 1. mondat 2. fordulat] 2. *a tanú a hozzá intézett kérdésekre válaszol* [Be. 88. § (1) bek. 1. mondat 1. fordulat] Az 1. és 2. vonatkozásában – a tanú védelmére vonatkozó szabályok figyelembevételével – tisztázni kell azt is, hogy a tanú az általa elmondottakról miként szerzett tudomást. *2012. 01. 01-jétől*: mind a nyomozási szakban [lásd Be. 181. § (2) bek.], mind a bírósági szakban [lásd Be. 293. § (3) bek.] *„ha megállapítható, hogy a tanú* a vallomásában a 82. § (4) bekezdés esetét kivéve *magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolja, a tanút a 82. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározottak szerint ISMÉTELTEN figyelmeztetni kell* ... a figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni." 3. *ha a tanú vallomása eltér a korábbi vallomásától: ennek okát tisztázni kell* [Be. 88. § (2) bek.] 4. ha a tanú vallomása más tanú vallomásával, vagy a terhelt vallomásával ellentétes: az ellentétet *szembesítéssel lehet tisztázni* [Be. 124. § (1) bek.]

Forrás: a szerző saját feldolgozása

A PÓLAY ELEMÉR ALAPÍTVÁNY KÖNYVTÁRA
Sorozatszerkesztő: Balogh Elemér egyetemi tanár

1. Balogh Elemér és Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Deák Ferenc és a polgári átalakulás Magyarországon.* Szeged, 2004.
2. Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Mezővárosaink jogélete a 18–19. században.* Szeged, 2010.
3. Eric Blin (réd.): *Mécanisme de décisions dans une Europe élargie.* Szeged, 2004.
4. Hajdú József: *A munkavállalók személyiségi jogai.* Szeged, 2005.
5. Eike von Repgow: *A Szász tükör.* Szeged, 2005.
6. Balogh Elemér (Hg.): *Ungarn auf der Schwelle in die EU. Herausforderungen und Aufgaben für Wirtschaft und Gesellschaft.* Szeged, 2006.
7. Karsai Krisztina (szerk.): *Keresztmetszet. Tanulmányok fiatal büntetőjogászok tollából.* Szeged, 2005.
8. Papp Tekla: *A koncesszió.* Szeged, 2006.
9. Hajdú József: *A japán munkaügyi kapcsolatok sajátosságai a kezdetektől 1995-ig.* Szeged, 2006.
10. Szajbély Katalin és Traser Julianna Sára (szerk.): *Képünk az Unióról, helyünk az Unióban.* Szeged, 2006.
11. Nagy Ferenc (szerk.): *Bűnügyi mozaik. Tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2006.
12. Rúzs Molnár Krisztina: *Mediáció a munkajogban.* Szeged, 2007.
13. Nagy Ferenc (szerk.): *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2007.
14. Szondi Ildikó: *Nemzetiségi demográfiai viszonyok a déli szláv országokban.* Szeged, 2007.
15. Nagy Ferenc (szerk.): *Büntetőjog és humánum. Emlékkötet Fonyó Antal halálának 25. évfordulójára.* Szeged, 2007.
16. Nagy Tamás és Nagy Zsolt (szerk.): *Jogelmélet és önreflexió.* Szeged, 2007.
17. *Legal Transitions. Development of Law in Formerly Socialist States and the Challenges of the European Union.* Szeged, 2007.
18. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók első konferenciája.* Szeged, 2007.
19. Nagy Zsolt: *A jogi oktatás fejlődése és aktuális kérdései.* Szeged, 2007.
20. Gellén Klára: *A színlelt szerződés.* Szeged, 2008.
21. Karsai Krisztina (Hg.): *Strafrechtlicher Lebensschutz in Ungarn und in Deutschland. Beiträge zur Strafrechtsvergleichung.* Szeged, 2008.
22. Görög Márta: *A kegyeleti jog és a nem vagyoni kártérítés.* Szeged, 2008.
23. Szabó Imre (szerk.): *Ius et legitimatio. Tanulmányok Szilbereky Jenő 90. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2008.
24. Csink Lóránt: *Az államfő jogállása Európában és Magyarországon.* Szeged, 2008.
25. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 2. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók második konferenciája.* Szeged, 2008.
26. Both Ödön: *Reform és forradalom. Egybegyűjtött írások Magyarország alkotmány- és jogtörténetéből 1790–1849.* Szeged, 2009.
27. Soós Edit – Fejes Zsuzsanna: *Határon átnyúló együttműködések Magyarországon* Szeged, 2009.
28. Bobvos Pál (szerk.): *Reformator iuris cooperandi. Tanulmányok Veres József 80. születésnapja tiszteletére.* Szeged, 2009.
29. Ható Szilvia: *A „büntetési rendszer" átalakításának megjelenése Kossuth Lajos Pesti Hírlapjában (1841–1844).* Szeged, 2010.

30. Juhász Zsuzsanna: *A börtön-egészségügy „gócpontjai" és ártalomcsökkentő kezdeményezések külföldön.* Szeged, 2010.
31. Lőrincsikné Lajkó Dóra (szerk.): *Opuscula Szegediensia 3. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók harmadik konferenciája Szeged.* Szeged, 2010.
32. Hegedűs Andrea: *Az élettársi kapcsolat a polgári jogi kodifikáció tükrében.* Szeged, 2010.
33. Berki Gabriella (szerk.): *Opuscula Szegediensia 4. A Munkajogi és Szociális Jogi Doktoranduszok és Pályakezdő Oktatók negyedik konferenciája Szeged.* Szeged, 2011.
34. Horesnyi Julianna Csilla: *Bérgarancia. A magyar szabályozás és annak gyakorlata.* Szeged, 2011.
35. Blazovich László és Schmidt József (közreadják): *A Sváb tükör.* Szeged, 2011.
36. Antal Tamás: *Város és népképviselet. Az 1848:XXIII. tc. és intézményei Debrecenben (1848–1872).* Szeged, 2011.
37. Trócsányi László (szerk.): *Dikaiosz logosz. Tanulmányok Kovács István emlékére.* Szeged, 2012.
38. Nagy Zsolt: *Metszetek a jogásztársadalomról.* Szeged, 2012.
39. Merkovity Norbert: *Bevezetés a hagyományos és az új politikai kommunikáció elméletébe.* Szeged, 2012.
40. Császár Mátyás: *Az Európai Unió intézményi jogi aktusai.* Szeged, 2013.
41. Ember Alex: *Az üzemi baleset.* Szeged, 2013.
42. Szalai Anikó: *A fegyveres összeütközések hatása a nemzetközi szerződésekre.* Szeged, 2013.
43. József Hajdú: *Social Protection of the Unemployed.* Szeged, 2013.
44. Molnár Imre: *A locatio conductio a klasszikus kori római jogban.* Szeged, 2013.
45. Molnár Imre: *Ius criminale Romanum. Tanulmányok a római jog köréből.* Szeged, 2013.
46. Jakab Éva: *Humanizmus és jogtudomány. Brissonius szerződési formulái I.* Szeged, 2013.
47. Badó Attila: *Az igazságszolgáltató hatalom függetlensége és a tisztességes eljárás.* Szeged, 2013.
48. Téglási András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme.* Szeged, 2013.
49. Soós Edit: *A mélyülő európai integráció.* Szeged, 2013.
50. Révész Béla (szerk.): *„Most megint Európában vagyunk..." Szabó József emlékkönyv.* Szeged, 2014.
51. Bóka János: *Tradíció és modernitás a kínai jogrendszerben. A szerződési jog útja a császárkori gyökerektől a modern szintézisig.* Szeged, 2015.
52. Sulyok Tamás: *Az ügyvédi hivatás alkotmányjogi helyzete.* Szeged, 2015.
53. Juhász Krisztina: *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája, valamint válságkezelő tevékenysége.* Szeged, 2015.
54. Homoki-Nagy Mária: *„A ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni (...) Az Osztrák Polgári Törvénykönyv hatása a magyar magánjogra.* [Előkészületben.]
55. Karsai Krisztina: *Alapelvi (r)evolúció az európai büntetőjogban.* Szeged, 2015.
56. Szomora Zsolt: *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései.* Szeged, 2015.
57. Stipta István: *A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve.* Szeged, 2015.
58. Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Három szegedi jogtörténész.* [Előkészületben.]
59. Gácsi Anett: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban.* Szeged, 2016

A Pólay Elemér Alapítvány
(alapítva: 1996)

támogatói:

CO-OP Star Zrt. Jászberény
Dél-magyarországi „Méh" Zrt.
EDF DÉMÁSZ Zrt.
Printker Office Land Zrt.
Szegedi Környezetgazdálkodási Nonprofit Kft.
Tisza Volán Zrt.
Zoll-Platz Kft.

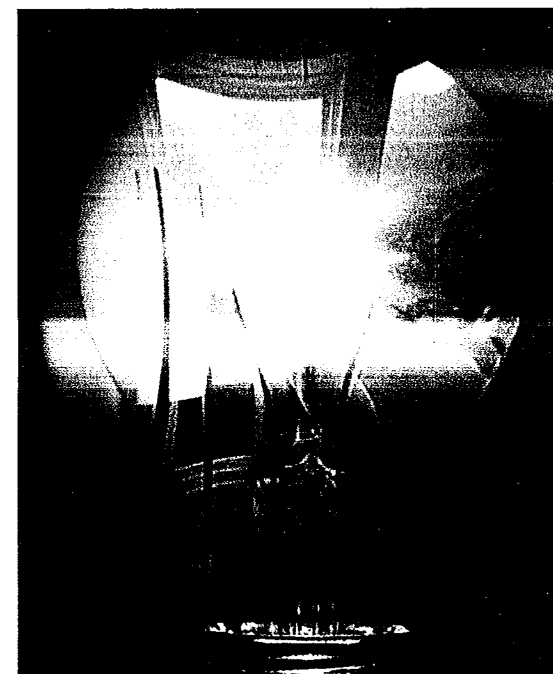
Mizo sole

SBERBANK

A FEJLŐDÉS ENERGIÁJA

Gácsi Anett Erzsébet A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban

A PÓLAY ELEMÉR ALAPÍTVÁNY KÖNYVTÁRA 59

Gácsi Anett Erzsébet

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban

Pólay Elemér Alapítvány

Szeged, 2016